

FÖR EN FEMINISTISK POLITIK

PARTIPROGRAM FÖR FEMINISTISKT INITIATIV

SENAST UPPDATERAT PÅ KONGRESSEN 2021

F!

[Inledning] En feministisk politik	8
A. Välfärd som verktyg	11
B. Ekonomi för en hållbar värld	13
<i>B.1 Ekonomi inom planetens gränser</i>	14
<i>B.2 Tillväxtekritik och samhällsekonomiskt motiverad ekonomisk politik</i>	15
<i>B.3 Feministisk ekonomi</i>	16
<i>B.4 Arbetets roll</i>	17
<i>B.5 Omfördela från rika till fattiga lokalt och globalt</i>	18
<i>B.6 Demokratisera ekonomin</i>	19
<i>B.7 Avkolonisering och icke-exploatering</i>	21
<i>B.8 Omställning från militär industri till civil produktion</i>	22
<i>B.9 Finanssektorn</i>	22
<i>B.10 Feministisk skattepolitik</i>	23
Samma skatt för arbete och kapital	24
Skatt på kapital	24
Förmögenhetsskatt	24
Arvs- och gåvoskatt	24
Minskade skattesubventioner för resursstarka	25
Utfasning av ROT- och RUT-avdrag	25
Jobbskatteavdrag ersätts med ett högre grundavdrag	25
Minskade avdrag vid kapitalbeskattning	25
Reformerad beskattning av bostadsmarknaden	25
Statlig fastighetsskatt på bostadsfastigheter och bostadsrätter	26
Lägre reavinstskatt	26
Avskaffande av stämpelskatt vid fastighetsförvärv	26
Utfasning av ränteavdrag	26
Konjunkturkänsliga amorteringskrav	27
Grön skatteväxling – moms, punktskatter och subventioner	27
Klimatskatt för omställning från kött till vegetabilier	27
Sänkt moms på reparationer och återanvändning	28
Höjd moms på flygresor	28
Höjd och lika energi- och koldioxidskatt	28
Beskattning av förmånsbilar	29
Avdrag för resor till och från arbetet	29
Avskaffa bidraget till kommunala flygplatser för persontrafik	29
Internationell påverkan	30
Enhetlig bolagsskatt i hela EU	30
Förenklade skatteregler för fåmansföretag	30
Höj restaurangmomsen	31
Reformerad beskattning av finansmarknaden	31
Finansiell transaktionsskatt (FTT) för stabil finansmarknad	31
Harmoniserad moms på finansiella tjänster	31
Åtgärder mot skatteflykt	32
Förstärkt internationellt samarbete genom avtal om informationsutbyte	32

Informationsskyldighet införs för skatterådgivare	32
Självrättsystemet reformeras	32
Skatteflyktslagstiftningen ska skärpas	33
Ett skattesystem för hela landet	33
Differentierade arbetsgivaravgifter	33
Kommunalisering av fastighetsskatten på förnybar elproduktion	33
Avskrivna CSN-lån	34
Progressiva kommunalskatter	34
Det kommunala skatteutjämningsystemet	34
Vinster i skattefinansierade verksamheter	34
Skatteavdrag för medlemskap i fackföreningar	35
C. En ny syn på arbete	36
C.1 Arbetstid	36
C.2 Jämställda löner	37
C.3 Arbetsvillkor	38
C.4 Arbetslöshet	39
C.5 Arbetsmiljö	41
C.6 Antidiskriminering	41
C.7 Pensioner	43
C.8 Kompetensförsörjning	46
C.9 Företagande	47
Småföretagande och entreprenörskap	48
Utöka trygghetssystem för företagare	48
Bred representation på alla nivåer	49
Levande landsbygder	49
Den sociala och kooperativa ekonomin	50
Företag i välfärden och skattefinansierad verksamhet	51
C.10 Familj, föräldraskap och barn	52
C.11 En samlad social försäkring med en basinkomst som grund	54
C.12 Basinkomst bortom arbetsnormen	56
D. Utbildning	58
D.1 Förskola	59
D.2 Förskoleklass, grundskola och särskola, inklusive fritidshem	60
Skolans barn- och elevhälsoteam (B/EHT)	62
D.3 Gymnasium och gymnasiesärskolan	62
D.4 Vuxenutbildning	64
D.5 Folkbildning	64
D.6 Högre utbildning och forskning	66
D.7 Lärarutbildningen	66
E. Hälsa och sjukvård	68
E.1 Vårdyrke och organisation	70
E.2 Psykisk hälsa	74
E.3 Förlossningsvård	75
E.4 Organdonation	77
E.5 Transvård	78

F. Könsidentitet och könsuttryck	79
F.1 Juridiska kön och personnummer	79
F.2 Värderingar, bemötande och diskriminering	80
F.3 Intersexpersoners rättigheter.....	82
G. Sexualpolitik	83
G.1 Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.....	84
Hiv.....	85
Människor i prostitution.....	85
Aborträtt	86
Assisterad befruktning.....	86
G.2 Surrogatmödraskap.....	87
G.3 Internationella adoptioner	88
H. Socialpolitik	91
H.1 Ekonomiskt bistånd.....	91
H.2 Utsatta EU-medborgare	92
H.3 Äldreomsorg.....	93
H.4 Skyddade boenden och stöd till våldsutsatta.....	95
H.5 Våld och särskild utsatthet	96
H.6 Våld i samkönade relationer	97
H.7 Direkt och indirekt våld mot barn.....	97
H.8 Alkohol- och narkotikapolitik.....	99
H.9 Hemlösa med beroendeproblematik.....	101
H.10 Tobakspolitik.....	102
I. Rättspolitik, en ny syn på trygghet	
– vårt mål är ett samhälle fritt från brott	103
Polisen	104
Kriminalvård.....	105
Reparativ rättvisa.....	107
Åklagare och domstolarna.....	108
Brottsutsatta	109
Lika inför lagen	109
J. Ett samhälle fritt från våld	111
Mäns våld mot kvinnor	111
Våld i nära relationer	112
Maskulinitet och våld.....	112
J.1 Dödligt våld i offentliga miljöer.....	114
J.2 Våld och medborgarstatus	115
J.3 Våld och förtryck i namn av heder.....	117
J.4 Könsstämpning.....	119
J.5 Våldtäkt och sexuella övergrepp.....	119
J.6 Prostitution och människohandel för sexuella ändamål.....	121
J.7 Pornografi och sexualisering av det offentliga rummet	123
K. Barnrätt	125

L. Samhällsplanering och bostadspolitik	128
L.1 Normkritisk samhällsplanering.....	128
L.2 Rätten till bostad är en mänsklig rättighet.....	131
L.3 Bostadsbyggande utifrån behov.....	133
Bostäder ska byggas med hållbarhet i fokus.....	134
L.4 Samhällets ansvar för bostadsfinansieringen.....	135
M. En feministisk gles- och landsbygdspolitik	137
M.1 Ett hållbart feministiskt naturbruk.....	138
Jordbruk.....	139
Skog.....	140
Svampodling.....	140
Övriga naturtillgångar.....	141
Fiske.....	141
Övrigt.....	142
M.2 Infrastruktur, demokrati och tillgänglig samhällsservice.....	142
Kollektivtrafik och transporter.....	145
Tillgång till internet, el och vatten.....	145
M.3 Kultur, turism och föreningsliv.....	146
M.4 Arbete, företagande och nyinflyttning.....	148
N. En feministisk kulturpolitik	151
Feministiskt initiativs övergripande kulturpolitiska mål.....	151
N.1 Kultur för alla.....	152
Heterogena och demokratiska kulturarv.....	154
Konstnärlig frihet.....	155
En feministisk kulturpolitik är gränsöverskridande.....	156
Kulturarbetares villkor.....	156
Kultursamverkansmodellen.....	158
N.2 Kulturens roll inom andra politikområden.....	159
N.3 Det civila samhället.....	159
En social kultur.....	160
Kulturhus och öppna samlingslokaler.....	161
Amatörkultur.....	162
En ny politik för bildning.....	162
Folkbibliotek.....	163
Studieförbund.....	164
Trossamfund.....	164
N.4 Media.....	165
Public service.....	167
O. Idrott	168
P. Djurpolitik	170
P.1 Djurrätt.....	171
P.2 Djurskydd.....	172
Återinrätta djurskyddsmyndighet.....	172
Bättre lagstiftning med djurbalk.....	173

Ett samhällsbygge med bättre hänsyn till djur.....	174
P.3 Rättsväsendet	175
P.4 Jakt.....	176
Q. Miljö- och klimatpolitik	177
Q.1 Naturens rättigheter.....	178
Q.2 En feministisk klimatpolitik.....	180
Minska Sveriges klimatpåverkan.....	181
Global klimaträttvisa	182
Kommunal och regional klimatomställning.....	183
Anpassning till en varmare värld.....	183
Q.3 Energi.....	184
Q.4 Transport	185
Q.5 Mark och vatten	187
Q.6 Gruvor, mineraler och kemikalier.....	190
R. Interneträtt	193
S. Politikens organisering	196
S.1 Demokrati	197
T. Funktionsrättspolitik	199
T.1 Boende.....	201
T.2 Kommunikationer.....	201
T.3 Utbildning	202
T.4 Arbete och sysselsättning.....	203
T.5 Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.....	204
T.6 Särskilt stöd, service och hjälpmedel.....	205
T.7 Personlig assistans	206
U. Feministisk antirasism	208
U.1 Migrationspolitik.....	209
Asyl.....	211
Anhörig- och arbetskraftsinvandring.....	213
U.2 Nationella minoriteter	215
U.3 Urfolk.....	215
U.4 Motverka segregation.....	218
Bostadssegregation	219
Ekonomisk jämställdhet och jämlikhet.....	219
Likvärdig skola.....	220
Jämställd och jämlik hälsa	220
Våldsprevention	220
Demokratiskt inflytande.....	221
V. En feministisk syn på säkerhet	222
V.1 Konflikthantering, fredsbyggande och säkerhetsarbete	224
V.2 En demokratisk försvarspolitik	226
V.3 FN:s roll i världspolitiken, internationellt alliansbyggande och aktörskap.....	229

W. Internationellt samarbete	235
<i>W.1 Feministisk solidaritet</i>	235
Rättvisa och rättigheter	237
Det demokratiska rummet	238
Politik för global utveckling	239
Agenda 2030	239
Feministisk forskning och kunskapsutveckling	240
<i>W.2 Internationell handel</i>	242
<i>W.3 Samarbete inom Norden</i>	243
X. En feministisk politik för Europeiska unionen	244
<i>X.1 EU som institution</i>	246
Insyn, inflytande och demokrati	246
EU:s institutioner och deras verksamhet	247
Jämställdhetsintegrering och jämställdhetsbudgetering inom organisationen	248
<i>X.2 Feministisk politik i EU</i>	249
En stark feministisk rörelse i Europa och världen	249
Ett Europa fritt från rasism och diskriminering	250
En aktiv jämställdhetspolitik	253
En feministisk miljö- och klimatpolitik	254
Jordbruks- och fiskepolitik	258
Djurpolitik inom EU	259
Fred, mänsklig säkerhet och militarism	260
EU:s utrikespolitik och krishantering	261
Ratificering av internationella överenskommelser	262
Öppna gränser	263
Feministiskt solidaritetsarbete	265
Säkerhetsunion och terrorbekämpning	265
Terrorism och europeiska avtal	266
Den ekonomiska-monetära unionen EMU	267
EU:s inre marknad	268
EUROPA 2020	269
Ekonomisk och social rättvisa	270
Kvinnors sysselsättning och ekonomiska självständighet	271
Lönediskriminering	272
Den sociala pelaren, pensioner och kampen mot fattigdom	273
Förening av privatliv och yrkesliv, vård- och omsorgstjänster	275
Hälsa och jämställdhetsaspekter	276
Frihet från våld och sexuell exploatering	277
TTIP – Transatlantic Trade and Investment Partnership	280
EU:s utrikespolitik och krishantering	281

[INLEDNING] EN FEMINISTISK POLITIK

DET HANDLAR OM DEMOKRATI!

En levande demokrati står under ständig förändring. Makten behöver alltid utmanas av människor som organiserar sig i syfte att föra in nya kunskaper och erfarenheter. På så vis vidgas perspektiven. Feministiskt initiativ är en demokrati rörelse, vuxen ur gräsrotsrörelser. Liksom andra demokrati rörelser bildades Feministiskt initiativ ur behovet av förändring.

Feministiskt initiativ tillför en analys av de strukturer som fördelar inflytande, men också våld på ett ojämlikt sätt lokalt, nationellt och globalt. Vi förstår att kriser förstärker och synliggör dessa strukturer, både i pandemier och i klimatkrisens spår. Historiskt och idag finns samband mellan den våldsamma exploateringen av jorden och av kvinnors kroppar. Inte minst ser vi det i hur kvinnor med rötter i urfolk hotas och mördas när de försvarar jord och vatten mot miljöförstöring. Feministiskt initiativ verkar för att bryta med dessa strukturer av våld och verka för fred i en globalt rättvis värld.

Jämställda och jämlika samhällen är bättre samhällen för alla. Ekonomiska och sociala klyftor mellan människor och platser undergräver demokratin. Vår ekonomiska politik är omfördelande och värnar om solidariska och kollektiva lösningar. Feministiskt initiativ står för systemförändring i politik och ekonomi. Vi motsätter oss det rådande ekonomiska systemet, som sätter kortsiktiga vinstintressen framför hållbarhet, samt den världsbild som utgår ifrån att naturen saknar rättigheter och är människans att nyttja. Feministiskt initiativ ser på världen med en strukturell analys av makt snarare än med en tro att samhället formas av alla individers beteenden och "fria" val. Denna analys placerar Feministiskt initiativ till vänster på den politiska kartan. Den klassiska höger-vänster-skalan i politiken förmår dock inte att synliggöra alla de maktstrukturer som begränsar människors liv, individuella rättigheter och som tär på planetens ekosystem. Vi motsätter oss en nationalistisk syn på säkerhet, rättigheter, friheter och välfärd. Vi verkar för ett samhälle där alla har samma förutsättningar att leva ett gott och värdigt liv inom planetens gränser.

Det handlar inte bara om ekonomi utan också om att kunna vara en del av, spegla sig själv i, och representeras inom samhällets alla delar. Alla ska ha rätt att bestämma över sin egen kropp. Samhället ska vara tillgängligt för alla oavsett funktionalitet. Det handlar också om att slippa våld, att älska vem du vill, se ut hur du vill och tro på vad du vill utan att utsättas för hot och diskriminering. En intersektionell maktanalys är nödvändig.

Målet för den feministiska politiken är ett samhällsbygge som skapar utrymme för alla människor att utvecklas till sin fulla potential och bli fullvärdiga deltagare i demokratin oberoende av kön, sexuell läggning, ras, etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck,

könsidentitet, ålder, bostadsort och medborgarskap. Det är ett öppet, jämställt och jämlikt samhälle som är fritt från diskriminering. Vi vet att förändring är möjlig. Varje människa har ett egenvärde som inte är kopplat till nytta och kontroll. Kärleken är den största förändringskraften och det är med kärleken som drivkraft vi skapar ett samhälle där alla människors lika värde, naturens rättigheter och de planetära gränserna respekteras.

VÅR FEMINISM ÄR EN SJÄLVSTÄNDIG POLITISK IDEOLOGI

Den tidiga feminismen hade relationen mellan makt och kön i fokus, och förbättring av kvinnors villkor som mål. Sedan länge finns dock inom feminismen ett bredare maktkritiskt perspektiv. Feministiskt initiativ förvaltar och utvecklar denna viktiga demokratirörelse. Vår antirasistiska feminism är inget tillägg eller undertema till någon annan ideologi, utan är en självständig ideologi. Vi gör en intersektionell analys av samhället och är influerade av ekofeminism, dekoloniala feminismerna och andra inriktningar.

Feminismen vidgar synen på både politikens form och på dess innehåll – vem som ska inkluderas i beslutsfattande, men även på vad politik är och kan vara. Vi menar att det är genom en bredd av kunskaper och erfarenheter som människors utrymme att handla vidgas och delaktighet i demokratin ökar.

En viktig utgångspunkt i feministisk politik är omsorgen om allt levande. Omsorg innebär respekt, kärlek och solidaritet till varandra, naturen och samhället, samt att sätta reproduktion framför produktion. Det handlar om att se värdet i kollektivet som vi människor tillsammans bildar – hur vi hänger ihop och påverkar varandra samt vikten av samarbete och gränslös solidaritet. Vi föds alla fullständigt beroende av andras omsorg och vi är alla beroende av planetens överlevnad för vår egen överlevnad. Vikten av samarbete och solidaritet sträcker sig till den planet vi är del av. Med det utvidgas vår omsorg till att även innefatta naturens rättigheter.

En feministisk politik handlar om global rättvisa. Koloniala förhållanden fortsätter att prägla relationerna mellan och inom världens länder. Med Feministiskt initiativ i maktens rum tas ett större ansvar för Sveriges roll i en global maktordning där rika länder idag profiterar på de fattiga och tär på planetens ekosystem. Internationell politik ska alltid prioritera människors och naturens rättigheter framför vinstintressen i handelsavtal. Vi ser också att dessa skeva förhållanden återspeglas inom Sverige, både i förhållande till urfolks rättigheter och i fördelningen av samhällets resurser och makt mellan landsändar. Med antirasistisk feminism bryter vi med koloniala förhållanden och med tron att vi kan härska över jorden. Influerade av dekoloniala feminismerna och ekofeminism förflyttar vi vår världssyn och återskapar vår verklighet till att sätta allt levande i centrum. Vår antirasistiska feminism är svaret på de ekologiska, ekonomiska, sociala och säkerhetspolitiska utmaningarna.

Feministiskt initiativ står för mänskliga rättigheter och fred. Mänsklig säkerhet, med individens trygghet i fokus, måste gå före territoriell säkerhet.

Militär upprustning är den yttersta formen av patriarkalt våld där makt eftersträvas genom krig eller hot om krig. Feministiskt initiativ vill förflytta samhällets fokus och pengar från militär till social upprustning för att trygga mänsklig säkerhet i och utanför kriser. Idag är det största hotet som mänskligheten står inför klimatets ökande uppvärmning och massdöende av arter på jorden. Naturkatastrofer slår sedan länge på ett ojämnt och ojämnt vis runt om planeten. Världens barn kommer leva sina vuxenliv med konsekvenserna av hur vi väljer att agera i klimatkrisen idag. Allt fler människor tvingas på flykt på grund av utbredda naturkatastrofer, matbrist i spåren av eroderade jordar och krig om basbehov som exempelvis vatten. Feministiskt initiativ verkar för en värld i fred genom att rusta ned militär och vapenexport samtidigt som vi rustar upp samhällets utrymme för omsorg.

Feministiskt initiativ vill vara en kraft som tar tillvara och kanaliserar människors visioner om en annan väg framåt – i Sverige och globalt. För att skapa en jämställd, jämlik, hållbar och rättvis värld är samarbeten med folkrörelser inom och över nationsgränser en nödvändighet. Vi vill med ansvar och på solidaritetens grund bygga ett samhälle för alla och bidra till en hållbar utveckling, vilket kräver strukturella, omfattande och omedelbara politiska förändringar. Så värnas och fördjupas demokratin.

A. VÄLFÄRD SOM VERKTYG

Feministiskt initiativ har en vision om ett samhälle där alla kan färdas väl genom livet. Det kräver att samhället i alla avseenden beaktar de mänskliga rättigheterna och tryggar rätten till hälsa, arbete, bostad, utbildning, social omsorg och trygghet. Politiken ska användas för att säkra människors lika möjligheter och utfall – oavsett kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort eller medborgarskap. Detta innebär att den generella välfärdsstaten och välfärdspolitiken måste inkludera ett systematiskt motverkande av strukturell diskriminering på alla plan. Mänskliga rättigheter ska gälla alla människor som vistas i Sverige. Papperslösa och asylsökande ska ha samma rättigheter som medborgare eller människor med uppehållstillstånd.

Med ett feministiskt förhållningssätt är välfärd inte ett skyddsnät, utan ett verktyg för att bygga ett jämställt och demokratiskt samhälle fritt från diskriminering, våld och exploatering av miljö och människor. Välfärdstanken är kittet som håller samman och skapar ekonomisk och demokratisk självständighet i vardagen. För att nå dit krävs en ny helhetssyn på politik, att vi beaktar alla faktorer som skapar våra liv och att samarbete sätts före konkurrens och dominans.

Välfärd får inte villkoras av kortsiktig ekonomisk tillväxt. Välfärdsbegreppet måste fyllas med nya värden, baserade på reell solidaritet – mellan människor och i samverkan med miljön. Detta är värden som bygger på pluralism och idén om att människor med skilda grundvärderingar och livsstilar ska kunna leva sida vid sida i ömsesidig respekt för varandra. För att nå dit måste makt och privilegier omfördelas. Könsmaktsordningen, rasismen, klassklyftorna och heteronormen måste brytas ned. Det innebär bland annat att synen på många av de verksamheter, göranden och varanden som utgör våra liv måste förändras och omvärderas.

En feministisk syn på välfärd omfattar hela människans liv och den omgivande miljön. Vi förkastar därför dagens teknokratisering av välfärden, som söker ersätta helhetlig förståelse med enkelspåriga mätvärden, till exempel new public management (NPM). Vi förkastar även den traditionella uppdelningen i olika politikområden och intressesfärer, som genom sin konstruktion automatiskt ger ekonomiska avvägningar företräde. Arbetsmarknad, utbildning, miljö, familj, omsorg, kultur, bostad, bistånd och vård är bara några av många komponenter i det som formar vardagens villkor. Insatser på de olika områdena kan därför inte separeras från varandra eller ställas mot varandra för att skapa kortsiktiga politiska poäng eller polera en budget.

För att nå reell jämställdhet måste istället helheten lyftas fram och ekonomin bli ett verktyg i arbetet med att ge människor möjligheter att leva ett fullödigt liv. Det handlar framförallt om att koppla varje människas rätt att vara

ekonomiskt självständig och kunna ta ansvar för sitt liv, sin hälsa och sin miljö, till samhällets ekonomiska och demokratiska utveckling. Genom att fler får möjlighet att använda sin fulla potential ökar också utrymmet att skapa ett inkluderande samhälle, där alla får sina behov tillgodosedda – oberoende av kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort och medborgarskap.

En jämlik syn på välfärd förutsätter jämställdhet och jämlikhet. Alla människor ska kunna utveckla sin fulla potential i ett jämlikt samspel med andra – oberoende av kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort och medborgarskap. En jämlik syn på välfärd förutsätter frihet från diskriminering. Ingen människa ska begränsas av diskriminerande eller förtryckande strukturer. En feministisk syn på välfärd förutsätter även solidaritet, globalt, nationellt och lokalt. Den förutsätter frihet från våld – riktade insatser krävs för att förebygga mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Den förutsätter ekonomisk självständighet åt alla. Alla människor har rätt till ett arbete som ger ekonomisk självständighet. En feministisk syn på välfärd förutsätter ett fungerande och icke-diskriminerande rättsväsende. Den förutsätter en gemensam och jämlik skola med elevens behov i fokus. Den feministiska synen på välfärd förutsätter en balans mellan arbetsliv, familj och fritid – en generell arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag. Den förutsätter en samverkan med naturen: levnadsvillkor, planering och samhällsutveckling kopplas till konsekvensanalyser. Vatten, energiförsörjning och avfallshantering ska ligga under samhällets ansvar. En feministisk syn på välfärd förutsätter subventionerad, skattefinansierad, sjuk- och tandvård för alla, under livets alla skeden. Den förutsätter tryggt boende till en rimlig kostnad under hela livet. En feministisk syn på välfärd förutsätter att kultur och kulturarbetare uppfattas som oundgängliga i samhällssamtalet. Den förutsätter att individuella lösningar och valmöjligheter kan erbjudas inom systemen.

Feministiskt initiativ driver en politik som skapar en helhetssyn på hälsa, utbildning, arbete, omsorg, boende, kultur, miljö och ekonomi. Det är en helhet som inkluderar både det betalda och det obetalda arbetet och betraktar föräldraskap som ett självklart inslag i arbetslivet. En helhet som väver in miljö- och hälsoaspekter i allt beslutsfattande och utgår från människans behov av att uppleva sig som en respekterad och trygg individ i livets alla skeden.

Feministiskt initiativ ser det som en viktig uppgift att motverka politikens uppdelning i mindre och osammanhängande områden där orsakssammanhang och maktfrågor osynliggörs.

B. EKONOMI FÖR EN HÅLLBAR VÄRLD

Ett samhälle som bygger på en feministisk grund prioriterar målen jämställdhet, jämlikhet och ekologisk hållbarhet framför en syn som sätter tillväxten – oavsett om den består av oändlig materiell konsumtion eller av gränslös Finansiell expansion – som överordnat mål. För att uppnå detta behöver Sverige genomföra en ekonomisk omställning.

Ordet ekonomi betyder ursprungligen att hushålla med resurser. För det krävs ett helhetsperspektiv, som går vida utöver begreppet bruttonationalprodukt (BNP). En feministisk ekonomi erbjuder detta. Vi ser att den feministiska rörelsen, arbetarrörelsen, miljörörelsen, urfolksrörelsen, tillgänglighetsrörelsen och den globaliseringskritiska rörelsen tillsammans kan agera som föregångare för ett jämställt, jämlikt och hållbart samhälle.

En radikal omfördelning är möjlig; från rika till fattiga, från män till kvinnor, från kapitalägare till arbetstagare, från storstäder till landsbygden. En förändring kräver kortsiktigt och långsiktigt arbete för erkännande, omfördelning, representation och systemförändring. Det krävs en kraftfull omställning av de ekonomiska systemen för att vi ska kunna leva hållbart inom ramen för jordens resurser, och denna process behöver vara feministisk, solidarisk och rättvis för att lyckas.

Ett av de mest odemokratiska områdena i samhället är ekonomin. En grundläggande uppgift för den politiska sfären är att avgöra var gränserna för marknaden ska gå, vilka resurser som ska fördelas enligt marknadsprinciper (en krona = en röst) och vilka som ska fördelas enligt rättighetsprinciper (en människa = en röst). Under de senaste 30 åren har det skett en förskjutning till förmån för marknaden som innebär att rätten till bostad, utbildning, hälsa och en god ålderdom har gjorts beroende av plånbokens tjocklek. Det är en snedvridning vi vill åtgärda.

Nedskärningar i den gemensamma välfärden kan inte ersättas med att människor själva ska betala för sina behov av omsorg och stöd. Vi anser att rätten till läxläsning, hemtjänst och en bra bostad inte ska vara en fråga om personlig ekonomi. Därför ska staten inte subventionera hushållsnära tjänster eller renoveringar av privata bostäder, utan istället använda skattepengar för den gemensamma välfärden och en generell bostadspolitik. Likaså innebär regler som flyttar över kvalitetssäkringen för välfärdstjänsterna från folkvalda politiker till brukarna, som lagen om valfrihet (LOV), i praktiken att kvalitetsansvar för välfärdstjänsterna läggs på barn och äldre. Detta är orimligt.

Vi vill utforma ekonomiska verktyg och strategier som främjar sociala och ekologiska värden så att dessa blir en drivkraft för en jämställd, jämlik och hållbar samhällsutveckling. I det perspektivet finns det tre vägar att gå: att höja nivån och progressiviteten i skattesystemet, att ta fram nya intäkter via skatt på finanssektorn, energi och på resursanvändning i syfte att styra

globaliseringen i en ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar riktning, samt att ge viktiga samhällsorgan, myndigheter och verk nya direktiv som leder deras verksamhet och åtgärder i önskad riktning.

Vi vill använda samtliga dessa verktyg för att skapa ett jämställt, jämlikt och hållbart samhälle. Feministisk ekonomisk politik handlar inte bara, eller ens i första hand, om nya inkomstkällor utan om att använda de ekonomiska och politiska resurser som finns för att nå de mål vi sätter upp.

B.1 EKONOMI INOM PLANETENS GRÄNSER

Ekonomi är en del av samhället och samhället en del av naturen. En utgångspunkt i vår syn på ekonomi är att den är förenlig med de krav ekosystemen ställer. Klimatkrisen är akut. Hur vi producerar och konsumerar kommer att avgöra vår och planetens framtid. Vi måste befinna oss inom ramarna för vad de naturliga kretsloppen klarar av, nationellt och globalt. Det gäller såväl hur mycket resurser vi tar i anspråk som hur mycket utsläpp och avfall vi producerar. Vi måste ta ansvar för den exploatering av arbetskraft och naturresurser som sker för vår konsumtion, samt för de utsläpp som skapas, inom såväl som utom Sveriges gränser.

På samma sätt som det är oacceptabelt med miljöpåverkan bortom de planetära gränserna så är det oacceptabelt att delar av jordens befolkning lever i fattigdom under svåra livsvillkor. Vi behöver förändra vårt sätt att se på ekonomi, nya ekonomiska modeller, så att de ekonomiska systemen utformas på ett sätt som inte överskrider ekologiska tröskelvärden och som garanterar varje människa en skälig nivå när det gäller hälsa, välbefinnande, inflytande och deltagande. Feministiskt initiativ anser att det är en absolut nödvändighet att bryta könsmaktsordningen för att kunna hantera den demografiska och ekonomiska utvecklingen och samtidigt kunna uppnå hållbarhet.

Det är nödvändigt att fasa ut fossil energi och frigöra oss från den linjära ekonomin som bygger på att vi förbrukar planetens resurser. Den linjära konsumtionsmodellen är ett ekonomiskt vansinne som utarmar vår planet och hotar framtida generationers existens och välfärd. Vi behöver övergå till en cirkulär ekonomi som inspireras av naturens egna kretslopp. Grundpelare i en cirkulär ekonomi är återvinning, återbruk, begränsad konsumtion, förnybar energi och en lokalisering av ekonomin från det globala till det lokala. En ökad inhemsk produktion av ekologisk mat och förnybar energi är en förutsättning för ett hållbart Sverige, för mat- och energisuveränitet och för en mer levande landsbygd. För att kunna begränsa vår konsumtion ser det som nödvändigt att utveckla delningsekonomin och den kollaborativa konsumtionen.

1. Fi ska verka för en miljöanpassning av skattesystemet och utfasning av alla subventioner som är skadliga för miljön och klimatet. Dessa resurser vill vi istället använda för att fasa ut fossil energi och på olika sätt främja utvecklingen av hållbar ekonomi.

2. Fi ska verka för att införa skärpta styrmedel i produktionsledet; för återvinning och återanvändning av material och restprodukter, krav på utsortering av återvinningsbart material, förbud mot planerat åldrande (planned obsolescence), för minimerat matsvinn, samt förbud mot förbränning av osorterat avfall och skatt på avfallsförbränning.
3. Fi ska verka för att införa styrmedel som verkar hindrande på konsumtion av produkter som inte är resurseffektiva, klimatneutrala, rättvist producerade samt möjliga att reparera och återbruka.
4. Fi ska verka för att vid offentlig upphandling efterfråga cirkulära, klimatneutrala och rättvist producerade produkter.
5. Fi ska verka för att lagstiftning och skattesystem utvecklas så att arbetstrygghet och välfärd fortsatt värnas när det ekonomiska systemet förändras särskilt vad gäller delningsekonomin, service- och tjänstesektorn.
6. Fi ska verka för att utveckla ytterligare styrmedel som minskar konsumtionen och minimerar dess negativa miljöpåverkan.
7. Fi ska verka för att främja lokal produktion, till exempel av mat och energi.

B.2 TILLVÄXTKRITIK OCH SAMHÄLLSEKONOMISKT MOTIVERAD EKONOMISK POLITIK

Ekonomi är inte ett mål för politiken utan ett verktyg för att uppnå sociala och ekologiska mål. En strategi i linje med detta är att överge ekonomisk tillväxt som ett mål för den ekonomiska politiken, men att inte kategoriskt motsätta sig tillväxt som en tillfällig potentiell effekt av en värderingsstyrd och hållbar ekonomisk politik.

Att generell tillväxt är direkt förknippat med ohållbar resursanvändning och klimatförändringar är ett faktum. Debatten om tillväxt förs dock ofta i kategoriska och generella termer; debattörer är antingen för eller emot ekonomisk tillväxt. Få talar om vilka delar av ekonomin som behöver krympa (nerväxt), och vilka som måste växa (tillväxt) för att klara en hållbar omställning och i längden minska den generella tillväxten. Exempel på sektorer av ekonomin som av ekologisk och social nödvändighet måste krympa är militär och fossil industri, den höga graden av skuldsättning och den ohållbara konsumtionen. Exempel på delar av ekonomin behöver växa är sol- och vindkraft, välfärd och tillgång till vattenrening, sanitet och elektricitet där detta idag är bristfälligt. Ur ett globalt perspektiv så är ekonomisk tillväxt önskvärd i vissa områden, men inte andra.

8. Fi ska verka för att andra mått än BNP-tillväxt etableras som mått på god samhällsutveckling.
9. Fi ska verka för att dagens ekonomisk-politiska tillväxtmål ersätts med ett mål om jämställdhet, jämlikhet och hållbarhet.
10. Fi ska verka för en mer nyanserad diskussion kring vilka delar av ekonomin, samt vilka geografiska regioner, som behöver tillväxt respektive nerväxt.

11. Fi ska verka för utvidgad forskning och utbildning kring ekonomiska modeller som utgår från låg tillväxt, nolltillväxt och nerväxt.

Den starka norm och inbyggda struktur som finns i dagens ekonomiska system – konkurrens, vinstsyfte och tillväxtmål – bör långsiktigt styras om till samverkan, samhällsekonomisk nytta, jämlikhets- och hållbarhetsmål. Det krävs strukturella och institutionella förändringar på många plan för att åstadkomma detta, liksom forskning och konkreta organisatoriska förslag på hur en hållbar och fungerande ekonomisk struktur kan byggas utifrån samhällets och planetens behov, snarare än kortsiktiga privata vinstintressen. Det behöver även utvecklas revisionsprocesser så att de utöver ekonomiskt resultat innefattar en utvärdering av ekonomiska aktörers sociala och miljömässiga effekter. Detta kan ske till exempel genom att inkludera indikatorer som mänsklig värdighet, samverkan och solidaritet, ekologisk hållbarhet, social rättvisa samt demokratiskt medbestämmande och transparens.

En feministisk antirasistisk ekonomisk politik ska alltid se till samhällets komplexitet, och alltid prioritera förebyggande, omsorgsfulla, icke-stigmatiserande och tillitsskapande insatser framför symtombekämpning och repression. Ytterligare en aspekt gäller vilka typer av investeringar som görs, och dessa återspeglar tydliga patriarkala mönster där "hårda" frågor värderas högre än "mjuka".

12. Fi ska verka för att förebyggande är en ledande princip i offentligt budgetarbete.
13. Fi ska verka för att offentliga upphandlingar och investeringar används som ett verktyg för att premiera samhällsnytta.
14. Fi ska verka för att skattesystemen ska utredas utifrån frågan om hur samhällsnyttiga, icke-vinstutdelande, demokratiska och arbetsintegrerade företag kan premieras.
15. Fi ska verka för att etablerade revisionsprocesser utvecklas med fokus på sociala och miljömässiga effekter.

B.3 FEMINISTISK EKONOMI

Att synliggöra, förstå och åtgärda den djupa ekonomiska ojämställdhet som råder mellan gruppen män och gruppen kvinnor är en grundpelare inom feministisk ekonomi. Feministiska ekonomer har länge kritiserat den traditionella nationalekonomin eftersom den vilar på generaliserade och patriarkala antaganden om ekonomiskt beteende och värde, och därmed har bidragit till att (åter)skapa och förstärka strukturell ojämställdhet. Ett exempel på sådan kritik är att obetalt hem- och omsorgsarbete lämnas utanför ekonomiska analyser och välfärdsåtgärder såsom BNP, vilket leder till felaktiga bilder av hur värde skapas och hur olika, traditionellt könade, arbetsuppgifter värderas. Ett annat exempel är hur ekonomiska teorier utgår från människan som vinstmaximerande, egenintresserad individ, snarare än en social varelse motiverad av omsorg, relationer och kärlek.

Denna bild påverkar även hur kvinnors och mäns arbete värderas på arbetsmarknaden, där kvinnor generellt har lägre löner och sämre arbetsvillkor. Vilket påverkar kvinnors möjligheter att ha råd att spara och också innebär att gruppen kvinnor får mindre pengar i sjukersättning, a-kassa, föräldrapenning och slutligen i pension. Den ojämställda fördelningen av det obetalda arbetet missgynnar gruppen kvinnor ekonomisk och minskar deras makt. Globalt drabbar den ekonomiska ojämlikheten ofta kvinnor särskilt hårt.

16. Fi ska verka för alla människors rätt till ekonomisk självständighet i livets alla skeenden.
17. Fi ska verka för att jämställdhetsbudgetering utvecklas och används som verktyg i den ekonomiska politiken.
18. Fi ska verka för att statens, kommunernas och landstingens budgetar utformas enligt principerna för jämställdhetsbudgetering, inklusive måluppfyllelse.
19. Fi ska verka för att alla genomgripande reformer på samtliga politiska nivåer ska innehålla konsekvensanalyser utifrån ett makt- och genusperspektiv.
20. Fi ska verka för jämställda maktförhållanden inom såväl offentlig som privat sektor.
21. Fi ska verka för förändringar av lagen om offentlig upphandling så att offentliga sektorns inköp styrs med en uttalad strävan mot jämställdhet, jämlikhet, antidiskriminering och hållbarhet.

B.4 ARBETETS ROLL

Det finns många skäl att problematisera arbetslinjen och arbets samhället där våra liv styrs i så hög grad av lönearbete eller bristen på lönearbete. Frågan om arbetets roll i samhället är kopplad till tillväxtproblematiken och ekologisk hållbarhet, psykiska och fysiska hälsoaspekter, frågan om ojämnt obetalt arbete, den diskriminerande arbetsmarknaden, stigmat kring att inte arbeta ("bidra"), och möjligheten att dela mer jämt på de arbetsuppgifter som finns.

Lönearbete i såväl vinstdrivande företag som offentliga organisationer präglas av starka hierarkier, där vi lär oss att acceptera att ett fåtal styr över ett flertal. Sociala trygghetssystem vilar på principen om lönearbete, vilket innebär att personer som av olika anledningar står utanför arbetsmarknaden har sämre tillgång till trygghet. I arbets samhället är en av statens viktigaste uppgifter att se till att människor hela tiden arbetar, kontrollera människor som inte arbetar, och upprätthålla en arbetslöshet som balanserar med inflationen. Även utbildningssystemen präglas idag i hög grad av tanken om "anställningsbarhet". En feministisk arbetskritik fokuserar särskilt på problemet med det obetalda arbetet som faller utanför det formella lönearbetet samt vill lyfta det sociala och gemensamma arbetet som dagligen sker utan ekonomisk ersättning.

Idag finns det inom politiken en konsensus kring den nyliberala idén om att inga yrken, verksamheter, produkter eller tjänster ska utsättas för politisk bedömning om huruvida de kan ses som viktiga eller destruktiva. Denna konsensus behöver utmanas. Utifrån en arbetskritisk ståndpunkt vet vi att det finns många arbeten som vi som samhälle och planet har behov av. Vi vet också att det går att se vilka arbeten som människor upplever som mer eller mindre meningsfulla. Slutligen behövs en analys av vilka arbetsuppgifter som kan definieras som samhällsnyttiga. Samhället och miljön kräver en politisk diskussion om arbetets roll och form för att klara framtidens utmaningar, en diskussion om formerna för en arbetsmarknad som i större utsträckning utgår från sociala och ekologiska behov.

22. Fi ska verka för välfärdslinjen framför arbetslinjen.
23. Fi ska verka för sex timmars arbetsdag.
24. Fi ska verka för individualiserad föräldraförsäkring.
25. Fi ska verka för övergång till ett system med samlad social försäkring med en garanterad minimnivå.

B.5 OMFÖRDELA FRÅN RIKA TILL FATTIGA LOKALT OCH GLOBALT

Ojämligheten i Sverige och globalt växer, både när det gäller inkomst, förmögenhet och ekonomisk makt. En liten grupp personer, ofta män lokaliserade i det globala nord, äger en större samlad förmögenhet än hela den fattigaste halvan av jordens befolkning. Klyftorna mellan rika och fattiga växer över hela världen, inte minst inom länder. Oacceptabla ekonomiska klyftor mellan det globala nord och det globala syd är en konsekvens av fortsatta koloniala maktrelationer. En ojämlik ekonomi är en av de största enskilda faktorerna för skillnader i barns hälsa och utveckling.

Feministiskt initiativs intersektionella samhällsanalys ser hur kapitalismen, patriarkatet och rasismen som maktförhållanden är tätt sammanlänkade. Därför behövs en antirasistisk och klassmedveten feminism, likväl som en feministisk och antirasistisk arbetarrörelse. Kapitalism är som övergripande ekonomiskt system inte förenligt med våra mål om jämställdhet, jämlikhet och hållbarhet. Multinationella företag dikterar villkoren för internationella handelsrelationer, vilket leder till att mänskliga rättigheter och naturens rättigheter kränks. Feministiskt initiativs intersektionella feminism är därför antikapitalistisk i sin analys och systemförändrande i sin politik. Intersektionellt grundad ekonomisk politik syftar till att gynna alla som befinner sig i strukturellt underordnade positioner, även de som inte är direkt diskriminerade.

Klass har tydliga konsekvenser vad gäller inflytande, livschanser, hälsa och status. Klass är sammanvävt med andra maktstrukturer, och påverkar i hög grad människors självuppfattning, förväntningar och förhoppningar, liksom vilka rum och samhällsarenor en äger tillträde till.

Föreställningar om ras och etnicitet, funktionalitet, medborgarskap, bostadsort, trosuppfattning, sexualitet, transefarenhet och ålder är flera avgörande faktorer för rådande ojämlikhet. Maktstrukturer har på dessa sätt både ekonomiska och kulturella dimensioner och verkningar. Därför behöver en stark politik mot alla former av diskriminering och förtryck vara integrerad i politiken för ekonomisk och social jämlikhet.

26. Fi ska verka för minskade inkomst- och förmögenhetsklyftor i Sverige och globalt.
27. Fi ska verka för ekonomisk jämlikhet genom omfördelning och progressiva skattesystem, utvidgad och välfungerande likvärdig offentlig välfärd liksom utvidgade och tillgängliga allmänningar, både fysiska (t.ex. mark och infrastruktur), sociala (t.ex. gemenskaper och kultur) och informationsbaserade (t.ex. kunskap och källkoder).
28. Fi ska verka för att understödja sociala rörelser och fackföreningar för att stärka människors förhandlingsposition gentemot företag och aktörer med stor ekonomisk makt och lobbygrupper som påverkar statens agenda. Denna strategi måste drivas av en bred intersektionell feminism som stärker de feministiska och antirasistiska krafter som finns inom fackföreningsrörelsen, för att utmana patriarkala och rasistiska strukturer. Den ska även omfatta de som saknar arbete och så kallade papperslösa.
29. Fi ska verka för att främja demokratiska organisationsmodeller inom näringsliv, offentlig sektor och civilsamhälle som har, utgångspunkt i feministisk organisationsteori, demokrati och intersektionell analys.
30. Fi ska verka för global solidaritet och rättvisa handelsrelationer där naturens rättigheter och mänskliga rättigheter respekteras. Multinationella företags påverkan i handelsavtal ska skarpt begränsas till fördel för folkrörelser och respekt för lokala förhållanden utifrån ett ekologiskt och socialt perspektiv. En kritisk hållning ska antas mot nyliberal och reaktionär politik.
31. Fi ska verka för att AP-fonderna, Riksbanken och Medlingsinstitutet får nya direktiv som ålägger dem att aktivt bidra till jämställdhet, jämlikhet och hållbarhet.
32. Fi ska verka för att AP-fondernas regelverk säkrar att investeringar sker med respekt för mänskliga rättigheter och hållbarhet.

B.6 DEMOKRATISERA EKONOMIN

I den första av de svenska grundlagarna, regeringsformen, står det att "[d]et allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden". Ekonomin är ett av de viktigaste och samtidigt mest odemokratiska samhällsområdena, styrt av kapitalistisk logik (inflytande efter insatt kapital) snarare än demokratisk (en röst per person). Koncentrationen av ägande till de allra rikaste sätter demokratin ur spel. Ändå tas få konkreta politiska initiativ till att demokratins idéer ska få ökat inflytande inom samhällsekonomin, på arbetsmarknaden, inom framtagande av handelsavtal och inom utvecklingen av finanssektorn.

De senaste decennierna har allt mer av den gemensamma välfärden i Sverige gått från offentlig till privat ägo. Styrning av verksamheterna, i både privat och offentlig ägo har alltmer utformats utifrån idéer om invånarna som kunder och välfärdsproducenterna som vinstmaximerande företag på en öppen marknad. Vi ser hur denna förändring av ägande och styrning bidrar till ökade klyftor, urholkning av viktiga samhällsfunktioner samt hur det flyttar över kvalitetssäkringen för välfärdstjänsterna från folkvalda politiker till brukarna. Det är orimligt att kvalitetsansvar ligger på elever och vårdtagare, det är vårt gemensamma ansvar att dessa verksamheter håller god kvalitet och finns tillgänglig för befolkningen efter behov.

Ekonomisk demokrati kan också innebära att en verksamhet eller organisation ägs gemensamt av de som berörs, som arbetare/personal, konsumenter och medlemmar. Resurserna försvinner då inte uppåt i den ekonomiska hierarkin utan stannar kvar hos medlemmarna. Kooperation handlar om att gemensamt bygga resurser och att genom strategiska nätverk och solidaritet lyfta hela grupper och klasser snarare än individuella entreprenörer eller representanter. Även inom offentlig sektor ser vi behov av ökat medarbetarinflytande. Ekonomisk och organisatorisk demokrati garanterar dock inte en jämställd eller icke-diskriminerande ekonomi, varför dessa strategier måste hänga ihop.

33. Fi ska verka för att demokratins idéer i högre grad ska få ökat inflytande inom samhällsekonomin.
34. Fi ska verka för en högre grad av ekonomisk demokrati, samt att koppla detta till rörelser för lika rättigheter och ekologisk omställning.
35. Fi ska verka för att kooperativt företagande underlättas och utgör en större andel av den privata sektorn. Det kan till exempel ske genom förändrad lagstiftning, starkare stödstrukturer för att utveckla och starta upp kooperativ, utbildning, forskning, riktad finansiering, förenklade regelverk och långsiktiga avtal mellan offentlig och kooperativ sektor.
36. Fi ska verka för att underlätta för anställda att tillsammans ta över ägandet av företag, till exempel vid generationsskifte, nedläggning och utflyttning .
37. Fi ska verka för ökat medarbetarinflytande inom offentlig sektor.
38. Fi ska verka för att merparten av välfärdssektorn bedrivs offentligt styrt och att dessa verksamheter aldrig styrs med ekonomisk vinst som överordnat mål.
39. Fi ska verka för att begränsa möjligheten att genom utförsäljningar omvandla skattefinansierade investeringar till vinstdrivande verksamhet och privata tillgångar.
40. Fi ska verka för att lagen om valfrihetssystem (LOV) avskaffas samtidigt som kvalitetsansvaret skärps.

B.7 AVKOLONISERING OCH ICKE-EXPLOATERING

Ekonomisk exploatering innebär att värde skapas av en grupp människor, och att mervärdet av denna produktion på olika sätt kanaliseras till människor högre upp i den ekonomiska makthierarkin. Systematisk exploatering kan ske på många olika nivåer; på individuell eller gruppnivå, i olika landsdelar och världsdelar. Inom ett land exploateras landsbygden och dess invånare för att tillfredsställa storstadens behov. Globalt sker exploatering inte minst av de forna kolonierna. Exploatering fungerar även med grund i den reproduktiva sfären och enligt patriarkala mönster; där kvinnor har mindre resurser och handlingsutrymme än män, men står för lejonparten av det obetalda arbetet. Sexistiskt och rasistiskt hat och hot kan också ses som ett sätt att dränera vissa kroppar på livskraft, ett sätt att krympa livsutrymmet för vissa för att bevara andras materiella privilegier och makt.

Föreställningen om människan som herre över jorden, behöver bytas mot insikten om att vi är del av den enda planet vi lever på. De koloniala maktrelationerna präglas ofta av rasism, urban norm eller andra föreställningar om människors olika värde.

En ekonomisk politik som är avkoloniserad handlar om att kritiskt granska historiska ekonomiska maktrelationer och förändra samtida relationer som bärs upp och påverkar så att koloniala maktförhållanden och synsätt på natur och människor kvarstår. De koloniala maktrelationerna präglas av en eller annan form av rasistiska föreställningar om människors olika värde. Det kan handla om hur resurser sugts ut från olika regioner (även i Sverige, inte minst Sápmi och norra Sverige) på sätt som innebär exploatering av människor och miljö, och som gynnar redan rika regioner/grupper på bekostnad av redan resurssvaga regioner/grupper. En politik som är avkoloniserad bygger på global solidaritet och rättvisa samt lokalt självbestämmande, antirasism och respekt för naturens rättigheter.

Att se hur exploatering och kolonialism genomsyrar ekonomi, kultur och mänskliga relationer privat, lokalt och globalt är en grundpelare i att bygga en jämställd och jämlik ekonomi.

41. Fi ska verka för att en princip om icke-exploatering ska genomsyra alla ekonomisk-politiska beslut och relationer på både arbetsrättslig, organisatorisk, lokal, nationell och global nivå.
42. Fi ska verka för global och lokal solidaritet och demokratiska handelsrelationer som präglas av rättvisa och lokalt självbestämmande.
43. Fi ska verka för goda arbetsvillkor och organisationsfrihet.
44. Fi ska verka för striktare regler och kontrollsystem för hur svenska företag agerar inom den globala handeln vad gäller mänskliga rättigheter och miljö.
45. Fi ska verka för att urfolks rättigheter särskilt beaktas i ekonomiska relationer.
46. Fi ska verka för att värde som skapas i en viss missgynnad region eller av en viss missgynnad grupp i högre grad stannar eller återförs.

B.8 OMSTÄLLNING FRÅN MILITÄR INDUSTRI TILL CIVIL PRODUKTION

Den globala militarismen är en ekonomisk-politisk fråga. Militär aktivitet har enormt destruktiva effekter på samhälle, miljö och ekonomi. Men redan när ekonomiska, teknologiska och mänskliga resurser, landområden och råvaror läggs på militär produktion, undanhålls dessa resurser från samhälleligt och ekologiskt konstruktiv produktion, till exempel fredsbyggande arbete, fattigdomsbekämpning, matsuveränitet och grön teknologi. Världens militära utgifter är ofattbart mycket högre än de utgifter som läggs på att utrota fattigdom – och de fortsätter att öka. Militarismen hänger ihop med ekonomiska system och prioriteringar; krig är ofta sammanflätat med ekonomiskt våld som i många fall handlar om att erövra kontroll över territorier och resurser.

En militaristisk ekonomi hävdar militära utgifter som nödvändiga, medan utgifter för fredsbyggande arbete, mänsklig säkerhet, grön omställning och gemensam välfärd är förhandlingsbara och underordnade. Detta trots att vi vet att den globala militarismen är en av de främsta orsakerna till död och konflikt, fattigdom och ofrivillig migration, sönderslagna samhällen och miljöförstöring. Militarism är det ultimata patriarkala förtrycket. Forskning på området visar en tydlig koppling mellan våld i nära relationer, våld i det offentliga (kriminalitet och huliganism) och våld på den internationella arenan (krig och väpnade konflikter).

47. Fi ska verka för att minska det ekonomiska flödet till militär upprustning
48. Fi ska verka för omställning från militär industri till civil produktion som utvecklar samhällsnyttiga och lokalt producerade produkter för den inhemska marknaden. Detta ska ske på ett sätt som utnyttjar befintlig kompetens och behåller arbetstillfällena
49. Fi ska verka för att upphandling ska göras utifrån antimilitaristisk analys

B.9 FINANSSEKTORN

Den finansiella sektorns roll i en omställningsekonomi ska inte underskattas, men bör inte heller lämnas oreglerad och okontrollerad. Samhället måste se till att det råder konkurrens på marknader som annars hotar att monopoliseras eller underordnas privat vinstmotiv (banker, bolåneinstitut, pensionsfonder och försäkringsbolag) med kända negativa konsekvenser i form av ineffektivitet, höga vinstuttag och orimliga ersättningar som följd. Samtidigt måste finanssektorn styras så att den inte på egen hand skapar återkommande spekulationskriser där samhället får betala slutnotan. Därför behöver vi skärpta regleringar, smarta krav på reserver som jämnar ut konjunktursvängningarna, gränser för bonusar samtidigt som det offentliga garanterar att konkurrens upprätthålls inom finanssektorn genom pris- och spekulationsdämpande institutioner för konsumtionskrediter och bostadslån.

Feministiskt initiativ vill främja och utveckla de demokratiska och medlemsägda bankerna. I dessa möjliggörs en annan form av demokratisk kontroll än i de kommersiella storbankerna eftersom de medlemsägda bankerna ofta fokuserar på social och ekologisk hållbarhet, omställning, lokal utveckling och rättvis ekonomi. Genom att stå utanför de riskfyllda globala finansmarknaderna skapas fler möjligheter att investera i konstruktiva och lokala verksamheter som har svårt att få finansiering idag. Feministiskt initiativ vill verka för ett ökat demokratiskt inflytande av betalningsmedel och att inflationsmål inte ska vara enskilt styrande för penningpolitik.

50. Fi ska verka för en ansvarsfull finanssektor som bidrar till en jämställd, jämlik och hållbar utveckling.
51. Fi ska verka för att främja utveckling och tillväxt av demokratiska och medlemsägda banker.
52. Fi ska verka för proportionalitet i regelverk och krav för banker, så att de tar hänsyn både till bankens omsättning, risk- och vinstnivåer samt inriktning mot social och ekologisk hållbarhet.
53. Fi ska verka för att utreda möjligheter och former för en offentligt ägd infrastruktur för betalningar, transaktioner och kontanthantering, där en mångfald av offentliga, kooperativa och privata aktörer kan ansluta sig och erbjuda sina tjänster.
54. Fi ska verka för att e-legitimation ska kunna utfärdas av offentliga aktörer och inte bara av privata banker och företag.
55. Fi ska verka för ökat demokratiskt inflytande över betalningsmedel.

B.10 FEMINISTISK SKATTEPOLITIK

Sverige behöver ett effektivt, transparent och rättvist skattesystem för att kunna bygga ett demokratiskt, jämställt, jämlikt och hållbart samhälle fritt från diskriminering, våld och exploatering av miljö och människor. Ett skattesystem som minimerar ekonomiska snedvridningseffekter. Ett skattesystem som inser den nuvarande ojämlika tillgången till välfärd och säkerställer omfördelning för att minska klyftorna i vårt samhälle samt främjar grön omställning.

Feministiskt initiativ vill använda skatterna till att omfördela mellan rika och fattiga och bygga en stark välfärd med utbildning, sjukvård och bostäder tillgängliga för alla. Vi vill se en beskattning som motverkar klimatförändringarna och belönar hållbara verksamheter. Därför föreslår Feministiskt initiativ en omfattande skattereform för att skapa ett rättvist skattesystem i enlighet med följande principer:

- Omfördela för jämställdhet mellan kön.
- Omfördela för bättre folkhälsa, från resursstarka till resurssvaga.
- Omfördela för helhet, från storstad till lands- och glesbygd.
- Omfördela för hållbarhet, från icke-hållbara lösningar till klimatsmarta lösningar.

SAMMA SKATT FÖR ARBETE OCH KAPITAL

Idag beskattas inkomster av kapital lägre än inkomster av arbete. Detta gynnar kapitalägande framför arbete och leder till att resurser omfördelas från de som har minst till de som har mest. Fi vill ändra på detta genom att inkomster av kapital ska beskattas på ett likvärdigt sätt som inkomster av arbete.

Att dagens skattesystem i Sverige gynnar kapitalägande framför arbete och att omfördelning sker från de som har lite till de som har mest måste förändras. Den ekonomiska ojämlikheten måste motverkas och klyftorna måste minska om vårt samhälle ska kunna möta framtidens utmaningar. Vårt mål är därför att skatter på arbete och kapital harmoniseras för att på sikt avskaffa skillnaderna i inkomstbeskattningen på arbete och kapital. Detta mål uppnås i flera steg.

SKATT PÅ KAPITAL

Även skatt på inkomster från kapital är olika beroende på hur inkomsten uppstår, till exempel genom vinst på försäljning, ränta, med mera. Skatten kan variera mellan 10 och 40 procent. Det ökar risken för snedvridna spar- och investeringsbeslut och skatteplanering. Olikheterna är kostsamma och bör ersättas med en generell skattesats.

56. Fi ska verka för en gemensam skattesats på alla olika typer av kapitalinkomster.

FÖRMÖGENHETSSKATT

Ytterligare ett sätt att jämna ut skillnaderna i skatt mellan ägande av kapital och arbete och minska klyftorna mellan de som äger och de som arbetar, är att införa en förmögenhetsskatt för de som har mycket stora kapitaltillgångar. På så sätt kommer vi tillrätta med att pengar samlas hos enskilda personer istället för att användas i samhället.

För att komma tillrätta med skatteflykt och aggressiv skatteplanering bör det även vara möjligt att införa en regional förmögenhetsskatt på EU-nivå med målsättningen att den ska bli global.

57. Fi ska verka för en nationell förmögenhetsskatt, på en nivå som berör de mest förmögna 1–2 procenten av Sveriges befolkning.
58. Fi ska verka för en EU-gemensam förmögenhetsskatt.

ARVS- OCH GÅVOSKATT

Arv beskattas idag i många västländer, men inte i Sverige. Feministiskt initiativ anser att en progressiv arvs- och gåvoskatt ska införas för alla ärvda förmögenheter och gåvor.

59. Fi ska verka för att en progressiv arvs- och gåvoskatt införas.

MINSKADE SKATTESUBVENTIONER FÖR RESURSSTARKA

UTFASNING AV ROT- OCH RUT-AVDRAG

Ett centralt syfte med riktade skattesubventioner såsom ROT och RUT är att stimulera efterfrågan på tjänster i lågkonjunktur. Problemet är att dessa har kommit att bli bestående och ses som en universallösning för brister i till exempel jämställdhet eller äldres tillgång till hemtjänst och bidrar till en ohållbar konsumtion. Då subventionerna är utformade så att personer med en viss inkomstnivå får störst användning av dem, trots att de finansieras med gemensamma medel, får de en snedfördelande effekt, både i inkomstklasser och mellan könen, vilket tenderar att stärka strukturella orättvisor. Feministiskt initiativ vill stödja de som arbetar inom dessa sektorer, men vi vill inte premiera ett beteende som innebär att de som har råd att nyttja dessa tjänster ska behöva ett bidrag från statskassan för att inte skattefuska.

60. Fi ska verka för att fasa ut ROT- och RUT-avdragen.

JOBBSKATTEAVDRAG ERSÄTTS MED ETT HÖGRE GRUNDAVDRAG

Jobbskatteavdragen infördes i fem steg under Alliansregeringen 2006–2014 och har varit mycket kostsamma. Jobbskatteavdragen har haft en motsatt omfördelningspolitisk effekt då skattelättnaderna inte innefattar personer som får sina inkomster via transfereringar dvs. arbetslösa, studerande, sjukskrivna, föräldralediga och pensionärer, trots att avdragen finansierats med gemensamma medel. Avdraget, som står i proportion till inkomsten, har dessutom ytterligare förstärkt skillnaderna i disponibel inkomst mellan kvinnor och män samt mellan personer födda i Sverige och utomlands. Effekten har blivit kraftigt ökade inkomstklyftor.

Det främsta argumentet som används för jobbskatteavdrag är att motivera dem som gör ett aktivt val mellan att arbeta och inte arbeta – det vill säga personer som har möjligheter till anställning men väljer bort dem. Ett grundavdrag skulle ha samma effekt som jobbskatteavdrag för denna grupp samtidigt som det är rättvisare och lättare att förstå för alla inkomsttagare.

61. Fi ska verka för att fasa ut jobbskatteavdraget.

62. Fi ska verka för en höjning av grundavdraget.

MINSKADE AVDRAG VID KAPITALBESKATTNING

Skillnader i beskattning av kapitalinkomster och arbete bidrar till växande klyftor. Avdrag som sänker den genomsnittliga skattenivån för höginkomsttagare cementerar ojämlikhet och orättvisor. Därför ska avdrag vid kapitalbeskattning avskaffas för ett enklare, mer rättvist skattesystem.

REFORMERAD BESKATTNING AV BOSTADSMARKNADEN

I alla rika länder beskattas fastigheter eftersom de utgör en effektiv skattebas. En sådan beskattning bidrar också till att jämna ut skillnaderna mellan de som hyr och de som äger sitt boende.

STATLIG FASTIGHETSSKATT PÅ BOSTADSFÄSTIGHETER OCH BOSTADSRÄTTER

Statliga fastighetsskatt omfattar idag bl.a. obebyggd tomtmark samt bostadsbyggnader under uppförande. Skatt på färdigbyggda bostadshus tas ut genom en kommunal fastighetsavgift.

Feministiskt initiativ vill ha en progressiv statlig fastighetsskatt på bostadsfastigheter och bostadsrätter baserat på fastighetens eller bostadens värde.

LÄGRE REAVINSTSKATT

Feministiskt initiativ strävar efter att kapitalbeskattningen harmoniseras och att en fastighetsskatt återinförs men vill samtidigt värna om en fungerande bostadsmarknad. För att upprätthålla rörligheten på bostadsmarknaden vill vi därför balansera dessa skatteändringar med en lägre reavinstskatt vid försäljning av permanentbostäder i småhus och äkta bostadsrätter. Detta kan uppnås antingen genom en lägre skattesats på sådana avyttringar eller genom att skattegrunden inflationsjusteras.

63. Fi ska verka för en lägre reavinstskatt vid försäljning, byte och liknande överlåtelser av permanentbostäder i småhus och äkta bostadsrätter.

AVSKAFFANDE AV STÄMPELSKATT VID FASTIGHETSFÖRVARV

Stämpelskatten vid fastighetsförvärv, som är en ren flyttskatt, bör avskaffas helt. För att öka incitament till rörlighet på bostadsmarknaden borde innehav av bostadsfastigheter beskattas genom en fastighetsskatt istället för dubbelbeskattning vid själva försäljningen som det är idag (samtidig reavinstskatt och stämpelskatt).

Stämpelskatt vid in-teckning av fastigheter och bostadsrätter ska förbli oförändrad.

64. Fi ska verka för att avskaffa stämpelskatten vid fastighetsförvärv.

UTFASNING AV RÄNTEAVDRAG

Idag kan den som lånar pengar, för att till exempel köpa bostad, göra avdrag på skatten med 30 procent av räntekostnaden. Denna reform infördes för att underlätta ägandet av bostäder men bidrar idag till en mycket hög belåningsgrad bland svenska hushåll och innebär ett stort inkomstbortfall för staten.

Ränteavdraget bidrar till en orättvis bostadsmarknad där de som äger sin bostad får subventioner via avdraget medan de som bor i hyresrätter inte får det. Ränteavdraget bidrar till höga priser på bostadsmarknaden och ökar hushållens belåningsgrad.

Fördelningen av subventionen är skev då de med högre räntekostnader, det vill säga högre lån, får större avdrag. Det finns även en tydlig uppdelning mellan stad och land, mellan höginkomsttagare och låginkomsttagare. Feministiskt initiativ anser att det är orimligt att statens pengar används

till att förstärka den bostadsbubbla som finns framförallt i storstäderna samt subventionera de dyraste boendeformerna

65. Fi ska verka för att fasa ut ränteavdraget

KONJUNKTURKÄNSLIGA AMORTERINGSKRAV

Den svenska befolkningen är år 2018 bland den mest belånade i världen och det beror till stor del på de höga bostadslånen som nu utgör en stor risk för landets finanser. När räntorna stiger kommer detta slå hårt mot hushållens ekonomi. De nya höga amorteringskraven skulle i kombination med våra önskade reformer kring bostadsägande kunna minska hushållens likviditet i för hög grad.

Därför vill Feministiskt initiativ knyta amorteringskravet till den bolåneränta en betalar. Är räntan låg amorterar en mer, är räntan hög måste en inte amortera lika mycket. På så sätt skapar vi bättre förutsättningar för hushållen att klara sina stora lån när räntan stiger samtidigt som de fortsätter amortera när räntan är låg. Det skapar även större förutsägbarhet för hushållen gällande hur stor andel av inkomsten de måste lägga på sina boendekostnader.

66. Fi ska verka för att knyta amorteringskravet till den bolåneränta som betalas.

GRÖN SKATTEVÄXLING – MOMS, PUNKTSKATTER OCH SUBVENTIONER

Dagens miljöproblem hotar framtiden för kommande generationer och jordens ekosystem. De har sitt ursprung i att delar av världens befolkning har tagit sig rätt att överutnyttja jordens resurser i ett ekonomiskt system som fortfarande gör det lönsamt att göra så.

En feministisk miljöpolitik menar att ansvaret främst ligger hos politiker och producenter att möjliggöra för privatpersoner att fatta de beslut som är mest hållbara. Från det politiska hållet kan ett rättvist och solidariskt skattesystem bidra till att överutnyttjande av resurser och miljöförstöring inte längre är lönsamt. Vi behöver använda skattereformer för att främja miljövänliga beteenden.

En grön skatteväxling är inte bara möjlig utan nödvändig. Feministiskt initiativ föreslår därför följande förändringar när det gäller moms och miljöskatter.

KLIMATSKATT FÖR OMSTÄLLNING FRÅN KÖTT TILL VEGETABILIER

Animalieindustrin står för väldigt stor del av koldioxidutsläppen idag. Köttkonsumtionen har ökat och priset har sjunkit, vi äter idag mer kött än vad som är bra för såväl klimatet som hälsan.

Feministiskt initiativ vill vända denna utveckling genom att införa en skatt på animalier som omfattar kött, fisk, ägg och mejeriprodukter. Skatten

ska vara utformad med ett pris per kilo som korresponderar till respektive varas koldioxidutsläpp och appliceras på både inhemskt producerade och importerade varor. Samtidigt vill vi se till att animalieskatten införs i en form som inte äventyrar försörjningsmöjligheter för sektorer inom urfolket samerna. Feministiskt initiativ vill samtidigt att momsatsen på frukt, grönt och spannmål sänks för att uppmuntra klimatsmarta val.

- 67. Fi ska verka för att införa skatt på animalier, så som kött, fisk, ägg och mejeriprodukter.
- 68. Fi ska verka för sänkt moms på frukt, grönt och spannmål.

SÄNKT MOMS PÅ REPARATIONER OCH ÅTERANVÄNDNING

Feministiskt initiativ föreslår att moms på tjänster som innebär reparation eller återanvändning av existerande produkter sänks för att bidra till en lägre ny konsumtion.

- 69. Fi ska verka för sänkt moms på reparationer och återanvändning.

HÖJD MOMS PÅ FLYGRESOR

I nuläget är momsatsen på inrikes flygresor 6 procent. Feministiskt initiativ vill främja omställning från flyg, som står för de största koldioxidutsläppen av alla transportmedel, till tåg och annan kollektivtrafik. Därför vill vi behålla låga momsatsen på tåg-, buss- och båtresor men höja momsatsen på inrikes flygresor och charterresor.

- 70. Fi ska verka för höjd moms på flygresor.

HÖJD OCH LIKA ENERGI- OCH KOLDIOXIDSKATT

Idag finns det många undantag när det kommer till energi- och koldioxidskatten, vilket i praktiken betyder att vi subventionerar dessa områden och praktiker. För att nå de klimatmål har satt upp måste vi ställa om så snart som möjligt och då har vi inte råd med miljöskadliga subventioner.

- 71. Fi ska verka för att energiskatten för diesel till fordon höjs till den nivå per kWh som gäller för bensin.
- 72. Fi ska verka för att bränsle till inrikesflyg beläggs med full energiskatt på bränslet.
- 73. Fi ska verka för att nedsättningen av energi- och koldioxidskatten för bränsle till fordon i gruvindustriell verksamhet tas bort.
- 74. Fi ska verka för att fossilt bränsle i kraftvärmeverk påförs full koldioxidskatt
- 75. Fi ska verka för att nedsättningen av energi- och koldioxidskatt för uppvärmningsbränslen inom industrin upphör.
- 76. Fi ska verka för att nedsättningen av energi- och koldioxidskatt för uppvärmningsbränslen inom jord-, skogs- och vattenbruk (exempelvis växthusodling och spannmålstorkar) tas bort.
- 77. Fi ska verka för att den nedsatta koldioxidskatten för dieselbränsle till arbetsmaskiner och fartyg inom jord-, skogs- och vattenbruk fasas ut.

78. Fi ska verka för att befrielsen från energi- och koldioxidskatt för inrikes sjöfart avskaffas.
79. Fi ska verka för att befrielsen från energi- och koldioxidskatt för järnvägstrafik avskaffas.
80. Fi ska verka för att avskaffa skatten nedsättningen för den fossila delen av avfallsförbränningen.

BESKATTNING AV FÖRMÅNSBILAR

När systemet med förmånsbilar infördes i sin nuvarande form motsvarande förmånsvärdet ungefär de faktiska bilkostnaderna. Förmånsvärdet beräknas dock idag enligt en schablon som förhåller sig till prisbasbeloppet, bilens inköpspris som ny och statslåneräntan. Detta leder till att förmånsvärdet i regel är lägre än de faktiska bilkostnaderna. Detta utgör i praktiken en subvention och Feministiskt initiativ vill ändra på regelverket så att bilens faktiska värde ligger till grund för beskattningen.

81. Fi ska verka för att beskattning av förmånsbilar ska utgå ifrån bilens faktiska värde.

AVDRAG FÖR RESOR TILL OCH FRÅN ARBETET

Män använder reseavdraget i större utsträckning än kvinnor och hälften av reseavdragsvolymen kommer från Sveriges tre storstadsområden. Nio av tio som gör reseavdrag kör bil, storleken på avdraget växer med inkomsten och avdraget leder till att fler kör bil än vad som är nödvändigt. Enligt skatteverket är fusket med reseavdraget dessutom väldigt utbrett.

Feministiskt initiativ vill att systemet med skatteavdrag för resor till och från arbetet ska reformeras utifrån en färdmedelsneutral och avståndsbaserad modell där avdraget görs utifrån antalet kilometer mellan arbetsplatsen och bostaden, oavsett färdmedel.

82. Fi ska verka för ett färdmedelsneutralt och avståndsbaserat reseavdrag

AVSKAFFA BIDRAGET TILL KOMMUNALA FLYGPLATSER FÖR PERSONTRAFIK

Kommunala flygplatser får idag stöd från staten eftersom att de är olönsamma. Detta är till skillnad från de större statliga flygplatserna där pengarna från de som går med vinst täcker upp för de som går med förlust. Feministiskt initiativ vill förstatliga de kommunala flygplatserna för att kunna inkludera dem i samma finansieringssystem.

83. Fi ska verka för att förstatliga kommunala flygplatser.
84. Fi ska verka för att avskaffa bidraget till kommunala flygplatser för persontrafik. Ett villkor för att nå detta mål är att det finns godtagbar infrastruktur i form av persontrafik med eltåg tillgängligt inom några mil och med någorlunda täta turer. Därför är en nödvändig åtgärd för att nå detta mål utbyggnad och upprustning av järnvägsnätet, så som exempelvis upprustning av Inlandsbanan.
85. Fi ska verka för ett statligt stöd av nödvändiga flygplatser ur ett beredskapsperspektiv såsom till exempel för släckning av bränder.

Nödvändiga anordningar vid utvalda sjöar på lämpligt avstånd för att kunna ta emot sjöflygplan för släckning av skogsbränder ska bekostas av staten eller EU.

INTERNATIONELL PÅVERKAN

I en globaliserad värld och som en del av den europeiska unionen har enskilda länder inte alltid rätt att instifta de lagar och regleringar som är nödvändiga. Det betyder inte att de inte går att förändra internationellt.

86. Fi ska verka för att flygbränsle ska vara beskattningsbart för internationella resor.
87. Fi ska verka för att EU:s momsdirektiv reformeras för att moms ska kunna läggas på internationella resor samt att det klarläggs att det är möjligt att differentiera momssatsen inom produktslag (till exempel olika moms på flyg och tåg eller mellan, kött, andra animaliska livsmedel och växtbaserade livsmedel).
88. Fi ska verka för att reformera EU:s system för handel med utsläppsrätter, med färre utsläppsrätter och att antalet sjunker snabbare.
89. Fi ska verka för att reformera EU:s energiskattedirektiv för att minska antalet undantag från full energiskatt samt att direktivets miniminivå för fossil energi höjs avsevärt.

ENHETLIG BOLAGSSKATT I HELA EU

Bolagsskatten har sänkts kraftigt de senaste åren vilket skapar ett urholkande "race-to-the-bottom" för flera länder. För att stoppa denna utveckling vill Feministiskt initiativ se ett införande av en enhetlig bolagsskatt inom EU i enlighet med EU:s arbete med CCCTB (Common Consolidated Corporate Tax Base). Sverige bör vara ett gott exempel för detta arbete, och Feministiskt initiativ vill därmed se en höjning av den svenska bolagsskatten till OECD:s genomsnittsnivå.

90. Fi ska verka för en enhetlig bolagsskatt på EU-nivå
91. Fi ska verka för att svensk bolagsskatt höjs till OECD:s genomsnittsnivå

FÖRENKLADE SKATTEREGLER FÖR FÅMANSFÖRETAG

De så kallade 3:12-reglerna är ett lapptäcke som få idag kan överblicka. Samtidigt innebär dessa regler i praktiken att de som försörjer sig genom att driva fåmansföretag uppmuntras att ta ut vinsterna som utdelning istället för lön på grund av den lägre beskattningen av kapitalvinster, vilket ger ett sämre skydd om en blir sjuk, förälder eller arbetslös. Feministiskt initiativ vill på sikt utjämna beskattning av arbete och kapital vilket skulle förenkla dessa regler kraftigt, och till och med göra dem helt överflödiga. Ett första steg blir dock att ansluta sig till rekommendationerna från SOU 2016:75, "Översyn av skattereglerna för delägare i fåmansföretag", i syfte att harmonisera och förenkla regelverket. Det innebär ett gemensamt takbelopp för utdelningar och vinster, att sätta en gemensam skattesats på utdelning och vinst till 25 procent, ta bort kapitalandelskravet och öka löneuttagskravet.

92. Fi ska verka för förenklade skatteregler för fåmansföretag i enlighet med rekommendationerna i SOU 2016:75.

HÖJ RESTAURANGMOMSEN

Den nuvarande sänkta momssatsen på restaurangbesök har inte bidragit till fler anställda, ökad omsättning eller sänkta priser.

93. Fi ska verka för att momssatsen på restaurangbesök höjs.

REFORMERAD BESKATTNING AV FINANSMARKNADEN

Finansmarknaden utgör en allt större del av vår ekonomi och att stora delar av denna marknad fortfarande är oreglerade gör den globala ekonomin instabil. Vi har sett återkommande kreditkriser och företeelser som högfrekvenstrading och derivathandel skapa en spekulationsmarknad som i många fall inte gynnar den reella ekonomin utan utsätter den för hot. Samtidigt har finanssektorn länge varit underbeskattad och åtnjutit kraftiga subventioner vid ekonomiska kriser. Subventioner som bankerna aldrig behövt betala tillbaka till statskassan även fast de under följande år har gått med stora vinster.

Feministiskt initiativ vill därför att finanssektorn ska stabiliseras och bidra med en rättvis del till samhället. Detta uppnås genom en rad skattereformer.

FINANSIELL TRANSAKTIONSSKATT (FTT) FÖR STABIL FINANSMARKNAD

Feministiskt initiativ vill se att Sverige ansluter sig till de länder i EU som vill införa en skatt på finansiella transaktioner, den så kallade European Financial Transaction Tax (FTT). Ett uttalat syfte från EU-kommissionen med FTT är att låta finanssektorn bidra med en rättvis del till samhället då sektorn tidigare har varit underbeskattad och dessutom åtnjutit kraftiga subventioner vid ekonomiska kriser. Det är en uppfattning som Feministiskt initiativ delar och ser det som viktigt att fler länder ansluter sig till förslaget för att det ska bli riktigt framgångsrikt. Skatten planeras gå till de deltagande ländernas statsbudgetar och stärka dessa samtidigt som det skapar ett stabiliserande och harmoniserat regelverk på den europeiska finansiella marknaden.

Om beslut om FTT på EU-nivå fördröjs ska Sverige gå före i att införa en sådan skatt.

94. Fi ska verka för att införa en skatt på finansiella transaktioner, den så kallade European Financial Transaction Tax (FTT)
95. Fi ska verka för att Sverige ska gå före i att införa en skatt på finansiella transaktioner.

HARMONISERAD MOMS PÅ FINANSIELLA TJÄNSTER

Banktjänster såsom hantering av lån och depositioner är i nuläget momsfria både i Sverige och de flesta andra EU-länder. Detta leder till att bankerna själva har högre kostnader. De kan inte dra av ingående moms när de

använder sig av andra finansinstituts tjänster, men betalar dold moms när de köper in andra sorters tjänster och produkter som IT, kontor etc. Samtidigt förlorar budgeten skatteintäkter från alla banktjänster som tillhandahålls andra än bankerna själva – både företag och privatpersoner.

Dessutom orsakar regelverket idag gränsdragningsproblem då vissa finansiella tjänster är momsfria, medan andra ska momsbelagda. Som ett led i vårt arbete för ett mer transparent och rättvist skattesystem föreslår vi därför att momssatser på alla finansiella tjänster harmoniseras.

96. Fi ska verka för att införa moms på alla finansiella tjänster

ÅTGÄRDER MOT SKATTEFLYKT

Skatteundandragande och skatteflykt utgör i nuläget ett globalt ekonomiskt problem och innebär stora kostnader för Sverige och andra länder. Det är ett hål genom vilket pengar till vår gemensamma välfärd försvinner. Enligt EU-kommissionens uppskattningar förlorar EU-länderna 50 miljarder euro årligen på endast momsbedrägerier. För att motverka skattefusk och skatteflykt krävs omfattande arbete på både den nationella och den internationella nivån.

Kapitalflykt till skatteparadis har länge begränsat länders möjlighet att beskatta kapital. Senare års avtal om informationsutbyte mellan länder har dock ändrat på detta.

FÖRSTÄRKT INTERNATIONELLT SAMARBETE GENOM AVTAL OM INFORMATIONSUTBYTE

Det internationella samarbetet behöver förstärkas genom utvidgade avtal om informationsutbyte av skatteinformation och information om ägarstrukturer. Fler länder ska inkluderas i samarbetet med möjlighet att göra automatiskt informationsutbyte till en global standard.

- 97. Fi ska verka för förstärkt internationellt informationsutbyte av skatteinformation och ägarstrukturer.
- 98. Fi ska verka för att fler länder ska ingå i informationsutbytet.
- 99. Fi ska verka för möjligheten att automatisera informationsutbytet på global nivå.

INFORMATIONSSKYLDIGHET INFÖRS FÖR SKATTERÅDGIVARE

Skatterådgivare ska vara skyldiga att upplysa Skatteverket om kundernas skatteplaneringsupplägg för att öka transparens.

100. Fi ska verka för informationsskyldighet för skatterådgivare.

SJÄLVRÄTTELSESYSTEMET REFORMERAS

Bristande kontroll vid självrättelse resulterar i nuläget i straffrihet även vid grovt skattefusk och öppnar för penningtvätt. Skatteverkets möjligheter till kontroll av de bakomliggande omständigheterna vid självrättelse ska förbättras.

101. Fi ska verka för att skatteverket ges större möjligheter att utreda bakomliggande omständigheterna vid självrättelse.

SKATTEFLYKTLAGSTIFTNINGEN SKA SKÄRPAS

Gränsen mellan skatteflykt och skatteplanering måste förtydligas och skatteflykt ska beläggas med högre straffavgifter.

102. Fi ska verka för att skärpa definitionen av skatteflykt.
103. Fi ska verka för att skatteflykt ska ha högre straffavgifter.

ETT SKATTESYSTEM FÖR HELA LANDET

I Sverige ser vi ökande klyftor mellan stad och land. Vi har ett system som driver på urbanisering och skapar en negativ spiral för de områden som avfolkas när kostnaderna för att uppfylla de offentliga åtagandena ökar. Feministiskt initiativ vill skapa bättre förutsättningar för att hela landet ska leva, att det offentliga ska ta större ansvar för vilken service som tillhandahålls och att en större del av vinsterna från produktion går till området där produktionen sker.

DIFFERENTIERADE ARBETSGIVARAVGIFTER

Företagare möter olika förutsättningar i olika delar av landet. I små orter finns det färre personer som kan efterfråga ens varor eller tjänster än det gör i stora städer, vilket gör det svårare att bedriva en lönsam verksamhet. Även om förutsättningarna inte alltid är lika gynnsamma möter de samma krav och regleringar vilket missgynnar små och medelstora företag på landsbygden oproportionerligt mycket. Arbetsgivaravgiften är en sådan faktor. En arbetsgivaravgift som är geografisk differentierad beroende på befolkningstäthet skulle underlätta för små och medelstora företag på gles- och landsbygden att växa och bedriva en lönsam verksamhet.

104. Fi ska verka för en differentierad arbetsgivaravgift i gles- och landsbygd.

KOMMUNALISERING AV FASTIGHETSSKATTEN PÅ FÖRNYBAR ELPRODUKTION

Industrifastigheter som producerar el omfattas i dagsläget fortfarande av den statliga fastighetsskatten. Energi produceras ofta utanför större städer, men eftersom att energiproduktion inte kräver särskilt mycket arbetskraft bidrar det marginellt till den lokala ekonomin. Tvärtom kan den skada det när andra potentiella näringar blir lidande, vilket händer med exempelvis vattenkraftverk. Ett sätt att återföra en del av det värde som produceras till orterna där värdet skapas är att överföra intäkterna från fastighetsskatten på gröna elproduktionsanläggningar till de närliggande kommunerna. Detta skulle inte bara stärka de lokala ekonomierna, utan även verka som lokalt incitament för att producera mer grön el. Fastighetsskatten på icke förnybara energiproduktionsenheter bör fortfarande vara statlig för att kommunerna inte ska ha ytterligare incitament att upprätta sådana.

105. Fi ska verka för att fastighetsskatten på anläggningar som producerar grön el ska tillfalla de kommuner där elen produceras.

AVSKRIVNA CSN-LÅN

För att öka förutsättningarna att hitta utbildad personal på gles- och landsbygden vill Feministiskt initiativ att CSN-lån ska kunna avskrivas för de som väljer att bosätta sig utanför stadsområdena.

106. Fi ska verka för att avskriva CSN-lån för de personer som bosätter sig i gles- och landsbygd

PROGRESSIVA KOMMUNALSKATTER

Kommuner och regioner har kommunalt självbestämmande och kan således själva bestämma om de egna ambitionsnivåerna, politiken och skattesatserna. Kommuner och regioner ska därför också kunna införa olika mycket skatt för de som tjänar olika mycket. Feministiskt initiativ vill därför se att kommuner och regioner ska ha möjlighet att införa progressiva skattesatser.

107. Fi ska verka för att kommuner och regioner ska ha möjlighet att införa progressiva skattesatser

DET KOMMUNALA SKATTEUTJÄMNINGSSYSTEMET

Det kommunala utjämningsystemet grundar sig i tanken om att alla kommuner och regioner ska ha likvärdiga förutsättningar att bedriva skola, vård och omsorg och att det bara ska vara kommunernas ambitionsnivå som ska påverka vilken service som det offentliga tillhandahåller. Glesbefolkade kommuner saknar trots det resurser för att erbjuda lokal samhällsservice till sina invånare. Det innebär att välfärden inte är jämlik och likvärdig i hela landet.

Feministiskt initiativ föreslår därför att det ska finnas en uttrycklig grundstandard för den service en kommun ska kunna tillhandahålla oberoende av hur stor befolkningen i kommunen är. Kultur och fritidsaktiviteter inkluderas i den kommunala service som omfattas av utjämningsystemet.

108. Fi ska verka för att kommunerna kan kunna erbjuda en likvärdig kommunal service enligt en grundstandard som ska finansieras genom det kommunala utjämningsystemet.

VINSTER I SKATTEFINANSIERADE VERKSAMHETER

Det system vi har i dagsläget tillåter att skattepengar plockas ur vår välfärd och blir till vinster för aktieägare. Dessa pengar ska gå till våra gemensamma intressen och inte till enskilda individer. Därför vill Feministiskt initiativ kraftigt begränsa möjligheterna till vinstutdelning i skattefinansierade verksamheter och att pengarna huvudsakligen ska återinvesteras i verksamheten. Därför vill Feministiskt initiativ kraftigt begränsa möjligheterna till vinstutdelning i skattefinansierade verksamheter och att pengarna huvudsakligen ska återinvesteras i verksamheten.

109. Fi ska verka för att kraftigt begränsa möjligheterna till vinstutdelning i skattefinansierade verksamheter och att pengarna huvudsakligen ska återinvesteras i verksamheten.

SKATTEAVDRAG FÖR MEDLEMSKAP I FACKFÖRENINGAR

En stark fackföreningsrörelse ligger till grund för Sveriges jämförelsevis goda jämlikhet. Den senaste tiden har vi dock sett att ojämlikheten har ökat och fackföreningsrörelsen har försvagats. En stark fackföreningsrörelse kräver stor uppslutning och därför vill Feministiskt initiativ att det ska gå att dra av fackförenings- och a-kasseavgiften på skatten. Detta är även en viktig rättvisefråga då ens privatekonomi inte ska avgöra om en får full tillgång till det sociala skydds nätet eller inte.

Därför vill vi möjliggöra för ett fullt skatteavdrag för fackavgifter oberoende av det årliga avgiftsbeloppet så att alla medlemmar kan nyttja avdraget.

110. Fi ska verka för att fackavgifter och a-kasseavgifter ska kunna dras av på skatten oberoende av det årliga avgiftsbeloppet.

C. EN NY SYN PÅ ARBETE

Feministiskt initiativ vill skapa en mänskligare arbetsmarknad med plats för olika förmågor och erfarenheter. En arbetsmarknad som erbjuder miljöer utan rädsla och stress – något som kännetecknar många av dagens arbetsplatser. Den ökade pressen på arbetsmarknaden drabbar särskilt kvinnor, eftersom de fortfarande i stor utsträckning tvingas axla huvudansvaret för familj och hem. Feministiskt initiativ uppfattar de höga ohälsotalen på arbetsmarknaden som ett symptom på behov av förändring i samspelet mellan människan och dennas levnadsvillkor.

För att bryta detta måste arbetsmarknaden bli flexibel, på människors villkor. Vi måste på allvar börja prata om arbetstid och arbetets innehåll, värde och omfattning. Likaså om vila, rekreation och tid för familj, vänner och samhällsengagemang.

Könsmaktstrukturer, rasism, otillgänglighet och andra maktstrukturer skapar förhållanden som leder till att människor diskrimineras på arbetsmarknaden. Det är därför viktigt att särskilt analysera arbetsmarknaden ur ett intersektionellt perspektiv. Genom att veta varför diskriminering sker istället för att bara konstatera den kan vi också förändra den.

Arbetsmarknaden är inte bara könssegregerad mellan vad som kodas som manligt och kvinnligt. Det finns även en uppdelning utifrån exempelvis etnicitet och funktionalitet. Kvinnor, personer med normbrytande funktionalitet och rasifierade personer har ofta lägre lön och sämre arbetsvillkor. Utlandsfödda kvinnor, papperslösa personer och personer med kognitiv eller psykisk normbrytande funktionalitet är ofta de som har de lägsta betalda arbetena och de sämsta arbetsvillkoren. Dessa och många andra diskriminerade grupper får sällan ens tillgång till den ordinarie arbetsmarknaden.

1. Fi ska verka för att staten återtar ett större ansvar för den övergripande arbetsmarknadspolitiken.

C.1 ARBETSTID

I över fyrtio år har normen för den svenska arbetsveckan legat still på 40 timmar. Samtidigt som teknikutvecklingen går framåt arbetar vi i realiteten allt fler timmar, till exempel i form av övertidsarbete. Den traditionella synen på arbetstid måste ifrågasättas och ses i ett större sammanhang, där miljö och hälsoaspekter prioriteras. Därför vill vi bygga ett hållbart samhälle och verkar för en generell arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag/30 timmars arbetsvecka. Det skulle särskilt kunna gynna dem som av olika anledningar inte har möjlighet att arbeta efter rådande heltidsnorm, exempelvis på grund av sjukdom eller funktionalitet.

En kortare arbetsvecka har många vinster. Dels leder en arbetstidsförkortning till att fler delar på jobben, vilket i sin tur leder till minskade kostnader för arbetslöshet. En kortare arbetsvecka skulle även bryta deltidsfällan som innebär att kvinnor går ner i arbetstid för att hinna med. Med en

arbetstidsförkortning blir det enklare att dela på hushållsarbetet. Barn och föräldrar får mer tid med varandra, ungdomar ökad tillgång till vuxna och större utrymme för alla att delta aktivt i samhällslivet.

Vi måste också gå ner i arbetstid för miljöns skull. En kortare arbetstid är avgörande för en klimatomställning. Mer tid utanför arbetet leder till mer hållbara livsstilar. En generell arbetstidsförkortning har positiva effekter på människors möjligheter att nå en bättre fysisk och psykisk hälsa. En arbetstidsförkortning leder även till välfärdsvinster eftersom folkhälsan skulle förbättras, sjukskrivningar gå ner och utbrändhet minskar.

Motståndare till arbetstidsförkortning talar gärna om kostnader, men är tysta om de samhällsekonomiska vinsterna som kommer av att arbeta mindre. En arbetstidsförkortning är en reform som till stor del betalar sig själv.

2. Fi ska verka för en generell arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag/30 timmars arbetsvecka, med bibehållen lön.

C.2 JÄMSTÄLLDA LÖNER

Mannen som norm för den förvärvsarbetande människan skapar förhållanden som leder till att kvinnor diskrimineras. Detta har ett tydligt uttryck när det kommer till löner.

Feministiskt initiativ anser att den nuvarande utformningen av den svenska lönebildningen behöver utmanas. Vi menar att den nuvarande strukturen upprätthåller könsorättvisor och inte ensamt kan lösa problematiken med ojämställda löner. Med industrin som märke skapas en arbetsmarknad där den kvinnokodade sektorn alltid är "nästan" lika mycket värd som den manskodade sektorn.

Vi menar att det behövs insatser som uppvärderar kvinnors arbete, där hela arbetsgivarkollektivet ska vara med och dela på kostnaden. Detta ska göras genom införandet av en jämställdhetsfond och att Medlingsinstitutets uppdrag utökas till att även omfatta jämställda löner.

3. Fi ska verka för att Medlingsinstitutets uppdrag ändras så att jämställda löner prioriteras före institutets andra uppdrag.
4. Fi ska verka för att hela arbetsgivarkollektivet tillsammans med staten finansierar en jämställdhetsfond som betalar ut ett jämställdhetsbidrag till arbetsgivare som höjer löner i kvinnokodade branscher.
5. Fi ska verka för att principen om "lika lön för likvärdigt arbete" ska gälla. För detta krävs en nationell arbetsvärdering som förmår jämföra arbetsuppgifter över gränserna för olika sektorer.
6. Fi ska verka för att höja lönerna inom kvinnokodade sektorer. För att starta processen krävs en "lönekorrigering" med utgångspunkt från en nationell arbetsvärdering.

C.3 ARBETSVILLKOR

Tidsbegränsade och osäkra anställningar blir allt vanligare. Osäkra arbetsvillkor skapar en sämre arbetsmiljö och lämnar öppet för utnyttjande av personer på arbetsmarknaden. Samtidigt har vår gemensamma välfärd genom åren utsatts för stora påfrestningar. Försämrade arbetsvillkor och slimmade verksamheter gör att allt färre måste arbeta för allt fler.

Otrygga anställningar och ofrivillig deltid drabbar i högre utsträckning kvinnor, i synnerhet kvinnor som faller utanför vithetsnormen. OFrivillig deltid påverkar både den aktuella ekonomiska situationen och i förlängningen även pensionen. OFrivillig deltid är något som påverkar ekonomin genom hela livet. Feministiskt initiativ menar att tillsvidareanställningar på heltid bör vara norm på arbetsmarknaden. Alla ska ha rätt att känna sig trygga med sin anställning.

Med de nya lagarna om tillfälliga uppehållstillstånd skapas orimliga villkor för asylsökande på svensk arbetsmarknad. Vi vill inte se en arbetsmarknad där arbetsgivare får makten över människors legala status i Sverige. Det är något vi menar undergräver den svenska modellen.

Sverige har idag en karensdag för varje tillfälle en anställd blir sjuk. Detta drabbar främst de som har återkommande sjukdomstillfällen, som vid migrän eller endometriosis. Karensdagen slår även hårt mot de som arbetar på skift och schema samt särskilda yrkesgrupper inom förskola, vård och omsorg. Studier visar att karensdagen riskerar att leda till ökad ohälsa och fler sjuktal.

7. Fi ska verka för att tillsvidareanställningar på heltid ska vara norm på arbetsmarknaden.
8. Fi ska verka för att begränsa utnyttjandet av olika tidsbegränsade anställningar och deltidsanställningar samt att behovsanställningar upphör.
9. Fi ska verka för att "Allmän visstid" i Lagen om anställningsskydd (LAS) ska tas bort.
10. Fi ska verka för att EU:s tjänstedirektiv inte får innebära några inskränkningar i föreningsfriheten, den fria förhandlingsrätten, rätten att teckna kollektivavtal och rätten att vidta stridsåtgärder.
11. Fi ska verka för att kollektivavtal ska vara ett krav i offentliga upphandlingar.
12. Fi ska verka för en lag som gör företag ansvariga för hur underleverantörers personal behandlas.
13. Fi ska verka för att tidigare tillsvidare- och visstidsanställda ska ha företrädesrätt framför bemanningsföretag.
14. Fi ska verka för att skärpa lagstiftningen vid inhyrning från bemanningsföretag. Vi vill omöjliggöra inhyrning av personal för att täcka permanenta personalbehov.
15. Fi ska verka för att reglerna för tidsbegränsad anställning ses över. Arbetsgivare med behov av extra personal ska åläggas att inrätta resurspooler med tillsvidareanställd personal för att möta behoven.

Begränsning av möjligheten att rekrytera vikarier för korta inlägg knyts på så sätt till verksamhetens möjlighet att förutse behov av extrapersonal.

16. Fi ska verka för att arbetsmarknadens parter tar ett större ansvar för att driva frågor om människors lika värde i arbetslivet.
17. Fi ska verka för att alla arbetstagare i Sverige ska ha samma rättigheter och villkor oavsett medborgarskap.
18. Fi ska verka för att asylsökande ska ges arbetstillstånd. I samband med detta ska grundläggande information om rättigheter vid anställning och uppsägning ges.
19. Fi ska verka för att karensdagen vid sjukdom tas bort.

C.4 ARBETSLÖSHET

Feministiskt initiativ anser att det är både självklart och nödvändigt att koppla det minskade utbudet av lönearbete till en generell arbetstidsförkortning. Arbetslöshet har blivit en marknad som omsätter gigantiska summor på administration, privata förmedlingar och coacher, som bjuds in för att upprätthålla arbetslinjen. Genom att omvandla medlen till ordinarie arbeten skapas förutsättningar för arbetstidsförkortning så att fler personer kan vara en del av arbetsmarknaden.

Arbetslöshetssiffrorna ger tydliga exempel på den diskriminering som sker på arbetsmarknaden, exempelvis är arbetslösheten större bland utrikes födda och personer med normbrytande funktionalitet än vad det är för inrikes födda och personer med funktionalitet enligt normen.

För att diskriminering ska uppmärksammas och motverkas bör arbetssökande få utbildning i sina rättigheter på arbetsmarknaden, såväl som om sina skyldigheter. Arbetsförmedlingen ska skiljas från sin kontrollerande funktion och flytta fokus till att stärka de arbetssökande och arbeta för en bättre matchning på arbetsmarknaden. Vi vill även se över arbetslöshetsförsäkringen utifrån ett intersektionellt perspektiv. Ofrivillig deltid och osäkra anställningar ska inte vara en orsak till fattigdom.

Ser vi till hur anställningsvillkor ser ut så är det vanligare med deltidsanställningar inom kvinnodominerade yrken än inom yrken som män traditionellt sett utför. Tre av tio kvinnor arbetar deltid jämfört med endast en av tio män. De största orsakerna till deltidsarbete är att det saknas lämpligt heltidsarbete och att kvinnor mer eller mindre tvingas gå ner i arbetstid för att ta hand om det obetalda arbetet. De som drabbas mest av deltidsbegränsningen är kvinnor, unga och personer födda utanför Norden som i högre grad erbjuds osäkra och otrygga anställningar.

20. Fi ska verka för att kostnaderna för arbetslösheten omvandlas till tillsvidareanställningar på heltid genom att bland annat koppla arbetslöshetsproblematiken till en generell arbetstidsförkortning.
21. Fi ska verka för att arbetssökande får utbildning i sina rättigheter

- på arbetsmarknaden och kunskap om vart de vänder sig vid diskriminering eller annan felaktig behandling.
22. Fi ska verka för att nyanlända och asylsökande som behöver kompletterande utbildning för att möjliggöra ett arbete ska erbjudas detta.
  23. Fi ska verka för att arbetssökande som saknar kunskaper i svenska får möjlighet att öka sina språkkunskaper samtidigt som de söker arbete.
  24. Fi ska verka för att validering av nyanländas yrkeskunskaper förenklas genom att personer ges möjlighet till kombinerad praktik och utbildning.
  25. Fi ska verka för att göra LMA-kortet giltigt som ID-handling gentemot Skatteverket, andra myndigheter och arbetsgivare för att ge asylsökande arbetstillstånd under asylprocessen
  26. Fi ska verka för att Arbetsförmedlingen återfår ansvaret för de aktiva insatserna för samtliga arbetslösa, även de unga.
  27. Fi ska verka för att Arbetsförmedlingen skiljs från sin kontrollerande funktion och riktar in sin verksamhet på att stärka individer genom matchning och därmed öka sysselsättningsgraden.
  28. Fi ska verka för att arbetslöshetsförsäkringens regelverk förändras så att kvalifikationstiden blir kortare.
  29. Fi ska verka för att arbetslöshetsersättningen ska vara oförändrad under hela arbetslösheten.
  30. Fi ska verka för att staten inrättar ett arbetslöshetsunderstöd som riktar sig till unga och kan utbetalas under kvalifikationstiden till arbetslöshetsförsäkringen.
  31. Fi ska verka för Arbetsförmedlingen inkluderar deltidsarbetslöshet i arbetslöshetsstatistiken.
  32. Fi ska verka för slopandet av de 45 karensdagarna för a-kasseersättning vid uppsägning på egen begäran. Det ska vara möjligt att lämna ett arbete en far illa av.
  33. Fi ska verka för att a-kassans regler även ska anpassas till projektanställda och visstidsanställda.
  34. Fi ska verka för att förenkla regelverket för att starta eget, samt att förlänga Starta eget-bidraget från sex månader till ett år.
  35. Fi ska verka för att arbetslöshetsförsäkringen ska vara icke-diskriminerande. Arbetslöshetsförsäkringen bör ses över utifrån ett intersektionellt perspektiv.
  36. Fi ska verka för att ansvaret för aktiva insatser och omställning återförs till arbetsförmedlingen.
  37. Fi ska verka för att utbudet av, och antal platser i, arbetsmarknadsutbildning ökar väsentligt och omfattar både manligt och kvinnligt kodade yrken.
  38. Fi ska verka för att se över studenters villkor i arbetslöshetsförsäkringen. Det måste finnas ett skydd ifall en student blir arbetslös under studieuppehåll eller direkt efter avslutade studier.
  39. Fi ska verka för att Arbetsförmedlingens icke-diskriminerande

- perspektiv förstärks genom kontinuerlig fortbildning.
40. Fi ska verka för Arbetsförmedlingen har lokala kontor i socioekonomisk missgynnade områden i såväl stad som glesbygd.

C.5 ARBETSMILJÖ

Osäkra anställningar ökar risken för psykisk ohälsa, som är den vanligaste diagnosen vid sjukskrivningar inom offentlig sektor. Feministiskt initiativ vill stärka arbetet för att minska ohälsotalen. Psykisk ohälsa måste beaktas i lika stor utsträckning som fysisk ohälsa.

Ser vi till helheten på den segregerade arbetsmarknaden värderas vissa arbeten lägre. Det får till följd att de stora arbetsmiljöriskerna inom dessa yrken inte synliggörs och därför inte heller åtgärdas. Exempelvis bidrar den könssegregerade arbetsmarknaden i allra högsta grad till att kvinnor löper större risk att drabbas av sjukskrivningar.

41. Fi ska verka för en ökad satsning på åtgärder som förbättrar arbetsmiljön inom kvinnokodade arbetsområden.
42. Fi ska verka för att genusperspektiv ska integreras i allt arbetsmiljöarbete. Bland annat i utformning av verktyg, skyddsutrustning och arbetsstationer.
43. Fi ska verka för att arbetsmiljöstatistiken använder sig av beräkningsgrunder som möjliggör intersektionella analyser av arbetsmiljöarbetet.
44. Fi ska verka för att det finns en nationell handlingsplan för att förebygga och minska sjukskrivningarna. Handlingsplanen ska även ha som mål att öka hälsan i arbetslivet samt stärka satsningarna på att förebygga de allvarligaste folkhälsoproblemen.
45. Fi ska verka för att det finns en nationell handlingsplan för att förebygga och minska psykisk ohälsa i arbetslivet.
46. Fi ska verka för att det utarbetas ett nationellt handlingsprogram i syfte att förebygga och undvika självmord i arbetslivet.
47. Fi ska verka för att Försäkringskassans personal, som har hand om arbetsskador, ska utbildas i arbetsmiljöproblematik ur ett intersektionellt perspektiv.
48. Fi ska verka för att arbetsmiljölagen skrivs med könsneutrala pronomen.
49. Fi ska verka för nolltolerans mot dödsolyckor i arbetslivet.
50. Fi ska verka för nolltolerans mot hot och våld i arbetslivet.
51. Fi ska verka för att en särskild satsning på moderna lyfthjälpmiddel och annan teknisk utrustning som kan avlasta den anställda i vården, särskilt sådan utrustning som också kan användas i hemmiljö.

C.6 ANTIDISKRIMINERING

Feministiskt initiativ strävar efter ett samhälle där människor känner sig fria och har makt att påverka sina egna liv och sina arbetsplatser. Alla ska ha samma möjlighet till arbete. Vi menar att dagens rekryteringsprocesser aktivt

utesluter människor genom en strukturell diskriminering. Exempelvis sker det dagligen en positiv särbehandling av människor som betraktas som svenskar för att de är vita, exempelvis har tillräckligt ljus hud- och hårfärg och talar svenska utan brytning.

Personer med annan funktionsförmåga än normen diskrimineras både genom uteslutning i rekryteringsprocesser och otillgänglighet på arbetsplatser. Samtidigt är otrugga anställningar, brist på utvecklingsmöjligheter och brist på inflytande vanligt förekommande.

I statliga myndigheter förekommer det att individer med normbrytande funktionalitet eller från lägre socioekonomisk klass utesluts vid rekryteringsprocesser som kräver att den arbetssökande innehar B-körkort. Det innebär att individer som av personlig förmåga eller ekonomiska skäl inte har möjlighet att ta körkort, utesluts från arbetsmarknaden, även om de uppfyller alla de andra efterfrågade kraven. Detta är även problematiskt ur ett miljöperspektiv eftersom det hjälper till att förstärka och reproducera den rådande bilnormen i vårt samhälle.

Transfobi och tvåkönsnormen leder till att transpersoner osynliggörs eller inte vågar vara öppna med sin identitet. Det kan handla om att uteslutas eller förlöjligas på arbetsplatsen. Många transpersoner diskrimineras redan vid ansökan till jobb. Arbetslösheten bland transpersoner är hög. Feministiskt initiativ anser att det är arbetsgivarens skyldighet att arbeta inkluderande för att skapa en arbetsplats för alla, oavsett könsidentitet eller könsuttryck.

Trots forskning som visar på en omfattande diskriminering på arbetsmarknaden har antalet fällande domar varit ytterst få. Detta visar att diskrimineringslagstiftningen i sig inte är tillräcklig för att åtgärda det stora problemet. För att skapa ett jämlikt arbetsliv måste krafttag riktas mot de som diskriminerar.

52. Fi ska verka för att inom all offentlig verksamhet stödja utveckling och användning av rekryteringsmetoder som är fria från diskriminering i alla led.
53. Fi ska verka för möjligheten till positiv särbehandling i arbetslivet.
54. Fi ska verka för att arbetsgivare ska vara skyldiga att arbeta aktivt med att öka tillgängligheten på arbetsplatsen.
55. Fi ska verka för att krav på B-körkort inom statliga myndigheter varken ska vara ett krav eller meriterande.
56. Fi ska verka för möjlighet till positiv särbehandling av personer med normbrytande funktionalitet vid rekrytering och anställning.
57. Fi ska verka för en nationell handlingsplan för att motverka diskriminering av transpersoner i arbetslivet.
58. Fi ska verka för att införa ett tredje kön på enkäter och blanketter som riktar sig till medarbetare.
59. Fi ska verka för att alla offentliga upphandlingar ska innehålla en antidiskrimineringsklausul. Likabehandlingsplaner eller motsvarande ska bifogas vid varje anbud.mellan kvinn

60. Fi ska verka för att kvalifikationskraven vid rekrytering till offentlig sektor ska utformas så att de inte är diskriminerande.
61. Fi ska verka för att Sverige driver likabehandlingsprinciper inom konkurrenslagstiftning och överenskommelser i EU-förhandlingar.
62. Fi ska verka för att arbetsgivares skyldigheter att vidta aktiva åtgärder för att främja jämställdhet och likabehandling ska utökas. En arbetsgivares underlåtenhet ska kunna straffas.
63. Fi ska verka för att tillsynen av diskrimineringslagstiftning skärps och att Länsstyrelserna får förstärkta uppgifter och resurser att bistå Diskrimineringsombudsmannen i detta arbete.
64. Fi ska verka för att Diskrimineringsombudsmannen ska få större sanktioneringsmöjligheter gentemot företag.
65. Fi ska verka för att skadestånd i diskrimineringsmål höjs. Arbetssökande som diskrimineras ska få ekonomiskt skadestånd.
66. Fi ska verka för att diskrimineringslagen ställer krav på att Arbetsförmedlingen och arbetsgivare ska informera om lagarna mot diskriminering, inklusive om vart den som utsatts för diskriminering kan vända sig.
67. Fi ska verka för att Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen utökar och prioriterar tidigt och kvalificerat stöd till personer med normbrytande funktionalitet utifrån individuella behov. Det förstärkta arbetet ska leda till fasta anställningar och minska risken för långtidsarbetslöshet.

C.7 PENSIONER

1994 infördes det pensionssystem som först nu slagit igenom med full kraft. Det poängterades då att systemet var könsneutralt, att det behandlade kvinnor och män exakt lika. Vad detta pensionssystem är blint för är att en skev fördelning av såväl det betalda och obetalda arbetet, som löneinkomster mellan kvinnor och män, fortfarande består.

Människor gör olika livsval, mer eller mindre frivilligt, som ofta är starkt påverkade av sociala normer och förväntningar. Dagens pensionssystem är utformat efter den manliga normen och att ett livslångt heltidsarbete premieras. Att kvinnor är föräldralediga mer, deltidsarbetar mer, studerar mer, har lägre lön och oftare lämnar arbetslivet i förtid är några av de faktorer som slår hårt mot pensionerna.

Systemet bygger på värderingen att det bara är lönearbete som ska avgöra hur stor pensionen blir – hela vägen, hela livet. För utrikes födda är det ofta svårt att nå full pensionsrätt. För dem som inte kommit i arbete i Sverige förrän i trettioårsåldern är det omöjligt att komma ikapp. Feministiskt initiativ tycker inte att det är rimligt, och vill därför byta ut livsinkomstprincipen mot en förmånsbestämd princip. Systemet behöver bli begripligt, överskådligt och förutsägbart. Staten ska garantera en rimlig ekonomisk grundtrygghet för alla som bor i Sverige på ålderns höst. Feministiskt initiativ vill se över möjligheten att låta de bästa 20 åren i yrkeslivet styra slutpensionen. Vidare

bör kravet på 40 års heltidsarbete eller bosättning sänkas för att uppnå full pensionsrätt. Att frånga 40 år som beräkningsgrund skulle även gynna dem som kommer till Sverige sent i livet och som idag drabbas hårt av dagens system. Särskilt de som kommer från länder utanför OECD och som ofta inte har med sig någon pension från ett annat land.

På så sätt skulle det finnas möjligheter att göra valet att under perioder av sitt liv gå ner i arbetstid för exempelvis barn eller studier, utan att det får allvarliga konsekvenser för pensionen. Detta är viktiga uppgifter i ett gott samhälle och bör inte bestraffas.

Vidare vill vi avskaffa det till lönearbetet knutna premiepensionssystemet som lägger ansvaret på individen att göra investeringar för sin pension. Människor tvingas att bli spekulanter på aktiemarknaden och fondförvaltarna tar en del av kakan oavsett hur det går. Dessutom uppmuntras makar att själva rätta till orättvisor i systemet genom att föra över premiepension mellan sig, som regel från man till kvinna. Feministiskt initiativ anser att de pengarna istället bör återföras till AP-fonden för att stärka pensionskapitalet.

Den så kallade "bromsen" är något som svenska pensionärer fått känna av under senare år. Samtidigt som reallönerna har ökat har pensionerna fallit. Bromsen är konstruerad så att när det går utför för Sveriges sysselsättning och ekonomi, minskas pensionerna för att inte riskera att urholka AP-fonden. Bromsen är i relation till det totala fondkapitalet försvinnande liten och det vore rimligare om eventuella nödvändiga besparingar bars gemensamt av såväl staten, arbetsgivarna och pensionärerna – och inte som idag enbart av pensionärerna. Att bromsen vid flera tillfällen slagit till samtidigt som stora skattesänkningar genomförts för andra delar av befolkningen trotsar logik och rimlighet. Bromsen i sin nuvarande form bör avskaffas och ersättas med ett nytt system för att säkra fondkapitalet.

En rapport från IFS, Inspektionen för socialförsäkringar (2014), visar att allt fler lämnar yrkeslivet i förtid. En majoritet av dem är kvinnor och genomsnittsåldern är 63 år. Kartläggningen visar att det är framför allt kvinnor anställda inom kommun och landsting samt privatanställda arbetare som lämnar arbetslivet med en sjukdomsrelaterad ersättning. För att uppnå full pensionsrätt krävs idag arbete till minst 66 år, i framtiden ännu längre. Idag är det inte möjligt att erhålla någon socialförsäkring, utom en kortare sjukskrivning, efter 65 års ålder, vilket innebär att ett utslitet vårdbiträde måste börja ta ut sin pension långt innan full pensionsålder uppnåtts. Feministiskt initiativ vill att åldersgränsen på socialförsäkringar ska möta pensionsåldern.

En annan orättvisa är det som kallas "pensionärsskatten". Vad som avses med det är skillnaden i skatt som tas ut mellan den som arbetar och den som uppbär pension. Genom jobbskatteavdragen har köpkraften ökat avsevärt hos dem som lönearbetar. Den ökade köpkraften är det inte bara pensionärer som går miste om, utan alla som inte lönearbetar, exempelvis föräldralediga, studerande, arbetslösa, sjukskrivna och de som uppbär försörjningsstöd. Med andra ord, de grupper i samhället som har minst resurser. Feministiskt

initiativ vill avskaffa jobbskatteavdragen för dem som tjänar över 30 000 kronor i månaden.

Det finns en garantipension i systemet, men den är mycket låg och minskar successivt jämfört med lönerna. 40 års bosättning i Sverige är ett krav, annars minskar den motsvarande antalet år som fattas. Även äldreförsörjningsstödet, som nästan uteslutande går till utrikes födda, är mycket restriktivt utformat och ligger på en än lägre nivå än garantipensionen.

Över hälften av de kvinnor som nu går i pension får garantipension, så kallad fattigpension. Av dem får 100 000 endast garantipension. Siffror från Eurostat (2016) visar att 355 000 svenska pensionärer riskerar ett liv i fattigdom. Vi har sedan det nya pensionssystemet infördes haft en kraftig reallöneökning i Sverige. Eftersom garantipensionen är bunden till inflationen och inte till löneutvecklingen i samhället har nivåerna kraftigt halkat efter. Garantipensionen bör omedelbart höjas för att kompensera för detta. Vi vill att golvet på garantipensionen genast höjs till att möta EU:s gräns för fattigdom. Äldreförsörjningsstödet behöver också förstärkas kraftigt.

En allt större del av pensionen utgörs av tjänstepension, vilket gynnar dem som lönearbetar och speciellt dem med hög lön. En halv miljon svenskar har fortfarande inte någon tjänstepension alls. Politikerna och den ansvariga myndigheten presenterar allt oftare kalkyler som utgår ifrån att alla människor kan "skaffa sig" tjänstepension, samtidigt som arbetslösheten är hög, anställningsförhållandena blir allt osäkrare och antalet som saknar tjänstepension ökar. Det är inte acceptabelt, och det allmänna pensionssystemet bör återta sin roll och se till att människor verkligen får en tillräcklig pension. Det kan enbart ske genom att de resurser som avsätts för den allmänna pensionen ökas. Bland annat måste taket för pensionsinbetalningar höjas, liksom pensionsavgifterna. Det blir sedan en uppgift för arbetsmarknadens parter att se över sina tilläggsystem.

68. Fi ska verka för att ändra beräkningsgrunderna för pension till ett förmånsbaserat system, så att ersättningsnivån i den allmänna pensionen ska ha en kompensationsgrad på 60 procent och baseras på de 20 bästa yrkesåren av 30 för full pensionsrätt.
69. Fi ska verka för att krav på bosättningstid för full pensionsrätt ska sänkas.
70. Fi ska verka för att avskaffa premiepensioner. Pengarna ska stärka AP-fonden för tryggare pensioner.
71. Fi ska verka för att taket i pensionsinbetalningarna höjs från 7,5 till 10 inkomstbasbelopp i syfte att motverka utvecklingen mot allt större andel tjänstepensioner och privata pensioner.
72. Fi ska verka för att ersätta "bromsen" i pensionssystemet med ett jämställt, jämlikt och hållbart system.
73. Fi ska verka för att åldersgränsen för socialförsäkringar ska ändras för att möta faktisk pensionsålder.

74. Fi ska verka för att skatten för pensionärer ska vara likvärdig dem som yrkesarbetar.
75. Fi ska verka för att höja golvet i garantipensionen till EU:s fattigdomsgräns.
76. Fi ska verka för att äldreförsörjningsstödet förstärks.
77. Fi ska verka för att avsätta pensionsgruppen. Debatten om kommande generationers pensionssystem behöver vara öppen.
78. Fi ska verka för att återinföra möjligheten till full avdragsrätt för pensionssparande upp till 12 000 kronor per år.
79. Fi ska verka för att höja LAS-åldern till 70 år.
80. Fi ska verka för att att åldern för uttag av inkomstpension ändras till 62 år.
81. Fi ska verka för att fastslå riktåldern för full pensionsrätt till 67 år, för att sedan höjas successivt i takt med ökad livslängd. Möjlighet ska finnas till tidigare pensionsavgångar för vissa hårt belastade yrkesgrupper genom kollektivavtal. Pensionsåldern ska värderas och justeras vart femte år.
82. Fi ska verka för att åldern för uttag av tjänstepension höjs till 67 år.
83. Fi ska verka för att det ska vara möjligt att fortsätta arbeta efter uppnådd pensionsålder och därigenom bättra på sin pension utan avdrag på grundskydd eller ekonomiskt stöd.
84. Fi ska verka för att direktiven till AP-fonderna skrivs om så att investeringarna sker med respekt för mänskliga rättigheter och miljö samt bidrar till internationella klimatmål. Avkastningsmål ska finnas kvar, men de får aldrig överordnas mänskliga rättigheter och miljömål. Detta innebär att alla investeringar i bolag som bryter mot de mänskliga rättigheterna och begår brott mot miljön dras tillbaka. Detta gäller även investeringar i den fossila industrin, porrindustrin, tobaks- och alkoholindustrin samt vapenindustrin. Dessutom vill Fi verka för att pensionskapitalet används aktivt för att ställa om den svenska ekonomin mot hållbarhet och rättvisa.
85. Fi ska verka för att värdet på premiepensionsrätter som överförs mellan samlevande partners inte ska reduceras baserat på förväntade överföringsmönster och livslängd kopplat till kön.
86. Fi ska verka för att avsättningarna till de allmänna pensionerna även i övrigt ökas så att ett rättvist system kan utformas.

C.8 KOMPETENSFÖRSÖRJNING

För den framtida näringslivsutvecklingen kommer tre långsiktiga trender vara av särskild betydelse: globalisering, digitalisering och den demografiska utvecklingen med en åldrande befolkning och större migration. Att inkludera alla i arbetslivet genom att ta tillvara på den kompetens, innovationskraft och specialisering som redan finns är nödvändigt för företag som vill utvecklas.

Många av de människor som kommer till Sverige idag har kompetens som vårt näringsliv behöver. Beräkningar från TCO visar att mer än var fjärde

nyanländ har utbildning och erfarenhet inom ett yrke där det råder brist i Sverige. Det är angeläget att utveckla metoder för att validera och komplettera all den kunskap som finns för att sedan matcha den mot arbetsmarknaden.

Digitaliseringen av samhället medför en möjlighet att både utjämna orättvisor och utveckla arbetsmarknaden. Tillgång till internet och digitala tjänster bör ses som en demokratifråga. En ständigt växande del av arbetsmarknaden kräver direkt teknisk kompetens och en ännu större del kräver förståelse för det. För att undvika att skapa en digital över- respektive underklass samt för att få den bredd och mångfald som behövs för att fortsätta skapa globalt konkurrenskraftiga och hållbara produkter och tjänster vill Feministiskt initiativ göra de grundläggande kunskaperna tillgängliga för alla. Det innebär programmeringskunskaper i skolan och möjlighet att komplettera sina kunskaper genom en kompetensförsäkring som tillgodoser förändringar i arbetslivet.

87. Fi ska verka för att validering av kunskap som inhämtats på annat sätt än i skolor utvecklas.
88. Fi ska verka för att komprimerade yrkeskurser skapas inom fler bristyrkesområden.
89. Fi ska verka för att statsbidragen till yrkeskurser på Komvux anpassas efter bristsituationen.
90. Fi ska verka för att tillgång till internet och digitala tjänster ska ses som en demokratifråga.
91. Fi ska verka för att programmeringskunskaper ska ingå i läroplanen för grundskolan.
92. Fi ska verka för att införa en kompetensförsäkring som ger alla möjlighet att utveckla sin kompetens i takt med förändringar i arbetslivet.

C.9 FÖRETAGANDE

Företagande är viktigt i vårt samhälle. Både för samhällsekonomin, arbetsmarknaden och den enskilde personen. Att förenkla och tillgängliggöra företagande, både enskilt och växande, är ett redskap som möjliggör att fler kan ta makten över sina liv och att Sverige kan fortsätta som innovativ nation.

Regeringens näringspolitiska mål – Sveriges konkurrenskraft, Näringslivets utveckling, Förutsättningar för företagen att utvecklas och Innovation bland svenska företag – förutsätter förnyelse av näringslivet. Företag som leds av kvinnor, unga och utrikesfödda är de som idag i hög grad står för de nya idéer som behövs för att utveckla ett näringsliv som består av en växande del enpersons-, mikro- och småföretag.

Ska Sverige nå de övergripande näringspolitiska målen måste vi stimulera ett jämställt, jämlikt och hållbart företagande som möjliggör för fler att starta och driva företag. Vi behöver undanröja hinder i form av diskriminering, utöka trygghetssystemen och uppmuntra nya organisationsformer.

SMÅFÖRETAGANDE OCH ENTREPRENÖRSKAP

Många företag drivs med huvudsakligt syfte att försörja en enda person. Feministiskt initiativ vill underlätta för försörjningsföretagare att starta sin verksamhet, genom nya ekonomiska stödformer och förenklad administration. Feministiskt initiativ vill också underlätta för små företag att periodvis kunna vara vilande, samt underlätta för företagare att ta del av socialförsäkringar på liknande villkor som anställda.

Forskning visar hur kvinnor och utrikesfödda diskrimineras vid ansökningar om offentlig finansiering, trots helt likvärdig entreprenöriell potential och t.o.m. högre avkastning. Strukturer och stereotypa föreställningar behöver byggas bort med kunskap och uttalade mål om genusbalans på alla nivåer inom såväl de företagsfrämjande systemen som i fördelning av offentliga medel. Aktörer ska åläggas att aktivt arbeta med ett intersektionellt perspektiv.

93. Fi ska verka för att stimulera småföretagande.
94. Fi ska verka för att förenkla skattesystemet och se över arbetsgivaravgifter för småföretag.
95. Fi ska verka för att stöd till företagande ska ges med uttalat mål att skapa genusbalans, att tilldelning av offentliga medel ska redovisas könsuppdelat och att ett intersektionellt perspektiv ska tillämpas av alla aktörer.
96. Fi ska verka för att sprida kunskap om kvinnors, utrikesföddas och ungas företagande samt företagande på landsbygden.
97. Fi ska verka för användning och utveckling av innovationsupphandlingar.
98. Fi ska verka för att lagstiftning kopplat till innovation och digitalisering ses över med syfte att främja innovationstakten.

UTÖKA TRYGGHETSSYSTEM FÖR FÖRETAGARE

För många är eget företagande ett sätt att kombinera yrkesliv med föräldraskap. Vid traditionell anställning finns flera förmåner inkluderade i arbetsgivaravgifter och kollektivavtal. Samma försäkringar är ofta frivilliga för egenföretagare och väljs ofta bort för att klara ekonomin. Därför behöver trygghetssystemen moderniseras så att företagare får likvärdiga socialförsäkringar, till exempel vid vård av sjukt barn, pension och arbetslöshet.

Sjuklöneansvaret är en tung post i små företag. Att både bära en sjuklön och ta in vikarier kan vara det som knäcker ett bolag med ett fåtal anställda. Pressen blir också stor på den anställde att gå till jobbet även om hen är sjuk. Feministiskt initiativ vill lyfta sjuklöneansvaret för småföretag.

99. Fi ska verka för att företagare får likvärdiga socialförsäkringsvillkor som den som är anställd, exempelvis vid vård av sjukt barn, pension eller arbetslöshet.

100. Fi ska verka för att mindre företag med upp till 10 anställda, ska slippa de två första veckornas sjuklöneansvar.

BRED REPRESENTATION PÅ ALLA NIVÅER

Dagens företagande domineras av svenskfödda män, från lånerådgivare och riskkapitalister till valberedningar, styrelser, vd:ar och egenföretagare. Denna mansdominans innebär ett sämre utvecklat näringsliv.

Feministiskt initiativ vill underlätta för medarbetarägda företag och verka för ett bredare ägande. Styrelser inom offentlig verksamhet ska spegla den mångfald som finns i befolkningen och styrelser i börsnoterade bolag ska vara sammansatt med genusbalans. Offentliga medel ska redovisas med ett intersektionellt perspektiv.

101. Fi ska verka för statligt och regionalt stöd till kvinnors och utrikesföddas företagande, till företagande som arbetar för ekologisk hållbarhet samt till företagande på landsbygden.
102. Fi ska verka för att all statistik och forskning som rör statliga insatser inom näringslivet ska vara könsuppdelad.
103. Fi ska verka för en översyn av 3:12-regelverket i syfte att underlätta för medarbetarägda företag och förhindra orimliga skattefördelar.
104. Fi ska verka för att samtliga partnerskap inom arbetsmarknadspolitiken ska ha genusbalans och att genusbudgetering genomförs vid alla större regionala utvecklingsprojekt.
105. Fi ska verka för att styrelser inom offentlig verksamhet speglar den mångfald av medborgare som lever i Sverige.
106. Fi ska verka för en lagstadgad genusbalans för börsnoterade företagsstyrelser.

LEVANDE LANDSBYGDER

För många som lever på landsbygden är det egna företagandet den bästa möjligheten att skapa sig fungerande arbets- och livsvillkor. Försörjningen kan under en årscykel bestå av en blandning av korttidsanställningar, behovsanställningar och eget företagande. På landsbygden startas också många projekt och företag med ekologisk hållbarhet i fokus vilket är en utveckling Feministiskt initiativ vill stötta.

Digitaliseringen, med bredband till varje hus, medför möjligheter för fler att starta eget utan att vara beroende av geografisk plats. Fler kan leva och arbeta på landsbygden och redan befintliga företag kan flytta ut ur städerna. (Se även kapitel M. En feministisk gles- och landsbygdspolitik.)

107. Fi ska verka för att utbyggnad av bredband sker i hela landet.
108. Fi ska verka för att det statliga stödet till utbyggnad av bredband ökas och fördelas i snabbare takt.

DEN SOCIALA OCH KOOPERATIVA EKONOMIN

Näringspolitiken ska underlätta och stärka utvecklingen på arbetsmarknaden. Inom många sektorer ökar egenföretagandet. Till exempel har kreativa och kulturella näringar fått en växande betydelse. Vi ser behovet av nya driftsformer inom allt fler områden och digitaliseringen accelererar denna utveckling. Feministiskt initiativ vill stödja alternativa driftsformer som kooperativt företagande, socialt entreprenörskap och idéburen verksamhet. Idéburen verksamhet innefattar organisationer som utan vinstsyfte bedriver verksamhet och där överskottet, vinsten, återinvesteras i verksamheten. Feministiskt initiativ vill bygga kunskap och kännedom om idéburen sektor, skapa infrastruktur för start och tillväxt av idéburna verksamheter samt utveckla avtalsformer och relationer mellan offentliga huvudmän och idéburna aktörer med hänsyn till deras förutsättningar.

Den intersektionella feminismen har mycket gemensamt med rörelserna för ekonomisk demokrati – dels i motståndet mot hierarki och dominans, dels ambitionen att lyfta hela grupper snarare än enstaka individer. Kooperativt företagande har historiskt använts som en form av ekonomisk självorganisering för att skapa arbetstillfällen och kollektiv ekonomisk makt för strukturellt diskriminerade grupper. Kooperativa företag kan användas av grupper som strävar efter att stärka sina rättigheter, de som vill bidra till ekologisk omställning eller de som önskar fler lokala arbetstillfällen. Engagemang i kooperativ har visat sig främja demokratisk och social delaktighet. Kooperativ tenderar att vara engagerade i att utveckla sina lokala sociala miljöer och sammanhang och främja goda anställningsvillkor framför kortsiktiga vinster

Feministiskt initiativ vill samtidigt se över kravet på aktiekapital, för att möjliggöra även för mindre kapitalstarka grupper att starta aktiebolag.

109. Fi ska verka för att sprida ökad information om kooperativt företagande, socialt entreprenörskap och idéburen verksamhet.
110. Fi ska verka för att den idéburna sektorn ska utgöra en större andel av vår välfärd och synliggöras i forskning och statistik.
111. Fi ska verka för att avtalsformer och relationer mellan offentliga huvudmän och idéburna aktörer utvecklas.
112. Fi ska verka för att näringspolitiken ska stimulera fria konstnärliga verksamheter och företag, i syfte att skapa långsiktig organisatorisk och ekonomisk utveckling och hållbarhet.
113. Fi ska verka för sänkt krav på aktiekapital.
114. Fi ska verka för att öka anslagen för strategiska satsningar på kooperativt företagande kopplat till jämlikhets- och miljörörelser.
115. Fi ska verka för inrättandet av ett råd/institut för jämställd, demokratisk och allmännyttig ekonomi, som verkar för samordnade och riktade insatser mellan till exempel Tillväxtverket, Tillväxtanalys, Vinnova och ALMI.
116. Fi ska verka för att utreda förutsättningarna för att införa en ny organisationsform: allmännyttiga kooperativ, det vill säga kooperativ

med vinstutdelningsbegränsning och allmännyttigt ändamål.

Anställda/medlemmar i sådana kooperativ bör i sin roll som anställda till exempel kunna ges likvärdig tillgång till a-kassa och andra trygghetssystem.

117. Fi ska verka för att nyföretagarutbildningar i högre grad ska innefatta utbildning i demokratiskt och idéburet företagande.

FÖRETAG I VÄLFÄRDEN OCH SKATTEFINANSIERAD VERKSAMHET

Många privata företag har nyskapande idéer om vård, skola och omsorg och bidrar till en uppskattad mångfald i utbudet av välfärdstjänster. Feministiskt initiativ vill värna om denna mångfald, som bland annat möjliggör äldreboenden särskilt inriktade mot hbtq+-personer, samt omsorg på flera språk än svenska. Huvudprincipen ska vara att den skattefinansierade välfärden bedrivs i offentlig regi, men med inslag av alternativa driftsformer där eventuell vinstutdelning inte bör överskrida nivån i SVB-bolag (aktiebolag med särskild aktieutbetalningsbegränsning).

Privata företag inom skola, vård och omsorg måste drivas med god kvalitet och kompetent ledarskap. Idag omfattas en del av dessa verksamheter inte av tillståndsprovning och kontroll i belastningsregistret, vilket innebär att det kan förekomma verksamhetschefer med olämplig bakgrund. Målgruppen kan dessutom vara utsatt och i behov av omfattande stöd. Socialstyrelsens enhet för socialtjänstens tillstånd bör därför få utvidgat uppdrag så att det även omfattar denna kontroll.

Feministiskt initiativ vill se fler småföretagare i en mångfald av driftsformer som gör vår välfärd hållbar och allomfattande samtidigt som den motverkar diskriminering och utestängning. En väg att nå detta mål är att låta LOU, lagen om offentlig upphandling, främja framväxten av en solidarisk och hållbar ekonomi. EU:s upphandlingsdirektiv ger oss möjlighet att förändra den svenska upphandlingslagstiftningen genom att godkänna offentlig upphandling med tydliga politiska krav. Exempelvis bör vid offentlig upphandling krav ställas på implementerat jämställdhetsarbete, miljöledningssystem, lönekartläggningar och lönerevisioner, tillgänglighet och antidiskrimineringsarbete. Feministiskt initiativ vill också se över hur offentlig upphandling som verktyg kan användas för att gynna driftsformer som till exempel allmännyttiga kooperativ, idéburna verksamheter eller SVB-bolag.

Det är i sammanhanget även viktigt med en genusanalys kring vilka typer av verksamheter som begränsas i sitt vinstuttag och vilka som aldrig kommer på tal. Det vore rimligt att utreda möjligheten att ställa samma eller liknande krav även på andra företag som arbetar med det offentliga som primär kund och som har skattemedel som sin primära intäkt.

118. Fi ska verka för att kontroll i belastningsregistret inkluderas vid tillståndsprovning av privat driven verksamhet inom skola, vård och omsorg.

119. Fi ska verka för en mångfald av driftsformer som gör vår välfärd hållbar och allomfattande samtidigt som den motverkar diskriminering och utestängning.
120. Fi ska verka för etablerings- och finansieringsstöd till idéburen sektor samt till företag som använder sig av aktiebolagsformen med begränsad vinstutdelning inom välfärden, så kallade SVB-bolag.
121. Fi ska verka för att alla verksamheter och enheter där minst 50 procent av verksamheten finansieras med skattemedel – till exempel varje enskild skola, vårdcentral, äldreboende och förskola – åläggs att öppet redovisa sin ekonomi. Detta gäller oavsett driftsform.
122. Fi ska verka för att lagen om offentlig upphandling (LOU) används aktivt för att motarbeta diskriminering och för att främja mänskliga rättigheter samt social och ekologisk hållbarhet.
123. Fi ska verka för att utreda hur nivåerna på vinstuttagen ser ut i olika skattefinansierade verksamheter, samt att med en genusanalys som grund se på förutsättningar för begränsad vinstutdelning i flera skattefinansierade verksamheter.

C.10 FAMILJ, FÖRÄLDRASKAP OCH BARN

Ett välfärdssamhälle förutsätter att samhällets insatser fokuseras på barnen och deras bästa, oavsett hur familjekonstellationen ser ut – med en, två eller flera försörjare. Att utgå från barnets perspektiv istället för familjens, där de vuxnas behov inte alltid överensstämmer med barnets, öppnar för nya lösningar som stärker barnens position i samhället. Feministisk politik utgår från att föräldrar kan kombinera föräldraskap och arbete på ett harmoniskt sätt.

Feministiskt initiativ anser att en generell arbetstidsförkortning kommer att ge föräldrar och barn möjlighet till mer gemensam tid och en mindre stressig vardag med en jämnare fördelning av föräldraansvar och obetalt hemarbete. Mer resurser bör även satsas på att öka tillgången till gemensamma lösningar för hushållstjänster i form av servicecentraler för tvätt, reparationer, gemensamma fritidsaktiviteter för barn och så vidare, där alla får samma tillgång till subventionerade tjänster.

För att bryta traditionella könsmonster måste insatser göras när mönstren etableras, under den allra första tiden som föräldrar. Även om dagens föräldraförsäkring i teorin är individuell och möjlig att dela, ser verkligheten helt annorlunda ut. En övervägande majoritet av föräldraledigheten tas ut av kvinnor. Invanda mönster och förlegade attityder dikterar villkoren och det så kallade fria valet är ofta en illusion. Feministiskt initiativ anser därför att en individualiserad föräldraförsäkring måste införas.

Dagens lagstiftning behöver dessutom reformeras för att bryta med den nuvarande lagstiftningens heteronormativa syn på föräldraskapet och bli öppen för föräldraskap bortom kärnfamiljen. Väldigt många familjer i dagens samhälle faller utanför den normen, på ett eller annat sätt. Ensamstående

föräldrar, ombildade familjer och regnbågsfamiljer är några exempel. Feministiskt initiativ vill skapa ett samhälle som uppvärderar och underlättar för en mångfald i levnadssätt, både kulturellt och strukturellt. Detta innebär bland annat att det ska vara möjligt att leva i ekonomisk trygghet som ensamstående förälder eller pensionär, att hbtq+-familjer inte diskrimineras och att fler än två personer kan erkännas som vårdnadshavare för ett barn.

Feministiskt initiativ vill att den lagstiftning som reglerar den juridiska och ekonomiska sidan av samlevnad förnyas. Äktenskapsbalken och sambolagen bör ersättas med en ny, gemensam samlevnadsbalk, som täcker alla samlevnadsformer. De personer, två eller flera, som har ett gemensamt boende, gemensam ekonomi och olika former av gemensamt ägande ska, om de så önskar, kunna ingå juridisk/ekonomisk samlevnad. De får då samma lagliga skydd som äktenskapsbalken ger idag. Den ekonomiska och juridiska sidan av samlevnaden bör frikopplas från religiösa ceremonier.

124. Fi ska verka för att föräldraförsäkringen reformeras och att individualiserad föräldraförsäkring införs. Det sociala föräldraskapet, de vuxna som faktiskt ombesörjer vardaglig omsorg om barn, måste samtidigt uppvärderas. Föräldraförsäkringen ska därför ge andra personer än vårdnadshavare möjlighet att ha omsorg om barn; utgångspunkten ska vara barnets behov av trygghet, stabila relationer, vård och omsorg.
125. Fi ska verka för att föräldrabalken ändras så att den utgår ifrån barnets rätt till omsorg snarare än från föräldrarnas rätt till sina barn. Under utredningstiden för anmälda vålds- eller sexualbrott mot barn ska den misstänkte inte ha någon umgängesrätt med barnet. Socialtjänsten ska se till att barnets rätt till skydd går före den misstänktes föräldrarätt. Vid fällande dom ska förövarens gemensamma vårdnad upphöra, så också umgängesrätten. Vill barnet ändå ha umgänge med föräldern ska sociala myndigheter ovillkorligen tillsätta en så kallad kontaktperson för att säkra barnets trygghet och liv.
126. Fi ska verka för att ensamstående föräldrars situation förbättras, genom bland annat en markant höjning av underhållsbidraget. Fi anser att det är rimligt att underhållsbidraget höjs till en summa av 2 000 kronor per månad och därefter räknas upp årligen utifrån de generella löneökningarna i samhället. Bostadsbidragssystemet för ensamstående ska ses över och rättshjälp till barn återinföras. I synnerhet bör de ensamstående mödrarna som har barn med normbrytande funktionalitet synliggöras.
127. Fi ska verka för att ensamstående föräldrar med låg inkomst får möjlighet till ett offentligt finansierat omsorgsstöd.
128. Fi ska verka för att Sverige aktivt driver homosexuellas och ensamståendes rätt till adoption på lika villkor som andra familjeformer i det internationella adoptionsrådet.
129. Fi ska verka för att försörjningsstödet ses över ur ett genusperspektiv och att större hänsyn tas till barnens situation. Barnbidraget ska

- vara generellt, vilket innebär att en höjning av barnbidraget aldrig får innebära att den ekonomiska ersättningen till föräldrar med försörjningsstöd minskar.
130. Fi ska verka för en förbättrad kunskap om rätten och skyldigheten till underhåll.
  131. Fi ska verka för att äktenskapsbalken och sambolagen ersätts av en ny samlevnadsbalk där två eller flera personer som lever ihop och kan antas ha gemensam ekonomi och gemensamt ägande ska kunna ingå samlevnad.
  132. Fi ska verka för att införa förbud mot tvångsäktenskap och för förbättrad bevisföring i misstänkta fall.
  133. Fi ska verka för att barnbidraget delas lika mellan vårdnadshavarna.
  134. Fi ska verka för att alla vuxna boende i Sverige ska ha rätt att ingå äktenskap om de så önskar, och att äktenskapsbalkens krav på inblandning från andra länders myndigheter vid hindersprövning stryks. Det ska gälla även i de fall en eller båda av parterna saknar identitetshandlingar.

C.11 EN SAMLAD SOCIAL FÖRSÄKRING MED EN BASINKOMST SOM GRUND

Ett övergripande politiskt mål är ekonomisk grundtrygghet för alla. Under livets olika skeden finns perioder när det inte är möjligt via egen försörjning och därför har vi i solidaritet skapat ett bidrags- och socialförsäkringssystem. En del av den skatt vi betalar är en försäkringspremie för att vi, eller våra medmänniskor, ska kunna få stöd av samhället när behov finns – exempelvis vid sjukdom, arbetslöshet eller föräldraledighet. Om inte socialförsäkringen är tillämplig garanterar socialtjänstlagen skälig levnadsnivå för alla.

Vi har under många decennier levt i en tid när välståndet och välfärden för de allra flesta grupper ökat. Reallönerna har ökat, levnadsstandarden har förbättrats, folkhälsan har tagit stora kliv framåt för flertalet. Samtidigt har det skett en omfördelning av resurser, där pengar relativt sett omfördelas från de som har lite till dem som har mycket genom skattesänkningar och riktade avdrag som kommer resursstarka personer till godo. Pengar som bättre kunde användas till gemensam välfärd för alla, flyttas istället till privat konsumtion av varor och tjänster för de redan privilegierade.

De stora skattesänkningarna har delvis finansierats med urholkningar av socialförsäkringar, som har blivit svårare att kvala in till och där nivåerna har blivit lägre. Då socialförsäkringarna bygger helt på lönearbete, är det de med svagast ställning på arbetsmarknaden som drabbas hårdast, som de med osäkra anställningsvillkor, låga löner, eller försörjningsföretagare. Genom den så kallade "arbetslinjen" har de som studerar, är sjukskrivna eller arbetslösa fått lägre inkomst, och framförallt ökad otrygghet, jämfört med löntagare.

Samtidigt förändras arbetsmarknaden, och den traditionella uppdelningen i heltidsanställda och arbetslösa blir allt mer inaktuell. Begrepp som

“prekariatet” förs fram för att peka på en ny otrygg underprivilegierad klass som växlar mellan tillfälliga jobb och perioder utan arbete. De passar dåligt in i mallen för socialförsäkringar, där både ersättningsnivå och regelverk bäst passar de med en fast anställning på heltid, men skapar problem för deltidsarbete/vikarier/egenföretagande/projektarbete. De som inte haft tillräckligt med lönearbete eller som utförsäkras hänvisas till försörjningsstöd, en ofta skamfylld process som upplevs som repressiv snarare än stödjande.

Även för de på insidan av systemen urholkas socialförsäkringarna. Taken för ersättning höjs inte tillräckligt, och parallella system byggs upp. Fackförbunden arbetar för allt högre inbetalningar till tjänstepensioner, tilläggsförsäkringar för den som blir förälder eller långvarig sjukskriven och inkomstförsäkring för att nämna några. De som har det gott ställt kan dessutom teckna ytterligare försäkringar eller pensionsspara privat när de offentliga socialförsäkringarna inte räcker till.

Det som ska vara en trygghet för alla, dagens socialförsäkringssystem, blir ofta istället en källa till stor oro för många människor. Socialförsäkringarna förvaltas av olika myndigheter och underavdelningar som istället för att underlätta för sökande i behov, har komplicerade regelverk som försätter många i ännu större oro. Människor bollas mellan olika myndigheter och stora krav ställs på individen att bevisa att den uppfyller alla kriterier genom att förse myndigheten med korrekt ifyllda formulär och bifogade intyg, något som kan vara ogörligt för en människa i svårigheter. Hårda krav på motprestationer ställs, och den som behöver stöd kan bli avstängd eller utförsäkrad, ibland i ett närmast automatiskt förfarande. Dagens regelverk är också inflexibelt, och gör det svårt för mottagare att ta kortare jobb eller skaffa en egen inkomst. För varje krona som tjänas in så minskar bidraget med lika mycket, marginaleffekten är nära 100% för den första egna inkomsten.

För att tydliggöra att rätt till grundläggande inkomst är en mänsklig rättighet, och förenkla vägen till egenförsörjning vill Feministiskt initiativ slå samman de olika formerna av socialförsäkringar med koppling till inkomstbortfall. För de med låg inkomst behöver socialförsäkringen kompletteras med en garanterad miniminivå som ger individen en ekonomisk grundtrygghet, en basinkomst.

Feministiskt initiativ vill se en enhetlig och samlad social försäkring med gemensamma regler och fokus på individens rätt till ekonomisk grundtrygghet och vägen till egen försörjning där det är möjligt. För detta krävs att nödvändiga kompetenser samlas under ett och samma tak och att berörda områden på sikt sammankopplas inom en myndighet. Att samla försäkringarna får inte ses som en fråga om i första hand administrativa vinster. Tvärtom handlar det om att stärka arbetet genom att samordna specialkompetenser i resursteam. Teamen är flexibla och sätts samman med utgångspunkt i varje människas behov av stöd och utveckling. På så sätt skapas en helhet och möjligheter att följa individen hela vägen fram till målet.

Att delta i arbetet ska alltid vara frivilligt för individen, och inga ekonomiska sanktionsmöjligheter ska finnas för att tvinga fram medverkan.

Som ett första steg sker en samordning av verksamheterna inom Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och den del av Socialtjänsten som handlägger ekonomiskt bistånd. Ersättningen kopplas till inkomstbortfall och ligger på samma procentnivå för alla försäkringar. För den med låg eller ingen inkomst ersätts försörjningsstöd med en miniminivå, en basinkomst. På detta sätt så ersätts dagens system av en garanterad grundnivå, med ett inkomstbaserat tillägg för de högre nivåerna.

Den som önskar ta del av ersättningen, kan ansöka utan att det ställs några ytterligare krav på motprestationer. För den som får en högre egen inkomst, ska en utfasning av basinkomsten ske. Därmed minskar marginaleffekten och det lönar sig mer att gå från bidrag till inkomst. Individen ska ha möjlighet att stärka sin ekonomi och sin ställning på arbetsmarknaden samtidigt. Varje människa har rätt till en egen, självständig försörjning, även när den är i behov av ekonomiskt stöd av vår socialförsäkring.

Verksamheten ska i nästa steg samlas i en myndighet och genomsyras av ett intersektionellt perspektiv med tydlig analys och implementering av bland annat genus-, hbtq+-, funktionalitets- och antirasistiskt perspektiv. Ersättning och stöd ska alltid utgå från individen, inte utifrån hushåll eller baserat på civil status.

135. Fi ska verka för en samlad social försäkring med en basinkomst som grund, med enhetliga regler och fokus på rätten till grundläggande ekonomisk trygghet, och förenklad väg till egenförsörjning.
136. Fi ska verka för att ersättning och stöd ska alltid utgå från individen, inte utifrån hushåll eller baserat på civil status. Varje människa har rätt till en egen, självständig försörjning, även när den är i behov av ekonomiskt stöd av vår socialförsäkring.

C.12 BASINKOMST BORTOM ARBETSNORMEN

Social trygghet är en mänsklig rättighet (artikel 22 i FN:s deklaration om Mänskliga Rättigheter). Ändå lever vi idag i ett samhälle där det är fullt möjligt att lämnas helt utan inkomst. Rent samhällsekonomiskt gäller det inte så många individer, då de flesta i Sverige ges ett "existensminimum". Denna lägstanivå är dock inte fullt ut lagskyddad eller i praktiken garanterad. Vi anser att ingen i Sverige bör lämnas utan grundläggande ekonomisk och social trygghet.

Feministiskt initiativ ifrågasätter lönearbete som den enda grunden för socialförsäkringar, exempelvis i pensionssystemet. Vi ser att strikt inkomstbaserade ersättningssystem gynnar män över kvinnor, friska över sjuka, inrikes födda över nyanlända och så vidare. Det gäller naturligtvis alla socialförsäkringar. Vi ifrågasätter även BNP-tillväxt som ett eget mål och en måttstock för utveckling, ur ett hållbarhetsperspektiv för såväl miljö

och klimat som för människorna. Vi motsätter oss kraftigt att de ekonomiska klyftorna tillåts växa stadigt under 25 år i Sverige. Vi kritiserar en arbetsmarknad i upplösning, där stress och sjukskrivningar ökar, skillnader mellan de som har goda arbetsvillkor och de som har en svag ställning och få förmåner ökar. Vi ser att många lider av tidsfattigdom och vi ifrågasätter uttag av framtida vinster i mer privat konsumtion. Den bör i stället minska till förmån för mer gemensam välfärd och mer tid för att leva.

I kapitel C.11 beskrivs hur vi vill stärka välfärden och tryggheten som ett väl fungerande socialförsäkringssystem kan innebära. När myndigheterna ägnar sig allt mer åt repression och dokumentation, vill vi utveckla systemen mot en mer stödjande funktion, med en garanterad miniminivå. Ersättningsnivåer i systemen bör kunna ha andra eller fler grunder än lönearbete.

Inom ramen för det arbetet bör dock även andra tankegångar, försök och utvärderingar av olika modeller och rörelser rymmas som går utanför socialförsäkringssystemen, ofta grundade i en mer radikal arbetskritik. Feministiskt initiativ ställer sig positiva till begränsade försök med olika typer av andra basinkomster..

137. Fi ska verka för att försök med basinkomst genomförs och utvärderas i Sverige.

D. UTBILDNING

Ett demokratiskt välfärdssamhälle måste bygga på en gemensam och jämlik utbildning, med fokus på kunskapsutveckling i ett brett perspektiv och med respekt för varje individs behov och möjligheter att kunna utvecklas som människa och samhällsmedborgare. Utbildningen har en viktig funktion när det gäller att bevara och utveckla vår demokrati och för att skapa villkor som garanterar alla människors lika värde och möjligheter att använda hela sin potential – oavsett kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort och medborgarskap.

Demokrati och mänskliga rättigheter ska vara en grund i utbildningsväsendet. Skolan har en nyckelroll i en samhällsutveckling som har jämställdhet, jämlikhet och frihet från alla former av diskriminering som mål. All utbildning ska vara öppen för alla och ingen ska bli nekad plats på grund av sina särskilda stödbehov. I dagens samhälle, i utbildning och i andra sammanhang behandlas barn, unga och vuxna många gånger utifrån stereotypa föreställningar. Det är mönster som måste belysas och brytas.

Skolan behöver aktivt förebygga maktstrukturer och förhindra kränkningar. Att bryta mot dessa normer kan leda till kränkningar, våld, diskriminering, otrygghet och begränsningar av unga människors liv. Normkritisk pedagogik synliggör de normer och maktstrukturer som ligger till grund för kränkande behandling. Normkritik handlar om att förstå varför människor diskrimineras och få verktyg att bryta de strukturer som skapar maktobalans i samhället. Genom att se mekanismerna bakom diskriminering kan vi även se hur olika maktstrukturer samverkar och förstärker varandra. Normkritisk pedagogik ger också förutsättningar att förändra samhället i grunden och framför allt ger den barn och unga rätt att få vara den de är och rätt att bli bemötta på ett bra sätt. Normkritisk pedagogik kan också påverka pojkars skolresultat positivt.

Inga former av vinstuttag ska vara tillåtna i utbildningsväsendet. Konsekvenserna av vinstsystem är tydliga. Bland annat ger det ökad segregation, betygsinflation samt att skolor läggs ner för att de ger för lite vinst eller går i konkurs.

Alla barn och elever ska garanteras en god hälsa och en god uppväxt. Då behövs tillgång till professionellt barn/elevhälsoteam (B/EHT) som har tillräckligt med tid, resurser och möjligheter för att bedriva ett främjande och förebyggande arbete i både förskola och skola. Fokus för B/EHT ska vara att varje barn får en likvärdig utbildning med hög kvalitet. Barnet/elevens behov ska stå i centrum och anpassningar ska göras individuellt. Tillgänglighet och inkludering är viktiga ledord för att trygga barns uppväxt. Tillgången till B/EHT ska anpassas efter skolornas socioekonomiska upptagningsområde och tillförsäkra att elevantalet inte överstiger de rekommendationer som finns utifrån yrkesgrupperna.

Skolfrånvaron måste sjunka och skolorna anpassas mer efter elevernas behov. Gruppstorlekar, kompetenser, och lokalers funktion samspelar också för elevernas bästa. Därför måste stora satsningar göras på förskola, fritidshem och skola, satsningar som kan ses som sociala investeringar. Utbildningens olika delar är också arbetsplatser för barn, elever, studenter och personal där demokratiska arbetsformer måste vidareutvecklas och stärkas för att skapa en god arbetsmiljö. Det behövs satsningar både på den fysiska och den psykosociala arbetsmiljön för att skapa en optimal miljö för utveckling och lärande.

Dörren till utbildning, vidareutbildning och omskolning ska stå öppen under en människas hela liv. Feministiskt initiativ vill värna ett system där kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, studieförbund, yrkesutbildningar och andra vägar utgör en möjlighet att göra nya yrkes- och livsval. Ett mål för den feministiska politiken är att bryta segregeringen på arbetsmarknaden. Elevernas val efter den obligatoriska grundskolan är idag i hög grad könsbundna, men elever påverkas även av faktorer knutna till klass, funktionalitet, etnicitet och religiös tillhörighet. Det är därför viktigt att studie- och yrkesvägledande personal utbildas i frågor kring antidiskriminering och medverkar till att bryta segregeringade utbildnings- och yrkesval.

Vuxenutbildning och högre utbildning ska vara avgiftsfri och tillgänglig för alla. Människors möjligheter att studera ska inte vara beroende av individens ekonomi, hälsa, familjesituation, etnicitet eller funktionalitet. För att säkra en hög kvalitetsnivå i den högre utbildningen bör genus- och funktionalitetsperspektiv, antirasistiska och normkritiska perspektiv genomsyra utbildningarna. De perspektiven måste också genomsyra akademien i sig för att bryta de maktstrukturer som finns inom akademien idag.

Utbildningsväsendet ska vara en tydlig motkraft mot rasism, sexism, sexuella trakasserier, hat och andra krafter som undergräver vår demokrati. Feministiskt initiativ vill att mänskliga rättigheter och demokratiska grundläggande värderingar ska ha en central roll i utbildningsväsendet. I förskolan, på fritidshemmet, i grundskolan och gymnasiet samt i högre utbildning utbildas och fostras individer som ska leva tillsammans i samhället i en anda av förståelse, fred, jämställdhet, jämlikhet, och solidaritet.

D.1 FÖRSKOLA

1. Fi ska verka för att utbildningen i förskolan får ett obligatoriskt könsmakts-, funktionalitets-, klass- och hbtq+-perspektiv och ett antirasistiskt perspektiv, bland annat genom normkritisk pedagogik.
2. Fi ska verka för att utbildningen i förskolan stärker de delar i läroplanen som handlar om hållbar utveckling, miljö och klimat. Fi ska också verka för att undervisning i naturens rättigheter och klimaträttvisa införs.
3. Fi ska verka för att förskolan har ändamålsenliga lokaler, högre personaltäthet och mindre barngrupper. Som riktmärke föreslås

- en gruppstorlek på högst 15 barn i förskola. Målet bör vara en genomsnittlig personaltäthet i förskola på högst 4,5 barn per heltidsanställd – då ges möjlighet till mindre grupper för de yngsta barnen och barn i behov av särskilt stöd.
4. Fi ska verka för att förskolan ska vara avgiftsfri. Garanterad plats i förskola ska gälla alla barn 1–5 år.
  5. Fi ska verka för att kommunerna har introduktionsförskola för nyanlända.
  6. Fi ska verka för en uppsökande verksamhet, riktad till dem vars barn inte går i förskolan, för att informera om förskolan och den betydelse den har för barnens utveckling för alla barn.
  7. Fi ska verka för att förskolan också omfattas av arbetsmiljölagen.
  8. Fi ska verka för att barn med annat modersmål än svenska ska få undervisning i förskolan, både på sitt modersmål och på svenska.
  9. Fi ska verka för att all förskoleundervisning i såväl kommunala skolor som friskolor blir vetenskapligt grundad och konfessionslös.
  10. Fi ska verka för en inkluderande förskola. Barn i behov av särskilt stöd ska prioriteras och ges tillräckligt med resurser. Insatserna ska anpassas efter barnets individuella behov, och barn som behöver mindre sammanhang på grund av särskilda behov ska ha möjlighet till det.
  11. Fi ska verka för förbud mot vinstutdelning inom förskolan.
  12. Fi ska verka för att vegetabilisk kost blir norm i alla förskolor.
  13. Fi ska verka för att varje kommun tillhandahåller natt- och helgöppen omsorg.
  14. Fi ska verka för att förskolor ska ha laglig rätt att inte behöva lämna ut uppgifter om papperslösa barn till Polisen eller Migrationsverket.
  15. Fi ska verka för ett ökat stöd till förskolor med många elever som har svåra socioekonomiska förutsättningar.

D.2 FÖRSKOLEKLASS, GRUNDSKOLA OCH SÄRSKOLA, INKLUSIVE FRITIDSHEM

16. Fi ska verka för att det fria skolvalet avvecklas till förmån för likvärdiga livschanser och jämlikhet. Alla elever, skolan och samhället i stort gynnas av skolor med blandat elevunderlag.
17. Fi ska verka för att elever får rätt till tydlig information om sina rättigheter och skyldigheter i skolan, och i samhället i stort.
18. Fi ska verka för att stärka elevers rätt till inflytande över utvärderings-, kvalitets-, likabehandlings- och arbetsmiljöarbetet.
19. Fi ska verka för att elevers demokratiska sammanslutningar ges stöd och möjlighet att verka inom skolans verksamhetsområde.
20. Fi ska verka för att utbildningen i förskoleklass, fritidshem och grundskolan får ett obligatoriskt könsmakts-, funktionalitets-, klass och hbtq+-perspektiv och antirasistiskt perspektiv bland annat genom normkritisk pedagogik.

21. Fi ska verka för att utbildningen i förskoleklass, fritidshemmet och grundskolan stärker undervisningen i hållbar utveckling, miljö- och klimat. Fi ska också verka för att undervisning i naturens rättigheter och klimaträttvisa införs.
22. Fi ska verka för undervisning om hur normer och föreställningar om manlighet bidrar till att begränsa kvinnor och flickors utrymme i det offentliga rummet.
23. Fi ska verka för att skola och fritidsverksamhet bedrivs i ändamålsenliga lokaler och för högre personaltäthet och mindre barngrupper i skola och fritidshem. Som riktmärke föreslås en gruppstorlek på högst 20 barn i skolan.
24. Fi ska verka för att elever med annat modersmål än svenska ska få studiehandledning och undervisning på sitt modersmål utifrån behov.
25. Fi ska verka för att formuleringen "i överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism" som finns i Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet ska strykas.
26. Fi ska verka för att alla elever i grundskolan ska få gratis kollektivtrafik.
27. Fi ska verka för en inkluderande skola. Elevernas behov av särskilt stöd ska prioriteras och ges tillräckligt med resurser. Elever som behöver undervisning i mindre sammanhang ska kunna få det. Inkludering ska ske på elevernas egna villkor.
28. Fi ska verka för att det på varje skola ska finnas en person som ska vara kontaktperson för diskrimineringsfrågor. Alla som utsätts ska veta vem de kan vända sig till.
29. Fi ska verka för att elever med normbrytande funktionalitet ska ha rätt till feriearbeten eller annan arbetslivserfarenhet.
30. Fi ska verka för att staten får huvudansvaret för grundskolan.
31. Fi ska verka för förbud mot vinstuttag inom förskoleklass, fritidshem och grundskola.
32. Fi ska verka för möjlighet till ett kommunalt veto vid etablering av nya friskolor.
33. Fi ska verka för att vegetabilisk kost blir norm i på alla skolor.
34. Fi ska verka för max sex timmars skoldag.
35. Fi ska verka för en läx- och betygfri grundskola.
36. Fi ska verka för att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen. Den ska innehålla kunskap om samtyckeslagen och om sexuella trakasserier, och alla lärare ska ha relevant kompetens som utgår från ett normkritiskt perspektiv.
37. Fi ska verka för att garanterad plats i fritidshem ska gälla från 6 till 12 års ålder.
38. Fi ska verka för att papperslösa barn som går i grundskolan ska ha fredad väg till och från skolan, att polisen inte ska ha rätt att gripa dessa elever under deras väg till och från skolan. Skolan ska inte heller tvingas lämna ut uppgifter om elever.
39. Fi ska verka för att estetiska ämnen får större plats i förskoleklassen och grundskolan inklusive fritidshemmet.

40. Fi ska verka för att alla skolor ska erbjuda frukost till eleverna före skoldagens början.
41. Fi ska verka för ett ökat stöd till skolor med många elever som har svåra socioekonomiska förutsättningar.
42. Fi ska verka för att alla skolor har minst en utbildad skolbibliotekarie anställd.
43. Fi ska verka för att alla kommuner har en skolbibliotekssamordnare eller skolbibliotekssamordnande enhet.

SKOLANS BARN- OCH ELEVHÄLSOTEAM (B/EHT)

44. Fi ska verka för att alla barn och unga ska ha god tillgång till specialpedagog, speciallärare, kurator, studie- och yrkesvägledare, skolsköterska och psykolog för förebyggande, främjande, utredande och åtgärdande insatser.
45. Fi ska verka för att B/EHT innehar kompetens samt fortbildas kontinuerligt i genus-, klass-, funktionalitets- och hbtq+-perspektiv, antirasistiskt och normkritiskt perspektiv.
46. Fi ska verka för att tillgången till elevhälsa anpassas efter skolornas socioekonomiska upptagningsområde.
47. Fi ska verka för alla elevers rätt till professionell studie- och yrkesvägledning med ett tydligt genus, klass- och funktionalitetsperspektiv, antirasistiskt och normkritiskt perspektiv.
48. Fi ska verka för att alla elever garanteras de samtal de behöver med studie- och yrkesvägledare, att SYV finns tillgänglig som stöd för lärarna i deras studie- och yrkesvägledande arbete i de lägre stadierna, och att studie- och yrkesvägledare deltar i elevhälsoarbetet för övrigt.
49. Fi ska verka för att det ska finnas specialpedagoger med spetskompetenser om neuropsykiatriskt normbrytande funktionalitet samt syn- och hörselnedsättningar, som en resurs för skolorna utifrån de behov som finns.
50. Fi ska verka för att skolledare på alla nivåer får kompetensutveckling om elevhälsa och hur de bäst organiserar elevhälsan och tillvaratar kompetenserna i Elevhälsoteamet (EHT) på bästa sätt utifrån aktuell forskning och beprövad erfarenhet.

D.3 GYMNASIUM OCH GYMNASIESÄRSKOLAN

51. Fi ska verka för att elever får rätt till tydlig information om sina rättigheter och skyldigheter i skolan, och i samhället i stort.
52. Fi ska verka för att stärka elevers rätt till inflytande över utvärderings-, kvalitets-, likabehandlings- och arbetsmiljöarbetet.
53. Fi ska verka för att elevers demokratiska sammanslutningar ges stöd och möjlighet att verka inom skolans verksamhetsområde.
54. Fi ska verka för att utbildningen i gymnasieskolan får ett obligatoriskt könsmakts-, funktionalitets-, klass och hbtq+-perspektiv och antirasistiskt perspektiv, bland annat genom normkritisk pedagogik.

55. Fi ska verka för att utbildningen i gymnasieskolan stärker undervisningen om hållbar utveckling, miljö- och klimat. Fi ska också verka för att undervisning i naturens rättigheter och klimaträttvisa införs.
56. Fi ska verka för att elevperspektivet i arbetsmiljöarbetet stärks.
57. Fi ska verka för att vegetabilisk kost blir norm i alla gymnasier.
58. Fi ska verka för att samtliga gymnasieskolor ska erbjuda kostnadsfri lunch.
59. Fi ska verka för en inkluderande skola. Ungdomar i behov av särskilt stöd ska prioriteras och ges tillräckligt med resurser. Elever i behov av särskilt stöd och som behöver mindre sammanhang ska kunna få det.
60. Fi ska verka för att samtliga gymnasieskolor ska vara tillgängliga. Elever ska kunna få utbildning på sin hemort och få de individuella stödåtgärder som krävs.
61. Fi ska verka för att elever med normbrytande funktionalitet ska ha rätt till feriearbeten eller annan arbetslivserfarenhet.
62. Fi ska verka för att staten får huvudansvaret för gymnasieskolan.
63. Fi ska verka för förbud mot vinstutdelning inom gymnasieskolan.
64. Fi ska verka för alla elevers rätt till professionell studie- och yrkesvägledning med ett tydligt genus, klass- och funktionalitetsperspektiv, antirasistiskt och normkritiskt perspektiv.
65. Fi ska verka för att alla gymnasieskolor och alla elever ska ha tillräcklig tillgång till kurator, skolsköterska, psykolog, studie- och yrkesvägledare, specialpedagog, speciallärare samt skolbibliotekarie.
66. Fi ska verka för att praktiskt estetiska ämnen blir obligatoriska på alla program.
67. Fi ska verka för att det på varje skola ska finnas en person som ska vara kontaktperson för diskrimineringsfrågor. Alla som utsätts ska veta vem de kan vända sig till.
68. Fi ska verka för max sex timmars skoldag.
69. Fi ska verka för att papperslösa ungdomar som går i gymnasiet ska ha fredad väg till och från skola. Polisen ska inte ha rätt att gripa dessa elever under deras väg till och från skolan, skolan ska inte heller tvingas lämna ut uppgifter om papperslösa elever.
70. Fi ska verka för ett ökat stöd till skolor med många elever som har svåra socioekonomiska förutsättningar.
71. Fi ska verka för att alla skolor har minst en utbildad skolbibliotekarie anställd.
72. Fi ska verka för att skolbiblioteket är en central plats och funktion på alla skolor.
73. Fi ska verka för att alla kommuner har en skolbibliotekssamordnare eller skolbibliotekssamordnande enhet.

D.4. VUXENUTBILDNING

74. Fi ska verka för att kommande lagar om vuxnas lärande ska innehålla mål om jämställdhet samt bedriva undervisning som grundas på ett obligatoriskt könsmakts-, funktionalitets- och hbtq+-perspektiv och antirasistiskt perspektiv, bland annat genom normkritisk pedagogik.
75. Fi ska verka för att flyktingmottagandet ska ge föräldrar med små barn möjlighet att komma igång direkt med svenska för invandrare (SFI).
76. Fi ska verka för att SFI-undervisningen ska utgå från ett feministiskt och antirasistiskt perspektiv. Undervisningen ska tydligt utgå från individens egna förutsättningar och behov.
77. Fi ska verka för att de SFI-studenter som inte omfattas av etableringsersättning ska ha rätt till annan form av studiebaserad finansiering.
78. Fi ska verka för att nyanlända akademiker ska få SFI och annan utbildning på högskolor och universitet.
79. Fi ska verka för att utbildning på distans utvecklas.
80. Fi ska verka för att det sker ett kontinuerligt arbete med att utveckla och kvalitetssäkra SFI och annan vuxenutbildning.
81. Fi ska verka för att även asylsökande ska erbjudas att delta på SFI och annan utbildning.

D.5 FOLKBILDNING

Folkbildningen är en specifik pedagogisk form som står oss antirasistiska feminister ideologiskt nära. Den ger människor möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för att utvecklas personligen och därmed bli delaktiga i samhället.

Som pedagogisk tradition uppstod folkbildningen som ett sätt för de förtryckta att kompensera exkluderingen de upplevde. Ett alternativ till de exkluderande institutionaliserade utbildningsformer som genom klassklyftor, koloniala, rasistiska och patriarkala hinder utestängde många.

Folkbildningen har förutom sin demokratiseringspotential även stått för en människo- och kunskapssyn som utgår från att människor gillar att lära. Särskilt om de får bejaka lärandet genom att förena teori och praktik där kropp, intellekt, sinnen och känslor är viktiga vid inläringen.

Folkbildningen utgör därmed en motpol till den syn på kunskap som privilegierar teoretisk kunskapsinhämtning, ofta frikopplad från människors vardag, som fokuserar på läsning, lyssnande och inläring i skolsalar. Detta skeva inläringssätt osynliggör observationer och tolkningar av omvärlden som sker på andra platser som i hemmet, i naturmiljöer, genom kroppsarbete, inom föreningslivet, aktivism, skapande arbete osv. och drabbar människors kunskapsutbyte och utveckling. Det drabbar särskilt barn, unga och vuxna med bakgrund i arbetarklassen, urfolk och minoriteter med andra pedagogiska traditioner, människor med speciella behov, men även alla som lär sig bäst genom andra sinnen än de normativt "utvalda". Därmed har

hierarkier i lärandeformer skapats som påverkar all inläring i samhället negativt.

Folkbildningen försöker motverka dessa skevheter genom att bejaka allsidiga och mångfaldiga sätt att lära, värdera olika typer av kunskaper och lärande som förenar teori med praktik framför den enbart teoretiska inläringen. På så sätt är folkbildningen en alternativ pedagogisk form som utmanar de sätt att lära som dominerat i samhället.

Idag, då starka krafter ifrågasätter allas lika värde och demokratin, behövs folkbildningen mer än någonsin. Därför är det viktigt att värna om dessa demokratiska utposter för kollektiv och ömsesidigt lärande där över en miljon människor deltar idag. På så sätt har kurser och studiecirkel i folkhögskolor och studieförbund blivit mötesplatser för människor med olika kulturella bakgrunder, åldrar, religioner, kön, språk, och de mest förfördelade socioekonomiskt och utbildningsmässigt.

Det är i dessa interkulturella mötesplatser, som sker i de 155 folkhögskolorna och de tio studieförbunden som folkbildningens särart utvecklas. Där alternativa pedagogiska metoder lyfter fram det lustfyllda, relationella, reflekterande och demokratiska ömsesidiga lärandet. Verksamheten uppstår statliga medel vilket förpliktigar den att verka enligt de fyra syftena som staten ålagt den att upprätthålla. Fi bejakar samtidigt folkbildningens frihet i relation till staten och vill främja en styrning som bygger på tillit och förtroende i syfte att uppnå dessa syften. Nämligen att stärka, utveckla och värna om demokratin, skapa förutsättningar för att människor skall påverka sin livssituation och engageras i att påverka samhället i demokratisk riktning, utjämna klassklyftor och höja bildningsnivå i samhället samt bidra till att bredda intresset för och öka delaktighet i kulturlivet.

Feministiskt initiativ tar tydlig ställning för de pedagogiska perspektiv som folkbildningen står för och inspireras av dess befriande och interaktiva pedagogiska metoder. när vi utformar våra interna och externa bildningssatsningar.

82. Fi ska verka för att folkbildningen även i samhället ska utgå från ett normkritiskt pedagogiskt förhållningssätt och inkludera könsmakts-, funktionalitets- och hbtq+- perspektiv, antirasistiska och avkoloniserande perspektiv.
83. Fi ska verka för att folkhögskolestudier, ska ha en egen kvotgrupp med två år i CSN:s regelverk.
84. Fi ska verka för att folkhögskolestudier i likhet med högskolestudier ska vara CSN-berättigade från 18 år.
85. Fi ska verka för att demokratisyftet ska inbegripa även global rättvisa och global demokrati.
86. Fi ska verka för att hållbarhet, klimathotet, naturens rättigheter och klimaträttvisa skall inkluderas bland de syften som staten ålägger

- folkbildningen att arbeta med.
87. Fi ska verka för att jämna ut klyftorna mellan rörelsefolkhögskolor och landstingsfolkhögskolor genom att öka de statliga bidragen till rörelsefolkhögskolor.
  88. Fi ska verka för att löner och status för folkbildare ska nivelleras med gymnasielärarnas.

D.6 HÖGRE UTBILDNING OCH FORSKNING

89. Fi ska verka för en total översyn av resurstilldelningssystemet för högre utbildning ur ett maktperspektiv.
90. Fi ska verka för en total översyn av det befintliga studiefinansieringssystemet i syfte att det på sikt ersätts med studielön. Det nya systemet ska utformas så att alla studenter ska ha tillgång till de sociala trygghetssystemen. Till exempel ska studenter lättare kunna kombinera föräldraskap med heltidsstudier
91. Fi ska verka för att den högre utbildningen genomsyras av ett könsmakts-, funktionalitets- och hbtq+-perspektiv och antirasistiskt perspektiv.
92. Fi ska verka för att den högre utbildningen genomförs med inslag av normkritisk pedagogik.
93. Fi ska verka för att könspyramiden inom akademien bryts. Det ska vara en jämn könsfördelning på alla poster och på alla nivåer inom akademien.
94. Fi ska verka för att forskarutbildningen fortsättningsvis ska vara fyra år.
95. Fi ska verka för att stärka samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning, samt att båda de kunskapsområdena integreras i samtliga former av eftergymnasial utbildning, inklusive yrkesutbildningar.
96. Fi ska verka för att alla Sveriges universitet och högskolor ska drivas i statlig regi.
97. Fi ska verka för att utländska akademiska meriter ska kunna valideras effektivt och snabbare än det görs idag.
98. Fi ska verka för att studenter ska kunna vara sjukskrivna på halvtid med sjukpenning.
99. Fi ska verka för att stärka intersektionalitetsperspektivet i tilldelning av forskningsmedel.
100. Fi ska verka för att alla studenter får nyttja kollektivtrafik utan kostnad under studietiden.
101. Fi ska verka för att fler lärosäten ska ge möjlighet till en alternativ urvalsprocess, utifrån ett intersektionellt perspektiv, vid antagningar till utbildningsplatser.
102. Fi ska verka för att högskoleprovet görs avgiftsfritt.

D.7 LÄRARUTBILDNINGEN

103. Fi ska verka för att lärarutbildningen och rektorsutbildningen får ett obligatoriskt könsmakts-, funktionalitets-, hbtq+-, genus- och

- klassperspektiv och antirasistiskt perspektiv, och att vidareutbildning sker kontinuerligt.
104. Fi ska verka för att lärarexamen inbegriper dokumenterade kunskaper om alla diskrimineringsgrunder.
  105. Fi ska verka för att sex- och samlevnadsundervisning, normkritisk pedagogik och hållbarhet förs in i examensmålen för lärarprogrammen.
  106. Fi ska verka för att FN:s barnkonvention ska bli en obligatorisk del av lärarutbildningen och rektorsutbildningen.
  107. Fi ska verka för en statlig satsning på större jämförande studier kring hur förutsättningarna som barngruppers storlek, lärartäthet och personalens kompetens påverkar fritidshemmens måluppfyllelse, på forskning kring fritidshemmens betydelse för nyanlända, och andra studier som syftar att se hur fritidshemmen kan utvecklas än mer.
  108. Fi ska verka för att utbildning till grundlärare för fritidshem och arbete vid fritidshem bör motsvara utbildning till förskollärare eller grundskollärare. En satsning på fritidspedagogers löner bör göras, inklusive en extra satsning på löner i socioekonomiskt utsatta områden.

E. HÄLSA OCH SJUKVÅRD

I ett välfärdssamhälle ska alla ha tillgång till skattefinansierad hälso- och sjukvård. Även tandvård ska vara skattefinansierad, inkludera alla, och ingå i ett gemensamt högkostnadsskydd. Rätten till vård ska vara den mest grundläggande principen i svensk sjukvård.

All sjukvård ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Mannen som norm ska ersättas med metoder som bygger på kunskap om att individer är olika och hur kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort och medborgarskap kan påverka hälsa, symptom och behandling. Diskriminering vad gäller fördelning av forskningsanslag ska motverkas.

Feministiskt initiativ ska verka för att vården ska sluta att reproducera köns- och rasistiska stereotyper. Dessa föreställningar leder till skillnader i bemötande och därigenom olika förutsättningar att få rätt vård, i rätt tid. Rasism inom vården är oacceptabelt. Det ska vara obligatoriskt med genus- och hbtq+-perspektiv och antirasistiskt perspektiv i samtliga vårdutbildningar. Krafttag ska tas för att komma tillrätta med felen i bemötandet av transpersoner.

Nationalitet, uppehållsrätt eller medborgarskapsstatus ska aldrig vara ett hinder för att få adekvat vård. Innebörden av "vård som inte kan anstå" är för snäv och leder till att sjuka individer, oftast papperslösa och asylsökande personer som redan lever i stor utsatthet, tvingas vänta med att söka vård tills tillståndet är mer akut. Detta riskerar att leda till ökat lidande för personen men också ökade kostnader ur ett samhällsekonomiskt perspektiv, då många sjukdomstillstånd kan behandlas med mindre insatser i ett tidigt skede av sjukdomsförloppet. Asylsökande och flyktingar ska vid ankomst erbjudas kontakt med vården snarast och, om behovet finns, läkarkontakt inom en månad.

Sjukdomar som primärt drabbar kvinnor och människor med kvinnliga reproduktionsorgan är osynliggjorda och underprioriterade inom sjukvården såväl som i medicinsk forskning. Endometriosis drabbar en av tio med livmoder, men ändå finns bara ett fåtal specialisterheter i landet. Kompetensen kring dessa sjukdomar måste höjas avsevärt och drabbade måste få adekvat behandling.

Mäns våld mot kvinnor, och annat våld i nära relation, är ett stort samhällsproblem som i högsta grad berör vården; nästan hälften av alla kvinnor i Sverige har någon gång utsatts för fysiskt eller sexuellt våld. Redan idag tillfrågas varje person som passerar vården om tobaksvanor, då rökning är den enskilt största hälsofaran både på individ- och samhällsnivå i västvärlden. Feministiskt initiativ förespråkar att en liknande rekommendation införs vad gäller utsatthet för våld. Om varje patient tillfrågas om detta så

normaliseras samtal kring ämnet, varpå sjukvården kan finna fler patienter som drabbats av partnervåld.

Alla barn och ungdomar ska, som en integrerad del av undervisningen i grundskola och gymnasium, få grundläggande kunskap om hälsa. Som ett led i skolans uppdrag att sprida en hälsosam livsstil bör detta även inkludera kunskaper om hur ohälsa kan förebyggas och hur sjukvården fungerar.

Kulturens goda effekter på vår hälsa har visats flertalet gånger. Detta gäller såväl eget kulturutövande och kulturdeltagande, som möten med professionella kulturarbetare, musik, dans, konstverk och estetiska miljöer av hög kvalitet. Konst och kultur ska användas i större utsträckning som en del av alla tillämpliga typer av vård och omsorg, och resurser och kompetens måste tillföras för att göra det möjligt och med hög kvalitet.

1. Fi ska verka för ökade resurser och ökad personaltäthet inom vård och omsorg.
2. Fi ska verka för att all sjukvård ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet.
3. Fi ska verka för att inget kön ska vara norm inom medicinsk forskning, utbildning och teknikutveckling. Diskriminering gällande fördelning av forskningsanslag ska motverkas. Större anslag krävs också till genusforskningen inom hälsa och medicin.
4. Fi ska verka för att samtliga vårdutbildningar ska ge beredskap för att motverka diskriminering och främja ett gott och likvärdigt bemötande.
5. Fi ska verka för att förståelse och kunskap om transpersoners livsvillkor ökar, i syfte att förbättra bemötandet och motverka diskriminering.
6. Fi ska verka för att tandvård ska ingå i sjukförsäkringssystemet och omfattas av högkostnadsskyddet.
7. Fi ska verka för att synundersökningar i syfte att fastställa typ samt grad av synfel ska ingå i sjukförsäkringssystemet och omfattas av högkostnadsskyddet.
8. Fi ska verka för att glasögonbidraget standardiseras och tillgängliggörs i alla regioner.
9. Fi ska verka för att glasögonbidraget omfattar barn och unga upp till 23 år.
10. Fi ska verka för att alla som vistas i Sverige ska ha tillgång till hälso- och sjukvård på lika villkor.
11. Fi ska verka för att asylsökande och flyktingar vid ankomst till Sverige snarast ska erbjudas kontakt med vården och vid behov, inom en månad, erbjudas läkarkontakt.
12. Fi ska verka för att kunskapen om sjukdomar och ohälsotillstånd som primärt drabbar kvinnor och människor med kvinnliga reproduktionsorgan höjs, bland annat genom ökat stöd till forskning på området. Fler endometriosteams ska inrättas.
13. Fi ska verka för att staten ska finansiera och tillhandahålla mensskydd. Fi ska också aktivt arbeta för att öka information kring mens och

- mensskydd. Staten ska också öka tillgången till sanitära behållare för använda mensskydd.
14. Fi ska verka för att graviditetsspenningen ska omformas och blir mer täckande för alla gravidas olika behov av stöd och anpassningar under hela graviditeten.
  15. Fi ska verka för en rekommendation där vårdpersonal ska ställa frågor om våldsutsatthet.
  16. Fi ska verka för att kunskaper om friskvård, hälsovård och näringslära ska stärkas inom skolan och aktivt förmedlas till eleverna.
  17. Fi ska verka för att konst och kultur ska användas i större utsträckning som en del av alla tillämpliga typer av vård och omsorg.
  18. Fi ska verka för att effektivisera utredningar inom transvården, hela Sverige kan korta utredningstiden till 6 månader, vilket kan förkortas eller förlängas när det anses lämpligt. Det ska vara lättare och framförallt snabbare att få en diagnos och misstro ska inte vara ursprungsläget.
  19. Fi ska verka för att det går mer pengar till transvården och tillräckligt många läkare ska anställas för att hantera köerna.
  20. Fi ska verka för att unga transpersoner som behöver pubertetsblockerare innan pubertetens irreversibla effekter börjat äga rum bör prioriteras.

E.1 VÅRDIRKE OCH ORGANISATION

God vård och omvårdnad kräver kompetent personal. Flera vårdirken har idag, trots god utbildning, låg status och låg lön. I ett välfärdssamhälle som ser till helheten har staten, landstingen och kommunerna ett särskilt ansvar att vara föredömen som arbetsgivare och skapa arbetsplatser som inte reproducerar och skapar underordning. Vårdirken måste därför uppvärderas och lönerna måste höjas. Vi vill även införa sex timmars arbetsdag med bibehållen lön, som en del i att förbättra arbetsmiljön.

Bemanningen inom svensk sjukvård är ett enormt problem som måste adresseras. Trots att Sverige är ett av de länder i världen som har högst antal läkare per invånare, nyttjas ändå hyrläkare och hyrsköterskor i stor utsträckning. Studier visar att en hög andel hyrläkare ger lägre upplevd vårdkvalitet hos patienterna, mindre kontinuitet och potentiella patientsäkerhetsrisker. Kostnaderna påverkas också negativt, då den skattefinansierade sjukvården går som förlorare ur upphandlingar med bemanningsföretagen. Dessutom blir utbildningen av nya läkare lidande, då kontinuerlig handledning blir en bristvara. Möjligheten att förbjuda denna anställningsform inom skattefinansierade vårdinrättningar i hela landet bör utredas och konsekvensanalyseras, även ur ett glesbygdsperspektiv.

God vård, oavsett kompetens, kan inte erbjudas utan vårdplatser på sjukhus. Platsbristen på svenska sjukhus idag är ett av vårdens största problem. De fysiska platserna finns oftast, men bemanningen saknas. Detta beror, som tidigare berörts, till stor del på sjuksköterskors dåliga arbetsmiljö och låga lön i förhållande till den utbildning och de ansvarsuppgifter som de har. För att uppnå säker vård måste vi bygga ut sjukvården där det behövs, öppna upp

vårdplatser och ta hand om personalen med arbetsvillkor och lön så att de vill och orkar stanna i vården.

För en allmänsjuksköterska som vill vidareutbilda sig ser det idag olika ut beroende på var i landet den bor och på den enskildes ekonomiska situation, och i vissa fall spelar egen förhandlingsförmåga också in. Det kan också vara avgörande vilken arbetsgivare den har, eller förväntas bli anställd av, efter genomgången specialistutbildning. Samtidigt är behovet av specialistsjuksköterskor enormt. Bristen på specialistutbildade inom operation och anestesi/ narkos medför att operationer ställs in. Barnmorskors arbetsmiljö är ohållbar och inom psykiatrin arbetar sjuksköterskor utan specialistkompetens. Det är hög tid att sjuksköterskor i hela landet får samma möjlighet till betald specialistutbildning som landets läkare. En redan anställd sjuksköterska som genomgår fortbildning ska behålla de förmåner och den trygghet som ryms inom ramen för anställningen.

Kontinuiteten är något som behöver ses över även bland fast personal. En patient med kronisk sjukdom ska kunna skapa en behandlingsallians med sin läkare och/eller sitt vårdteam och sedan behålla den genom åren.

Vårdbiträde är en yrkeskategori som borde ges en större roll inom vården. På landets sjukhus behövs specialiserad personal, varför bemanning med minst undersköterskekompetens bör vara ett krav inom vård- och omvårdnadsarbetet. Inom hemtjänst, äldreboenden och sjukhusens övriga praktiska arbete har vårdbiträden en viktig roll, de gånger undersköterskor inte räcker för att fylla personalbehoven.

För att god vård ska kunna erbjudas behövs tillgängliga vårdplatser på sjukhus. Sverige har idag lägst antal öppna vårdplatser per capita i hela Europa, lägre än hälften av genomsnittet. Regeringens egna rapport visar att belägningsgraden på svenska sjukhus idag är för hög och menar att den behöver vara betydligt lägre för att upprätthålla patientsäkerhet och en bra arbetsmiljö. Bristen på vårdplatser leder till överbeläggningar, långa väntetider för behandlingar och bristande patientsäkerhet; med vårdskador och felmedicineringar som följd. Den stressiga arbetsmiljö som idag råder på många avdelningar ger konsekvenser i form av personalflykt och höga sjukskrivningstal.

Det är inte endast en utökning av antalet öppna vårdplatser som behövs för att komma till rätta med problemen inom svensk sjukvård. Genom förändringar kring hur vård prioriteras och organiseras kan trycket på vårdplatser minska utan att kvaliteten på vården äventyras. Arbetsmiljön inom vården måste förbättras, kommunikation och samverkan mellan olika vårdaktörer bli bättre, primärvården byggas ut, dagvård/öppenvård utökas och antalet platser på patienthotell utökas. Genom minskade överbeläggningar och utökad primärvård kommer läkemedelsbiverkningar och vårdskador minska, vilket i sig lättar trycket på vårdplatser.

En sammanställning av forskningsläget visar att det ur både etiska, medicinska och hälsoekonomiska perspektiv lönar sig att satsa på

primärvården. Ökad tillgång till primärvård kan leda till lägre sjuklighet samtidigt som den förväntade livslängden ökar. En väl utbyggd primärvård med god kontinuitet leder till att färre patienter med kroniska sjukdomar måste sjukhus vårdas i samband med försämringsepisoder. Kvaliteten bibehålls och patientnöjdheten ökar, samtidigt som sjukvårdskostnaderna minskar jämfört med specialistvård. En utbyggd primärvård främjar enligt forskning även en rättvis fördelning av vårdresurserna efter behov.

En analys från Myndigheten för vård- och omsorgsanalys konstaterar att Sveriges primärvård är svag resursmässigt jämfört med andra europeiska OECD-länder. Genom förändringar kring hur vård prioriteras och organiseras kan trycket på sjukhus och vårdplatser minska utan att kvaliteten på vården äventyras. Genom utökad primärvård kommer det preventiva arbetet förbättras; exempelvis kan en hjärtsvikt upptäckas och behandlas innan den gått så långt att patienten måste bli inlagd. Med en utbyggd primärvård med rimlig tid och resurser kommer uppföljningar hinnas med, läkemedelsbiverkningar upptäckas och vårdskador kommer att minska, vilket i sin tur lättar trycket på akutmottagningarna och vårdplatser på sjukhusen.

Landstingen är huvudmän för sjukvården. Feministiskt initiativ vill verka för att landstingen avskaffas och ersätts av andra former av skattefinansierat ägande. Den offentligfinansierade vården måste bli så bra att ingen ser ett behov av att teckna en privat sjukvårdsförsäkring. En framskjuten köplats ska inte vara till salu, individens vårdbehov ska alltid styra. Vi anser det även nödvändigt att utreda hur hälso- och sjukvården ska utformas och organiseras för att göra det möjligt att ge och få vård utan att underordnas, vare sig som patient eller anställd.

Fler nationella vårdprogram bör skapas, med krav om regelbundna uppdateringar. Lokala arbetsdokument möjliggör flexibilitet, men frånvaron av tydliga allmängiltiga riktlinjer riskerar att leda till ojämsställd vård – exempelvis när vården för män med akut hjärtinfarkt idag kostar cirka 140–270 procent av kostnaden för kvinnor med exakt samma åkomma, enligt den hittills största svenska studien på området.

Feministiskt initiativ vill verka för ett nationellt journalsystem och en nationell läkemedelslista för patientsäkerhetens skull. Patienter på resa ska inte fara illa för att sjukvårdspersonalen på den lokala vårdinrättningen inte kommer åt journalen, med information om tidigare sjukdomar och läkemedel.

Bytet på apoteken mellan likvärdiga generiska läkemedel är förvirrande för många patienter. Genom att byta till generisk förskrivning, där läkaren skriver ut den substans som ska administreras istället för ett visst märke, skulle underlätta och förtydliga för patienter, apotek och vårdpersonal. Sverige bör ställa krav på läkemedelsföretagen att designa sina förpackningar med generisk substans i tydligt fokus.

Överförandet av ansvar från landsting till kommun – då en patient ska flytta från sjukhus till hemmet eller ett boende – är ett stort, dagligt problem

inom sjukvården. När kommunen ska ta över ansvaret har de en tidsfrist för att förbereda personal och insatser. Denna frist är ibland orimligt lång. En färdigbehandlad patient som ligger kvar på sjukhus tar upp enorma resurser, framförallt genom att uppta en sjukhussäng som en akut sjuk patient skulle behöva bättre. Kommunerna behöver ges resurser nog för att tillhandahålla hemtjänstinsatser, boenden och korttidsboenden inom rimlig tid. Anpassade regler behövs, med olika tidsgränser för exempelvis återinsättning av hemtjänstinsatser jämfört med att skapa en helt ny plats på ett boende.

Jämlik vård inkluderar även tillgänglighet till vård oavsett var en bor i landet. Alla riksdagspartier har idag i sina partiprogram minst ett stycke som förordar en "levande landsbygd". För att hålla landsbygden levande måste vi dock hålla sjukhus och hälsocentraler öppna för att människor ska vilja stanna, leva och flytta dit. Feministiskt initiativ vill verka för en verkligt levande landsbygd genom att hålla mindre sjukhus och vårdcentraler i glesbygden öppna. Bara på det sättet kan vi uppnå en jämlik vård, där en människas liv eller död inte avgörs av var de bor.

Beslut om omorganisering måste tas i samråd med professionen. Stor vikt ska läggas på vad medicinska ansvariga som verkar lokalt uttrycker vad gäller möjlighet att driva patientsäker vård. Nedläggning av akutsjukhus och centralisering av akutsjukvård måste upphöra. Om medicinskt ansvariga i professionen kan svara för patientsäkerheten vid decentralisering i landsbygd, bör decentralisering och allas rätt till tillgänglig vård eftersträvas.

21. Fi ska verka för att vårddyrken ska uppvärderas och lönerna höjas.
22. Fi ska verka för att kontinuitet inom vården ska premieras. Möjligheten att förbjuda hyrpersonal inom skattefinansierad vård nationellt ska utredas och konsekvensanalyseras, även ur ett glesbygdsperspektiv.
23. Fi ska verka för att landstingen ska avvecklas som huvudman för vården. Stat och kommun ska istället dela på ansvaret för sjukhusvård respektive primärvård för att få en mer jämställd och jämlik vård i landet.
24. Fi ska verka för att göra patientlagen till rättighetslag med sanktionsmöjligheter för att stärka patientens faktiska möjligheter till jämställd och jämlik vård.
25. Fi ska verka för att ett nationellt journalsystem, en nationell läkemedelslista, samt fler nationella vårdprogram.
26. Fi ska verka för att sjuksköterskor ska erhålla full lön under specialistutbildning.
27. Fi ska verka för att antalet öppna vårdplatser per capita i Sverige ökar
28. Fi ska verka för en omfördelning av vårdens resurser, där en större andel av sjukvårdsbudgeten än idag, går till primärvården
29. Fi ska verka för att verksamheter för vård och omsorg i huvudsak ska ägas och förvaltas av stat och kommun.
30. Fi ska verka för att kompletterande privata verksamheter för vård och omsorg ska bedrivas i former där eventuella vinster huvudsakligen återinvesteras i verksamheterna, i enlighet med principerna för SVB-bolag och sociala företag. (Se vidare avsnittet C.9 Företagande).

- Principen ska vara mesta möjliga vård för varje tilldelad skattekrona.
31. Fi ska verka för att kommunerna ska ges resurser nog för att snabbt kunna tillhandahålla boenden, korttidsboenden och initiering av hemtjänst.
  32. Fi ska verka för en verkligt levande landsbygd genom att hålla mindre sjukhus och vårdcentraler i glesbygden öppna och resursstarka.
  33. Fi ska verka för att svenska staten, genom Apoteket AB, ska tillgodose att hela landets befolkning har tillgång till apotek även där inga ekonomiska incitament för de finns.
  34. Fi ska verka för att generisk förskrivning av läkemedel ska tillämpas, och att läkemedelstillverkare ska designa förpackningar som underlättar detta.

E.2 PSYKISK HÄLSA

Trots förbättringar i hälsa, som ökad medellivslängd och ökad funktionsnivå i högre åldrar, har det sedan mitten av 1990-talet funnits tecken på att de psykiska besvären i befolkningen blivit fler. Detta syns i en ökad sjukskrivnings- och bidragsfrekvens, till stor del på grund av psykiatriska diagnoser.

Kvinnor är oftare sjukskrivna och får mer mediciner utskrivna än män. Bland utrikes födda finns ett starkt samband mellan upplevd diskriminering samt psykisk och fysisk ohälsa. Den psykiska ohälsan är relativt sett högre bland utlandsfödda än bland inrikes födda. Detta tyder på att tidigare trauman, men också rasism, vardaglig diskriminering, erfarenheter av orättvisa, samt kränkande behandling har effekter på den psykiska hälsan.

Stigmatiseringen av psykisk sjukdom är ett område som, trots att attityderna förbättrats de senaste decennierna, måste tas på största allvar. Att samhället inte accepterar några av våra allra vanligaste diagnoser gör sjukdomarna svårare att leva med och att behandla.

Psykisk ohälsa leder i vissa fall till att den drabbade personen avslutar, eller försöker avsluta sitt liv. Detta drabbar olika grupper på olika sätt. Statistik visar att psykisk ohälsa i allmänhet, samt försök till självmord, är vanligast bland kvinnor, däremot är genomförda självmord mer än dubbelt så vanligt bland män. Detta visar att mansnormen gör att många män fortfarande upplever ett tabu för att ha nära kontakt med sina känslor och självmant söka hjälp. Bland transpersoner har mer än var tredje person övervägt att ta sitt liv vilket visar tyder på att denna grupp är synnerligen utsatt. Varje självmord är en tragedi, och varje person med självmordstankar är en person med stort lidande. Feministiskt initiativ vill verka för att minska antalet självmord och personer med självmordstankar, med fokus på särskilt utsatta grupper i olika sammanhang.

35. Fi ska verka för mer resurser till verksamheter som arbetar förebyggande mot psykisk ohälsa.

36. Fi ska verka för öka kunskapen om psykisk ohälsa, för att motverka diskriminering.
37. Fi ska verka för att minska antalet självmord, samt för införandet av riktade insatser till särskilt utsatta grupper.
38. Fi ska verka för utökade resurser till arbetet mot mäns våld mot kvinnor, samt våld i andra nära relationer, både inom psykiatrisk vård och inom hälso- och sjukvården i stort. Det bör finnas specialiserade team för att hantera våld i nära relationer inom socialtjänst, sjukvård och psykiatri.
39. Fi ska verka för att det psykosociala stödet till hbtq+-personer ska säkras. Det psykosociala stödet ska vara en självklar del av deras vård.
40. Fi ska verka för utökad forskning kring självskadebeteende bland kvinnor. Dessa ska beredas adekvat behandling oavsett bostadsort och ålder.
41. Fi ska verka för att patienter med psykisk ohälsa ska ges möjlighet till inflytande över sin egen vård.

E.3 FÖRLOSSNINGSVÅRD

Alla gravida som vistas i landet ska garanteras ett tryggt och säkert omhändertagande i förlossningsvården, på lika villkor och utan diskriminering. Högsta prioritet ska ges till att säkerställa att alla som föder får en medicinskt säker förlossningsvård, utformad efter den födandes behov och önskemål.

Att föda barn kräver en lugn och trygg miljö och möjlighet att fokusera på födandet utan tidspress. Förlossningsvårdens främsta uppgift är att skapa de bästa förutsättningarna för födsloarbetet och därför behövs en bättre arbetsmiljö för personalen, med fler förlossningsplatser och fler anställda.

Barnmorskeprofessionens beprövade erfarenhet och kunskap behöver i större utsträckning tas tillvara. Därför är det viktigt att barnmorskor är representerade på alla nivåer i rådgivande och beslutande organ som styr förlossningsvården och hur resurser fördelas. När landstingen beställer tjänster från olika utförare, privata eller offentliga, dominerar vissa yrkesgrupper i de rådgivande organen. Feministiskt initiativ vill verka för en bredare representation där fler yrkesgrupper får utrymme och mandat att påverka krav- och uppföljningskriterier.

Studier visar att antalet underlivsskador i samband med förlossning minskar när förlossningen sker i ett lugnare tempo och där den födande i större utsträckning själv väljer förlossningsposition. Påskyndade förlossningar ökar risken för komplikationer och skador med ibland långvariga problem för kvinnan och större kostnader för medicinska ingrepp under och efter förlossning.

Förutom generella brister i förlossningsvården kan vi se att utlandsfödda havande från låginkomstländer har en sju gånger högre risk för att dö under eller efter förlossning än svenskfödda havande. En orsak är svensk sjukvårdspersonals bristande vana att upptäcka och behandla vissa sjukdomar.

Brist på tolk är en annan faktor som ökar risken för missförstånd och därmed komplikationer innan, under eller efter förlossningen. För att skapa en jämlik förlossningsvård krävs riktade förebyggande insatser, god tillgång till tolk och information, samt rutiner inom sjukvården för att möta gruppen utlandsfödda havande.

Förlossningsvården ska organiseras så det krävs minsta möjliga medicinska interventioner, möjlighet att välja vårdform, kontinuitet i vården före, under och efter förlossning, samt tillgång till en egen barnmorska under födsloarbetet.

42. Fi ska verka för att medicinska tekniker som används i samband med graviditet och förlossning ska utformas utifrån aktuell kunskap och forskning.
43. Fi ska verka för att det förebyggande arbetet för att minska riskerna för förlossningsskador ska utvecklas och implementeras i all förlossningsvård.
44. Fi ska verka för att en barnmorska per kvinna i aktiv förlossning ska vara norm. För att uppnå det krävs fler förlossningsplatser och fler anställda.
45. Fi ska verka för att ge den födande rätt att så långt det är möjligt och medicinskt tillrådligt bestämma över sin graviditet, hur och var hen vill föda, samt bestämma över eftervården. Detta inbegriper till exempel hemförlossning.
46. Fi ska verka för att införa en valfrihets- och platsgaranti som innebär att den som ska föda barn ska ha rätt – och plats – att föda på det sjukhus hen i förväg valt.
47. Fi ska verka för att vården i så stor utsträckning som möjligt ska bygga på kontinuitet för de blivande föräldrarna när det gäller den personal de möter i samband med havandevård, födande och eftervård.
48. Fi ska verka för att bygga ut förlossningsvården i glesbygden så att alla har tillgång till förlossningsvård med hög säkerhet och medicinsk kompetens.
49. Fi ska verka för att förlossningsvården, efter den födandes önskemål, ska garantera plats för en medföljande person att stanna kvar med den födande efter förlossningen. Medföräldrar ska uppmuntras att delta i omsorgen om barnet.
50. Fi ska verka för att föräldrar ska få adekvat information om såväl amning som flaskmatning.
51. Fi ska verka för att de föräldrar som väljer att åka hem tidigt efter förlossningen ska erbjudas bra eftervård, bland annat i form av hembesök av en barnmorska de känner sedan tidigare från havandevården eller förlossningen/eftervården.
52. Fi ska verka för att förlossningsskador ska behandlas på ett sådant sätt att det i görligaste mån säkrar den födandes möjligheter till fortsatt välmående.
53. Fi ska verka för att eftervården ska bli bättre på att fånga upp det lidande som många upplever efter förlossningen. Alla nyblivna föräldrar

- ska erbjudas professionell hjälp med att bearbeta sin förlossning utifrån sin egen upplevelse.
54. Fi ska verka för att förlossningsavdelningar alltid ska kunna erbjuda tolk, inklusive teckenspråk, för den som behöver och önskar.
  55. Fi ska verka för ett normkritiskt reformarbete inom havandevård, barnavård och föräldrautbildning.
  56. Fi ska verka för att föräldrautbildning ska erbjudas alla föräldrar oberoende av familjekonstellation.
  57. Fi ska verka för att föräldrautbildning ska utgå från att varje förälder har ett grundläggande individuellt ansvar för sitt barn.
  58. Fi ska verka för att alla som väntar barn ska få tillräcklig information på ett språk de förstår för att garantera en säker förlossning. Tillgången till tolkar före, under och efter förlossning måste säkras.
  59. Fi ska verka för att det ska utarbetas rutiner och riktade insatser för att nå utlandsfödda från låginkomstländer som väntar eller precis har fått barn.
  60. Fi ska verka för att vårdpersonal får utbildning, utifrån ett intersektionellt perspektiv, om vilka grupper som kan vara utsatta för särskilt stora risker i samband med förlossning och hur dessa risker kan förebyggas.

E.4 ORGANDONATION

Idag dör cirka en person i veckan i väntan på att få en organtransplantation. Samtidigt vet vi att många i Sverige är positiva till att donera sina organ efter sin död. Trots detta, enligt organisationen MOD, ligger Sverige under genomsnittet i Europa när det gäller donationsfrekvens (antal donationer per miljon invånare). Med anledning av detta så behöver flera saker förändras för att komma upp i en högre frekvens av donerade organ för att kunna rädda fler liv och påverka människors livskvalitet. Det handlar om att öka professionens kompetens och mandat i frågan organdonation där sjukvårdspersonal inte hämmas av otydliga regler och lagstiftning. Det är idag också skillnad mellan olika regioner vad gäller utfallet och prioritering av organdonation vilket förstärker den redan ojämlika vård vi idag har.

61. Fi ska verka för att vårdpersonal får den utbildning och det stöd de behöver för att säkerställa att de som är positiva till en organdonation faktiskt får sin vilja igenom.
62. Fi ska verka för att bostadsort inte ska påverka möjligheten till att få kunna donera eller få ta emot ett eller flera organ.
63. Fi ska verka för att upprätta lagstiftning som värnar om donatorns önskan om att donera sina organ.
64. Fi ska verka för att öka allmänhetens kunskap om organdonation och bryta många av de föreställningar som idag finns om organdonation.
65. Fi ska verka för en utredning där organdonationer blir huvudregel.

E.5 TRANSVÅRD

Feministiskt initiativ vill se en transvård med individens behov och önskemål i fokus. Vilja eller förmåga att anpassa sig efter en specifik könsroll eller könsuttryck ska inte påverka bedömningen av vård. Förkortade kötider skulle kunna förbättra transpersoners psykiska ohälsa. I fall som rör barn ska beslut om vård fattas utifrån barnets bästa. När en önskad underlivsoperation tidigast bör genomföras ska bestämmas av en medicinsk bedömning, inte av en fast åldersgräns. Det förekommer fall där unga personer, deras vårdnadshavare och läkare ser ett akut behov av vårdinsatser för att minska personens lidande. På grund av nuvarande lagstiftning kan läkare då rekommendera familjen att själva betala för att genomföra operationen utomlands. Det är en ohållbar lösning där barn riskerar onödigt lidande och där familjens ekonomi får avgöra istället för medicinska bedömningar.

66. Fi ska verka för att de diagnoser som berättigar till transvård ändras från psykiska diagnoser till en egen diagnoskategori så snart som möjligt. Möjligheten att helt slopa diagnoser med samma tillgång till kostnadsfri vård bör utredas.
67. Fi ska verka för att transpersoners rätt att bestämma över sin egen kropp ska stå i centrum vid vårdbehov. Detta ska stå i centrum även vid utredningar kring behov av könskorrigering och könsbekräftande vård och behandling. Fi ska även verka för att förenkla för transpersoner att få ett godkännande för att få plastikerade kroppskorrigeringar.
68. Fi ska verka för att åldersgränsen för underlivskirurgi avskaffas. Medicinska bedömningar ska vara det som avgör i varje enskilt fall, oavsett ålder. Barnets vilja och bästa tillsammans med en vårdnadshavares samtycke ska räcka.
69. Fi ska verka för att all transvård, inklusive underlivskirurgi, är ett beslut mellan individen och dess läkare. Dagens system där Socialstyrelsen tar beslut ska slopas.
70. Fi ska verka för att alla som är bosatta i Sverige ska ges rätt till samma subventionerade könsbekräftande vård. Detta innebär att papperslösa, som för närvarande inte har tillgång till transvården, ska ha rätt till vårdinsatser.
71. Fi ska verka för att transvården genom hela landet ska standardiseras.
72. Fi ska verka för att transvården ska bli mer tillgänglig för ickebinära personer. Vården ska ha personens individuella behov i fokus.
73. Fi ska verka för att väntetiderna inom transvården kortas.

F. KÖNSIDENTITET OCH KÖNSUTTRYCK

Feministiskt initiativ vill se en värld där människor fritt kan definiera och uttrycka sitt kön och där alla har rätten att bestämma över sin egen kropp. Transvården och intersexvården är idag en långsam och smärtsam upplevelse för många personer. Systemet behöver förändras i grunden, individens behov av vård måste ligga i fokus. Feministiskt initiativ vill se en transvård och intersexvård som är tillgänglig och ickediskriminerande. Förutom att processen idag är alldeles för lång, är även väntetiderna det. Därför behöver resurser tillsättas som säkerställer att transvården standardiseras i hela landet.

Det måste till en bred samhällelig uppslutning med utbildningar och rutiner för att vända stigmat som riktar sig mot transpersoner. Alternativet och dess konsekvenser känner vi redan till idag – hat, våld, hot och osynliggörande med en kraftigt ökad risk för självmord som resultat. Idag upprätthålls förtryckande könsnormer av staten och de som bryter mot könsnormerna utsätts ofta för våld och stigmatisering samt drabbas i större utsträckning än andra av fattigdom. Vi vill istället se en aktiv politik mot diskriminering där rättsväsende, socialtjänst, förskola, skola och sjukvård utbildas i transpersoners livsvillkor och arbetar aktivt för att minska diskriminering mot dessa personer. Det är viktigt att transpersoners vittnesmål tas på allvar i denna process och att de ses som sakliga aktörer.

F.1 JURIDISKA KÖN OCH PERSONNUMMER

Feministiskt initiativ har en vision om avskaffande av juridiska kön. Vi ser att vägen dit är lång och att andra viktiga förändringar av hur de juridiska könen tilldelas och används måste genomföras snarast. Det är av största vikt att alla människor ska få tillgång till ett juridiskt kön som bättre representerar vem de är. För att detta ska bli möjligt måste utredningarna för könsbekräftande vård och juridisk kön separeras så snart som möjligt.

Feministiskt initiativ är för fortsatt könsuppdelad statistik som ett verktyg i jämställdhetsarbetet, insamlandet av könsuppdelad statistik måste dock förändras. Det måste finnas fler än två alternativ och individens självidentifikation måste vara avgörande. Därför ser vi ett behov av att införa ett tredje juridiskt kön, parallellt med förändringar som förenklar processen och stärker självbestämmandet kring juridiska kön. Likaså ser vi ett behov av att införa könsneutrala personnummer. Detta skulle göra att färre transpersoner och intersexpersoner dagligen utsätts för potentiellt hotfulla situationer i vardagliga situationer där personnummer måste uppvisas, exempelvis på bibliotek, på gymmet, på krogen eller i en anställningsintervju. Juridiskt kön ska betraktas som högst privat information som den enskilde bör ha möjlighet att dölja om så önskas.

I takt med att lagstiftningen förändrats de senaste åren, till exempel när en

könsneutral äktenskapsbalk infördes och medborgarskapskravet vid juridiskt könsbyte ersattes av folkbokföringsland, har en del juridiska problem uppstått för personer som fallit mellan stolarna. Detta kräver också justeringar i lagstiftningen. Feministiskt initiativ vill undanröja alla juridiska problem som lever kvar vid ändring av juridiskt kön som följd av tidigare lagar och lagändringar. Även myndighetsutövningen måste genomgå anpassningar i linje med nuvarande lagstiftning och Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

1. Fi ska verka för alla människors rätt att kostnadsfritt ändra sin egen juridiska könstillhörighet utan krav på utredning eller kroppsliga ingrepp. Byte av juridiskt kön ska vara en enkel process och handläggningen ska ske skyndsamt.
2. Fi ska verka för att avskaffa åldersgränsen för byte av juridiskt kön.
3. Fi ska verka för att transfobi mot eget barn och hindrande av transliv ska betraktas och behandlas som våld mot barnet.
4. Fi ska verka för att personer som ingått registrerat partnerskap ska kunna byta juridiskt kön utan att omvandla partnerskapet till äktenskap, eller tvingas ta ut skilsmässa.
5. Fi ska verka för att svenska medborgare som är folkbokförda utomlands ska kunna ändra juridiskt kön i Sverige på samma villkor som andra.
6. Fi ska verka för att ett tredje juridiskt kön införs. För att detta ska ske på rätt sätt krävs att valfrihet kring juridiska kön redan är infört eller införs samtidigt.
7. Fi ska verka för att utreda möjligheten att avskaffa de juridiska könen.
8. Fi ska verka för att personnummer görs könsneutrala.
9. Att minderåriga personer ska kunna byta juridiskt namn utan vårdnadshavares godkännande.
10. Att alla ska kunna hemlighålla sina tidigare namn om så önskas.

F.2 VÄRDERINGAR, BEMÖTANDE OCH DISKRIMINERING

Folkhälsomyndigheten visar i sin rapport "Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer bland transpersoner" från 2015 att ohälsan hos transpersoner i Sverige är väldigt hög. I en enkät med 800 svarande uppger fler än var tredje att de under det senaste året allvarligt övervägt att ta sitt liv. Många känner sig otrygga i vardagen, var femte har blivit utsatt för våld på grund av sin transidentitet och en av tre har blivit utsatt för psykiskt våld. Rapporten visar också på ett lågt förtroende för samhällsinstanser vilket visar att samhället misslyckats med att inkludera och möta upp transpersoners behov.

Cisnormen i dagens Sverige är stark. Den utgår från att alla är antingen kvinnor eller män och att alla identifierar sig med det kön de tilldelades vid födseln. Mer forskning och informationsinsatser behövs för att höja kunskapen om ojämlika strukturer som drabbar transpersoner. För att förbättra transpersoners hälsa krävs ett omfattande arbete för att motverka

diskriminering och förbättra bemötandet av transpersoner i hela samhället. Offentliga instanser måste gå före i arbetet med ett likvärdigt bemötande av transpersoner.

11. Fi ska verka för att resurser ska läggas på ökad forskning och statistik kring transpersoners hälsa och välmående.
12. Fi ska verka för att utöka medvetenheten om och skyddet mot det systematiska, inte sällan livshotande, våld som transpersoner utsätts för.
13. Fi ska verka för att skapa fler utbildningsplatser för psykologer och socionomer med specialinriktning på könsdysfori, transsexualism och övriga könsidentitetsfrågor, samt utöka antalet mottagningar med specialistteam.
14. Fi ska verka för att antidiskrimineringsklausuler med transperspektiv upprättas vid offentliga upphandlingar.
15. Fi ska verka för att även barn och andra närstående till personer som omfattas av lagstiftningen om hets mot folkgrupp ska skyddas, även om de själva inte tillhör någon utsatt grupp. Dessa barn måste även omfattas av lagstiftning om förbud mot diskriminering.
16. Fi ska verka för att personer under 18 år ska kunna driva diskrimineringsärenden utan målsmans godkännande.
17. Fi ska verka för att kompetensen kring transpersoner hos myndigheter ska höjas.
18. Fi ska verka för att Skatteverket ska kartlägga och underlätta de administrativa problemen vid ändring av personnummer eller andra personuppgifter. Detta ska göras för att förenkla möjligheten att få ut exempelvis nya betyg och intyg.
19. Fi ska verka för att alla offentliga platser och verksamheter ska vara tillgängliga även för transpersoner. Sjukhus, omklädningsrum, fängelser, toaletter och andra lokaler måste byggas med alla könsidentiteter i åtanke, till exempel genom könsneutrala omklädningsrum.
20. Fi ska verka för att transkompetens tydligare ska inkluderas i utbildningar för polis, socialtjänst, lärare, rättsväsande och samtliga vårdyrken.
21. Fi ska verka för att berörda lärare vidareutbildas i hur sexualundervisningen kan inkludera transperspektiv.
22. Fi ska verka för att sjukvårdens och berörda myndigheters kunskaper om transpersoner som föräldrar ökar.
23. Fi ska verka för att kunskapen om och förståelsen för transpersoners livsvillkor ökar inom vård, skola och omsorg, i syfte att förbättra bemötandet och motverka diskriminering.
24. Fi ska verka för att säkra tryggheten och säkerheten för asylsökande transpersoner på landets alla asylboenden. Bland annat genom krav på hbtq+-kompetens, ökad medvetenhet om olikheter människor emellan, likabehandlingsplaner och tillräcklig bemanning.

F.3 INTERSEXPERSONERS RÄTTIGHETER

Feministiskt initiativ vill stärka intersexpersoners rättigheter genom att se till att intersexpersoners kroppsliga integritet och självbestämmande stärks. Personer som föds med en kropp som på olika sätt inte överensstämmer med tvåkönsnormens förväntningar av biologiskt kön ska, så fort de själva kan välja, kunna bestämma sitt juridiska kön. Medicinska beslut som fattas ska bygga på informerat samtycke och inte på samhällets snäva och binära normer kring kön.

25. Fi ska verka för att alla medicinska beslut inom intersexvården ska bygga på informerat samtycke.
26. Fi ska verka för att alla medicinskt omotiverade och/eller kosmetiska kirurgiska ingrepp på barn som föds med kroppar som inte överensstämmer med de förväntningar som utgår ifrån tvåkönsnormen förbjuds.
27. Fi ska verka för att intersexpersoner som är i behov av könsbekräftande vård, behandling och stöd ska erbjudas det.
28. Fi ska verka för att intersexpersoners vård ska genomsyras av delaktighet för patienten samt vara anpassad till det individuella vårdbehovet oavsett om personen är myndig eller inte.
29. Fi ska verka för att alla barn och unga som är intersex, samt deras föräldrar, ska få information och stöd för att i sin tur kunna ge barnet det stöd det behöver under sin uppväxt.
30. Fi ska verka för att kompetens kring intersexpersoner tydligare ska inkluderas i utbildningar för lärare och samtliga vårdyrken.

G. SEXUALPOLITIK

Feministiskt initiativs syn på sexualitet, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) och samlevnad utgår ifrån ett normkritiskt perspektiv. Människor porträtteras, behandlas och förväntas vara och göra olika saker beroende på sitt kön och/eller könsidentitet. Inte minst gäller detta sexualitet. Personer som bryter mot köns- och sexualitetsnormer kan bli osynliggjorda och bestraffade på olika sätt. Detta möjliggörs inte minst på grund av vårt rättssystem och välfärdssystem, som är uppbyggt kring dessa normer. Dessa samhälleliga normer måste därför synliggöras och ifrågasättas. Genom att frigöra oss från tanken om heterosexualitet som norm och ett binärt könstänkande kan vi motverka diskrimineringen av homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera. Feministiskt initiativs vision kring sexualitet och sexuella rättigheter handlar om alla människors självklara rätt att uttrycka sin könsidentitet och sexualitet på de sätt de önskar, samt att få leva i enlighet med dessa önskemål. Alla människor ska ha friheten att bestämma över sina kroppar och uttrycka sin sexualitet utan risk för diskriminering och utnyttjande.

Skola och media är centrala arenor för skapandet av kulturella normer och ideal för genus, sexualitet och identitet, eftersom de normer som presenteras av utbildare och medieproducenter påverkar unga människors förhållande till sin kropp och sexualitet. Det är därför viktigt att synliggöra och förändra vilka normer som förmedlas från barndomen, men även under resten av livet. Sexualiteten är en viktig del av livet hos de flesta människor och genom hela livsloppet, från barndomen till ålderdomen. Därför är det av största vikt att det finns ett aktivt arbete kring sexuell och reproduktiv hälsa för alla grupper av människor, som bejakar alla delar av sexualiteten och alla människors särskilda behov. Barns sexualitet upplevs idag ofta som tabu och hanteras därför bristfälligt inom barnomsorg och skola. Äldre människors sexualitet ignoreras ofta trots att kroppsliga förändringar till följd av ålderdom kan ha faktiska konsekvenser för sexualiteten, både fysiskt och psykiskt. Personer med normbrytande funktionalitet drabbas ofta av fördomar kring sin sexualitet och har ofta dålig tillgång till ungdomsmottagningar och mödrahälsovård.

Sex- och samlevnadsfrågor måste få ett mer centralt perspektiv i välfärdspolitiken. Det saknas idag kunskaper och resurser för hur olika professioner och instanser kan samordna och arbeta med dessa frågor. Det saknas även kunskaper för att främja god sexuell hälsa och förebygga sexuella övergrepp. Alla människor har inte heller möjlighet att vända sig någonstans med frågor och rådgivning kring sexuell problematik. Människors sexuella hälsa ska inte bero på bostadsort eller ekonomi.

Sett ur ett globalt perspektiv har människor långt ifrån samma möjligheter till identitetsskapande och samlevnad som i Sverige, trots att vi inte heller här nått ända fram. Sexualitet måste därför även ses ur ett internationellt perspektiv. Feministiskt initiativ solidariserar sig med människors kamp

världen över för rätten till fri abort och preventivmedel, samkönad samlevnad, mot våldtäkt som krigsmedel, mot barnåktenskap, människohandel och trafficking. Vi väljer att företräda de grupper som på en strukturell och global nivå har mindre makt, vare sig det beror på kön, ekonomi eller geografisk plats.

1. Fi ska verka för inrättandet av ett nationellt resurs- och kunskapscentrum för sex och samlevnadsfrågor.
2. Fi ska verka för inrättandet av sexualrådgivningsmöjligheter inom alla landsting. Detta ska ingå i högkostnadsskyddet.
3. Fi ska verka för att personal inom alla myndigheter och instanser som möter människor, utbildas i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Denna kunskap ska även inkludera perspektiv på antirasism, hbtq+-frågor, funktionalitet, könsidentitet och ålder, samt kunskap om arbete mot sexuella övergrepp.
4. Fi ska verka för att internationellt bistånd inte ska kunna villkoras med avseende på sexuell hälsa och reproduktiva rättigheter.

G.1 SEXUELL OCH REPRODUKTIV HÄLSA OCH RÄTTIGHETER

Kunskaper om och tillgång till preventivmedel för att skydda sig mot könssjukdomar och oönskade graviditeter är fundamentalt för den sexuella och reproduktiva hälsan. Vi vill se en ökad kunskap inom, och större spridning av, det preventiva arbetet. Ungdomsmottagningarnas verksamheter måste säkerställas. Att få adekvat stöd ska vara en rättighet för alla och inte vara olika beroende på bostadsort. Tillgång till prevention- och sexualrådgivning ska finnas tillgänglig inom varje landsting. Ungdomar ska erbjudas gratis preventivmedel och icke-hormonella sådana ska uppmuntras. Arbetet måste också breddas och nå ut till fler målgrupper. I dagsläget förbises ofta ungdomar med normbrytande funktionalitet i preventionssammanhang, till exempel i sexualundervisning och av ungdomsmottagningar. Vuxna som lämnat långa relationer och äldre människor, som kan få förändrade sexualliv, kan också behöva uppdatera sina kunskaper kring nya preventivmedel och STI.

Feministiskt initiativ kräver att alla elever i förskolan, grundskolan, särskolan och gymnasiet ska få återkommande sex- och samlevnadsundervisning. Undervisningen ska ha sin utgångspunkt i ett normkritiskt perspektiv och inkludera teman som utgår från en helhetssyn på sexualiteten, som relationer, gränssättning, samtycke, värderingar, rättigheter, kultur och sexualitet, våld och att vara trygg, strategier kring hälsa och välmående, kroppskunskap och kroppens utveckling, sexualitet och sexbeteende, sexuell och reproduktiv hälsa.

5. Fi ska verka för ett normkritiskt och öppet förhållningssätt till sexualitet i undervisning och bland skolpersonal. Skolpersonalen ska ha kompetens kring antirasism, hbtq, funktionalitet och könsidentitet.
6. Fi ska verka för att alla kommuner ska vara skyldiga att inrätta ungdomsmottagningar.

7. Fi ska verka för att alla ungdomsmottagningar ska vara tillgängliga, både avseende fysisk tillgänglighet och kompetens hos personalen.
8. Fi ska verka för att preventivmedel ska subventioneras till unga i alla landsting i Sverige.

HIV

Hiv-preventionen och vården för hiv-positiva måste ses över och förbättras. De flesta människor som lever med hiv har blivit smittade genom sexuella kontakter. Insatser för att möta hiv-epidemin måste därför innehålla sexualundervisning, kondom användning och jämställdhet. För att minska spridningen av sexuellt överförbara sjukdomar krävs det att alla inblandade tar ansvar för säkrare sex.

Prevention verkar bäst om det ses som ett gemensamt ansvar som inte åläggs enskilda grupper. Trots det så har Sverige en av världens hårdaste smittskyddslagstiftningar som stigmatiserar hiv-positiva istället för att sträva efter att minska spridningen av hiv. Det stigma som ännu omgärdar hiv är kränkande för den som lever med hiv och utgör ett hot mot god prevention. Lagen skapar även en rättslös situation för personer som bär på hiv-viruset som av smittskyddsläkaren kan dömas till tvångsvård på i princip obegränsad tid. Utfallet av lagen visar på den diskriminering som genomsyrar sjukvården då den enbart används mot icke-vita personer, prostituerade och personer med beroendeproblematik.

9. Fi ska verka för att öka resurserna till hiv-preventiva insatser och arbetet för att minska stigmatiseringen av hiv-positiva. Vårdpersonal ska kompetensutvecklas.
10. Fi ska verka för avskaffande av möjligheten att neka personer hiv-test om de ber om det.
11. Fi ska verka för att informationsplikten ska avskaffas, liksom möjligheten att tvångsvårda och fängsla hiv-positiva på grund av deras sjukdom.
12. Fi ska verka för att alla landsting ska erbjuda subventionerad medicinering mot biverkningar av bromsmediciner.

MÄNNISKOR I PROSTITUTION

Feministiskt initiativ vill se fler riktade och uppsökande stödinsatser till alla som säljer sex, oavsett kön och sexuell läggning. Arbetet mot prostitution utgår ofta från idén att den som säljer sex är en kvinna och att den som köper sex är en man. Även om antalet köpare till största delen är män så finns även ett stort antal pojkar, män och transpersoner bland de som säljer sex. De riktade insatserna för att stödja människor ur prostitution måste därför ta hänsyn till detta. De måste också ta hänsyn till att internet är en växande arena för sexhandel där det krävs ökade insatser. Var försäljningen sker får inte hindra preventionsarbetet. Organisationer som delar ut kondomer till människor i prostitution ska inte kunna avhysas med motiveringen att de "uppmanar till brott", då detta leder till ökad utsatthet och större risker för redan utsatta människor.

13. Fi ska verka för fler riktade insatser till personer, oavsett kön och sexuell läggning, som säljer sex på olika arenor. Det ska alltid finnas möjlighet till stöd för att sluta med prostitution.

ABORTRÄTT

Rätten till fri abort är en nödvändig rättighet för att säkra gravidas hälsa. Livmoderbärare ska kunna agera som autonoma individer med oinskränkt rätt över sina egna kroppar. Rätten till fri abort ifrågasätts såväl inom Sveriges gränser som utanför. Motståndet mot aborter måste ses i ett globalt sammanhang där många förvägras denna rättighet. Därför är det av stor vikt att Sverige som stat aktivt driver och arbetar för sexuell och reproduktiv hälsa, nationellt och internationellt. I en del länder tillämpas en så kallad samvetsklausul, vilken ger vårdpersonal rätt att vägra utföra aborter på grund av religiös tro eller liknande. Konsekvensen av detta kan bli att en abortsökandes hälsa och rättigheter inte tillgodoses. Feministiskt initiativ är starkt kritiska till en samvetsklausul och ska arbeta emot att en sådan införs i Sverige.

14. Fi ska verka för fri och laglig abort i hela världen. Tills det är uppnått måste livmoderbärare i länder där abort inte är lagligt välkomnas till Sverige för att göra abort på samma villkor som livmoderbärare bosatta i Sverige.
15. Fi ska verka för att stoppa införandet av en samvetsklausul för vårdpersonal.
16. Fi ska verka för livmoderbärarens rätt att välja abortmetod. För att säkra denna rätt bör barnmorskor ges möjlighet att handlägga medicinska aborter.

ASSISTERAD BEFRUKTNING

Feministiskt initiativ vill se en familjepolitik bortom heteronormen. Många av Sveriges lagar som reglerar villkoren för vår reproduktion skapades för länge sedan då samkönade par och transpersoner inte tilläts bli föräldrar. Idag har steriliseringskraven på transpersoner avskaffats och samkönade par har rätt till assisterad befruktning, men många hinder kvarstår för regnbågsfamiljer och deras barn. Till exempel är reglerna för IVF fortfarande anpassade efter en heterosexuell norm där endast en av könscellerna får komma från en donator. Det innebär en begränsning för samkönade par som vill donera ägg till varandra inom paret och för transmän som inte själva vill bära ett barn men som har ägg eller sedan tidigare nedfrysta ägg. Vi ser också en diskriminering mellan samkönade och heterosexuella par som får barn genom assisterad befruktning, där kvinnan som inte fött barnet i ett lesbiskt par måste intyga sitt föräldraskap. Detta till skillnad från heterosexuella par där mannen till den som föder barn automatiskt blir förälder genom faderskapspresumtionen, oavsett civilstatus. Ett problem är också att många landsting bara tillåter att en av parterna genomgår assisterad befruktning. Det gör att exempelvis ett lesbiskt par inte kan välja att föda var sitt barn.

17. Fi ska verka för att rätten till assisterad befruktning ska vara på samma villkor för samkönade relationer och ensamstående som för heterosexuella par.
18. Fi ska verka för att tillåta embryodonation, det vill säga att både donerad sperma och ägg får användas i en och samma IVF-behandling.
19. Fi ska verka för att de landsting som bara tillåter assisterad befruktning av en av parterna i en relation där båda kan bära barn ändrar sina regler.
20. Fi ska verka för att nuvarande faderskapspresumtion ändras till en könsneutral föräldraskapspresumtion, oavsett civilstatus, så att samkönade föräldrar inte särbehandlas.
21. Fi ska verka för att ärenden med barn som kommer till genom assisterad befruktning utomlands ska hanteras på samma sätt oavsett föräldrarnas civilstatus eller sexuella läggning.
22. Fi ska verka för att så kallad "embryooption" ska tillåtas, oavsett civilstatus och sexualitet hos de blivande föräldrarna. Idag kan endast en person med livmoder som är gift få ett donerat ägg befruktat med spermie från en tredje person utan hinder av lagen. Två kvinnor som har nedfrysta befruktade ägg från en av kvinnorna får idag inte välja att ett av dessa ägg ska bäras av den andra kvinnan.
23. Fi ska verka för att en utredning tillsätts för att utvärdera möjligheterna att eliminera potentiellt diskriminerande lagstiftning inom reproduktiv hälsa och rättigheter.

G.2 SURROGATMÖDRASKAP

Att en kvinna för andras räkning bär och föder ett barn, så kallat surrogatmödraskap, är inte tillåtet i Sverige idag. Surrogatmödraskap handlar om att ett kontrakt upprättas mellan en surrogatmamma och ett beställande par. Kontraktet innebär att kvinnan avtalar bort rätten till sin kropp samt vårdnad och kontakt med barnet efter förlossningen. Beställare och kliniker kontrollerar ofta helt och hållet kvinnans leverne under graviditeten.

Den globala industri som surrogatmödraskap utgör beräknades år 2012 omsätta 13,5 miljarder kronor. Surrogatmödraskap är intimt kopplat till kön, klass och etnicitet. Många av de par som använder utländska surrogatmödrar kan inte tänka sig att adoptera ett barnhemsbarn från landet ifråga. Även i de fall där det inte förekommer pengar handlar surrogatmödraskap om handel med barn och om att kvinnans självbestämmanderätt avtalas bort. Feministiskt initiativ stödjer Europaparlamentets resolution som fastslår att surrogatmödraskap är ett allvarligt problem där kvinnans kropp och reproduktiva organ utnyttjas.

Så kallat altruistiskt surrogatmödraskap hänger ihop med kommersiellt surrogatmödraskap på så sätt att efterfrågan på barnfabriker ökar i länder som tillåter altruistiskt surrogatmödraskap. När ett fenomen normaliseras och efterfrågan ökar, ökar också den kommersiella handeln med kvinnors kroppar i fattigare delar av världen.

Feministiskt initiativ anser att synen på "altruism" är djupt problematisk. Det är omöjligt att kontrollera huruvida pengar eller andra gåvor förekommit eller om andra typer av påtrycknings- eller maktmedel har använts. Detta gäller även – och kanske i synnerhet – när det handlar om närstående vänner eller familjemedlemmar. Surrogatmödraskap uttrycker en av de äldsta patriarkala tankefigurerna i världen, att en kvinna förväntas "ställa upp" och att kvinnokroppen är ett redskap tillgängligt för andra.

Att vara gravid och att genomgå en förlossning är något av det mest riskfyllda en fertil kvinna kan utsätta sig för. För att nämna några av riskerna utöver dödsfall kan kvinnan drabbas av exempelvis avföringsinkontinens, depression, havandeskapsförgiftning eller giftstruma. Effekterna av en graviditet, både fysiska och psykiska, är omöjliga att sia om på förhand.

Feministiskt initiativ har förståelse för den smärta som ofrivillig barnlöshet innebär. Denna längtan får dock inte inskränka mänskliga rättigheter. Feministiskt initiativ anser att varken kvinnors kroppar eller barn är handelsvaror.

24. Fi ska verka för att surrogatmödraskap inte ska vara tillåtet i Sverige.
25. Fi ska verka för att kvinnors fulla beslutanderätt över sin egen kropp säkerställs, inklusive rätten till abort.
26. Fi ska motverka den globala industri som är surrogatmödraskap, samt all form av handel med kvinnors kroppar och med barn.

G.3 INTERNATIONELLA ADOPTIONER

För att kunna diskutera internationell adoption måste vi förstå utgångspunkten och historien bakom den internationella adoptionen som den ser ut idag. Adoption bör förstås som en del av en ojämsställd, ojämlig, postkolonial och global struktur där merparten sändarländer utgörs av antingen forna västkolonier eller länder som står under västerländsk kontroll. Merparten mottagarländer utgörs av resursstarka länder i det politiska väst och flödet av barn är enkelriktat. Internationell adoption måste förstås ur ett feministiskt klassperspektiv, där det främst är en resursstark medelklass som adopterar och socioekonomiskt utsatta barn som adopteras bort från föräldrar med svaga positioner i patriarkala samhällssystem.

Samkönade par har haft laglig rätt att adoptera sedan 2003, trots detta samarbetar Sveriges adoptionsbyråer sällan med adoptionsbyråer i andra länder som tillåter det. Att diskrimineringen mot samkönade par fortsätter är inget som Feministiskt initiativ kan acceptera. Ingen diskriminering mot bakgrund av sexuell läggning eller könsidentitet ska tillåtas i adoptionsförfaranden. Svensk jämställdhets- och jämlikhetssträvan ska dock inte ske på bekostnad av personer i andra länder. För att barnens bästa ska stå i centrum måste adoption erkännas som en skyddande verksamhet som finns för att ge lagligt adopterbara barn den familj de har rätt till, inte som en reproduktiv möjlighet eller rätt för vuxna personer som önskar bilda familj, oavsett kön, sexualitet eller levnadsvillkor.

Sverige har undertecknat Haagkonventionen, som berör skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. Där står bland annat att det är mottagarlandet som utreder familjens lämplighet när det gäller att ta emot ett utländskt barn för adoption och att det är ursprungslandet som utreder om barnet kan adopteras. Endast om barnet inte kan stanna i sin ursprungsfamilj och inte heller få en familj inom ursprungsstaten ska internationell adoption bli aktuellt. Så ser det dock inte ut idag. Haagkonventionen följs inte, varken i Sverige som mottagarland eller i sändarländer. Sverige ska enligt Haagkonventionen inte adoptera från länder som inte når upp till kraven för adoption, men det görs likväl. Länder som har möjlighet att ge barn en familj inom ursprungsstaten adopterar bort dem till bland annat Sverige. Barn som lever i fattiga familjer adopteras bort i utbyte mot att familjen får ekonomiskt stöd.

Feministiskt initiativ står upp för utsatta familjer globalt, inte bara i Sverige. Därför verkar vi främst för familjebevarande och att barn så långt det är möjligt får stanna i sina ursprungsfamiljer.

Feministiskt initiativ verkar också för att Haagkonventionen och dess krav på rättvisa adoptioner ska följas i samtliga länder från vilka Sverige adopterar. Sverige måste sätta större press på de länder som har möjlighet att adoptera inhemskt, för att lättare möjliggöra för barn att återförenas med sina biologiska föräldrar.

När en adoption väl sker måste familjen som tar emot barnet vara väl medveten om den situation i vilken barnet befinner sig. Även socialhandläggare som har hand om fallet ska vara medvetna om vad en adoption kan innebära för ett barn. Föräldrautbildningen som adoptivföräldrarna går på måste kompletteras. Barnet kan komma att utsättas för rasism och i de fall där adoptivföräldrarna inte utsätts för samma strukturella förtryck och diskriminering är det viktigt att de görs medvetna om normerna barnet utsätts för.

Adopterade löper en fyra gånger högre risk att begå självmord än andra jämnåriga och drabbas i större utsträckning av depression. Inte bara föräldrar och socialhandläggare ska vara medvetna om vad adoption kan innebära för ett adopterat barn, i såväl ung som vuxen ålder. För att motverka depression och självmord hos adopterade behöver myndigheter som möter barn och ungdomar i deras vardag och myndigheter som särskilt arbetar med psykisk hälsa utbildas i adoptionsfrågor.

Barn som adopteras har inte valt sin situation själva, varken de som adopteras på etiska grunder eller de som adopteras på oetiska grunder. Möjligheten att lära sig sitt första modersmål och träffa sin biologiska familj måste finnas för de som vill. Adopterade ska ha möjligheten att lära sig språket som deras biologiska familj talar. Idag har adopterade inte rätt till hemspråksundervisning i sitt första modersmål. Feministiskt initiativ vill att adopterade ska ha tillgång till avgiftsfria studier i sitt första modersmål oavsett ålder.

Adopterade ska ha möjlighet att ta kontakt med sin biologiska familj. Som det ser ut idag ligger postadoptionsservice, som röttersök och återresor, på adoptionsorganisationerna. Dessa organisationer representerar privata intressen som kan kräva både medlemskap och avgifter för den adopterade. Återförening måste möjliggöras genom stöd till adopterade, ekonomiskt och psykiskt, genom statlig eller kommunal verksamhet.

För en global feminism, solidarisk med barn över hela världen, vill Feministiskt initiativ se till att barn får den familj de har rätt till.

27. Fi ska verka för att Sverige inte ska samarbeta med adoptionsländer som systematiskt förfalskar och manipulerar adopterades dokument.
28. Fi ska verka för att Sverige ska ställa krav på länder att ratificera och följa Haagkonventionen.
29. Fi ska verka för att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF), ska förbättra granskningen av de barnhem som samarbetar med de adoptionsbyråer och organisationer med vilka Sverige har avtal.
30. Fi ska verka för ett statligt bidrag till vuxna adopterade. Detta bidrag ska vara möjligt att söka för ärenden relaterade till postadoptionsservice, som återresor, studier i första språk, röttersök och liknande.
31. Fi ska verka för att all post-adoption service för adopterade ligger på statlig eller kommunal nivå.
32. Fi ska verka för avgiftsfria studier i första modersmål för adopterade oavsett ålder.
33. Fi ska verka för att föräldrautbildningarna ska kompletteras med obligatoriska studier i rasism och vithetsnormer.
34. Fi ska verka för att föräldrautbildningarnas kurslitteratur ska ses över och inkludera böcker och studiematerial med kritiska och problematiserande perspektiv på adoption, även skrivna av adopterade.
35. Fi ska verka för att socialhandläggare som utför hem- och medgivandeutredningar genomgår fortbildning i adoptionsfrågor. I denna fortbildning ska studier i rasism, vithetsnormer och exotifiering ingå.
36. Fi ska verka för att vård- och omsorgspersonal i allmänhet utbildas i adoptionsfrågor.
37. Fi ska verka för att adoptionsfrågor blir obligatoriskt på vård- och omsorgsutbildningar.
38. Fi ska verka för att ingen diskriminering mot bakgrund av sexuell läggning och könsidentitet ska tillåtas i adoptionsförfaranden.

H. SOCIALPOLITIK

Socialpolitikens yttersta mål är att värna den enskilda människans värdighet. Målet bygger på att varje människa ska ha möjlighet att vara ekonomiskt självständig och ha makt att forma sitt liv. Att grundläggande sociala rättigheter respekteras och skäliga levnadsvillkor tillgodoses är en förutsättning för att människor ska kunna utöva också andra rättigheter, som aktivt deltagande i ett demokratiskt samhälle. Socialpolitiken är på så sätt en av hörnpelarna i demokratin. Sverige är ett av världens rikaste och mest jämlika länder, men också det OECD-land som de senaste decennierna sett snabbast ökande klyftor. Ensamstående mödrar, ungdomar, fattigpensionärer, vissa grupper av utrikesfödda och många med normbrytande funktionalitet har relativt sett blivit mer ekonomiskt utsatta. En kursändring är nödvändig för att vända denna utveckling och för att återupprätta socialpolitiken. En väl utbyggd generell välfärd, omfördelning av resurser via skatter och en effektiv politik för att minska ekonomiska och andra klyftor är en förutsättning för att de som arbetar professionellt inom socialt arbete ska kunna uppfylla sitt uppdrag att hjälpa enskilda och att bidra till ett mer jämlikt samhälle.

Ett väl fungerande socialt arbete inkluderar vidare stöd till personer med beroendeproblematik och bostadslösa, utredning och insatser för barn som riskerar att fara illa, samt föräldrar i alla socioekonomiska grupper som behöver stöd exempelvis i samband med och efter separation. Socialpolitikens genomförande sker i första hand i på den kommunala nivån och i viss utsträckning inom ramen för landstingens verksamhet. Resurserna, i synnerhet vad avser de mest utsatta grupperna, är väldigt ojämlika beroende på var i landet personen är bosatt. Ansvar och kostnader bör ses över för att öka möjligheterna för samverkan och bästa möjliga stöd, vård och behandling för individen.

1. Fi ska verka för ett ökat stöd till socialtjänsten för att socialtjänsten ska kunna bedriva ett effektivt brottsförebyggande arbete.

H.1 EKONOMISKT BISTÅND

Feministiskt initiativ vill att fokus inom socialt arbete ska ligga på stöttande insatser, snarare än kontroll och repression – på uppsökande verksamhet, råd och stöd samt behandling. Dessa insatser ska baseras på högkvalitativa utredningar och välgrundade beslut. Feministiskt initiativ vill inrätta en samlad social försäkring, med syfte att ingen som har behov av ekonomiskt bistånd, oavsett anledning, ska hamna mellan stolarna och bli helt utan inkomst (se avsnitt C.11 En samlad och enhetlig social försäkring).

Till dess att en samlad social försäkring är på plats vill vi att de mest repressiva inslagen i handläggningen av ekonomiskt bistånd tas bort. Det saknas forskningsstöd för att fusk skulle vara omfattande. Tvärtom är det många som rimligtvis har rätt till stöd men inte får det. Normen i biståndet har dessutom inte höjts i takt med samhällets kostnadsutveckling. Jämlika

samhällen är bättre samhällen för alla och jämlikhet handlar om mer än ekonomi. Vi vill särskilt betona barnperspektivet. Hänsyn till barnets bästa ska tas i alla beslut som rör barn, något som inte alltid sker idag. Barnmisshandel och omsorgsbrist är vanligare i familjer där en eller två föräldrar är arbetslösa eller långtidssjukskrivna. Trots en nollvision för vräkningar av barnfamiljer, drabbas ett par hundra barn per år av verkställda vräkningar.

2. Fi ska verka för att inga barnfamiljer eller unga under 20 år vräks för att medel saknas till hyra. Socialtjänsten ska betala hyresskulder, antingen i form av bistånd eller som lån med återbetalningsskyldighet om det finns betalningsmöjlighet.
3. Fi ska verka för en kraftig höjning av riksnormen för försörjningsstödet.
4. Fi ska verka för att sökande inte ska nekas bistånd med hänvisning till att de inte uppfyller socialtjänstens krav. Saknas medel till hyra, mat och skäliga levnadsvillkor ska akut bistånd betalas ut, utan krav på motprestation.
5. Fi ska verka för fler härbärgen för kvinnor.
6. Fi ska verka för att barnperspektiv beaktas i högre grad.
7. Fi ska verka för att barn och unga som är omhändertagna med stöd av LVU eller i övrigt är föremål för kommunens vård och fostran, inte får utvisas så länge vårdbehovet kvarstår.

H.2 UTSATTA EU-MEDBORGARE

Socialtjänstlagen omfattar alla som vistas i Sverige, oavsett medborgarskap. Sverige har bättre resurser än många andra länder, vilket gör det möjligt att respektera mänskliga rättigheter. Det gäller inte minst papperslösa människor på flykt och utsatta EU-medborgare. De senare är inte sällan romer som utsätts för djup diskriminering i sina hemländer, och som i många fall inte har grundläggande utbildning och saknar alternativ till försörjning, utöver tillfälliga arbeten och tiggeri. Kommunerna i Sverige tolkar sitt uppdrag på olika sätt. På vissa håll ges visst stöd, i samarbete med ideella organisationer, på andra håll är en biljett hem det enda som erbjuds.

Nationell vägledning till kommuner och landsting behövs, men de ska respektera mänskliga rättigheter och baseras på aktuell forskning. I Sverige har romer avhysts i 500 år. Från vissa partier ställs krav på förbud mot tiggeri, men fattigdom går inte att lagstifta bort. Under 1900-talet förekom tvångssteriliseringar, andra övergrepp och omfattande diskriminering från statens sida. Trots vitbok och högtidliga ursäkter från politiker är förtrycket av romer ännu inte ett avslutat kapitel i Sverige. Problemen måste också motverkas på EU-nivå, i samarbete med berörda länder. Att frågan måste hanteras inom EU innebär dock inte att Sverige kan frånsäga sig sitt ansvar för utsatta EU-medborgare så länge de vistas i landet.

8. Fi ska verka för att kommunerna ska ordna skäliga boenden för utsatta

- EU-medborgare som vistas i Sverige, med tak över huvudet nattetid som minimikrav.
9. Fi ska verka för satsningar på IOP, idéburet offentligt partnerskap. Kommuner kan bidra till finansiering av ideella verksamheters arbete genom dagcentral, nattboende, öppen förskola och vägledningscentrum.
  10. Fi ska verka för att ingen ska bli avhyst innan värdiga alternativ finns.
  11. Fi ska verka för att alla barns rätt till skolgång garanteras, oavsett medborgarstatus.
  12. Fi ska verka för att utsatta EU-medborgare inte ska diskrimineras av kommuner och domstolar i tillämpningen av rätten till bistånd.

H.3 ÄLDREOMSORG

Stora förändringar måste genomföras för att alla äldre människor ska kunna uppleva sig som respekterade och betydelsefulla samhällsmedborgare. Feministiskt initiativ vill skapa fler alternativa boendeformer för dem som vill byta boende, som till servicehus, kollektivboenden och gruppboenden. Bostäderna och traditionella äldreboenden ska placeras på centralt belägna platser i kommunerna för att möjliggöra ett deltagande i det omgivande samhällslivet och för att underlätta för människor som vill besöka vänner och delta i olika aktiviteter. Det är också viktigt att olika boendeformer för äldre fördelas jämnt i kommunerna så att äldre har möjlighet att bo i bekanta miljöer. Många väljer idag att söka sig till boenden i det område där de växte upp eller har bott tidigare, något som Feministiskt initiativ vill uppmuntra kommuner att möjliggöra.

Feministiskt initiativ vill förändra bilden av äldre som en homogen grupp med likartade behov och intressen. Äldreomsorg i särskilda boenden och i hemtjänst måste kompletteras med större möjligheter och individuella lösningar för att säkerställa att äldre får den hjälp som behövs med vardagssysslor, utevistelse och social samvaro. Det är också viktigt att särskilt utsatta grupper av äldre får det stöd, den trygghet och sociala samvaro de behöver. Till exempel ska äldre hbtq+-personer kunna leva öppet utan rädsla för diskriminering även när de flyttar till ett äldreboende, och äldre med annat språk än svenska som modersmål ska så långt det är möjligt erbjudas äldreomsorg på sitt modersmål. Det förutsätter både kompetenshöjning inom ordinarie verksamhet och möjlighet att bedriva äldreboenden och hemtjänst med särskilda profiler.

Många äldre drabbas av demenssjukdomar och det är viktigt att tillvarata den kunskap som redan finns för att förbättra deras situation. Det är till exempel viktigt att drabbade inte flyttas omkring oplanerat, samtidigt som det är av stor betydelse att behandlingen av de sjuka sker i en grupp där sjukdomen yttrar sig på likartat sätt. För att möjliggöra maximal rehabilitering och omvårdnad bör det finnas möjlighet för äldre att byta grupp och vid behov även boende. Grundprincipen bör vara att samhället och omsorgen anpassar sig efter det individuella behovet och därför krävs fortlöpande utvärdering för att undvika att någon grupp blir förfördelad. Feministiskt initiativ förordar att

en Äldreomsorgslag, anpassad till de speciella förhållanden som råder när det gäller vård och omsorg om äldre, ska ersätta de två lagar som idag tillämpas: Socialtjänstlagen och Hälso- och sjukvårdslagen.

Feministiskt initiativ strävar efter att bygga ett samhälle som försäkrar alla människor adekvat och individanpassad vård under livets alla skeden. Det förutsätter att äldreomsorgen byggs ut och att geriatriska mottagningar finns tillgängliga över hela landet. Mottagningarna ska kompletteras med geriatriska kliniker, med anpassad rehabilitering. Möjlighet till god avancerad vård i hemmet, på korttidsboenden och äldreboende ska säkerställas.

Sverige har ett regelverk för att undvika multimedcinering av patienter, både äldre och andra. Feministiskt initiativ uppmanar läkarkåren att följa dessa riktlinjer, bland annat genom att genomföra den årliga läkemedelsgenomgång som alla äldre är berättigade.

Våld mot äldre kvinnor i nära relationer är vanligt förekommande.

Undersökningar visar att de flesta som arbetar med äldre någon gång har mött våldsutsatta kvinnor i sitt arbete. Äldre kvinnor är i en särskilt utsatt situation då de kan ha särskilt svårt att fysiskt värja sig mot våldet. Den utsatta vill sällan söka hjälp på grund av sin beroendeställning till förövaren, som ofta är make, sambo, särbo, barn, medboende på äldreboendet, gäst på dagverksamheten eller personal. Feministiskt initiativ verkar för att rutiner för hur personal inom äldreomsorgen och andra som möter dessa kvinnor ska agera när våldet skett. (Se även kapitel J. Ett samhälle fritt från våld.)

13. Fi ska verka för en särskild Äldreomsorgslag.
14. Fi ska verka för att öka resurserna till äldreomsorgen.
15. Fi ska verka för fler alternativa boendeformer. Äldre bör ges möjlighet att bo kvar hemma, men lika viktigt är att de som vill har möjlighet att bo i pensionärsbostad eller gruppboende.
16. Fi ska verka för att äldre hbtq+-personer och deras särskilda behov uppmärksammas i styrdokument, information och fortbildning av personal i alla kommuner.
17. Fi ska verka för att äldre hbtq+-personers utsatthet för våld uppmärksammas inom äldreomsorgen och i allt arbete mot våld i nära relationer.
18. Fi ska verka för ökad hbtq+-kompetens och språkkompetens inom all äldreomsorg, samt främja äldreboenden och hemtjänst med hbtq+-profil eller särskilda språkprofiler.
19. Fi ska verka för att en ny alternativ typ av demensboende, med extra hög personaltäthet och lämpligare utförande, bör utformas där det inte redan finns. Detta för att merparten av personer med demenssjukdom idag vid ankomsten ofta har ett långt framskridet sjukdomstillstånd. Det ska även finnas möjlighet till särskilda boenden för personer med demens och komplicerande samsjuklighet, som vissa personlighetsstörningar och svårt utåtagerande beteende.
20. Fi ska verka för att personer under 65 år med demenssjukdomar ska få

stöd, råd och vård under hela sjukdomsprocessen utifrån den specifika livssituation som råder. I stödet ska även familjen och andra nära anhöriga inkluderas.

21. Fi ska verka för att kommunerna ska ha en plan som innefattar jämställdhetsperspektiv inom äldreomsorg, som inkluderar beviljande av insatser från hemtjänsten. Denna plan ska förankras både hos tjänstemän, politiker och bland vårdpersonal.
22. Fi ska verka för att anhängvårdare ska få en fast kontaktperson, om möjligt i sin hemkommun, att vända sig till vid eventuella frågor eller problem.
23. Fi verkar för att all äldreomsorg ska vara individanpassad för att säkerställa att alla äldre får möjlighet till utevistelse, vardagssysslor och social samvaro efter individuellt behov. En regel ska införas så att alla äldre får rätt att vistas ute varje dag under hela året.
24. Fi ska verka för att onödigt multimedcinering av äldre ska minimeras.

H.4 SKYDDADE BOENDEN OCH STÖD TILL VÅLDSUTSATT

Kommunernas socialtjänst har i uppdrag att erbjuda och samordna stöd och skydd för våldsutsatta. Socialtjänstens stöd behöver på flera sätt bli mer utvecklat, långsiktigt och heltäckande. En stark kvinnorörelse har sedan 1970-talet svarat på samhällets bristande stöd till brottsoffren med utveckling av skyddade boenden, stöd och kamp för förbättrade lagar och praxis. Längre var all denna verksamhet helt ideell och samhället såg våldet som en privatsak. Jourerna är ännu beroende av ideella krafter och tillfälliga projektmedel, men har idag ett starkare offentligt stöd och har genomgått en professionaliseringsprocess.

Att kvinnojourerna inte är myndigheter och att personal och ideella inte har anmälningsplikt är en viktig förutsättning för etablerandet av förtroendefulla relationer med de stödsökande, och därmed för kvaliteten. Stödet behöver dock bli mer långsiktigt, då många efter den akuta fasen återvänder till en våldsam relation eller till sin familj. Tjejjourer har funnits sedan mitten av 1990-talet och erbjuder oftast inte skyddat boende, men däremot stödsamtal – via mejl, chatt, telefon och personliga möten – samt arbetar ofta förebyggande med workshops, sommarläger, skolinformation och samtalsgrupper. De senaste åren har vi även sett en framväxt av killjourer och ungdomsjourer för alla kön och könsuttryck.

25. Fi ska verka för att skyddade boenden och jourer ges mer långsiktig statlig finansiering till basverksamhet, hyra och andra löpande kostnader, samt finansiering av lönekostnader, för att jourerna ska bli mindre beroende av tillfälliga projektmedel. Särskilt skyddade boenden behöver ges stöd att expandera.
26. Fi ska verka för att personal och ideellt verksamma vid jourerna har tillgång till handledning av professionella personer med adekvat högskoleutbildning.
27. Fi ska verka för att det i socionomutbildningen ska ges större utrymme

till våld, kvinnofrid, våld i nära relationer, inklusive samkönade sådana, transfrågor, våld i hederns namn, samt om bemötande, skydd och stöd till våldsutsatta. Fortbildning ska erbjudas de socionomer och andra som arbetar inom området.

28. Fi ska verka för att kommunernas åläggande att erbjuda tillgång till skyddade boenden i hemkommunen eller annan kommun uppfylls, exempelvis genom att säkerställa tillräcklig andel kommunalägda lägenheter.
29. Fi ska verka för att socialtjänsten uppfyller sin skyldighet att hitta ett permanent nytt boende åt kvinnan när hennes skyddsboende-tid går ut.

H.5 VÅLD OCH SÄRSKILD UTSATTHET

Personer med fysisk, psykisk och kognitiv normbrytande funktionalitet, med beroendesjukdom och/ eller psykisk sjukdom är överrepresenterade bland våldsutsatta. Av flera anledningar har dessa grupper dessutom svårare att få stöd. Många har negativa erfarenheter av kontakt med myndigheter och professionella och drar sig för att berätta om övergrepp och annat våld. De ideella kvinnojourerna saknar ofta resurser och ibland kompetens att ta emot våldsutsatta med dessa särskilda behov. Det är heller inte rimligt att begära att ideellt verksamma ska ansvara för stöd och vård till exempelvis våldsutsatta med psykoser, tungt missbruk eller ett utagerande och aggressivt beteende. #metoo-uppropan har visat på behoven av kvinnojourer med specialkompetens för utsatta grupper nödvändiga. Ofta placeras dessa kvinnor på så kallade akutboenden utan kompetens, då vanliga kvinnojourer inte tar emot dem, inte sällan tillsammans med män. För dem med normbrytande funktionalitet saknas ofta adekvat kompetens i centrala funktioner för personal som möter dem som utsatts.

30. Fi ska verka för att skyddade boenden som möter våldsutsatta med särskilda behov finns att tillgå. Personal med särskild kompetens i den enskildas problematik ska finnas.
31. Fi ska verka för skyddade boenden för drogberoende kvinnor och transpersoner, utan initialt krav på drogfrihet. Jourerna ska drivas med statligt tryggt finansiering. Akutboende är inte samma sak som skydd och stöd för utsatta kvinnor.
32. Fi ska verka för screening för sexuella övergrepp vid psykoser och andra akuta tillstånd inom akut-psykiatri.
33. Fi ska verka för screening för PTSD i alla socialtjänstens utredningar kring våld och alkohol-/drogberoende för kvinnor och transpersoner. Erbjudande ska ges om PTSD-behandling till alla som har behov av det.
34. Fi ska verka för ökad kunskap om bemötande av våldsutsatta flickor, kvinnor och transpersoner i drogberoende i alla människovårdande och bemötande yrken som polis, akuvårdspersonal, lärare, socialarbetare, domare, målsägarbiträden.
35. Fi ska verka för möjlighet till en stödperson som följer med en våldsutsatt flicka, kvinna eller transperson genom alla processer. Stödpersonen kan

- vara vald av den som behöver stöd, eller erbjudas genom förslagsvis socialtjänsten. Stödpersonen gör det som lekman, men mot ersättning och följer med i processen från anmälan till rättegång, och om det är önskvärt vidare genom behandling.
36. Fi ska verka för utformandet av nya former av stöd och hjälp till våldsutsatta och/eller alkohol- och drogberoende flickor, kvinnor samt transpersoner och deras barn i socioekonomiskt missgynnade områden och andra miljöer där uppsökande arbete behövs och där även nya verksamheter kan behöva utvecklas.
  37. Fi ska verka för ökad statlig finansiering av organisationer och projekt som arbetar för att hjälpa och stötta våldsutsatta alkohol- och drogberoende flickor, kvinnor och transpersoner, oavsett ålder.
  38. Fi ska verka för möjlighet till traumabehandling även många år efter avslutat missbruk, utsatthet eller prostitution.

H.6 VÅLD I SAMKÖNADE RELATIONER

Våld i samkönade relationer är ett underskattat problem, som ofta faller utanför mer grundläggande, vardagliga, förståelseramar för våld i nära relationer. Det kan därför ta längre tid innan det upptäcks. Fördomar kan begränsa det stöd som ges, om det alls erbjuds. Homosexuella som inte är öppna med sin sexualitet kan särskilt dra sig för att berätta, och ha svårare att bli trodda. hbtq+- ungdomar som utsätts för våld i hederns namn är en grupp som nästan är helt osynliggjord och som samhällliga institutioner ännu saknar kompetens att skydda.

39. Fi ska verka för att det ska finnas skyddade boende som möter våldsutsatta med särskilda behov. Personal med särskild kompetens ska finnas.

H.7 DIREKT OCH INDIREKT VÅLD MOT BARN

Vart tionde barn i Sverige uppskattas uppleva våld i hemmet och vart tjugonde barn upplever detta våld ofta. Män står för majoriteten också av det direkta våldet mot barn, inte minst vad gäller det grova våldet. Statistiskt finns även ett starkt samband för barn mellan att uppleva en pappas våld mot en mamma och att själv utsättas för direkt våld och sexuella övergrepp. Våld mot barn är alltid oacceptabelt, oavsett vem som är förövare. Avgörande för att barnen ska kunna läka psykiskt är att våldet, hoten och rädslan för ytterligare våld får ett slut.

Våldsamma mäns tillgång till sina barn är en viktig anledning till att våldet kan fortsätta, även efter separation. Umgänget beskrivs i lagtexten (FB 6 §) som en rättighet för barnet, men blir i praktiken en rättighet för umgängesföräldern och en skyldighet för barnet. Ibland står en förälder inför valet mellan att skydda sina barn från risken för fortsatt våld vid umgänge och att riskera att betala vite och att bli av med vårdnaden, om umgänget inte kan komma till stånd för att barnet vägrar eller av annan anledning. Det

är väl belagt i forskning att påtvingat umgänge med en förälder som barnet upplever som förövare försvårar för barnet att tillgodogöra sig behandling. Socialtjänstens barnavårdsutredare är en särskilt belastad grupp, där personalomsättning ofta försvårar både för de anställda och för klienter att få kontinuitet. Samtidigt vet vi att kontinuitet kan vara särskilt viktigt för att bygga förtroenden med barn i utsatthet. Feministiskt initiativ vill prioritera satsningar på den sociala barnvården, inklusive utredningarna.

40. Fi ska verka för att stöd och behandling till barn som utsatts eller exponerats för våld utvecklas och expanderar. Satsningar på BUP och annan kvalificerad verksamhet att ta emot dessa barn, som idag ofta nekas behandling på grund av resursbrist, ska prioriteras.
41. Fi ska verka för att skolans elevhälsa och pedagoger får ökad kunskap om barns utsatthet för våld och övergrepp, inklusive information om samtal med barn, och på så sätt en ökad beredskap att se och agera för att motverka utsattheten.
42. Fi ska verka för screening för sexuella övergrepp vid hälsokontroller för barn.
43. Fi ska verka för screening för sexuella övergrepp vid akuta tillstånd inom barnpsykiatri.
44. Fi ska verka för bättre arbetsvillkor och rimligare arbetsbörda för socialtjänstens barnavårdsutredare.
45. Fi ska verka för att barn och unga som är omhändertagna med stöd av LVU eller i övrigt är föremål för kommunens vård och fostran inte ska få utvisas så länge vårdbehovet kvarstår.
46. Fi ska verka för att en person som har kontaktförbud inte samtidigt ska ha möjlighet till umgänge med den skyddades och sina gemensamma barn, som det är idag.
47. Fi ska verka för att gemensam vårdnad efter separation ska vara möjligt mot en förälders vilja endast i undantagsfall och efter en ordentlig riskbedömning. Finns substantiella tecken på våld eller övergrepp ska gemensam vårdnad i princip vara utesluten.
48. Fi ska verka för att det inte ska vara möjligt att tvinga barn över 7 år till boende hos eller kontakt med en förälder mot barnets uttryckliga vilja, oavsett om brott har styrkts eller inte.
49. Fi ska verka för att umgängesarrangemang med en våldsam förälder som barnet ändå vill ha kontakt med ordnas på ett sätt som är säkert för den våldsutsatta och barnet. Endast närvaro av en okvalificerad kontaktperson utan möjlighet att vid behov ingripa är en otillräcklig säkerhetsåtgärd.
50. Fi ska verka för att alla utredare i familjerättsärenden och barnavårdsärenden ges fortbildning om kvinnofrid, våld i nära relationer, bemötande och metoder att samtala med barn.
51. Fi ska verka för att en vårdnadshavare som dödar den andra vårdnadshavaren endast i undantagsfall (som i fall där det dödliga våldet var i självförsvar) ska ha fortsatt vårdnad om barnen.
52. Fi ska verka för att information om hur barn kan anmäla övergrepp och

vilket stöd som finns i processen ska göras lättillgängligt.

H.8 ALKOHOL- OCH NARKOTIKAPOLITIK

Feministiskt initiativ har alla människors lika värde, folkhälsan, rätten till personlig trygghet och internationell solidaritet som utgångspunkt för sin politik.

Alkoholnormen genomsyrar idag vårt samhälle med förödande konsekvenser för de drabbade. Missbruk av alkohol och droger har blivit allt mer utbrett i vår globaliserade värld. Alkohol är fortfarande den drog som ger upphov till flest problem på individ- och samhällsnivå, som tidig död, somatisk sjukdom, våld, kriminalitet och stora utgifter för vård och omsorg. Feministiskt initiativ vill upprätthålla dagens strategi med en statligt reglerad alkoholmarknad, skademinimerande åtgärder och höjd alkoholskatt.

Beroendet av narkotika ökar – och det gäller såväl illegala gatudroger som föreskrivna narkotiska preparat och ett ständigt växande utbud av nätdroger. Feministiskt initiativ anser att arbetet för att motverka organiserad brottslighet kopplad till illegal narkotikahandel bör prioriteras framför att jaga enskilda personer. Behandling med narkotikaklassade läkemedel bör utvärderas och utvecklas. Lagstiftningen kring narkotikaklassning av preparat bör anpassas så att polisen får bättre möjlighet att komma åt producenter och försäljare av dessa preparat.

Samtidigt bör personer med beroendeproblematik som begår kriminella handlingar erbjudas beroendevård. Narkotikapolitiken måste bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet och inte begränsas av ideologiska låsningar. Förebyggande arbete, vård och behandling samt motiverande arbete kopplat till arbete för att minska skador behöver prioriteras.

Beroende är en sjukdom, inte en kriminell handling. Personer som använder narkotika ska kunna få akut vård vid exempelvis överdosering utan att behöva vara rädda för polisanmälan. Många undviker helt att uppsöka vården. Att narkotikabruk är kriminellt gör att polisiära resurser i stor omfattning läggs på att begära urin- och blodprov för att påvisa narkotikapåverkan. Straffrättsliga påföljder för bruk av narkotika, det vill säga positiva blod- och urinprover bör således tas bort och istället ersättas med erbjudande om behandling från beroendeenhet. Dessa behöver finnas i hela landet och byggas upp i samarbete mellan socialtjänsten och sjukvården, så att den komplexa problembild som beroendesjukdomen ofta för med sig kan mötas på ett effektivt vis.

Feministiskt initiativ vill också satsa på att öka kunskapen om kvinnors och hbtq+-personers drogmissbruk, genom forskning, utbildning och metodutveckling inom socialtjänst, sjukvård, polisväsende och behandlingsverksamhet då mycket forskning är baserad på mäns missbruk. Ett genusperspektiv måste läggas på alla led i bemötande-, behandlings- och tillfrisknandeprocessen inom alkohol- och drogmissbruksvården, så att all vård och behandling kan utformas utifrån kunskap om könsspecifika

skillnader i relation till alkohol och droger.

Kvinnor och hbtq+-personer med beroendeproblematik utsätts ofta för våld och ska därför kunna erbjudas behandling i könsanpassade grupper. Kvinnojourer, tjej- och transjourer samt resursjourer bör erhålla särskild kompetens för att ta emot denna grupp.

Feministiskt initiativ anser vidare att tillgängligheten till så kallade sprutbytesprogram måste öka och bör implementeras i samtliga landsting. Det innebär att personer som injicerar narkotika ska få tillgång till rena kanyler, sprutor och hälsovård. Sprutbytesprogram rekommenderas av Världshälsoorganisationen (WHO), FN:s hiv-program UNAIDS, Internationella Röda Korset och Världsbanken som en effektiv metod för att minska smittspridningen av Hepatit C och hiv. Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten i Sverige beskriver sprutbyte som en ren hälsopolitisk åtgärd och rekommenderar att samtliga landsting inför detta snarast. Vid dessa program kan även läkemedel mot överdosering erbjudas, tillsammans med instruktioner om hur de används. Sprutbytesprogram ska ingå som del i ett bredare motivationsarbete med målet minskad droganvändning.

Feministiskt initiativ är inte för en legalisering av narkotika och anser att straffrättsliga påföljder bör kvarstå för att köpa, sälja, importera och exportera narkotika samt att framföra fordon under påverkan.

53. Fi ska verka för att all försäljning av livsmedel med alkoholhalt över 3,5 volymprocent fortsatt ska ske genom Systembolaget. Därmed ska gårdsförsäljning/fabriksförsäljning av alkohol inte tillåtas.
54. Fi ska verka för att återinföra förbud mot alkoholreklam i tidningar, tv, sociala nätverk och eventuella framtida digitala mötesplatser.
55. Fi ska verka för att kommunernas alkohol- och drogpolicier innefattar ekonomiska uppskattningar av alla alkohol- och drogrelaterade kostnader.
56. Fi ska verka för att skolans utbildningar kring alkohol och droger tillförs ett genusperspektiv.
57. Fi ska verka för att utbildning kring alkoholens roll, inkluderande ett könsmaktsperspektiv, genomförs för all personal inom skola, socialtjänst, samt all behandlingsverksamhet.
58. Fi ska verka för att ett intersektionellt perspektiv tillförs alla led i bemötande-, behandlings- och tillfrisknandeprocessen inom alkohol- och drogberoendevården, exempelvis så att vård och behandling kan utformas utifrån kunskap om könsspecifika skillnader i relation till alkohol och droger.
59. Fi ska verka för möjligheten för kvinnor och hbtq+-personer att få hjälp inom beroendevården utvecklas för att möta specifika behov.
60. Fi ska verka för att vuxna och barn med medberoende ska få sin egen plats inom vården och uppmärksammas inom vårdutbildningar.
61. Fi ska verka för att Sverige, inom ramen för EU-samarbetet, kraftfullt motverkar krav på avregleringar och legaliseringar inom alkohol- och

- drogpolitiska områden.
62. Fi ska verka för att alla narkotikaklassade droger ska vara fortsatt förbjudna. Alkohol kan även i fortsättningen finnas tillgängligt under reglerade former.
  63. Fi ska verka för att påföljder för positiva urinprover tas bort och ersätts av erbjudande om behandling från beroendeenhet.
  64. Fi ska verka för att juridiska åtgärder och polisiära insatser fokuserar på säljare och inte på enskilda beroende, och att beroendeproblematik bemöts med erbjudande om behandling.
  65. Fi ska verka för att sprututbytesprogram införs i samtliga landsting. Preparat för att häva överdos ska erbjudas på dessa platser.
  66. Fi ska verka för att beroendeenheter ska byggas upp i hela landet i samarbete mellan socialtjänsten och sjukvården.
  67. Fi ska verka för att det sker en regelbunden höjning av alkoholskatten som följer inflation och inkomstökning.

H.9 HEMLÖSA MED BEROENDEPROBLEMATIK

Hemlöshet är något som i stor omfattning drabbar människor med beroendeproblem och/eller psykisk ohälsa. Denna grupp är en extra socialt utsatt och stigmatiserad grupp i samhället. Idag krävs på många håll i landet att den som har en beroendeproblematik först måste upphöra med sitt beroende i olika steg innan den kan få en bostad. Personen måste genomgå olika former av temporära boenden eller träningslägenheter genom en så kallad trappstegsmodell. I annat fall står akutboenden eller härbärgen till buds, vilka endast står för ett tillfälligt boende och där de sistnämnda ofta drivs ideellt. En person med beroendeproblematik och/eller psykisk ohälsa får på så vis svårare att komma ifrån sitt beroende eller riskerar hamna i ännu svårare beroendeproblematik. Beroendeproblematik och våld går också ofta hand i hand; personer med beroendeproblematik riskerar bli utsatta för våld.

Feministiskt initiativ menar att egen bostad är en grundtrygghet för varje människa och som hemlös med beroendeproblem och/eller psykisk ohälsa är det av största vikt att ha en tryggad bostad för att kunna ta itu med sin sjukdom. "Bostad först" är en metod som innebär att den som är hemlös först får en egen bostad och därefter hjälpinsatser. "Bostad först" har testats i flera länder och även i kommuner i Sverige. I de försök som utvärderats har 90 procent lyckats behålla sina kontrakt. Det finns idag en fördom mot denna grupp att de inte skulle klara av att ha en egen lägenhet. Feministiskt initiativ vill verka för solidaritet och tron på varje individs förmåga att utvecklas. Bostad först har dessutom visat sig vara sparsammare för kommunen än att låta någon slussas runt i olika tillfälliga boenden. Denna metod är alltså både värdigare och mer kostnadseffektiv.

68. Fi ska verka för att "Bostad först" ska erbjudas alla hemlösa med beroendeproblem och/eller psykisk ohälsa som är skrivna i en kommun.
69. Fi ska verka för att höja kunskapsnivån kring hur våld och beroendeproblematik samverkar.

70. Fi ska verka för insatser mot det våld som personer med beroendeproblematik utsätts eller riskeras att utsättas för.
71. Fi ska verka för forskning på flickors, kvinnors och transpersoners drogberoende och anpassad metodutveckling.
72. Fi ska verka för möjlighet till könsseparerad avgiftning och behandling i beroendevården.
73. Fi ska verka för öppet intag till öppenvård, avgiftning och behandling på institution.
74. Fi ska verka för att upphandling av behandlingsinsatser innehåller krav på kunskap och kompetens om kvinnors och transpersoners alkohol- och drogberoende, om våld och genus.
75. Fi ska verka för möjlighet till gynekologisk hjälp med kompetens kring utsatta kvinnors och transpersoners problematik
76. Fi ska verka för hbtq+ kompetens inom vård och mottagande, även inom beroendevården.
77. Fi ska verka för separata vårdtider på vårdcentraler för flickor, kvinnor och transpersoner med drogproblematik.

H.10 TOBAKSPOLITIK

Oerhört många människor dör varje år till följd av tobaksrelaterade sjukdomar, både vid bruk men också vid produktion. Sverige var en gång i tiden ledande i att minska användningen av tobak, genom progressivt folkhälsoarbete och lagstiftning men släpar efter idag. Andra länder har till exempel lyckats begränsa tobaksrökande på gator och i parker, och är på gång att införa eller har redan infört neutrala cigarettpaket för att minska marknadsföring av tobak. Sverige behöver ta ytterligare steg för att förstärka det förebyggande arbetet så att färre fastnar i tobaksrökande.

78. Fi ska verka för att införa neutrala förpackningar på tobakrökningsprodukter.
79. Fi ska verka för att tobak inte får exponeras i butik.
80. Fi ska verka för att tobaksautomater förbjuds och att försäljningen endast får ske av personal.
81. Fi ska verka för att satsningar för att öka kunskapen kring tobakskonventionen görs och verka för att konventionen efterlevs.
82. Fi ska verka för lagen om rökfria skolgårdar ska ersättas med rökfri skoltid.
83. Fi ska verka för målsättningen att mindre än 5 procent av befolkningen ska vara dagligrökare år 2025.

I. RÄTTSPOLITIK, EN NY SYN PÅ TRYGGHET - VÅRT MÅL ÄR ETT SAMHÄLLE FRITT FRÅN BROTT

Ett jämlikt och rättvist rättssystem är en grundsten i ett demokratiskt samhälle. Feministiskt initiativ vill skapa en demokratisk rättskedja där alla människor är lika inför lagen. Så är det inte idag. Brottsbedömningarna bedöms olika beroende på vem som begår dem och vem den brottsutsatta är. Vi vill bygga trygga samhällen genom jämlikhet och omsorg istället för genom repression och polisiär och militär närvaro. Vi tror på sociala insatser, vård och stöd från samhället, inte på hårdare tag.

I ett samhälle där allt fler upplever otrygghet måste vi fråga oss: Varför? Mängden brott ökar inte i Sverige. Lösningen på ojämlikhet kan aldrig vara fler poliser och militär närvaro i utsatta områden. Lösningen måste istället se till behoven. Könsmaktsordningen, rasism, otillgänglighet och andra maktstrukturer skapar olika förutsättningar för människor att bygga en positiv framtid. Utan framtidstro tappar människor sin känsla av mening och vilja till delaktighet i samhället. Vi måste överbrygga ojämlikheten och skapa verkliga förutsättningar för de mest utsatta i vårt samhälle att bygga en framtid.

Den offentliga debatten om våld i socialt missgynnade områden kännetecknas ofta av krav på polisiära åtgärder. Lag och ordning ska givetvis upprätthållas, men polisen kan inte som ensam aktör skapa levande och funktionella lokala samhällen. Däremot finns det anledning att se över polisens arbetssätt i syfte att få en högre verkningsgrad för den polisiära verksamheten. Närpolis med god lokalkännedom och förankring har större möjligheter att nå goda resultat. Lokalt dialogbaserat arbete, där polisen känner till områdets förutsättningar och problem kan bygga upp kontakter med de boende och därmed få större möjligheter att skapa förtroende mellan de boende och polisen. På så sätt ökas möjligheterna att i samarbete arbeta förebyggande mot brott och otrygghet.

Feministiskt initiativ tror inte att hårdare tag är lösningen på den kriminalitet som vi ser i vårt samhälle. Vi anser att det är av vikt att vi använder oss av den evidensbaserade forskning som finns och som beskriver varför människor hamnar i kriminalitet för att i praktiken kunna förebygga brott. Social utsatthet och otrygga ekonomiska förutsättningar är en vanlig orsak till att människor hamnar i kriminalitet. Ett tryggt samhälle är ett samhälle som ser befolkningens behov av trygghet och tillgodoser detta på lika villkor. Det brottsförebyggande arbetet måste ske i samverkan mellan myndigheter, men också civilsamhället som kommer i kontakt med riskgrupper för kriminalitet. Enbart genom att viktiga aktörer såsom idrottsföreningar, sociala föreningar, trossamfund, skolan, socialtjänsten, polisen och kriminalvård samverkar mot samma mål kan ett tryggt samhälle för alla åstadkommas.

POLISEN

Feministiskt initiativ vill bryta spiralen av ökade säkerhetsåtgärder och tekniska lösningar för att istället fokusera på politik som löser faktiska problem. Därför vill vi inte öka antalet poliser utan istället se över polisens uppdrag i sin helhet samt göra om polisutbildningen till en högskoleutbildning. Rekryteringen till polisutbildningen måste ses över och utbildningen måste bli bättre på att tillvarata olika former av kompetenser. Vi vill ha en välutbildad, välavlönad och ändamålsenlig poliskår som representerar vårt samhälles invånare på ett jämlikt och trovärdigt sätt.

Den svenska polisutbildningen är inte en högskoleutbildning. Detta har föranlett att vi, i internationella mått mätt, ligger långt efter inom forskningsområdet. Genom att göra om den tvååriga yrkesutbildningen med den efterföljande aspiranttjänstgöringen till en treårig akademisk utbildning frigörs utrymme att bland annat lägga mer betoning på genus- och mångfaldsfrågor i utbildningen. Det möjliggör också tvärvetenskapliga satsningar som höjer kunskapsgraden inom kåren.

Feministiskt initiativ vill se en översyn av polisens ändamål och uppdrag. Det genomfördes en omorganisation av polisen år 2015 där den bärande idén var att polisen skulle sammanföras i en myndighet. Omorganisationen föregicks inte av en utvärdering av Polisens uppdrag. Resultatet blev mycket bristfälligt och polisens fackliga organisation krävde kort efter genomförandet att en kriskommission skulle tillsättas. Feministiskt initiativ ser behovet av att ta larmrapporten från Polisförbundet på allvar. För att komma tillrätta med omorganisationen och undvika ytterligare stora misstag inom Polismyndigheten måste vi se över vad som gick fel. Först när en sådan genomlysning är genomförd kan frågan om hur många poliser landet behöver avgöras. Att polisens arbetssätt är ändamålsenliga är en central faktor för att uppnå effektivitet.

Löneutvecklingen för erfarna poliser, framförallt i yttre tjänst, har stannat av. Utvecklingsmöjligheterna är begränsade till att erfarna poliser i yttre tjänst rekryteras till specialist- och cheftjänster. På en arbetsmarknad där arbetsgivaren har monopol krävs en skälig lönepolitik och varierande utvecklingsmöjligheter för de anställda. Feministiskt initiativ menar att genom en god löne- och personalpolitik inom polisen skulle vi kunna komma tillrätta med problemet med för få poliser i yttre tjänst.

1. Fi ska verka för att det tillsätts en kommission baserad på beprövad erfarenhet och vetenskap, som får mandat att lägga grunden för en nödvändig reformering av Polisen.
2. Fi ska verka för att polisutbildningen reformeras och blir en högskoleutbildning.
3. Fi ska verka för att rekryteringen till Polisutbildningen breddas så att Poliskåren representerar flertalet grupper i samhället.
4. Fi ska verka för en utveckling av Polisens löne- och personalpolitik som gynnar kompetens- och löneutveckling för de anställda.

KRIMINALVÅRD

Kriminalvården är en av flera myndigheter som ingår i den svenska rättskedjan. Myndighetens uppdrag handlar först och främst om att minska och förhindra återfall i brott. Dagens kriminalvård består av tre olika delar; häkte, anstalt och frivård. Vi anser att det är av största vikt att myndigheten har ett human och professionell förhållningssätt mot sina klienter och att utdömda påföljder inte huvudsakligen består i förvaring. Istället vill vi att Kriminalvården får förutsättningar och tar ansvar för sitt viktiga uppdrag och att fokus läggs på behandling och återanpassning av kriminella på jämlika samt jämställda villkor.

I nuläget är det inte alla som erhåller behandling som klient inom kriminalvården. Kriminalvården måste applicera ett intersektionellt perspektiv och synliggöra grupper som har en utsatthet utifrån rådande maktstrukturer. Gruppen av klienter som inte har svenska som förstaspråk måste få en möjlighet att få ta del av behandling och vård på samma villkor på deras resa genom Kriminalvården. Detta särskilt eftersom uppdraget inom kriminalvården handlar om att förebygga återfall i brott. Kriminalvården har påbörjat språkprojekt det finns studier som talar för att det finns ett behov av att utveckla programverksamheten inom detta området för att nå fler. Vi önskar att kriminalvården får direktiv om att praktisera förslaget och utveckla den delen av programverksamheten som även bygger på så kallade bryggspråk (engelska, arabiska och polska) och därigenom nå fler.

Kriminalvården måste fortsätta med pågående arbete och satsningar med fokus på kvinnor. Kriminalvården uppger själva att "[k]vinnor i Kriminalvården utgör en mindre del av den totala kriminalvårds populationen, men det är en grupp med särskilda behov. Kriminalvården behöver utveckla verksamheten för kvinnor för att kunna förbättra kvinnornas situation och möta regeringens krav på att minska återfall i brott." Tillgången på behandlingsprogram med kvinnor som målgrupp är mycket begränsad. Övriga behandlingsprogram utgår från mannen som norm och är baserad på forskning utifrån män. Kriminalvården borde införa ett krav om fortsatt forskning på gruppen kvinnor med ett intersektionellt perspektiv eftersom specifika behov och riskfaktorer för många grupper annars osynliggörs. Kriminalvården borde vidareutveckla sina bedömningsinstrument så att hänsyn tas till genus och intersektionalitet.

Feministiskt initiativ anser att för att Kriminalvården ska kunna fullfölja sitt uppdrag bör personal inom häkte och anstalt omfattas av samma kompetenshöjning som personalen vid frivården. Kriminalvården har under flera år bedrivit behandlingsprogram på både anstalt och frivård, men statistiken visade för ett flertal år sedan att endast ett fåtal av klienterna tog del av behandlingsprogrammen. Vi anser att om fler socionomer skulle få anställning på häkte och anstalt skulle ännu mer fokus kunna läggas på vårdfrågan inom Kriminalvården. Därutöver behöver statusen för och kunskapen om yrket kriminalvårdare höjas för att fler ska söka anställning.

Kriminalvården ska vara säker och human, men verkligheten ser tyvärr inte alltid ut så. Vi kan se att inom den slutna Kriminalvården har fokus skiftat till att satsa pengar på säkerhet, på bekostnad av den humana vården. Feministiskt initiativ vill förbättra levnadsvillkoren på häkte och anstalt för att skapa en mer human, jämställd och jämlik miljö som ger bättre förutsättningar för den som blir inlåst. Många intagna vittnar om att de inte har tillgång till livsnödvändig vård som de har rätt till, såsom hormon- och insulinbehandlingar, psykiatrisk vård och missbruksvård. Det utsätter personer som är inlåsta för hälsofara. Vidare har klienterna andra behov som behöver fyllas för att öka sannolikheten för en lyckad rehabilitering till ett liv i samhällsgemenskapen. Människor har inte bara fysiska behov utan även psykiska, andliga och existentiella behov som också behöver tillgodoses för en lyckad rehabilitering. Det är därför av största vikt att kriminalvården tillsammans med andra samhällsaktörer kan hitta fungerande samverkansformer för att tillgodose även dessa behov.

Frivården är den del inom Kriminalvården som hanterar flest klienter samt den del av myndigheten som ofta utgör den röda tråden för klienten genom rättskedjan. Feministiskt initiativ ser ett behov av att hitta bättre vägar och villkor för utslussning mellan anstalt och frivård. Det är inte ekonomiskt eller humanistiskt försvarbart att fortsätta ignorera behovet av förutsättningar för klienten att återanpassas till samhället innan denne försätts på fri fot. Samverkan med andra samhällsinstitutioner som arbetsförmedlingen, socialtjänsten och hälso- och sjukvård måste struktureras och förbättras. Även om det måste finnas en individuell flexibilitet ska det inte innebära skillnader i hur ett ärende hanteras utifrån var den sökande bor i landet, etnisk tillhörighet, ålder, religionstillhörighet, funktionsvariation, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck samt sexuell läggning. Vidare bör Kriminalvården öka sin kunskap om intersektionalitet och applicera det perspektivet i sitt handläggningsarbete.

Flertalet av klienterna inom kriminalvården lider av psykisk ohälsa och många har en normbrytande funktionalitet. Gruppen av intagna med allvarlig psykisk ohälsa och samsjuklighet ökar som klientgrupp inom Kriminalvården. Kriminalvården behöver utveckla sitt arbete med personer som har allvarlig och hög grad av psykisk ohälsa och samsjuklighet.

I likhet med Polismyndigheten finns det behov av att se över den personal- och lönepolitik som bedrivs inom Kriminalvården. Det har de senaste åren skett en satsning på personalen inom frivården. Detsamma borde ske för personal inom häkte och anstalt.

Vi vill se ett stärkt och levande barnperspektiv för de barn som har föräldrar som avtjänar straff. Kriminalvårdens bestämmelser stadgar att varje enhet skall ha minst ett barnombud som har ansvar för att barnperspektivet beaktas. Det är av vikt att barnombuden ges praktiska förutsättningar för sitt arbete, t ex genom att arbetstid avsätts i tjänsten för att arbeta med barnperspektivet. Besöksrum på häkte och anstalt behöver anpassas för

att vara lämpliga för barn inom häkte och anstalt. Det vore även önskvärt att familjelägenheter inrättas på samtliga anstalter där besök mottas. Inom frivården måste det också appliceras ett barnperspektiv vid de tillfällen när klienterna har barn med sig på besök. Vi vill även se att all personal inom Kriminalvården får kontinuerlig utbildning om hur de skall föra samtal om föräldraskap med sina klienter. Det är långt ifrån alla intagna och klienter som erhåller detta. Det finns forskning som visar på att det är en riskfaktor att växa upp i en kriminell miljö. Det är därför av stor vikt att bryta det mönstret och synliggöra barnen. Det finns idag föräldracirkel inom kriminalvården, dessa måste tillgängliggöras för samtliga intagna som är föräldrar.

5. Fi ska verka för att Kriminalvården har ett riktat fokus på stöd, behandling och förändringsarbete med sina intagna och klienter i hela landet inom både anstalt och frivård.
6. Fi ska verka för att de av Kriminalvårdens klienter som inte har svenska som förstaspråk får samma tillgång till behandling och stöd som andra.
7. Fi ska verka för att forskning på området genomförs med ett jämställdhetsperspektiv och intersektionellt perspektiv så att särskilda behov och riskfaktorer kan uppmärksammas.
8. Fi ska verka för en ökad tillgång till behandlingsprogram och motivationsprogram med kvinnor som målgrupp.
9. Fi ska verka för att Kriminalvårdens bedömningsinstrument vidareutvecklas så att hänsyn tas till genus och intersektionalitet.
10. Fi ska verka för en förbättrad samverkan mellan Kriminalvården och andra samhällsinstitutioner såsom arbetsförmedlingen, socialtjänsten och hälso- och sjukvård.
11. Fi ska verka för att barnperspektivet utvecklas och hålls levande inom Kriminalvården, genom avsatt arbetstid för att barnombuden, anpassning av besöksrum, familjelägenheter samt utveckling av arbetet med föräldracirkel med mera.
12. Fi ska verka för förbättrade livsvillkor för klienterna och för att rätten till vård och annat stöd upprätthålls även på anstalterna.
13. Fi ska verka för att arbetet med personer med psykisk ohälsa och normbrytande funktionalitet inom kriminalvården utvecklas och fördjupas.
14. Fi ska verka för att det tas fram bättre vägar och villkor för utslussning mellan anstalt och frivård.
15. Fi ska verka för en utveckling av Kriminalvårdens löne- och personalpolitik som gynnar kompetens- och löneutveckling för de anställda.

REPARATIV RÄTTVISA

Reparativ rättvisa är när fokus flyttas från bestraffning till att reparera de skador som har uppkommit i samband med brottet. Med stöd av medling och fokus på försoning kan såväl den brottsutsatta som gärningspersonen få möjlighet att bearbeta det inträffade för att senare kunna lägga upplevelsen

bakom sig. Alla kommuner har ett ansvar att erbjuda medling till unga lagöverträdare upp till 21 år. Insatsen ser dock mycket olika ut i olika delar av landet. Detta föranleder bristande rättssäkerhet för unga lagöverträdare. Feministiskt initiativ vill se en kartläggning och samordning för att utveckla insatser med medling vid brott.

Feministiskt initiativ vill även slopa åldersgränsen för vilka personer kommunerna ska erbjuda medling till. Medling är en brottsförebyggande åtgärd som kan ge goda resultat oberoende av gärningspersonens ålder.

16. Fi ska verka för en kartläggning, samordning och vidareutveckling av den nuvarande medlingsverksamheten hos landets kommuner.
17. Fi ska verka för att åldersgränsen för erbjudande om medling slopas.

ÅKLAGARE OCH DOMSTOLARNA

Feministiskt initiativ tycker att det är viktigt att vi ser rättskedjan som en helhet. Ärenden som behandlats färdigt hos polisen behöver snabbt kunna hanteras av Åklagarmyndigheten, domstolar och kriminalvården. Det ligger i såväl den brottsutsattas som den misstänktes intresse att processen inte fördröjs och att eventuella straff kan börja avtjänas skyndsamt. Därför är det viktigt att inte bara tala om att öka resurserna till Polisen. Resurserna måste fördelas över hela rättskedjan för att vi ska kunna upprätthålla en kvalitativ och rättssäker process.

Handläggningstiderna i brottmål är generellt sett långa i Sverige och när det kommer till sexualbrotten vittnar kvinnojourer och andra aktörer om att de långa tidsperioderna mellan brott, åtal och huvudförhandling är särskilt plågsamma för målsäganden som ofta tappar motivation till att medverka i förundersökningen. Feministiskt initiativ vill se fler specialutbildade åklagare, domare och utredare inom polisen för att kunna korta handläggningstiderna särskilt när det kommer till sexualbrottsmål. Handläggningstiderna i dessa mål är så långa att det inte räcker med effektivare arbetssätt hos befintlig personal, utan fler anställda måste till. Därför behövs satsningar för att rekrytera fler jurister och handläggare till Åklagarmyndigheten och domstolarna samt bättre förutsättningar för poliser och andra anställda vid polisen.

18. Fi ska verka för att resurser fördelas över hela rättskedjan så att ärenden som färdigbehandlats hos Polisen skyndsamt kan behandlas av Åklagarmyndigheten, domstolarna och Kriminalvården.
19. Fi ska verka för riktade resurser till hela rättskedjan för att förkorta de långa handläggningstiderna för sexualbrott.
20. Fi ska verka för fler specialutbildade åklagare, domare och utredare inom polisen med inriktning på sexualbrott.

BROTTSUTSATT

Samhället har det yttersta ansvaret för brottsutsatta. Den som är eller har varit utsatt för ett brott ska alltid bemötas och behandlas med respekt. Det är oacceptabelt att brottsdrabbade blir ifrågasatta och misstänkliggjorda på grund av kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort eller medborgarskap.

Feministiskt initiativ anser att det är mycket värdefullt att det inom civilsamhället finns organisationer som arbetar med brottsutsatta. Vi anser dock att samhället behöver ta sitt fulla ansvar och satsa resurser för att skapa kommunala stödcentrum i hela landet. Satsningen skulle syfta till att skapa en långsiktighet och prioritering av målgruppen. Vidare är det av vikt att det kan uppställas kvalitetskrav på det arbete som bedrivs för brottsutsatta. Ideella organisationer inom civilsamhället lyder inte under samma lagstiftning som statlig och kommunal verksamhet och kan inte underställas samma kvalitetskontroller. Civilsamhället utgör ett värdefullt och viktigt komplement till en sådan kommunal verksamhet, inte minst för de personer som tappat sin tilltro till myndigheter. För en effektiv verksamhet krävs dock en stabil finansiering.

21. Fi ska verka för ett stärkt stöd till brottsutsatta genom att kommunala stödcentrum skapas för brottsutsatta i hela landet.
22. Fi ska verka för ett stärkt ekonomiskt stöd till frivilligorganisationer som arbetar med stöd till brottsutsatta.

LIKA INFÖR LAGEN

Polis, åklagare, advokater, domare och kriminalvård är alla delar av rättsväsendet och ska ha ett samlat ansvar för att motverka diskriminering på olika områden. Feministiskt initiativ vill se över befintlig lagstiftning, men också förändra bemötande och attityder inom rättsväsendet. Den självklara utgångspunkten för demokrati måste vara att alla kan känna sig trygga, respekterade och värdefulla som medborgare och individer. Likhet inför lagen ska vara en självklarhet, men är inte det i dagens Sverige. En genomgripande undersökning av hur befintliga lagar tillämpas ur ett genus- och hbtq+-perspektiv och antirasistiskt perspektiv är nödvändigt.

Feministiskt initiativ anser att grundutbildningar som utbildar personer till att arbeta inom rättsväsendet ska genomsyras av ett normkritiskt, maktkritiskt, antirasistiskt och genusmedvetet tänkande. Domstolsväsendet, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Kriminalvården måste aktivt arbeta med dessa perspektiv och inkorporera dem i sitt dagliga arbete. Inom domstolsväsendet kan det inte längre vara frivilligt att genomgå kompetensutvecklande utbildningar som syftar till att öka kunskaper om diskriminering, det ska vara obligatorisk kunskap. Alla som arbetar inom rättsväsendet ska genomgå utbildning i barns rättigheter. Detta ökar såväl rättssäkerheten som kvaliteten i arbetet samt bidrar till en långsiktig

samhällelig utveckling i riktning mot ett samhälle fritt från brott.

23. Fi ska verka för att grundutbildningar som utbildar personer till att arbeta inom rättsväsendet ska genomsyras av ett normkritiskt, maktkritiskt, antirasistiskt och genusmedvetet tänkande.
24. Fi ska verka för obligatorisk fortbildning i barns rättigheter och antidiskriminering för anställda inom rättskedjan.

J. ETT SAMHÄLLE FRITT FRÅN VÅLD

Frihet från våld är en grundläggande mänsklig rättighet som staten har det yttersta ansvaret att säkerställa. Våld är en form av maktutövning som tar sig många olika uttryck. Våldsutsatta kan ha skilda behov, varierande handlingsutrymme och olika möjligheter att få sina erfarenheter erkända. Kön är inte alltid den avgörande förklaringen till en individs makt och möjligheter, men i frågan om våldsutövande finns på strukturell nivå en tydlig koppling, då det allra mesta våldet utövas av män.

Människors livsvillkor formas i skärningspunkten för flera olika maktstrukturer. Av det totala våldet i Sverige och i världen är män starkt överrepresenterade som våldsutövare, över nittio procent. Våldet mot män respektive kvinnor ser ofta olika ut. Män utsätts oftare för våld i offentliga miljöer, medan våldet mot kvinnor ofta sker i det fördolda med låg anmälningsfrekvens till polisen. Strukturerna bärs upp av normer om manlighet där en känsla av behov att utöva kontroll utgör en viktig del. Våldsutövande har långtgående negativa konsekvenser för såväl individer som för samhället i stort.

Varje fall av dödligt våld är resultatet av ett samhällsligt haveri. Det allmänna måste ta sitt ansvar för att vi har ett fungerande förebyggande arbete och kunskap för att genomföra åtgärder som ger verklig effekt. Varje rekrytering till kriminalitet och våldsbejakande extremism är ett samhällsligt misslyckande. Det allmänna måste tillse att varje människa har förutsättningar för att välja en annan väg och skapa en ljus framtid.

Kvinnofrid är ett politikområde som utöver sexualiserat våld och våld i nära relationer även innefattar prostitution, sexuella trakasserier och hot. Därtill relaterar det till tvångsäktenskap, förtryck och våld i namn av heder samt potentiellt till reglering av pornografi.

MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Det strukturella våldet mot utsatta grupper kvinnor är grovt och omfattande. Som utsatta menas exempelvis flickor, kvinnor och transpersoner med beroendeproblematik, erfarenheter av prostitution eller kriminalitet, eller med normbrytande funktionalitet. Samhället i stort, i form av institutioner och myndigheter, såväl som dess individer, blundar ofta för och därigenom accepterar såväl det sexuella som det fysiska våldet som denna grupp systematiskt utsätts för. Mäns våld mot kvinnor är även ett grundläggande demokratiproblem. Kvinnors rädsla för våldtäkt begränsar rörelsefriheten i det offentliga rummet. Hat och sexualiserade hot mot kvinnor som tar plats i offentligheten, inte minst mot feministiska skribenter och politiker, syftar att tysta, underordna och marginalisera. Feministiskt initiativ ser allt detta våld som varken naturligt eller ofrånkomligt utan ansluter sig till den globala rörelse som arbetar för att våldet ska upphöra.

VÅLD I NÄRA RELATIONER

Kvinnojurer har som opinionsbildare räddat många enskildas liv och spelat en avgörande roll i kampen för att få våld i nära relationer och annat sexualiserat eller könsrelaterat våld etablerat som samhällsproblem, vilket det kräver gemensamma krafter för att möta. Inte minst har de jurer som har beredskap och kompetens att skydda kvinnor utsatta för våld i namn av heder en avgörande roll för brottsoffren. Dessa kvinnor utsätts för ett kollektivt hot och kan ha svårare att få stöd av myndigheter, samtidigt som de utsätts för rasism och har få alternativa möjligheter till skydd. En rad statliga initiativ har tagits för att möta problemet med våld i nära relation strukturellt. Bland annat har vi i Sverige infört brottsrubriceringarna grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning. Med utgångspunkt i forskning om våld i nära relationer var dessa nya brott avsedda att fånga ett systematiskt förtryck där enskilda våldshändelser, oavsett våldets natur, tillsammans visade ett mönster av kontroll och grov kränkning. Dessvärre visar utvärderingar att lagen inte alltid tolkas enligt lagstiftarens intentioner. Istället läggs fokus på enskilda händelser, som ibland avfärdas om de inte var för sig kan karaktäriseras som grov misshandel. Lagstiftningen har även andra begränsningar då lagar inom andra områden, som utlänningslagen och familjerätt, leder till att motstridigheter uppstår och att skyddet mot fortsatt våld allt för ofta prioriteras bort. Feministiskt initiativ verkar för att dessa lagar ska samverka med varandra istället för att motverka varandra.

Våld i nära relationer handlar i huvudsak om mäns våld mot kvinnor och barn och är i Sverige – och globalt – ett omfattande folkhälso- och säkerhetsproblem med stora samhällsekonomiska konsekvenser. Många kvinnor som lämnar en våldsam relation blir fortsatt utsatta för hot, trakasserier och fysiskt våld. Störst risk för dödligt våld är i samband med separation från förövaren, efter upprepat våld. De flesta kvinnor som mördas i Sverige är också mammor. Ofta är barnen närvarande och i drygt hälften av fallen får förövaren fortsatt vårdnad efter mammans död. Förövaren har således möjlighet att neka barnen behandling för sina psykiska men (se kapitel H. Socialpolitik).

MASKULINITET OCH VÅLD

Medan män oftare är både offer och förövare i offentliga miljöer, utgörs grov våld i nära relationer till allra största delen av mäns våld mot kvinnor och barn. Kvinnors våld mot män förekommer, men är ytterst sällan grovt fysiskt våld. Sedan 1990-talet finns officiellt i Sverige en etablerad förståelse av mäns våld mot kvinnor som samhällsproblem, relaterat till en strukturell snedfördelning av makt och resurser.

Könsmaktsordningen är en övergripande, global struktur som innebär att män som grupp är överordnade kvinnor som grupp. Det betyder inte att alla män har mer makt än alla kvinnor i alla situationer, men genom den västerländska historien har män och maskulinitet fått representera det

mänskliga, medan kvinnor och det vi betraktat som feminint i bästa fall setts som ett komplement till, men ofta underordnats, det manliga. Maskulinitet, det vill säga vad vi förknippar med män och manlighet, är historiskt föränderligt och styrs inte av biologiska förutsättningar utan av tolkningar och förväntningar – kulturella normer och strukturella villkor. Bland dessa normer om manlighet utgör beredskap att utöva våld en viktig del.

Människors livsvillkor formas i skärningspunkten för flera olika maktstrukturer. De flesta av oss är privilegierade i vissa avseenden, men underordnade i andra. Makt relaterad till funktionalitet, klass, könsidentitet, rasifiering, sexualitet och ålder spelar en central roll för hur våldet möjliggörs, förstås och hanteras av samhället (se vidare i kapitel H. Socialpolitik). Ett sådant mer nyanserat maktperspektiv kallas ibland intersektionellt perspektiv. Omständigheter som missbruk, fattigdom, psykisk ohälsa och förtryckande normer av varierande slag har också betydelse.

1. Fi ska verka för att det ska vara nolltolerans mot våld i alla dess former.
2. Fi ska verka för att det våldspreventiva arbetet utvecklas i Sverige och att fokus riktas mot kopplingen mellan maskulinitet och våld, samt med tydliga intersektionella perspektiv.
3. Fi ska verka för att våldspreventiva metoder så långt som möjligt ska vara baserade på de metoder som enligt utvärderingar visat bäst resultat.
4. Fi ska verka för att grundutbildningarna för jurister, poliser, lärare samt socionomer inkluderar utbildning med intersektionellt perspektiv om kvinnofrid, våld i nära relationer, våld i offentliga miljöer samt maskulinitetsnormer.
5. Fi ska verka för att polis och rättsväsende ges fortbildning i kvinnofrid och våld i nära relationer utifrån intersektionella perspektiv.
6. Fi ska verka för att skyddet för personer som utsätts för hot om våld ska stärkas, genom att efterlevandet av kontaktförbud skärps. För förövare som dömts till kontaktförbud för våld mot partner ska fotboja utfärdas.
7. Fi ska verka för att möjligheten att tvinga förövaren istället för den våldsutsatta att byta bostad utreds.
8. Fi ska verka för att brottsrubriceringarna grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning i större utsträckning tillämpas som det var tänkt när de infördes.
9. Fi ska verka för att överträdelse av kontaktförbud, skadegörelse, ekonomiskt våld, förföljelse och övergrepp i rättssak ska kunna ingå i brottet grov kvinnofridskränkning.
10. Fi ska verka för att straffet för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning höjs till minst ett år. Förövare som nekar eller avbryter erbjuden behandling bör få sitt straff förlängt, särskilt om förövaren har minderåriga barn.
11. Fi ska verka för att dömda våldsförövare som har vapenlicens fräntas denna.
12. Fi ska verka för att en person som dömts för våldsbrott ska kunna

- dömas både till fängelse och behandling samtidigt.
13. Fi ska verka för en nationell handlingsplan mot våld och sexuella övergrepp på utsatta flickor, kvinnor och transpersoner, oavsett legal status.
  14. Fi ska verka för ökad och långsiktig statlig finansiering av organisationer och projekt som arbetar för att hjälpa och stötta våldsutsatta alkohol- och drogberoende flickor, kvinnor och transpersoner oavsett ålder.

J.1 DÖDLIGT VÅLD I OFFENTLIGA MILJÖER

Om en händelse med dödligt våld leder till gripanden och en rättslig process kommer förundersökning, åtal och rättegång ske med koncentration på skuldfrågan. Frågan i rättsutredningen kommer att vara vem som har begått brottet medan frågan om varför lämnas därhän.

Varje fall av dödligt våld är resultatet av ett samhällsligt haveri: vi har som samhälle misslyckats med det våldspreventiva arbetet och det har föranlett dödsfall. Med hänsyn till bristen på utredning kring bakgrunden till grova brott är underlaget för att utveckla det förebyggande arbetet begränsat.

Polismyndigheten kan inte som ensam aktör vara ansvarig för det förebyggande arbetet mot dödligt våld. Att personerna bakom dödsskjutningar lagförs och att detta leder till fällande

domar är ett prioriterat uppdrag för samhället. Det är dock inte en åtgärd som minskar det dödliga våldet. Den viktigaste åtgärden för att minska gängrelaterade dödsskjutningar är att motverka rekrytering till kriminaliteten som ligger bakom skjutningarna. Andra aktörer i samhället än polisen måste arbeta – enskilt och tillsammans – för att motverka att sådan rekrytering sker. Det förebyggande arbetet måste ske i såväl skola och socialtjänst som inom rättsväsendet. Endast genom att skapa goda socioekonomiska villkor kan vi förebygga kriminalitet och våld (se vidare i kapitel H. Socialpolitik).

En viktig del i det förebyggande arbetet mot dödligt våld är att identifiera vem förövaren ofta är och vad som föranlett brottet för att på så sätt få kunskap om var och mot vem de förebyggande åtgärderna ska riktas. Män med utländsk bakgrund är överrepresenterade i statistiken och bakgrunden till detta är ofta det utanförskap som segregationen i vårt samhälle skapar. Samtidigt finns det forskning som tyder på att samhällets föreställningar om att män med utländsk bakgrund är våldsutövare föranleder att fler personer ur den gruppen lagförs än våldsutövare i andra grupper. Grundläggande åtgärder mot dödligt våld måste därför vara inriktade på att minska klyftor och att bryta både utanförskap och rasistiska strukturer inom rättsväsendet

Vid till exempel flygolyckor utreds och jämförs skälen till haveriet noggrant med utgångspunkt i bakgrunden till olyckan och vad som hade kunnat förebygga densamma. Vi vill införa en haverikommission med uppdrag att fördjupa sig i bakgrunden till varför grova brott begås. Utredningen ska göras

med fokus på den eller de faktiskt begått brottet, deras uppväxt, deras miljö och andra faktorer som haft betydelse för att katastrofen skulle inträffa. En kommission kan råda bot på de kunskapsbrister som finns genom att fungera som nav för utveckling, insamling och spridning av kunskap.

En annan viktig åtgärd är att tillse att tillgången till vapen minskar. Att införa strängare straff för vapeninnehav kan vara en del av lösningen. Ännu viktigare är dock att skapa en reell möjlighet för de som innehar oönskade illegala vapen att bli av med dessa på ett säkert sätt. Genom vapenamnestier kan illegala vapen lämnas in för omhändertagande av myndigheter istället för att hamna i händerna på någon som har för avsikt att bruka dem. Vi ser även att en stor del av de illegala vapen som finns i Sverige har ursprung från konflikter i andra länder vilket innebär måste lösningen i denna fråga nås i en internationell samverkan.

15. Fi ska verka för att det tillsätts en haverikommission kring våld i offentliga miljöer med ett långsiktigt uppdrag att vid sidan av fördjupningar i särskilda händelser samla kunskap och forskning. Kommissionen ska tillförsäkras medel och resurser för att kunna initiera forskning på området.
16. Fi ska verka för att Polismyndigheten, socialtjänsten och kriminalvården får i uppdrag att i samråd med civilsamhällets organisationer ta fram konkret handlingsplan kring förebyggande arbete mot dödligt våld.
17. Fi ska verka för att personalen som arbetar inom rättsväsendet utbildas i maktkritiskt och antirasistiskt tänkande med syfte att motverka den strukturella rasistiska synen på vilka som utövar dödligt våld.
18. Fi ska verka för att straffen för vapenbrott skärps.
19. Fi ska verka för ett ökat genomförande av vapenamnestier i Sverige.
20. Fi ska verka för att det inom EU genomförs vapenamnesti samt andra åtgärder som kan stötta andra länder i arbetet mot illegala vapen.
21. Fi ska verka för ett ökat användande av konkreta och individuellt anpassade handlingsplaner för att tidigare brottsutövare inte ska återfalla i brott.
22. Fi ska verka för ett ökat stöd till civilsamhällets organisationers och kommuners verksamhet mot våldsbejakande extremism.

J.2 VÅLD OCH MEDBORGARSTATUS

Mänskliga rättigheter samt frihet från våld och förtryck måste alltid vara utgångspunkten i politiken. Alla våldsutsatta bör vidare ges samma möjligheter till skydd och stöd, oavsett medborgarstatus. Ensamstående kvinnor på flykt, med eller utan barn, är en särskilt utsatt grupp. Många har erfarenheter av övergrepp och kan som asylsökande bli fortsatt utsatta på Migrationsverkets boenden. Det är oacceptabelt. Ensamstående kvinnor bör inte tvingas bo tillsammans med främmande män.

Kvinnor och barn utan medborgarskap i Sverige befinner sig i en särskilt

utsatt situation om de kommit hit genom anknytning till en svensk medborgare och utsätts för våld av den. Förövare kan utnyttja det faktum att de utsatta inte kan söka hjälp från myndigheter i fruktan för utvisning. Tvåårsregeln innebär att de som har kommit till Sverige genom anknytning, som äktenskap, inte får fortsatt uppehållstillstånd om en skilsmässa genomförs inom två år. Vissa män konsumerar på detta sätt ett antal kvinnor, utan att samhället reagerar. Kvinnans möjligheter att stanna i Sverige eller att få stöd är begränsade, då samhället skapat ett beroendeförhållande gentemot den svenska parten. Fenomenet är ett uttryck för hur rasism och sexism inte sällan samspekar och förstärker varandra. Regeln ger uttryck för en människosyn där svenska medborgare och personer med uppehållstillstånd ges rätt att utnyttja utländska medborgare, genom att de blir ett bihang till den svenska parten – och detta drabbar oftast kvinnor.

23. Fi ska verka för ett ökat statligt och kommunalt ansvarstagande för att förebygga våld mot alla som befinner sig i Sverige, oavsett medborgarskap. Det gäller även skydd av våldsutsatta mot fortsatt våld samt behandling av utsatta och förövare.
24. Fi ska verka för att ensamstående asylsökande kvinnor som så önskar ska ges möjlighet att bo endast tillsammans med andra kvinnor och barn.
25. Fi ska verka för att asylsökande kvinnor som uppger erfarenhet av våld bereds plats på skyddade boenden med stödverksamhet för våldsutsatta. Migrationsverket ska vara skyldiga att informera kvinnorna om deras rätt till skydd och stöd och betala för deras plats på dessa boenden.
26. Fi ska verka för att kommunen ansvarar för samordningen mellan myndigheter i ärenden som rör våld i nära relationer. De våldsutsatta ska inte själva behöva ansvara för denna samordning. Myndigheter måste lära av varandras expertis inom exempelvis funktionssätt, missbruk och särskilda stödbehov.
27. Fi ska verka för att tvåårsregeln i utlänningslagen tas bort, då den strider mot kvinnors mänskliga rättigheter.
28. Fi ska verka för att kvinnofridslagen ska ha företräde framför utlänningslagen. Papperslösa kvinnor som utsätts för hot, misshandel, utpressning, trakasserier eller sexuella övergrepp ska fredas och garanteras skydd i samband med brott.
29. Fi ska verka för att information om mänskliga rättigheter och svensk kvinnofridslagstiftning/fridslagstiftning förmedlas till delaktiga parter vid så kallad kärleksinvandring.
30. Fi ska verka för att information om mänskliga rättigheter och svensk kvinnofridslagstiftning/fridslagstiftning inkluderas i SFI-utbildningen. Alla ska ha kunskap om sina rättigheter och var det går att vända sig för att få skydd och stöd.

J.3 VÅLD OCH FÖRTRYCK I NAMN AV HEDER

Frihet från våld och förtryck och rätten att bestämma över sitt liv och sin kropp är en grundläggande mänsklig rättighet som måste säkras. Ökade resurser till skolans elevhälsa och kompetensutveckling av skolans personal ska främja ungas möjligheter att få nödvändig hjälp och stöd. Förbättringar inom rättsväsende och ökade resurser till jourerna och socialtjänsten ska även komma utsatta för detta slags våld till del, men särskilda insatser behövs också.

Många i Sverige lever med normer som innebär begränsningar av rätten att själv bestämma över sin sexualitet och val av partner. Familjens heder anses enligt dessa begränsande normer vara överordnad individens frihet och kopplas till särskilt till flickors och kvinnors påstådda eller faktiska sexuella beteende. Kraven på de unga kvinnornas oskuld är en nyckelfråga, men även hbtq+-personer och unga män förtrycks genom att exempelvis tvingas delta i förtrycket av sina systrar eller utsättas för våld om de lever ut sin sexualitet som inte ingår i heteronormen. Förtryck i namn av heder har inte sin grund i någon enskild religion. Både kvinnor och män kan såväl delta i, som själva utsättas för förtryck i namn av heder. Feministiskt initiativ anser att det är av yttersta vikt att synliggöra alla berättelser om våld och förtryck.

Idag finns en större beredskap att ge skydd från fortsatt våld. Kunskaperna bland myndigheter och professionella har ökat och ny lagstiftning syftar till att skydda alla barn mot äktenskap. Insatserna är dock inte tillräckliga.

Förtryckets kollektiva karaktär innebär utmaningar för rättsväsende och socialtjänstens familjeorienterade arbetssätt. När stora delar av en familj, skola, samhälle eller bekantskapskrets godkänner eller deltar i förtrycket krävs riskbedömningar och åtgärder som tar hänsyn till detta.

Mot bakgrund av att hedersrelaterat våld och förtryck utnyttjar offrets beroendeställning till familj, släkt och sociala sammanhang och att det tar sig specifika uttryck bör heder som motiv till brott införas som försvårande omständighet i straffmätningen. Redan idag beaktas ofta hedersmotiv som försvårande, men tillämpningen behöver bli mer rättssäker, genom att tydliga kriterier utreds och uppställs.

Feministiskt initiativ vill att polis och åklagare ska markera misstänkt hedersmotiv på ett särskilt vis genom så kallad flaggning. På så sätt kan brottens omfattning kunna kartläggas, kunskapen öka och insatserna bli mer ändamålsenliga. Flaggning sker redan idag vid misstänkt våld i nära relation. Eftersom våld kan utföras av förövare som inte är närstående måste praxis i domstol av begreppet "närstående" även kunna inkludera personer som ingår i offrets vidare sociala kontext.

Unga gifts bort utomlands, i typfall under sommarlovet. Mer resurser behöver avsättas för att öka skyddet mot barn- eller tvångsäktenskap. Efter förebild från Norge och Storbritannien vill Feministiskt initiativ inrätta en särskild enhet inom Polisen, med uppdrag att förebygga, motverka och i de fall en

ungdom förs ut ur landet för att giftas bort – hitta och hämta hem hen. Tyngdpunkten ska dock ligga på det förebyggande arbetet i samverkan med andra myndigheter, och enheten ska ha befogenhet att spärra pass inför misstänkt tvångs gifte.

Feministiskt initiativ arbetar för att ingen ska få sitt liv begränsat genom hot, våld, övergrepp och förtryck i hederns namn. En antirasistisk feminism synliggör dessutom hur patriarkala strukturer i samverkan med strukturell rasism påverkar hedersproblematiken.

31. Fi ska verka för att personer inom relevanta professioner, som pedagoger, elevhälsopersonal, kuratorer på ungdomsmottagningar, polis och utredare inom sociala barnvården ges fortbildning om barn- och tvångsäktenskap och andra brott i namn av heder och religion, ur intersektionella perspektiv. Utbildningen ska inkludera riskbedömning.
32. Fi ska verka för att skolans uppdrag för att säkerställa alla barns rättigheter utvecklas och tillämpas. I uppdraget ska det ingå att informera alla barn, unga och föräldrar om deras rättigheter.
33. Fi ska verka för att barn och ungdomar som är utsatta för våld och förtryck i namn av heder ska erbjudas möjlighet att byta skola.
34. Fi ska verka för att polis, skola och socialtjänst höjer ambitionerna och skapar en bättre samverkan vad gäller att motverka barnäktenskap.
35. Fi ska verka för att ökade resurser avsätts till att hämta hem och skydda unga, som i typfallet gifts bort utomlands under skollov.
36. Fi ska verka för att en särskild enhet mot barn- och tvångsäktenskap inrättas inom Polisen, med uppdrag att förebygga och motverka dessa brott. Enheten ska samverka med andra myndigheter och organisationer i Sverige och internationellt, och ha befogenhet att spärra pass vid misstanke om förestående resa för tvångs gifte.
37. Fi ska verka för att alla äktenskap där någon av makarna är minderårig ska upplösas. Asylsökande barn som är gifta ska ha status som ensamkommande barn och skyddas från barnäktenskap.
38. Fi ska verka för att råd, stöd och informationsmaterial tas fram för pojkar och unga män som utsätts för våld i namn av heder i de fall då de tvingas delta i förtrycket av sina släktingar.
39. Fi ska verka för att begreppet närstående i kriterierna för brottsrubriceringarna grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning uttryckligen ska inkludera släktingar och andra personer i den utsattas nätverk.
40. Fi ska verka för att heder som motiv till brott beaktas som försvårande vid straffmätning. Detta ska ske på ett rättssäkert sätt utifrån tydligt fastställda kriterier.
41. Fi ska verka för att flaggning används vid utredningar om misstänkta brott med hedersmotiv.

J.4 KÖNSSTYMPNING

Könsstympning är en allvarlig form av våld, i strid med mänskliga fri- och

rättigheter och med negativa konsekvenser för flickors och kvinnors hälsa. Övergreppet begås mot flickor och kvinnor, ofta med syftet att kontrollera kvinnans kropp och sexualitet. Mer än 130 miljoner kvinnor i världen är könsstympade och fortfarande utförs omkring tre miljoner könsstympningar årligen.

Könsstympning förbjöds i svensk lag år 1982. Sedan 1999 kan personer också dömas för könsstympningsbrott i Sverige, även om brottet begåtts i länder där det inte är straffbart. I Sverige bedrivs dock inte längre något aktivt arbete för att förebygga könsstympning. Mer kunskap krävs i såväl utbildningsväsendet som inom hälso- och sjukvården och föreningslivet. Trossamfund bör tydligare involveras då de kan ha en central roll i arbetet mot dessa övergrepp. Feministiskt initiativ vill att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram en ny handlingsplan för att förebygga och bekämpa könsstympning i Sverige. Även möjligheten att förlänga preskriptionstiden för könsstympningsbrott bör ses över så att det även i vuxen ålder ska gå att anmäla brott en utsatts för som barn.

Eftersom det idag inte görs några kartläggningar om förekomsten av könsstympning i Sverige bör en större sådan genomföras. Riskbedömning baserad på evidensbaserad forskning på området bör utföras. Det är viktigt att arbetet mot könsstympning utgår från ett antirasistiskt perspektiv och inte inskränker flickors och kvinnors kroppsliga integritet, som vid omotiverade tvångsundersökningar.

Feministiskt initiativ motsätter sig omskärelse av icke medicinska skäl av pojkar under 18 år.

42. Fi ska verka för att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram en ny handlingsplan mot könsstympning, med fokus på förebyggande insatser.
43. Fi ska verka för att preskriptionstiden för könsstympningsbrott ses över.
44. Fi ska verka för att Sverige intensifierar arbetet mot könsstympning såväl nationellt som internationellt.
45. Fi ska verka för att information om rekonstruktionskirurgi efter könsstympning sprids.

J.5 VÅLDTÄKT OCH SEXUELLA ÖVERGREPP

Enligt Brottsförebyggande rådet begås cirka 100 våldtäkter varje dag i Sverige. Ungefär en tiondel av alla fall anmäls. Mindre än en femtedel av anmälningarna leder till åtal och av dessa leder en ytterst liten del till fällande dom. Många flickor, kvinnor, pojkar, män och andra som utsätts för våldtäkt låter bli att anmäla av rädsla för att inte bli trodda. Statistiken visar också att chansen att få upprättelse är låg. Många som utsätts skäms över det som hänt och tar själva på sig skulden. Några grupper som är särskilt utsatta för sexuella övergrepp och som sällan anmäler övergreppen är hbtq+-personer, flickor, kvinnor och transpersoner med drogproblematik, samt personer med neuropsykiatriskt normbrytande funktionalitet.

För att komma till rätta med såväl den låga anmälningsstatistiken som med den låga andelen fällande domar bör bemötandet av de utsatta förbättras och kvaliteten på förundersökningarna höjas. Insatser ska göras i form av obligatoriska utbildningar om genusperspektiv, hbtq+-perspektiv, funktionsperspektiv, flickor och kvinnor med drogproblematik och mäns våld mot kvinnor inom såväl polis- och rättsväsende som inom skolundervisningen. Förekomsten av och synen på våldtäkt hänger ihop med föreställningar särskilt kring kön, makt, sexualitet, funktionsförmåga och våld. Sexuellt våld är den allra mest könade typen av våld, då det nästan uteslutande utövas av män. För att förändra föreställningar och praktiker kopplade till sexualitet och våld behöver normer kring kön utmanas.

Feministiskt initiativ ska också verka för att reparativ rättvisa införs som komplement till dagens rättssystem. Reparativ rättvisa syftar till att ge den som utsatts för sexualbrott upprättelse och kan ske genom exempelvis medling. Den utsatta sätter då upp villkoren och på vilket sätt den vill ha upprättelse: det kan handla om materiella åtgärder som skadestånd eller kontaktförbud, eller mer symboliska åtgärder som ursäkter. Åtgärderna nedtecknas sedan i ett civilrättsligt avtal. Medlingen kan ske personligen, via ombud eller via digitala medier, och är ett sätt för den utsatta att få tillbaka makten. Reparativ rättvisa syftar inte till att ersätta det konventionella rättssystemet utan är ett sätt för de som av olika anledningar aldrig når domstolen att få upprättelse, och på så sätt minska det enorma mörkertalet av sexualbrott.

Den stigmatiserade gruppen flickor, kvinnor och transpersoner i drogberoende, prostitution och kriminalitet utsätts ofta för upprepade sexuella övergrepp av inte bara partners och sexköpare, utan även av företrädare för polis, sjukvård, socialtjänst, behandlingshem och andra myndighetspersoner.

En annan utsatt grupp är barn som har normbrytande funktionalitet och som utsätts i mycket högre grad för sexuella övergrepp och våld från närstående som barnet står i beroendeställning till. Mörkertalet här är högre än övergrepp som sker inom en familj med full funktionsförmåga då familjesituationen anses komplex och att familjen inte vill utsätta barnet med normbrytande funktionalitet för processen med rättegång.

Precis som våldtäkt och sexuellt våld som strategi i krig och konfliktområden runt om i världen, handlar sexuellt våld i Sverige om maktutövande. Sammanhanget och övergreppen ser oftast annorlunda ut här än i krigssituationer, men handlingarna är inte väsensskilda. Ytterst kan våldtäkt även förstås som ett demokratiproblem genom att hotet om att utsättas för våldtäkt begränsar i synnerhet unga kvinnors vardag och inskränker deras rörelsefrihet. På så sätt handlar förekomsten och hotet om våldtäkt om människors skilda handlingsutrymme och frihet (se avsnittet T.1 Konflikt hantering, fredsbyggande och säkerhetsarbete).

46. Fi ska verka för en förbättrad sexualundervisning avseende kunskap om maktrelationer, genus, samtycke och kroppslig integritet.

47. Fi ska verka för att personer som utsatts för våldtäkt ska erbjudas kostnadsfri rådgivning av en advokat.
48. Fi ska verka för att polisen efterlever sin skyldighet att informera om rätten till målsägandebiträde så snart det är möjligt.
49. Fi ska verka för att väntetiden i domstolar kortas.
50. Fi ska verka för att utbildning om kön, sexualitet, normbrytande funktionalitet och våld ska vara obligatorisk för socialtjänsten, sjukvården, polis, åklagare och domare samt Migrationsverket.
51. Fi ska verka för att information om hur övergrepp begångna av polis och andra myndighetspersoner kan anmälas och stöd i processen ska göras lättillgängligt.
52. Fi ska verka för att personalen inom kriminalvården ska få regelbunden utbildning om sexuellt våld.
53. Fi ska verka för att behandlingsmetoder utvecklas för behandling av våldsutövare.
54. Fi ska verka för att en ska kunna anmäla sexuellt våld oavsett legal status.

J.6 PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL

Prostitution och människohandel för sexuella ändamål är ett av våldets uttryck och ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Bakgrunden till att människor hamnar i prostitution kan vara flykt undan krig och förtryck, fattigdom, tvång och hot, drogberoende eller självskadebeteende. Därför måste en feministisk kamp mot människohandel gå hand i hand med kampen mot fattigdom och global ojämlikhet, och för fred.

Prostitution kan ta sig många uttryck. Ibland är det en ren ekonomisk transaktion. Ibland kan en utsatt flicka, kvinna eller transperson betala med sin kropp för att tillgodose grundläggande behov som mat, tak över huvudet eller i förekommande fall droger.

I #utan skyddsnet uppgav 60 procent att de utsatts för övergrepp före 15 års ålder. Många som utsatts för tidiga övergrepp hamnar senare i drogberoende och prostitution. Mer än hälften av de som prostituerar sig har börjat innan 15 års ålder. För unga människor med så pass allvarlig problematik krävs också speciella insatser. Den kunskap och kompetens som utvecklats hos Mika-mottagningarna måste tas tillvara och utvecklas.

Olika utredningar bland annat UNICEF:s rapport visar att ensamkommande barn/ungdomar, papperslösa personer samt EU-medborgare i Sverige tillhör den särskilda sårbara gruppen och kan hamna i prostitution eller människohandel eller både och. Migranter och nyanlända kvinnor utnyttjas systematiskt såväl under flykt som på plats i Sverige. Den som är papperslös lever utan möjlighet till skydd eller rättssäkerhet om den skulle bli utsatt för brott. Att anmäla ett övergrepp är omöjligt eftersom polisen utgör ett hot om avvisning. Arbetsgivare, bostadsuthyrare, anförvanter eller andra som känner

till situationen och som misshandlar, hotar, utnyttjar ekonomiskt eller sexuellt med vetskapen om att det inte kan polisanmälas.

Handeln med människor för sexuella ändamål är vår tids slavhandel. Enligt FN:s beräkningar förs över två miljoner människor över nationsgränserna varje år i syfte att utnyttjas för sexuella ändamål, varav 85 procent är kvinnor och flickor. Global orättvisa, konflikter och fattigdom är grundläggande orsaker till människohandel och prostitution.

Arbetet för att minska prostitutionen måste tydligare inriktas på att minska efterfrågan och att kraftfullt avvisa idén om mäns rätt att konsumera och exploatera kvinnors, transpersoners, barns och andra mäns kroppar. Oavsett säljarens kön är köparna till allra största delen män. Den svenska staten måste ta ett betydligt större ansvar i denna fråga. Feministiskt initiativ vill inrätta ett nationellt kunskaps- och resurscenter mot sexköp och människohandel. Centret ska få i uppdrag att stärka sexköpslagens normerande funktion genom informationsinsatser, utbilda och samverka med alla berörda privata och offentliga aktörer. Det ska ta fram förslag som syftar till att minska mäns efterfrågan på sexuella tjänster, samordna och utveckla stödet till personer som vill lämna prostitutionen, samt fungera som en samordnare i Sverige som ska arbeta för att stötta socialtjänsten i återvändandeprocessen och ha ansvaret för de nödvändiga kontakterna som måste tas med aktörer i transit- och ursprungsländer.

55. Fi ska verka för inrättande av ett Nationellt kunskaps- och resurscentrum mot sexköp och människohandel för sexuella ändamål.
56. Fi ska verka för att kravet på dubbel straffbarhet vid sexköp utomlands tas bort.
57. Fi ska verka för att möjligheten för brottsoffer inom prostitution att kräva skadestånd ska utredas och förstärkas.
58. Fi ska verka för att konsulat på svenska ambassader i ursprungsländer tillhandahåller information på landets språk om vilka myndigheter och organisationer som erbjuder hjälp till den som blir utnyttjad i Sverige.
59. Fi ska verka för att de offer för människohandel som vill stanna i Sverige ska få permanent uppehållstillstånd.
60. Fi ska verka för att införa en kommunal skyldighet att erbjuda skyddat boende för offer för människohandel och prostitution.
61. Fi ska verka för att all utsänd personal som ska tjänstgöra utomlands ska gå obligatorisk utbildning om mäns våld mot kvinnor och barn, inklusive prostitution och människohandel.
62. Fi ska verka för att nationella riktlinjer och tydliga rutiner för återvändande införs hos ansvariga myndigheter, som till exempel att fastställa riktlinjer om vilken myndighet som ska ha ansvaret för kontakten med brottsoffret, vilken information som ska ges, samt för hur brottsoffret på bästa sätt förbereds inför ett återvändande till Sverige för rättegång om personen inte vill stanna i Sverige.
63. Fi ska verka för att Sverige aktivt ska verka för införandet av en sexköpslag enligt den svenska modellen inom EU och FN.

64. Fi ska verka för stöd och behandling enligt MIKA-modell för dem som vill lämna prostitution. Behandlingen ska vara tillgänglig i hela landet, kunna genomföras anonymt och inte ha någon nedre åldersgräns.
65. Fi ska verka för att en översyn av lagstiftningen kring sexköp, människohandel och koppleri genomförs, med målet att sexköp ska kunna dömas som våldtäkt.

J.7 PORNOGRAFI OCH SEXUALISERING AV DET OFFENTLIGA RUMMET

Varje samhälle som åtagit sig att arbeta för mänskliga rättigheter och jämställdhet bör aktivt motverka sexistisk sexualisering och utmana stereotypa föreställningar om kön. FN:s Kvinnokommitté har kritiserat Sverige för den utbredda sexualiseringen av det offentliga rummet och den ökande normalisering av pornografi i samhället som de menar underminerar kvinnors rättigheter. Pornografiska uttryck och sexualisering av det offentliga rummet finns överallt i vår vardag. Genom ett sexistiskt bildspråk i media och reklam legitimeras och befästs könsnormer och maktordningar i samhället. Att kvinnor i högre utsträckning än män avbildas som sexualiserade objekt kan förstås som ett demokratiproblem. Sexualisering och objektifiering motverkar principen om människan som ett självständigt subjekt och kan inskränka kvinnors möjlighet att värna sin kroppsliga integritet.

Pornografi handlar inte alltid om förtryck och exploatering. Feministiskt initiativ är dock kritiskt till den globala industri som årligen omsätter mångmiljardbelopp och som är intimt förknippad med människohandel, prostitution, strippklubbar och andra former av sexuell exploatering och som ger uttryck för en patriarkal och nedvärderande kvinnoyn. Jämställdhet och jämlikhet kan inte uppnås så länge det är möjligt att köpa andra människors kroppar genom prostitution, stripp- eller sexklubbar. Sexualisering av det offentliga rummet och pornografiska uttryck påverkar människors syn på kön och sexualitet och förstärker en föreställning om kvinnor som varor som kan konsumeras. Ett exempel på en yrkesgrupp som är utsatt för sexuella trakasserier och övergrepp är hotellstäderskor, som på ett mycket konkret sätt drabbas av porrens direkta påverkan på manliga hotellgäster. Att arbeta mot pornografi och objektifierande framställningar är således en viktig del av ett våldsförebyggande arbete.

66. Fi ska verka för att en lagstiftning mot könsdiskriminerande reklam införs.
67. Fi ska verka för att strippklubbar förbjuds.
68. Fi ska verka för att hotell ska vara porrfria.
69. Fi ska verka för att myndigheter och statliga bolag inför och konsekvent följer riktlinjer för porrfria hotell, mot porrkonsumtion samt sexköp i samband med tjänsteresa.
70. Fi ska verka för att lagstiftningen kring pornografi ses över och att möjligheten att begränsa spridningen av pornografi utreds.

71. Fi ska verka för att barn under 18 år inte får utnyttjas i något pornografiskt sammanhang. Lagstiftningen ska skärpas så att det handlar om faktisk ålder och inte är en bedömningsfråga.

K. BARNRÄTT

Feministiskt initiativ vill se ett samhälle där alla barn värderas lika högt och inget barn far illa. Vi gör ingen skillnad på barn och barn. Alla barn ska få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Vi ska kämpa för att inget barn utsätts för våld, utnyttjande, sexuella övergrepp eller diskriminering. Vi ska se till att utbildning, hälsovård, kultur och fritidsaktiviteter finnas tillgängligt för alla barn och att inget barn tillåts att falla mellan stolarna. Feministiskt initiativ vill stärka barns rättigheter i Sverige och ge FN:s konvention om barnets rättigheter en starkare rättslig status. Vi vill att Sverige ratificerar det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen samt ge barnets rättigheter företräde framför nationell lagstiftning vid eventuella konflikter. Staten ska alltid ta hänsyn till barnets bästa när beslut fattas som får stor inverkan på barns liv.

Feministiskt initiativ kommer aldrig acceptera likgiltighet inför barns lidande och menar att barnperspektivet måste stå i centrum inom flyktingpolitiken. Barns individuella skyddsbehov prövas sällan, utan barn tenderar att ses som bihang till sina vårdnadshavare. Ensamkommande barn på flykt misstänkliggörs och utsätts i Sverige bland annat för ovetenskapliga åldersbedömningar, i syfte att tillgodose rätten till skydd för så få som möjligt. Feministiskt initiativ menar att Sverige istället skulle kunna gå före och visa att barns rättigheter inte måste stå i motsats till stark generell välfärd. Feministiskt initiativ vill att Sverige ska stärka rättigheterna för barn som far illa på grund av fattigdom, krig, diskriminering och sexuell exploatering. Flickors specifika utsatthet måste uppmärksammas särskilt (se vidare avsnitt T.1 Migrationspolitik).

Feministiskt initiativ menar att det kräver en förändrad samhällsattityd för att barn ska tas på allvar. Den barnsyn som präglar barnkonventionen måste genomsyra alla samhällsområden. Det kräver ökad kunskap om barns rättigheter hos yrkesverksamma, föräldrar och barn. Feministiskt initiativ tycker att det är oacceptabelt att barn får ojämn tillgång till sina rättigheter beroende på vilken kommun eller område de bor i och att skillnaderna i ekonomiska och sociala villkor mellan olika grupper av barn ökar i Sverige. Ekonomisk utsatthet i barndomen har starka samband med en rad andra former av utsatthet, både som barn och som vuxen. Feministiskt initiativ vill motverka barnfattigdom och strukturella skillnader i barns villkor genom att verka för en starkare generell välfärd, socialpolitik och insatser mot segregation, diskriminering, sexism och rasism. Barn ska få kunskap om sina rättigheter och stöd för att organisera sig i syfte att påverka sina egna livsvillkor.

Sexuella övergrepp mot barn har länge varit ett underskattat problem, som polis och rättsväsende inte har fått tillräckliga resurser och beredskap för att möta. Feministiskt initiativ vill se ett ökat fokus på att bekämpa dokumenterade sexuella övergrepp på barn och motverka handel med

barn som varor. Feministiskt initiativ vill se genomgripande arbete med förebyggande insatser för att förhindra sexuella övergrepp på barn.

1. Fi ska verka för att FN:s barnkonvention, ska ha företrädare framför nationell lagstiftning vid eventuella konflikter.
2. Fi ska verka för att regeringen ansluter sig till det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om enskild klagomekanism för barn och att varje kommun har en barnombudsman med mandat att hantera enskilda fall. Fi ska också verka för att Barnombudsmannen nationellt för i uppdrag att ta emot individuella klagomål från barn i de fall barn har fått sina mänskliga rättigheter kränkta av det offentliga.
3. Fi ska verka för att regeringen tar fram nationella barnrättspolitiska målsättningar i likhet med de jämställdhetspolitiska målen och att Sveriges kommuner och Regioner får i uppdrag att göra årliga uppföljningar.
4. Fi ska verka för att all personal inom det offentliga för kontinuerlig fortbildning i barnrättsfrågor och barnperspektiv.
5. Fi ska verka för att all offentlig verksamhet som tar beslut som berör barn ska använda sig av barnkonsekvensanalyser där både barnrättsperspektiv, barnperspektiv och barnets perspektiv ligger till grund för beslut i största möjliga mån.
6. Fi ska verka för att myndigheter ska redogöra för de resonemang som ligger till grund för beslut som rör barn. Till exempel att redovisa hur barnets bästa har tillgodosetts eller beaktats. I de fall barnets bästa inte kan prioriteras framför andra hänsynstaganden ska barn ges anpassad information om skälen, samt möjlighet att framföra sin mening.
7. Fi ska ge i uppdrag till Universitetskanslersämbetet att utfärda föreskrifter för utbildning inom människonära yrken så som socionom-, polis-, lärar-, förskolläraryrken, psykolog- och sjukvårdsutbildning, så att de innehåller krav på kunskap i Barnkonventionen och barnperspektiv.
8. Fi ska verka för att tillsätta en granskning för hur beslut inom asylärenden, rättsväsende och socialtjänstutredningar tagit hänsyn till barnets bästa.
9. Fi ska verka för att isolering av barn ska förbjudas, oavsett uppkommen situation.
10. Fi ska verka för att brottet innehav av barnpornografi, som idag ses som ett dokumenterat sexuellt övergrepp på barn, definieras som ett brott mot barnet.
11. Fi ska verka för att den som döms för barnpornografibrott åläggs att betala inte bara ersättning till brottsofferfonden utan även ersättning med ¼ prisbasbelopp.
12. Fi ska verka för att dokumenterade sexuella övergrepp mot barn ska ses som ett brott mot barnet och inte mot allmän ordning och sedlighet. Barn ska på sätt kunna bli egen part i målet, med eget juridiskt ombud,

rätt till skadestånd och erbjudas behandlingsinsatser. (mer om direkt

- och indirekt våld mot barn i kapitel H. Socialpolitik)
13. Fi ska verka för att våld mot barn särskiljs i lagstiftningen från andra former av våld för att markera allvaret.
  14. Fi ska verka för att barns rättigheter tas bättre tillvara i rättsprocesser och att verksamma inom rättsväsendet utbildas i frågor om barns rättigheter.
  15. Fi ska verka för att alla som utreder brott mot barn ska ha särskild utbildning i att prata med barn. Specialistkompetens om barn, exempelvis vad gäller samtalsmetodik och psykologiska reaktioner på övergrepp, bör samlas på ett och samma ställe.
  16. Fi ska verka för att kunskapen om våld och sexuella övergrepp mot barn ökar bland barn, närstående, relevanta myndigheter och skolpersonal.
  17. Fi ska verka för att förskola och skola tar ett större ansvar för att förmedla och implementera barns rättigheter med utgångspunkt i barnkonventionen.
  18. Fi ska verka för att myndigheter som kommer i kontakt med barn utvecklar barnanpassad och åldersadekvat information.
  19. Fi ska verka för att alla verksamheter för barn genomsyras av ett intersektionellt perspektiv.
  20. Fi ska verka för att det svenska biståndet ska ha ett tydligare barnrättsperspektiv i både policyer, strategier och insatser.
  21. Fi ska verka för att barns individuella skyddsbehov alltid prövas i asylprocessen.
  22. Fi ska verka för att alla barn får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda oavsett legal status.

L. SAMHÄLLSPLANERING OCH BOSTADSPOLITIK

L.1 NORMKRITISK SAMHÄLLSPLANERING

En feministisk och normkritisk samhällsplanering är demokratisk. Den utgår ifrån medborgarna och analyserar ur ett intersektionellt perspektiv vilka som gynnas respektive missgynnas av hur samhället är uppbyggt. Hur vi fysiskt utformar samhället påverkar våra beteenden, men även sociala strukturer och hur makt, resurser och inflytande fördelas. Genom samhällsplanering kan vi påverka jämställdheten, minska segregationen och öka delaktigheten i samhället.

Feministiskt initiativ ser på samhälls- och stadsbyggande som en konkret form av fördelningspolitik och ett strategiskt verktyg med lång verkningstid för alla typer av hållbarhetsarbete: socialt, ekonomiskt och ekologiskt. Feministiskt initiativ vill se ett samhälle där det offentliga rummet skapas och drivs av de människor som berörs av det. Via medborgarprocesser ska samhället planeras och byggas utifrån idéer om fysisk och medmänsklig öppenhet och att området tillhör alla som bor där. Dessutom ska barnperspektiv alltid beaktas i planeringen och barn ska vara en naturlig samarbetspartner i gestaltningen i allt från hur hela områden ska utvecklas till hur en skolgård ska byggas.

I dagens samhällsplanering finns tydliga normer kopplade till ekonomiska och politiska maktförhållanden och intressen som påverkar hur vi bygger våra samhällen. Ofta prioriteras synliga majoriteter, funktionsnormativa, vuxna och män. En normkritisk samhällsplanering ställer grundläggande frågor kring både vilka platser som görs viktiga och för vems behov som dessa platser planeras. Feministiskt initiativ menar att vi, för att uppnå en jämställd och jämlik värld fri från diskriminering, måste ifrågasätta de rådande normerna för hur samhällen planeras och byggs. Då skapas en politik där samhällen byggs utifrån invånares skilda behov och möjliggör för social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. En förutsättning för att bygga ett samhälle som motverkar diskriminering är att människor som arbetar med samhällsplanering och bostadsproduktion har kunskaper om diskrimineringsgrunderna och maktordningar. De behöver därför kontinuerlig utbildning inom dessa områden.

Feministiskt initiativ ifrågasätter staden som norm. För att möjliggöra omställning till ett hållbart samhälle krävs en levande landsbygd. Storstadsnormen präglar samhällsdebatten, samhällsplaneringen och resursfördelningen i mycket hög utsträckning. Feministiskt initiativ vill därför utmana bilden av landsbygderna som passiva, problematiska och i behov. Vi ser och erkänner de starka lokalsamhällen som, i en globaliserad värld där centrum profiterar på periferin, hanterar och löser dessa utmaningar och

ställer om till ett mer hållbart samhälle. Det lokala demokratiska arbetet i byalag och andra föreningar är själva fundamentet för ett rikt demokratiskt samhälle och det är där som en feministisk samhällsplanering tar sin utgångspunkt.

Feministiskt initiativ ser att det finns en trafikmaktordning där bilen har företräde före kollektivtrafik, cykel och fotgängare och där de olika trafikslagen tilldelas olika mycket resurser, utrymme och status. I samhällsplaneringen måste satsningar göras på kollektivtrafik och på en stadsplanering som är anpassad till cykel och gångtrafik. Med en samhällsplanering som i större utsträckning utgår ifrån att det du behöver ska finnas i ditt närområde skulle resandet kunna minska i tätbebyggda områden. Bostadsbyggandet ska vara en del av ett samhällsbygge som placerar förskola, skola och arbetsplatser i närheten av bostäder.

En mer hållbar stad måste byggas med grönområden, grönska mellan husen och stadsodlingar. Det är en förutsättning för att exempelvis kunna ha en fungerande dagvattenhantering vid ökad mängd skyfall som är ett resultat av klimatförändringarna. Alla har inte heller råd eller möjlighet att ta sig till gröna landskap och därför blir det en klassfråga vem som har tillgång till de gröna kulturarven. Att bygga bort kulturella mötesplatser som kolonilotter och annan planerad grönstruktur riskerar att skapa skarpa gränser mellan invånare i samhället, då det blir svårare att mötas utanför varje enskild invånares hem.

I samhällsplaneringen ska inte de materiella kulturarven prioriteras före de immateriella; alla estetiska gestaltningar ska ges lika värde. En park är också ett gestaltat rum. I nya detaljplaner beskrivs ofta gröna ytor som "friytor" vilket fråntar dem deras kulturella värden och gör det lättare att planera om dem till något annat. Utvecklingen går även mot att fastighetsägare inte bara äger husen utan även torgen och de offentliga miljöerna kring husen. En privatisering av det offentliga rummet är ett hot mot demokratin då det inte längre är medborgarnas gemensamt ägda utrymme. Det försvårar även invånarnas rätt att utöva sina demokratiska rättigheter som att demonstrera när platsen ägs av en privat aktör.

Feministiskt initiativ vill istället vidareutveckla trygga kulturmiljöer så att de både kan utvecklas tillsammans med bostadsbyggandet och bidra till social hållbarhet i samhället. Att skapa trygghet i våra offentliga kulturmiljöer betyder att alla får möjlighet att kunna relatera till sitt lokala närområde. Samhällsplanering kan också trygga de kulturmiljöer som finns i våra städer, tätorter och naturlandskap genom att använda sig av strategier som är hållbara, demokratiska, jämställda och jämlika och som är representativa för alla invånare i landet.

1. Fi ska verka för att en rikstäckande bostadsvaneundersökning genomförs. Resultaten ska redovisas utifrån ett intersektionellt perspektiv.
2. Fi ska verka för att samhällsplanering integrerar planering av infrastruktur, som samhällsservice och kollektivtrafik, samt att alla

- delar i planeringen bedöms utifrån ett rättighetsperspektiv.
3. Fi ska verka för att en så kallad 15-minutersprincip tas som utgångspunkt i tätort vid nybyggen och planering och översyn av kollektivtrafik och olika slags service. På liknande sätt ska en princip om närhet till exempelvis kollektivtrafik och service även gälla på landsbygd. Det gagnar arbete, fritid, samvaro och familjeliv och skapar mindre bidragsberoende. Detalj-, översikts- och regionplaner samt stadsbildningar ska vila på ett resurshushållande samhällsbyggande som motverkar segregering och utgår från en feministisk analys.
  4. Fi ska verka för att alla ska ha möjlighet till utbildning, tillgång till offentlig service samt till informationsteknologi oavsett var i landet en väljer att bosätta sig.
  5. Fi ska verka för att tillgänglighet integreras helt och fullt från början i all planering. Äldre bebyggd miljö ska anpassas för ökad tillgänglighet.
  6. Fi ska verka för att tillgängliga och avgiftsfria toaletter med öppet dygnet runt ska finnas i alla kommuner.
  7. Fi ska verka för att alla kommuner ska utreda den fysiska miljön och i översikts- och detaljplaneringen arbeta utifrån ett perspektiv där medborgarna kan känna sig trygga vid alla tider på dygnet. Alla kommuner ska upprätta en handlingsplan för hur detta ska kunna uppnås.
  8. Fi ska verka för att personer inom olika professioner och bland beslutsfattare som arbetar med samhällsplanering ska vara mindre homogena och i högre grad spegla befolkningen.
  9. Fi ska verka för att alla som på central, regional och lokal nivå arbetar med samhällsplanering ska få utbildning i perspektiv som intersektionalitet, normkritik, hållbarhet och barns rätt till delaktighet.
  10. Fi ska verka för att samhällsekonomiska beräkningar ska utgå från ett barnperspektiv, för hållbarhet, ökad inkludering och jämlikhet.
  11. Stadsplaneringen ska omfatta lokaler för professionell konstutövning, offentliga kulturella mötesplatser, samt planering för ett levande och tryggt lokalt socialt liv.
  12. Fi ska verka för att invånare, barn liksom vuxna, ska involveras i samhällsplaneringen i ett så tidigt skede som möjligt vid samhällsplanering och med en grundidé om att ett område eller en plats utvecklas i samverkan med invånarna.
  13. Fi ska verka för att vårdprogram upprättas för alla kulturmiljöer för att trygga variationen av miljöer i våra gemensamma utrymmen. Dessa vårdprogram ska efterföljas och hårdare påföljder ska införas om dessa förstörs enligt plan- och bygglagen.
  14. Fi ska verka för att kulturella och estetiska värden i kulturmiljöer strategiskt ska prioriteras i stadsplaneringen, för att främja en hållbar samhällsutveckling och hindra att ekonomiska värden tar över i de offentliga rummen.
  15. Fi ska verka för en lagstiftning som kraftigt begränsar kommersiell reklam och istället upplåter plats åt samhällsinformation och kultur på

offentliga utrymmen.

L.2 RÄTTEN TILL BOSTAD ÄR EN MÄNSKLIG RÄTTIGHET

Att alla invånare har rätt till bostad slås fast i Sveriges grundlag som säger att det allmänna särskilt ska trygga rätten till bland annat bostad. Människors rätt till en bostad är en grundläggande rättighet som politiken inte kan delegera till enbart marknaden eller individen.

Feministiskt initiativ ser bostadspolitik som en naturlig del av välfärdspolitik. När vi diskuterar bostadspolitik måste vi därför behandla frågan på samma sätt som vi behandlar andra viktiga frågor i välfärden, som skola och vård. Utgångspunkten måste vara att det allmännas ansvar är att alla människor som behöver ska kunna erbjudas en bostad.

Sverige är kraftigt segregerat när det gäller boende. I den allmänna debatten förklaras ofta bostadssegregationen i termer av klasskillnader eller enskilda personers val "att bo nära sina landsmän". Det finns en föreställning om att det är klass eller etnicitet som påverkar människors val av var de ska bo, när studier istället visar att synliga majoriteter flyttar från områden som blivit heterogena och att de som har mer pengar flyttar från områden med låg social status. På samma sätt kan tidigare segregerade områden tas över av en homogen medelklass och tränga undan de som tidigare bott i området i den process som kallas gentrifiering. Segregationen kan inte kopplas bort från klassbaserade och rasistiska strukturer i samhället. Enligt diskrimineringsombudsmannen (DO) är mörkertalet vad gäller förekomsten av direkt eller indirekt etnisk diskriminering på bostadsmarknaden stort. Den etniska boendesegregationen kan ses i relation till en diskriminerande arbetsmarknad. De flesta fastighetsägare kräver att bostadssökande har fast anställning och regelbunden lön. Eftersom många invandrade personer, i synnerhet kvinnor, har låga löner, osäkra anställningar eller är arbetslösa utesluts de även från bostadsmarknaden. Det innebär att det bland annat är en diskriminerande arbetsmarknad som utvecklar segregerade bostadsområden. Åtgärder mot arbetslöshet bland boende i marginaliserade och stigmatiserade områden måste därför prioriteras. Detta ska inte ses som en form av positiv särbehandling, utan snarare som en insats mot den negativa särbehandlingen av boende i dessa områden. Feministiskt initiativs förslag syftar till att minska de negativa effekter som en etablerad positiv särbehandling av majoritetsbefolkningen utgör för marginaliserade och stigmatiserade grupper.

En annan grupp som är särskilt utsatt på bostadsmarknaden är ensamstående föräldrar, vilka oftast är mödrar. Ensamstående mammor diskrimineras på arbetsmarknaden då de ofta tjänar dåligt och har ofrivillig deltid. De har därmed svårare att få bostad eftersom många bostadsbolag kräver höga årsinkomster för att hyra ut. Även ungdomar har idag svårt att etablera sig på bostadsmarknaden och få en första bostad. Detta drabbar särskilt ungdomar med normbrytande funktionalitet, som är beroende av att

det finns tillgänglighetsanpassade bostäder att flytta till. Personer med normbrytande funktionalitet är som grupp i övrigt också särskilt utsatta på bostadsmarknaden, både på grund av dålig ekonomi och mindre utbud av bostäder. För dem som bor i bostäder med särskild service tillkommer problem med höga hyror och att dessa bostäder segregeras från andra boendeformer.

Hemlöshet är ett tilltagande problem i vårt samhälle. Personer som är hemlösa eller utanför den ordinarie bostadsmarknaden ska så fort som möjligt inkluderas i den ordinarie bostadsmarknaden. En egen bostad är en förutsättning för att andra eventuella problem ska kunna åtgärdas.

Det måste byggas fler hyresrätter med låga hyror och fler boenden som är tillgängliga för förmedling via socialtjänsten. Personer med psykisk ohälsa och personer med beroendeproblematik måste stöttas och erbjudas ett eget boende, samtidigt som de måste få stöd att klara av boendet.

Hemlösa EU-medborgare som vistas i Sverige måste också, genom socialtjänstens försorg, få tillgång till boende om de saknar sådant. (Se även kapitel H. Socialpolitik.)

För att komma till rätta med diskrimineringen på bostadsmarknaden anser Feministiskt initiativ att vi måste reformera bostadsköerna. Utöver att kraven på höga inkomster för att få hyra måste tas bort behöver köerna reformeras så att behovet av bostad i större utsträckning styr. En större andel bostäder behöver även reserveras för personer med särskilt akuta behov, som fördelning av bostäder till kvinnojourer.

Vräkningar och hemlöshet för barn är ett tilltagande problem. Bristen på barnperspektiv och att vårdnadshavarnas förmåga i för stor utsträckning styr, gör att barn förlorar den trygghet som ett hem ger och hamnar i tillfälliga boenden. Feministiskt initiativ menar att barn i enlighet med barnkonventionen har rätt till en levnadsstandard som inte hindrar deras utveckling.

16. Fi ska verka för att varje vuxen individ ska ha rätt till en egen bostad till rimlig kostnad.
17. Fi ska verka för att kommunala bostadsförmedlingar återinförs i alla kommuner och att köerna reformeras så att behovet av bostad i större utsträckning styr, samt att kraven på hög inkomst för att få en bostad sänks.
18. Fi ska verka för att öka andelen tillgänglighetsanpassade bostäder och bostäder med särskild service enligt LSS.
19. Fi ska verka för att bostäder för utsatta grupper, som personer med psykisk ohälsa, personer med beroendeproblematik och nyanlända flyktingar, finns att tillgå.
20. Fi ska verka för att kommunerna ska säkerställa att fastighetsbeståndet ska innehålla en viss andel hyreslägenheter samt en viss andel lägenheter med låg hyra.
21. Fi ska verka för att nyanlända som själva väljer etableringsplats inte ska

- förlora samhällets stöd. Samhället ska underlätta för dessa individer att komma in på arbets- och bostadsmarknaden.
22. Fi ska verka för att det i lag fastställs vilka vråkningsförebyggande skyldigheter en kommun har, för att förhindra att barnfamiljer vräks.
  23. Fi ska verka för att inga barn vräks till hemlöshet.
  24. Fi ska verka för att trångboddhet ska vara ett särskilt skäl för att kunna höja sina hyreskostnader, för barnfamiljer som uppbär ekonomiskt bistånd.
  25. Fi ska verka för att ge Socialstyrelsen i uppdrag att utföra nationella hemlöshetsmätningar varje år.
  26. Fi ska verka för att Sveriges regering ingår långsiktiga samförståndsavtal med kommunerna där hemlösheten är som högst för att säkerställa strategiskt och målinriktat arbete mot hemlösheten.
  27. Fi ska verka för att regeringen anställer hemlöshetssamordnare som har det nationella uppdraget att följa upp regeringens och kommunernas hemlöshetsarbete inklusive samförståndsavtalen.
  28. Fi ska verka för att regeringen upprättar ett långsiktigt bostadslöshetsprogram med högt uppsatta mål och tydlig strategi med insatser/åtgärder för att minska hemlösheten i Sverige

L.3 BOSTADSBYGGANDE UTIFRÅN BEHOV

Bostadsbyggandet ska styras av invånarnas verkliga behov med ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv och inte av bostadsföretags kortsiktiga vinstintressen. Många som efterfrågar bostäder har begränsade ekonomiska resurser, men nästan inga bostäder byggs för den målgruppen. Politiken måste ta sitt ansvar genom att stimulera bostadsbyggande, inte minst av hyresrätter med bra standard till rimliga priser.

Allmännyttans roll som prispressare måste återetableras. Detta innebär att avkastningskravet inom allmännyttan måste tas bort. Möjligheterna att använda vinster från de kommunala bostadsbolagen till annan kommunal verksamhet måste ytterligare begränsas. Staten bör återinföra att sätta ett mål för hur stor andel av den disponibla inkomsten som ska gå till boendekostnader vid boende i hyresrätt.

Stora delar av det som kallas miljonprogrammen är idag i behov av renovering och upprustning. Att det genomförs är i grunden bra. Ofta uppstår dock i samband med renoveringar en situation som brukar kallas renovräkningar, att hyresvärdar passar på att höja standarden i lägenheterna för att ytterligare kunna höja hyrorna vilket leder till att hyresgästerna inte har råd att bo kvar. Att renovera blir då ett sätt att få de ekonomiskt svagare att flytta från området till förmån för personer med högre betalningsförmåga. Feministiskt initiativ anser att renoveringar måste ske med hyresgästerna i fokus och där hyresgästerna får vara med och bestämma nivån på standardhöjningarna.

Kommunerna måste ta sitt ansvar genom att ställa mark till förfogande men

också köpa mark som kommunen inte äger i de fall detta behövs för att få till ett byggande. Genom att kommuner genom de kommunala bostadsbolagen köper fastigheter som är ute till försäljning kan det allmännyttiga beståndet stärkas och breddas. Kommunerna behöver ställa tydliga krav på byggföretag i samband med markanvisning för att bostäderna ska motsvara invånarnas behov. Till exempel kan kommunen kräva att en andel av de nybyggda lägenheterna ska ha låga hyror. Kommunen behöver vidare ställa krav på att det på den anvisade platsen byggs bostäder inom en avtalad tid. Den avtalade tiden innefattar tid för handläggning och eventuella överklaganden men ger inte bolaget som ska bygga möjlighet att enbart invänta att det ska bli mer ekonomiskt gynnsamt att bygga på den anvisade platsen.

Familjebildandet liksom boendet ser ut på många olika sätt och bostäderna behöver motsvara det verkliga behovet och också vara mer flexibelt när behoven förändras, så att det är enklare att antingen byta bostad eller slå samman/dela befintliga bostäder. Uthyrning ska inte enbart ske till en ensam person eller ett par utan det ska även finnas möjlighet till så kallade kompiskontrakt.

Många bor i både lägenheter och hus med fler rum än vad de har behov av. Både kommuner och stat måste ta tillvara människors engagemang och de lediga rum som finns i människors privata bostäder. Det måste ges möjlighet att hyra ut en del av sin bostad till asylsökande och få ersättning för detta från Migrationsverket.

BOSTÄDER SKA BYGGAS MED HÅLLBARHET I FOKUS

För att säkra ett hållbart byggande på lång sikt är det viktigt att ha en hög kvalitet när det gäller val av material och byggnadsteknik. Bostäder byggda med ett miljövänligt fokus i byggprocessens alla delar skonar miljön, håller längre och ger hälsosammare bostäder. För att hålla nere boendekostnaderna är det att föredra att bygga något mindre lägenheter och med en enklare standard när det gäller ytskiktet i lägenheterna.

Bostäder och bostadsområden ska utformas efter ett miljömässigt hållbart vardagsliv där sopsortering underlättas, där det finns bra och tillgängliga utrymmen för cykelparkering, närhet till och trygg och trafiksäker väg till kommunikationer samt samhällsservice och affärer som är lätta att nå för invånarna. Vidare måste bilismen börja bära sina kostnader för den mark som tas i anspråk.

29. Fi ska verka för att infrastrukturen, som kommunikationer, energi, vatten och avlopp, ska förvaltas med hänsyn till resurshushållning och ekologi.
30. Fi ska verka för att bostadsbyggande ska innefatta riktlinjer för konstnärlig gestaltning och den så kallade enprocentsregeln ska vara just en regel snarare än en riktlinje. Enprocentsregeln ska omfatta statliga, kommunala och privata bolag, förvaltningar och byggherrar,

- och anger att en procent vid ny-, om- och tillbyggnad ska avsättas för konstnärlig gestaltning. Uppdragen ska förmedlas enligt riktlinjer som säkerställer jämställdhet och heterogenitet, samt en blandning av etablerade och oetablerade konstnärskap.
31. Fi ska verka för att avkastningskrav och krav på marknadshyror ska tas bort från allmännyttans bostads- och fastighetsbolag.
  32. Fi ska verka för ett återinförande av den kommunala förköpsrätten.
  33. Fi ska verka för att avkastningskraven ska tas bort från offentliga aktörer som Fastighetsverket och Akademiska Hus. Lokalkostnader slukar idag en orimligt stor del av professionell och ideell konst-, kultur-, och föreningsverksamhet.
  34. Fi ska verka för att lokaler som står tomma under en period i väntan på renovering eller rivning ska förmedlas till kulturella och sociala verksamheter på ett strukturerat sätt. Lokaler ska inte stå tomma samtidigt som det finns lokalbrist.
  35. Fi ska verka för ett ökat hyresgästinflytande och då särskilt i frågor som rör standardhöjningar som innebär stora hyreshöjningar.
  36. Fi ska verka för att utveckla kooperativa hyresrätter med lokala demokratiska styrelseorgan. Vi efterlyser ett större experimenterande med kollektiva bostadsformer, kombinerat med till exempel allmänna kök, bibliotek och platser för gemensamma kulturaktiviteter. Dessa boenden ska ha en rimlig hyra.
  37. Fi ska verka för olika former av flerboende, det vill säga att flera innehavare kan stå på kontraktet. En social kultur kräver fler typer av samboende – innefattande olika generationer, ensamstående och familjer, människor med olika bakgrund, förutsättningar och erfarenheter.
  38. Fi ska verka för att en flexibel behovsgenererad lägenhetssammansättning utvecklas där lägenheter och rum kan länkas samman på olika sätt. Det kan till exempel handla om att lägenheter byggs så gemensam vårdnad av barn vid skilsmässa underlättas eller att alternativa familjebildningar, innehållande en eller flera familjer, får lämpliga lägenheter.

L.4 SAMHÄLLET'S ANSVAR FÖR BOSTADSFINANSIERINGEN

Synen på bostad som en mänsklig rättighet och som en viktig del av välfärdspolitiken innebär att Feministiskt initiativ anser att den ekonomiska risken för bostadsfinansiering måste återföras samhället och inte ligga på individen.

Staten ska bidra med subventioner till byggande av billiga hyresrätter. Subventioner kan utformas på olika sätt och har så gjort under bostadspolitikens historia. Vissa subventioner kräver stora förändringar för att kunna genomföras och andra är möjliga inom dagens regelverk.

Feministiskt initiativ vill successivt fasa ut ränteavdraget. Ränteavdraget bidrar till en orättvis bostadsmarknad där de som äger sin bostad får

subventioner via avdraget medan de som bor i hyresrätter i allmännyttan är med och betalar extra avgifter till det allmänna genom att många kommunala bostadsbolag gör stora vinster. Ränteavdraget bidrar vidare till en uppblåst bostadsmarknad då människor räknar med lägre kostnader för sitt boende än de egentligen har och därmed anser sig ha råd med ett dyrare inköpspris för sin bostad.

Reavinstskatten är idag utformad så att den minskar rörligheten på bostadsmarknaden. Eftersom ränta betalas på den eventuella vinsten vid en försäljning av en fastighet kan det i vissa fall och vissa områden löna sig att bo kvar i ett boende som den boende själv uppfattar som för stort. Det är vare sig resurseffektivt eller bra för bostadsmarknaden.

Feministiskt initiativ vill se ett fast bundet taxeringsvärde från inköpsdagen till försäljningsdagen. Detta för att undvika överraskande höjningar av taxeringsvärden.

Feministiskt initiativ är inte främmande för en höjning av bostadsbidraget, men menar att det måste ske tillsammans med en politik som förändrar de höga hyresnivåerna och utformas på ett sätt så att det inte bara blir en möjlighet för hyresvärdar att ta ut högre hyror.

Feministiskt initiativ anser att staten genom arbetsmarknads- och utbildningspolitiken måste vara med och subventionera att det utbildas fler personer inom bristyrken i byggbranschen. Idag kan det vara svårt att få fram arbetskraft som kan utföra vissa moment på ett bygge och pensionsavgångarna i vissa yrkesgrupper är stora.

39. Fi ska verka för att successivt fasa ut ränteavdraget.
40. Fi ska verka för att fastighetsskatten som en procentsats på taxeringsvärdet återinförs. Bostadsrätter ska taxeras på samma sätt som fastigheter.
41. Fi ska verka för ett fast bundet taxeringsvärde från inköpsdagen till försäljningsdagen. Detta för att undvika överraskande höjningar av taxeringsvärden.
42. Fi ska verka för statliga subventioner till bostadsbyggande.
43. Fi ska verka för att slopa avkastningskravet i allmännyttan.
44. Fi ska verka för att ROT-avdraget avskaffas.

M. EN FEMINISTISK GLES- OCH LANDSBYGDSPOLITIK

Målet för den feministiska politiken är ett samhällsbygge som skapar utrymme för alla människor att utveckla sin fulla potential, i ett jämlikt samspel med andra, oberoende av kön, könsidentitet, ålder, funktionalitet, sexualitet, trosuppfattning, hudfärg, etnicitet eller medborgarskap. Feministiskt initiativ har en vision om ett samhälle där alla kan färdas väl genom livet. Det kräver att samhället i alla avseenden beaktar de mänskliga rättigheterna och tryggar välfärden som rätten till hälsa, arbete, bostad, utbildning, och social omsorg. Dessa rättigheter ska aldrig vara villkorade av var i landet en bor. Feministiskt initiativ vill att samhällsservice och trygghet ska göras tillgängligt utifrån idén om byn och bygden som bas där makt och inflytande behålls lokalt. En feministisk analys av lands- och glesbygder innebär bland annat ett synliggörande och ett ifrågasättande av de maktordningar som gör staden till norm och vilka konsekvenser detta får.

Samhället bygger upp förväntningar på att det goda och utvecklande livet levs i större städer. Framförallt unga förväntas söka möjligheter till ett bättre liv i städerna. Idag finns en urban norm där staden representerar utveckling och lands- och glesbygder får stå för avveckling. Staden kan ses som motorn till samhällets överkonsumtion, stress, samt stor exploatering av mark och vatten. Staden är inte självförsörjande på de naturresurser som bygger vårt samhälle utan de hämtas i stor utsträckning från lands- och glesbygder. Vi ser hur allt mer ekonomisk och politisk makt har kommit att samlas i storstäderna, vilket är en utveckling som varken är önskvärd, rättvis eller långsiktigt hållbar. Feministiskt initiativ utmanar därför den gängse bilden av en långsamt döende landsbygd och ser istället landsbygder som fundamentet för vår framtid – ekonomiskt, miljömässigt, socialt, demokratiskt och politiskt. Feministiskt initiativ vill synliggöra landsbygders viktiga roll i omställningen till en hållbar samhällsutveckling. (För vår syn på köttproduktion och djurhållning, se kapitel P. Djurpolitik.)

En feministisk landsbygdspolitik utgår från själva insikten om att det lokala i alla avseenden samspekar med det globala. En sådan insikt skapar förutsättningar för att gripa tag i möjligheterna som globaliseringen bär med sig. Kommunikationstekniken kan om den är väl utbyggd möjliggöra ett liv lokalt, men verka globalt. Vad som behövs är en feministiskt grundad fördelningspolitik som inte endast riktar in sig på relationerna mellan människor utan också på de politiska nivåerna som EU, staten, regionerna och kommunerna. Det starka lokala engagemanget runt om i landet behöver också erkännas och tas tillvara.

M.1 ETT HÅLLBART FEMINISTISKT NATURBRUK

Livet grundas på naturtillgångarna. Livet i skogen, marken och havet har avgörande betydelse för bevarandet av den biologiska artrikedomen. Uthuggning, torrläggning och exploatering av mark bidrar till förstörelse av ovärderliga naturvärden. En avgörande förutsättning för ökad kolbindning och därmed minskad utarmning av arter är samspelet mellan mikroliv, svampar, växter, djur och omgivande miljöfaktorer. Feministiskt initiativs vision är en hållbar framtid där vi värnar om natur och miljö, där den biologiska mångfalden i skog, mark och hav stärks och där vi ser till kommande generationers möjligheter att leva och verka för hållbara näringar och urfolks fulla rättigheter. Feministiskt initiativ menar att lokaldemokratiska processer i samband med naturbruk, gruvetableringar och jakt behöver stärkas och respekteras. Vi vill se ett ökat lokalt inflytande vid nyetablering och nyttjande av naturtillgångar, för att ta tillvara lokala intressen och kunskap i allmänhet och nationella minoriteters intressen och kunskap i synnerhet. Dessutom bidrar gles- och landsbygdskommuner till landets energiförsörjning utan att dessa områden ersätts för intrånget som görs. Därför tycker Feministiskt initiativ att landsbygdskommunernas bidrag till samhällsekonomin ska uppvärderas och kompenseras. På det viset kan landsbygders betydelse stärkas och landsbygder ses som en tillgång.

Feministiskt initiativ står för en social, ekologiskt och ekonomiskt hållbar jordbrukspolitik som ska säkra matsuveränitet och biologisk mångfald, såväl nationellt som globalt. Feministiskt initiativ stödjer en övergång till mer ekologiskt jordbruk och anser att alla ska kunna investera i ett liv som lantbrukare i landets landsbygder. Genom att stödja ekologiska producenter genom olika former av ekonomiska styrmedel kan vi påskynda övergångsprocessen till ett mer hållbart jordbruk. Vi ska verka för en svensk jordbrukspolitik som beaktar jordbrukets betydelse för ett öppet och varierat landskap med en mångfald av naturliga arter.

Feministiskt initiativ står för en långsiktigt hållbar skogspolitik där alla verksamheter som bedrivs i skogen ska ske inom ekosystemets ramar och med hänsyn till de samlade behov som allt levande ställer på fungerande ekosystem. Feministiskt initiativ anser att vi behöver omforma skogspolitiken så att Sverige når de miljömål som satts upp om levande skogar, en biologisk mångfald av levande arter, myllrande våtmarker och levande sjöar och vattendrag. Småskaligt och hållbart fiske kämpar för sin fortlevnad samtidigt som industriellt fiske subventioneras, använder destruktiva fiskemetoder och drivs av kortsiktiga vinstintressen. Feministiskt initiativ vill se ett Sverige med livskraftiga stammar av rovdjur. Vi vill utreda möjligheterna att etablera regionala fonder där intäkterna utnyttjas för samhällsbyggande projekt och lokala initiativ.

JORDBRUK

1. Fi ska verka för ett klimatsmart, hälsosamt och fossilfritt jordbruk. Ett led i det är att främja naturlig växtförädling, men även bevara befintliga, naturligt sjukdomsresistenta och köldtåliga sorter som på sikt kan ersätta importerade grödor.
2. Fi ska verka för att jordbrukets negativa påverkan på miljö och vatten ska minimeras. Ett stort ansvar måste tas för att stoppa övergödningen och utsläpp av kemikalier i vattendrag, sjöar och hav.
3. Fi ska verka för att innovationer och forskning som möjliggör ekologisk omställning ska få utökat stöd. Ansvaret för hela produktionsledet ska fördelas mellan forskning, stat, näringsidkare och konsumenter.
4. Fi ska verka för en jordbrukspolitik som beaktar jordbrukets betydelse för ett öppet och varierat landskap med en mångfald av naturliga svamp-, växt- och djurarter.
5. Fi vill utreda möjligheten att begränsa importen av kött som producerats genom hälsovådlig antibiotikaanvändning, eller från djurhållning som inte lever upp till Sveriges djurskyddslagstiftning.
6. Fi ska verka för en jordbruksproduktion där folkhälsan, djurvälstånd och bra arbetsvillkor sätts i fokus, såväl nationellt som globalt.
7. Fi ska verka för att EU ska vara en förebild för att utveckla fler verktyg för omställningen till ekologisk, hållbar och småskalig jordbruksproduktion.
8. Fi ska verka för att jordbruk och skogsbruk ska kunna bedrivas på mindre gårdar och i liten skala.
9. Fi ska verka för att en utredning tillsätts med syfte att skapa former för att all importerad mat som inte uppfyller svenska miljökrav och arbetssätt ska kompenseras upp till motsvarande nivå, genom exempelvis klimatkompensering, kompensation för djurskyddsinsatser och stöd till arbetsrättsligt arbete. Denna utredning bör även behandla hur vi kan öka landets självförsörjningsgrad.
10. Fi vill att Sverige eftersträvar en självförsörjningsgrad av livsmedel på minst 80 procent av invånarnas årliga behov av näring, och att produktion av livsmedel ska ske i hela landet.
11. Fi ska verka för uppstart av regionala fonder knutna till orten för att investera i och låna ut pengar till lokala initiativ då alla inte har hunnit bygga upp ett kapital eller har en familj som stöttar ekonomiskt. Alla ska kunna investera i ett liv som lantbrukare, även som ung och inflyttad.
12. Fi ska verka för att på sikt utveckla fossilbränslefria maskinparker för jord och skogsbruk för att underlätta en omställning till ett klimatvänligt jordbruk.
13. Fi ska verka för att öka kunskapen om hur kolbindning i jord- och skogsbruk fungerar.
14. Fi ska verka för att djurhållning med naturbete förstås i relation till biologisk mångfald och kolbindning.
15. Fi ska verka för att budgetera för ökad forskning kring plöjningsfritt

jordbruk.

16. Fi ska verka för att gammal och ny kunskap som möjliggör ekologisk omställning ska få utökat stöd och kunskapslyft. Exempelvis svampodling och kulturväxter. Ansvar för hela produktionsledet ska fördelas mellan forskning, stat, näringsidkare och konsumenter.

SKOG

17. Fi ska verka för att staten genom sitt skogsinnehav ska ta det största ansvaret för skyddandet av biologisk mångfald.
18. Fi ska verka för att skogen brukas på ett mer hållbart och långsiktigt sätt där dess resurser uppmärksammas och tas till vara.
19. Fi ska verka för att öka skogens tillgänglighet, att turism bygger på ekologiskt hänsynstagande och att jakt inte verkar inskränkande på tillgängligheten.
20. Fi ska verka för att storskaliga hyggesfria skogsbruksmetoder utvecklas i Sverige, genom forskning, utbildning och omställning av skogsindustrin.
21. Fi ska verka för utökat skydd av produktionskog för att skydda den biologiska mångfalden.
22. Fi ska verka för att mindre skogsägare ska få fullgod ersättning för skogar med höga natur- och kulturvärden.
23. Fi ska verka för utökad beskattning på ohållbara skogsprodukter.

SVAMPODLING

Växtodlingar är alltid mer eller mindre beroende av väderleken. Torra eller kyliga somrar leder till missväxt, vilket är speciellt tydligt i kargt klimat. Fram till 1800-talet och in på 1900-talet resulterade detta i återkommande svält. Numera är problemet »löst» på ett ohållbart sätt, nämligen genom att frakta omfattande mängder fjärrproducerade livsmedel (och djurfoder), vilket kräver en väldig mängd energi, utrustning och arbetstid för frakt och (ofta) nedkylning av livsmedel längs vägen. Ett sådant förfarande är känsligt för rubbningar och är inte speciellt hållbart. Detta behöver åtgärdas!

Till skillnad från växtodlingar som brukar vara beroende av (sol)ljus som energikälla och utomhusfuktighet, odlas svampar gärna i flera lager eftersom de inte behöver ljus som energikälla eftersom de hämtar kemisk energi från substratet. Svampar kan odlas utan att ta någon nämnvärd markyta i anspråk, gärna underjordiskt – exempelvis i övergivna gruvor – där det blir förhållandevis lätt att hålla rätt temperatur och fuktighet. Många saprofyta svamparter växer bra på substrat bestående av sågspån och grot. När svamparna har brukat sågspån färdigt kan resterna (komposteras eller) utvinnas som biobränsle. Poängen handlar alltså om att infoga ett extra steg innan sågspån blir till biobränsle, så att ett värdefullt tillskott av hållbart och lokalodlat livsmedel kan produceras. Denna process bidrar även till att effektivisera framställning av biobränslen ur skogsindustrins biprodukter

eftersom svampodlingen bryter ner delar av sågspånets inför framställningen av biobränslen.

24. Som del av sitt normkritiska arbete skall F! motverka den onyanserade binariteten växt / djur, så att nya visioner uppenbaras.
25. F! skall verka för att främja källsortering av exempelvis sågspån och grot efter trädart. Sågspånets ska sedan kunna användas till att odla saprophyta matsvampar. På det sättet ökar vi den lokala självförsörjningsgraden av livsmedel, även i skogsrika regioner som ofta drabbas av torra och / eller kyliga somrar.
26. F! skall verka för att skolans hemkunskap skall inkludera olika svamparter i matlagningen, för att främja en matkultur som inkluderar betydligt fler svamparter.
27. F! skall verka för att främja fortbildning av hemkunskapslärare när det gäller svamplockning, svampsteking och matlagning med olika svamparter.
28. F! skall verka för att delar av bidraget till jordbruket omfördelas från köttindustrin till svampodlingar och andra hållbara sätt att framställa livsmedel.

ÖVRIGA NATURTILLGÅNGAR

29. Fi ska verka för en sammanhållning och solidaritet mellan stad och land för ett gemensamt utnyttjande av resurserna, där vinster fördelas jämlikt och med hänsyn till varifrån resurserna tagits.
30. Fi ska verka för ett ökat lokalt inflytande vid nyetablering och nyttjande av naturtillgångar. Lokala intressen och kunskap i allmänhet samt nationella minoriteternas intressen och kunskap i synnerhet ska tas tillvara.
31. Fi ska särskilt verka för att öka den statliga mineralavgiften till 10 procent och utreda möjligheten för att etablera en gruvfond där intäkter från mineralavgiften kan nyttjas för samhällsbyggande projekt i området där utvinningsanläggning är etablerad.
32. Fi ska verka för att det ska råda förbud mot att anlägga gruvor och täkter inom skyddade naturområden.
33. Fi ska verka för utvecklandet av innovativa betalningssätt för ekosystemtjänster, riktade mot landskapets kulturella-, sociala- och hälsofrämjande värden, samt för att skydda den biologiska mångfalden.

FISKE

34. Fi ska verka för ett stopp av överfisket och verka för hållbara och livskraftiga fiskbestånd, där minskade fiskekvoter för att ge möjlighet till återhämtning för redan utarmade bestånd är en central del.
35. Fi ska verka så att fiskekvoter fördelas rättvist och gynnar fiskare som använder de för miljön och fisken mest skonsamma fiskemetoderna.
36. Fi ska verka för ett hållbart kustnära fiske. De restriktiva fiskekvoterna

- ska inte kunna säljas vidare.
37. Fi ska verka för att hindra införandet av säljbara kvoter och därmed hindra att fisket koncentreras till stora fartyg på bekostnad av det kustnära fisket.
  38. Fi ska verka för ett landsbygdsinkluderat fiske med närproducerade primärvaror och närhet mellan producenter och konsumenter.
  39. Fi ska verka för att EU:s stödprogram ska gå till levande kustsamhällen och slopas för de stora havsfiskeflottorna.
  40. Fi ska verka för att fiskekommunföreningar ska kunna förvalta ett mångsidigt och lågkvoterat fiske. Havsfisket utanför Europas kuster, inklusive utanför Västafrika och i synnerhet i Nordsjön och Berings hav ska kraftigt minska sina uttag och bestånden ska vara under ständig kontroll av EU:s fiskerifond tillsammans med Havsnationernas kontroll- och forskningsorgan med skärpta regler för bottenrålning.
  41. Fi ska verka inom EU:s sociala och regionala tillväxtfond för utbildning och kompetensförsörjning som ska underlätta ett generationsskifte i fisket med sikte på en jämställdhetsintegrerad näring.
  42. Fi ska verka för att ersättning för skador på fiskeredskap orsakade av exempelvis säl och skarv är skälig.

ÖVRIGT

43. Fi ska verka för ett rikt djurliv där inga arter ska utrotas. Rovdjur ska finnas i Sverige, och vid de samhällen där rovdjuren bor ska det vara säkert att leva även för människorna och deras husdjur. Därför behövs mycket bildning i frågan samt ett lokalt ansvar och lokal samverkan.
44. Fi ska verka för en ökad användning av miljö-, rättvise-, och jämställdhetsmärkning av varor och tjänster och för att märkningen också omfattar djurs levnadsförhållanden när animaliska varor produceras. Certifieringen ska anpassas för att enkelt kunna användas även av mindre producenter.
45. Fi ska verka för att stärka de demokratiska beslutsprocesserna kring jakten och ser behov av att ytterligare involvera och erkänna det stora lokala engagemang som kanaliseras genom vilt- och jaktvårdsområden i Sverige idag.

M.2 INFRASTRUKTUR, DEMOKRATI OCH TILLGÄNGLIG SAMHÄLLSSERVICE

En fungerande och effektiv infrastruktur är en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt och jämlikt samhälle där människor kan färdas väl genom livet. Infrastruktur och samhällsservice omfattar kollektivtrafik, vägar, järnvägar, telefon, mobiltäckning, bredband, elektricitet, vatten, avlopp, vård, skola, omsorg, handel, betaltjänster, postombud och allas likvärdiga tillgång till det. Det innebär dock inte att alla lösningar i glesbygd behöver fungera på samma sätt som i tätorter. Infrastruktur är inte bara att bygga nytt utan underhållsarbete är avgörande. I ett hållbart dynamiskt samhälle planeras

boende med sikte på hälsa, trygghet och oberoende. Alla, oberoende av kön, sexuell läggning, trosuppfattning, funktionalitet, etnicitet, könsidentitet, ålder, hudfärg och medborgarskap ska kunna känna sig säkra i sin omgivning. En feministisk politik kräver därför också nya normer för bostadsbyggande och samhällsplanering.

Feministiskt initiativ tror på ett energieffektivt och hållbart transportsystem utan klimatpåverkan. Det kräver kraftig utbyggnad av spårtrafiken och satsningar på underhåll. De snabbt växande utsläppen från lastbils- och flygtransporterna behöver minimeras genom övergång till tågtransport och utbyggnad av laddinfrastruktur. Vi ska också ha en tillgänglig kollektivtrafik i hela landet, där tåg är billigare än flyg och hela tågnätet byggs ut. Målet med planeringen av kollektivtrafiken är att det ska gå att leva ett fritt liv utan egen bil. Det är dock viktigt att politiken tar hänsyn till de skilda förutsättningar som finns i landet och landsbygdsbarns behov behöver tas hänsyn till vid omställning till ett fossilfritt och hållbart samhälle.

Medielandskapet i Sverige genomgår stora förändringar. Många lokalredaktioner läggs ned i Sverige idag. Antalet journalisttjänster har minskat markant nationellt och på flera håll i landet råder det idag så kallad medieskugga. Mer än varannan journalist bor i de tre storstäderna, och fyra av tio finns i huvudstaden. En femtedel av Sveriges kommuner saknar idag lokaltidning. Det får stora konsekvenser, dels för hur det lokala politiska och ekonomiska livet granskas och bevakas, dels i vilken mån landsbygdernas liv och verklighet porträtteras och förhållanden och villkor lyfts medialt. Denna utarmning av lokal journalistisk bevakning och rapportering byggd på förstahandskällor är ett allvarligt demokratiskt problem som Feministiskt initiativ menar måste lösas med politiska medel. Problemet tangerar också frågor om distribution av tidskrifter till återförsäljare. Eftersom det finns ett fåtal aktörer som sätter priserna och bestämmer förutsättningarna skapas stora problem för små tidskrifter. Det blir helt enkelt dyrare och svårare att distribuera mindre tidskrifter till sina läsare, vilket också bidrar till att begränsa den yttrande- och tryckfrihet som det demokratiska samhället vilar på.

Tillgång till internet och trygg försörjning av el, vatten och avlopp ska vara en självklarhet. Vidare menar Feministiskt initiativ att tillgång till välfärd och service ska finnas nära där människor lever sina liv. Skolor, vårdcentraler, äldreboenden, sjukhus, apotek och myndigheter ska därför också vara spridda över landet. Det berör också bankväsendet och behoven av att ha tillgång till kontanthantering, inte minst för dem som är äldre. Det handlar både om att minska resandet över stora geografiska områden men också om att stärka demokratin och se till att tillgången till nödvändig samhällsservice är jämlikt och rättvist fördelad i hela landet. Tillgänglighet innebär också fysisk tillgänglighet till lokaler och samhällsservice, ett inkluderande bemötande av personer med normbrytande funktionalitet och att ledarhundar kan gå med sin ägare.

46. Fi ska verka för en översyn av det kommunala utjämningsystemet

- så att Sveriges kommuner får jämnare förutsättningar att erbjuda samhällsservice.
47. Fi ska verka för att principen om närhet lanseras och genomförs. Den principen främjar ett fungerande samspel mellan arbete, fritid, samvaro och familjeliv.
  48. Fi ska verka för att detalj-, översikts- och regionplaner samt stadsbildningar vilar på ett jämlikt, jämställt och resurshushållande samhällsbyggande.
  49. Fi ska verka för att alla tjänstepersoner inom offentlig sektor som på olika nivåer är involverade i samhällsplaneringen ska tillägna sig baskunskaper i jämställdhet. För detta ändamål ska kurser regelbundet anordnas på central, regional och lokal nivå.
  50. Fi ska verka för att den urbana normen synliggörs och utmanas i policyer som rör hållbar samhällsutveckling och samhällsbyggnad.
  51. Fi ska verka för att blandade och flexibla lösningar vad gäller samhällsplanering utvecklas så att arbetslokaler, service, skolor med mera kan rymmas inom samma närområde, kanske rentav i samma fastighet.
  52. Fi ska verka för att alla grupper som förbereder och som tar samhällsbyggande beslut ska ha en representativ fördelning. Dessa organ ska ha en bred demokratisk och lättillgänglig remissprocess.
  53. Fi ska verka för att alla ska ha tillgång till offentlig service samt informationsteknologi oavsett var i landet en väljer att bosätta sig.
  54. Fi ska verka för att mataffärer, apotek, banker, drivmedelsstationer och postombud finns i människors närmiljö.
  55. Fi ska verka för att presstödet utreds så att det säkerställer en levande lokaljournalistik, även utanför storstäderna, med hjälp av bland annat distributionsstöd.
  56. Fi ska verka för aktiva lokalmedieredaktioner i hela landet eftersom det är en förutsättning för demokratin i Sverige.
  57. Fi ska verka för att tillgången till vård, skola och omsorg blir jämlikt och jämt fördelad över landet. Särskilda satsningar ska göras på distriktsköterskemottagningar, familjecentraler och öppna förskolor så att de finns tillgängliga i landsbygder.
  58. Fi ska verka för satsningar på utbildningstillfällen i hela Sverige, från grundskola till högskolestudier.
  59. Fi ska verka för att alla kommuner ska vara skyldiga att inrätta ungdomsmottagningar. Alla ungdomsmottagningars lokaler ska vara anpassade utifrån människors olika fysiska behov och funktionalitet.
  60. Fi ska verka för prioriterade upplåtelseformer till ungdomar i alla kommuner.
  61. Fi ska verka för att skyddade boenden för våldsutsatta personer även finns lokalt över hela landet. Kommuner ska inte kunna neka våldsutsatta som önskar komma dit. Resurser ska tryggas och prioriteras.
  62. Fi ska verka för ett jämlikt utbud av äldreboenden och demensboenden

över hela landet. Äldre ska ha rätt att bo kvar hemma, men lika viktigt är att de som vill har möjlighet att bo i pensionärsbostad eller gruppboende får göra det. Förebyggande insatser, en god boendemiljö och en stimulerande tillvaro ska känneteckna äldreomsorgen oavsett var i landet du bor.

63. Fi ska verka för att byskolor bevaras och utvecklas utifrån lokala behov. Fi ska också verka för att förändra normerna om att det alltid är landsbygders barn som ska behöva flytta på sig.
64. Fi ska verka för att utveckla den kommunala demokratin genom att kommunbygderåd som tillvaratar byarnas intressen i samarbetet med kommunerna ska etableras i alla landsbygdskommuner.
65. Fi ska verka för att ökade resurser från Nordiska Rådet och EU ställs till förfogande för nordiska och europeiska nätverk som arbetar med allmän landsbygdsutveckling.
66. Fi ska verka för att det finns tillgång till Polis i alla kommuner dygnet runt.
67. Fi ska verka för att personer med ledarhund ska i största möjliga mån ges möjligheter att vistas i restauranger och alltid i offentliga lokaler för att tillgodogöra sig samhällsservice.

KOLLEKTIVTRAFIK OCH TRANSPORTER

68. Fi ska verka för extra ekonomiska investeringar till gles- och landsbygder i omställningen till ett förnyelsebart och fossilfritt samhälle, där hänsyn tas till lokala förutsättningar i hela landet.
69. Fi ska verka för att kollektivtrafik och transportpolitik möjliggör åretruntbosättning på landsbygden, inklusive vinterväghållning av både allmänna och enskilda vägar oavsett invånarnas ekonomiska situation.
70. Fi ska verka för införandet av anropsbundna transporter för att öka tillgängligheten för barn, ungdomar, familjer med barn, äldre och personer med normbrytande funktionalitet. Dessa transportbolag kan även fungera som bilpooler i landsbygder.
71. Fi ska verka för ett välutvecklat skolbussystem som möjliggör barns och ungas likvärdiga förutsättningar att gå i skola i hela landet.

TILLGÅNG TILL INTERNET, EL OCH VATTEN

72. Fi ska verka för att alla människor oavsett var de bor har tillgång till snabbt internet, mobiltäckning, energi, vatten och avlopp som förvaltas med hänsyn till resurshushållning och ekologi. Kostnaderna ska fördelas solidariskt och för den enskilda ska det inte skilja sig beroende på om en väljer att bo i tätort eller glesbygd.
73. Fi ska verka för att trådbundet bredband (fiber) ska finnas i varje hem. De investeringarna ska finansieras av det offentliga så att inte tillgången till information är villkorat av val av bostadsort eller ekonomi.

74. Fi ska verka för att utreda konsekvenser av mobilstrålningen samt stödja forskningen på området.
75. Fi ska verka för ett nationellt supportkansli för de lokala fiberföreningarna, där de kan få stöd under hela processen och de resurser som krävs för att genomföra detta.
76. Fi ska verka för att landets kommuner ska få i uppgift att ta en initiativtagande och samordnande roll för bredbandsutbyggnad, med målet att ge hushåll och företag oavsett plats en möjlighet att ansluta sig till bredband via fiber till en rimlig kostnad.

M.3 KULTUR, TURISM OCH FÖRENINGSLIV

Feministiskt initiativ menar att i långsiktigt hållbara samhällen är ett rikt och blandat kultur- och föreningsliv viktiga fundament. Med sitt ursprung i den feministiska och antirasistiska folkrörelsen delar Feministiskt initiativ grundvärderingar med de idéburna organisationer som kämpar världen över för miljö, demokrati och mänskliga rättigheter. Lokala, regionala och internationella kvinnorätsorganisationer, hbtq+-organisationer, urfolksrörelser och anti-rasistiska organisationer har därför en central roll för att förebygga och lösa konflikter samt delta i fredsbyggande arbete. Feministiskt initiativ menar att en bredd av kulturella verksamheter kan bidra till att förena människor, odla möten, självförtroende och framtidstro. Kultur kan ur ett feministiskt perspektiv därför inte ses som ett isolerat område utan genomsyrar alla politikområden. Feministiskt initiativ har därför en kulturpolitik som präglas av helhetssyn, kontinuitet och möjlighet till långsiktig planering i hela landet. (Se vidare i kapitel N. En feministisk kulturpolitik.)

Tillgängligheten till kultur är inte jämlikt fördelad över hela landet. Merparten av landets kulturarbetare bor och verkar i storstäderna där huvuddelen av statliga, kommunala och landstingsdrivna kulturinstitutioner finns. Även fria dans- och teatergrupper samt konstnärsdrivna gallerier och plattformar är betydligt fler i storstäderna än i övriga landet. 40 procent av Sveriges företag inom de kulturella sektorerna finns i Stockholmsområdet, de nationella scenerna och museerna i storstäderna får en stor andel av de statliga kulturbidragen och den summa som landets kommuner väljer att satsa på kultur per invånare varierar kraftigt. Såväl offentliga som privata bidragsgivare får kontinuerligt in fler ansökningar om projekt i storstäderna än från övriga landet. Sammantaget leder det till en ojämlig tillgång till kultur för landets invånare liksom ojämliga arbetsvillkor för kulturarbetarna.

Tillgången till en mångfald av estetiska kvaliteter och verksamheter oavsett bostadsort är en demokratifråga. Därför måste kunskapen om kulturens betydelse och egenvärde höjas för att skapa långsiktig hållbarhet samtidigt som kulturverksamheter utanför storstäderna främjas. Det berör kulturarbetares arbetsvillkor som måste förbättras. Det ska vara möjligt att verka som professionell och fri kulturarbetare i hela landet.

I Feministiskt initiativs kulturpolitik har landsbygderna en självklar plats både som producent och konsument. Vi ser de demokratiska institutionerna som verktyg för att genom decentraliserande och decentraliserad fördelning av resurser skapa förutsättningar för en fri och tillgänglig kultursektor. Decentraliserade satsningar på kulturen genomsyrar därför politiken från EU-nivå till den kommunala politiken. Nästan samtliga myndigheter inom kulturområdet finns idag i Stockholm, och för en mer jämlik spridning över landet vill Feministiskt initiativ verka för en decentralisering av de myndigheterna. Vi vill även undersöka möjligheten att uppdatera och vidareutveckla den tidigare modellen att ge roterande nationella uppdrag till olika institutioner och fria aktörer för att ytterligare bryta storstädernas dominans inom kulturområdet. Kultursamverkansmodellen som infördes 2011 har som mål att öka utrymmet för regionala prioriteringar och variationer. Den har förvisso medfört en mer decentraliserad kulturpolitik, men har visat sig fungera sämre för den ideella sektorn. Kultursamverkansmodellen är en nyckelfråga för ett jämlikt kulturliv. Om modellen fortsatt ska utgöra fundamentet i den regionala fördelningen av kulturmedel måste den utvecklas på flera punkter för att främja likvärdighet och goda villkor över hela landet.

Feministiskt initiativ ser flera möjligheter för kommunerna att uppmuntra det lokala kulturlivet. Biblioteken fyller en avgörande funktion i samhället både som mötesplats och i bildningssyfte. Sedan början av 1990-talet har antalet biblioteksfilialer i Sverige minskat med 25 procent, en utveckling som Feministiskt initiativ menar behöver vändas. Att utveckla nya former av bibliotek i landsbygdsområden med utökad service är nödvändigt, där en fortsatt utbyggnad av verksamheter som lärcentra är viktiga som en brygga mellan kulturen och lärande.

77. Fi ska verka för ökade resurser till den ideella sektorn som föreningslivet och folkbildningen, där medelsfördelningen ska ta hänsyn till intersektionella perspektiv och fungera utjämnande.
78. Fi ska verka för att kulturplanerna tillämpar genusbudgetering och en intersektionell analys av hur medlen fördelas.
79. Fi ska verka för att det ska vara möjligt att verka som professionell och fri kulturarbetare i hela landet.
80. Fi ska verka för att arvoderade kulturarbetarsamråd finns i varje region. Kulturarbetarsamråden ska bidra med kompetens i bedömningar kring hur medel ska fördelas, samt delta i utformningen av kulturplanerna. De ska ha jämlik och jämställd representation.
81. Fi ska verka för en utvecklad kultursamverkansmodell, där mindre landsting/regioner prioriteras i resursfördelningen av pengarna, där krav om att hela länet måste omfattas ställs, och där den ideella sektorn och fria kulturaktörer ges större inflytande.
82. Fi ska verka för en kontinuerlig uppskrivning av statens del av samverkansmodellen, samt en bättre dialog från statens sida.
83. Fi ska verka för att nationella riktlinjer och strategier för mindre etablerade kulturområden skapas mellan landstingen/regionerna och

- staten.
84. Fi ska verka för att kultursekreterare och kulturlotsar kan anställas i varje landsting och region.
  85. Fi ska verka för att säkerställa att landstingen/regionernas kulturplaner följs upp.
  86. Fi ska verka för att kommuner har tillräckliga resurser för att kunna fungera som partner och medfinansiär av arrangemang tillsammans med kulturbärande organisationer.
  87. Fi ska verka för att tillgänglighetsanpassa och utrusta mötesplatserna på landsbygden med modern teknik för att täcka de behov som kulturevenemang kräver. Även små lokaler ska få chansen med de möjligheter som en utrustad och tillgänglig lokal kan erbjuda.
  88. Fi ska verka för utbyggda och utvecklade bibliotek på landsbygden. Fortsatt utveckling av lärcentrum är en viktig åtgärd för att möjliggöra det livslånga och livsvida lärandet.
  89. Satsningar på "meröppna" bibliotek är eftersträvansvärda, men endast som ett komplement till ordinarie öppettider.
  90. Fi ska verka för en avgiftsfri kulturskola med öppen inbjudan för att arbeta med kultur över hela landet.
  91. Fi ska verka för att regionala satsningar sker på en digitalisering av de små samlingslokalerna runt om i landet.
  92. Fi ska verka för att öka tillgången till kulturens öppna arenor och mötesplatser som ateljéer, verkstäder, replokaler, scener, mötesplatser, caféer och gallerier.
  93. Fi ska verka för att kommuner och regioner tillhandahåller lättillgänglig information om hur ideella organisationer bildas och vilka möjligheter till stöd som finns samt att alla oavsett förutsättningar får ökad tillgång till lokaler för föreningsverksamhet.
  94. Fi ska verka för att momsfriheten behålls för ideella föreningar.

M.4 ARBETE, FÖRETAGANDE OCH NYINFLYTTNING

Feministiskt initiativ ser lands- och glesbygder som fundamentet för vår framtid – ekonomiskt, miljömässigt, socialt, demokratiskt och politiskt. På så vis utmanar vi dels bilden av att karriären och nyföretagandet finns i storstaden men också bilden av att alla människor vill bo och leva där. Vi menar att lika stora möjligheter finns i landsbygder men att våra fördelningssystem idag missgynnar landsbygder. Feministiskt initiativ erkänner och utmanar detta skeva maktförhållande och för en politik som syftar till att motverka denna utveckling.

Grundläggande för levande landsbygder är att kunna försörja sig och bo i landsbygder. Feministiskt initiativ vill därför verka för ökad omflyttning av offentlig verksamhet samt att välfärden byggs ut lokalt vilket skapar arbetsplatser. Offentlig upphandling av lokala varor och tjänster är ytterligare åtgärder som kan användas för att stärka den lokala ekonomin och bidra till ett mer hållbart samhälle. Feministiskt initiativ vill även förenkla

administrationen för fåpersonsföretagande och skapa bättre förutsättningar för distansarbete och distansutbildning. Landsbygder ska ha ett brett spektrum av arbetstillfällen och ingen ort ska behöva vara beroende av enbart en industri eller myndighet.

Feministiskt initiativ förstår att det inte alltid går att försörja sig på en och samma sak året runt utan att mycket av livet i gles- och landsbygder bygger på växelbruk och anpassning efter årstiderna. Vi vill därför ha ett socialt skyddsnet som passar mångsysslare.

95. Fi ska verka för att förenkla skattesystemet för små företag, se över arbetsgivaravgifter för fåpersonsföretag samt minska trösklarna till sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen för enpersonsföretag och frilansare.
96. Fi ska verka för att geografiskt differentierad arbetsgivaravgift i Sverige utreds och införs.
97. Fi ska verka för en ökad lokal produktion och konsumtion av varor och livsmedel med låg miljö- och klimatpåverkan.
98. Fi ska verka för att kommuner och myndigheter vid offentlig upphandling prioriterar lokalt producerade varor och tjänster.
99. Fi ska verka för en ökad omlokalisering av statliga myndigheter och ämbetsverk samt aktivt verka för att lokaliseringen av nya myndigheter görs på andra platser än Stockholm.
100. Fi ska verka för att satsa på ökat stöd, utbildning och nätverkshjälp till små företag på både kommunal och regional nivå.
101. Fi ska verka för att öka och ta tillvara på kunskapen om andra former av företagande, till exempel idéburet och arbetarägt företagande, hos berörda aktörer, som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.
102. Fi ska verka för ett ökat idéburet företagande genom skattelättnader för företag som utgår från non-profit principer.
103. Fi ska verka för ett klimatsmart arbetsliv, där distansarbete underlättas. Fi vill se över arbetsmiljölagstiftningen för att tydliggöra gränser för arbetsgivarens ansvar vid hemarbete.
104. Fi ska verka för att det i hela landet finns mikrofonder för lokala satsningar. Dessa fonder ska utgå från starkt jämlikhet och jämställdhet i sina satsningar.
105. Fi ska verka för att banker ska ta socialt och ekologiskt ansvar för sina investeringar vilket kommer att gynna lokala företag.
106. Fi ska verka för att det finns tillgång till landsbygdsutvecklare i varje kommun som ska fokusera på både företag och föreningsliv.
107. Fi ska verka för att EU:s definitioner av små-, medelstora- och mikroföretag förändras så att fler kan omfattas av strukturfonderna samt se till att kollektivavtal görs normerande för att kunna ta del av dessa resurser i Sverige.
108. Fi ska verka för att stärka närvaron av högre utbildning i mindre orter genom riktade basanslag till forskning och utbildning.
109. Fi ska verka för att åkermark ska värnas i samhällsomvandling.
110. Fi ska verka för ett fast bundet taxeringsvärde från inköpsdagen till

försäljningsdagen. Detta för att undvika överraskande höjningar av taxeringsvärden.

111. Fi ska verka för mer variationsrika boendeformer, som servicehus, kollektivboende, gruppboende och en ny variant av "äldrehem". Bostäderna ska placeras på platser nära annan samhällsservice.
112. Fi ska verka för att etableringsersättning till nyanlända och asylsökande ska finnas lokalt och regionalt. Fi ska också verka för att överenskommelser tecknas inom integrationsområdet på regional och kommunal nivå med långsiktig finansiering och att de ska föregås av ordentliga dialogprocesser samt bygga på stärkt samverkan mellan civilsamhället och det offentliga.
113. Fi ska verka för att studielån för högre utbildning och gymnasieutbildning i bristyrken avskrivs för personer som väljer att bo i glesa områden i Sverige.

N. EN FEMINISTISK KULTURPOLITIK

Precis som feminismen vill bekämpa konservativa ideal om identitet som enhetlig och stabil, ska en feministisk kulturpolitik verka för att låta kulturen vara mångtydig och föränderlig. Att avgränsa ett begrepp som "kultur" till ett politikområde är varken enkelt eller självklart. I bred bemärkelse omfattar det allt som har att göra med hur människor lever och ser på världen.

Likväl är kulturpolitiken ett avgränsat område, som utgår från ett estetiskt kulturbegrepp och som innefattar en mängd frågor som är fundamentala för en levande demokrati. I sin bästa form är kulturens politikområde ett fält för öppensinnade processer och möten mellan kunskaper och kvaliteter, erfarenheter och uttryck. Men det är också ett fält som i hög grad genomsyras av segregeringande maktstrukturer, som kan bygga exkluderande och homogena rum och (åter)ska diskriminering och marginalisering.

En feministisk och antirasistisk kulturpolitik ska verka för ett demokratiskt, jämlikt och inkluderande kulturliv. Kulturen ska ge utrymme för en mångfald av idéer och möjlighet till både identifikation, överskridande och olikhet. Vår politik bygger på kunskap om kulturernas och människors grundläggande interaktion, rörlighet och sammanblandning. Feministiskt initiativ utgår från alla människors rätt till medskapande och deltagande, liksom en demokratisk fördelning av resurser oberoende av kön, klass, föreställningar om ras/ etnicitet, sexuell läggning, funktionalitet, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort eller medborgarskap.

FEMINISTISKT INITIATIVS ÖVERGRIPANDE KULTURPOLITISKA MÅL

1. Fi ska verka för att minst 1 procent av statens utgifter avsätts till det kulturpolitiska området. Det fria kulturlivet och småskaliga aktörer ska prioriteras.
2. Fi ska verka för att förverkliga en reell och fördjupad demokratisering av kulturlivets alla deltagande och utövande aspekter, inflytande och resursfördelning. Detta gäller inte minst jämställdhet och jämlikhet ur intersektionella perspektiv, samt jämlik kultur i hela landet.
3. Fi ska verka för att främja en mångfald av konstnärliga kvaliteter och verksamheter.
4. Fi ska verka för att principen om en armlängds avstånd alltid efterföljs av politiker såväl nationellt som regionalt och kommunalt.
5. Fi ska verka för att samordnade satsningar görs inom hela kulturområdet och civilsamhället för att fånga upp nyanlända kulturarbetare.
6. Fi ska verka för att undersöka möjligheter och former för att lagstadga allas rätt till kultur.

N.1 KULTUR FÖR ALLA

Som i alla samhällsområden finns ojämna maktförhållanden och strukturell diskriminering, även inom kulturområdet. Den som tillskrivs eller hävdar tillhörighet i en underrepresenterad grupp får ideligen agera representant för den gruppen snarare än människa. Ojämställdhet, homogenitet och segregering präglar stora delar av kulturlivet, även om viljan att göra upp med detta ofta är stor. Feministiskt initiativ vill skapa verktyg som omformar den politiska viljan till verklighet.

Feministiskt initiativ ska verka för en rättvis kulturpolitik där alla ges samma rättigheter och jämlika möjligheter till makt, inflytande och resurser. En kulturpolitik som bygger på demokrati och mänskliga rättigheter. Feministiskt initiativ vill ge Kulturdepartementet och Statens kulturråd i uppdrag att åtgärda snedrekryteringen inom offentligt finansierade kulturverksamheter och kulturmyndigheter så att de demokratiseras och speglar samhället i sin helhet. Störst krav ska ställas på aktörer med störst resurser. Mindre aktörer ska tillföras resurser för att arbeta med kompetensutveckling och breddad, icke-diskriminerande rekrytering. I andra europeiska länder har aktivt arbete med att motverka snedrekrytering gett resultat tack vare tydliga målbeskrivningar och ekonomiska incitament som kommit med kraven på förändring. Därför bör utebliven förändring av snedrekryteringen innebära ekonomiska sanktioner för institutionerna.

Projekt för breddad representation löper risk att bli kortsiktiga om de inte kompletteras med ytterligare insatser. Samhällets ekonomiska, bostadspolitiska och utbildningsmässiga ojämlikheter, samt bristen på tillgänglighet utgör fundamentala faktorer när det gäller människors ojämlika tillgång till och deltagande i kulturlivet. Därför behöver även andra politikområden ta ansvar för att uppnå demokratiska och kulturpolitiska mål som är omöjliga för kulturpolitiken att uppnå på egen hand.

Kulturlivet präglas även av gamla och trögrörliga hierarkier som gör fördjupad demokratisering svår att förverkliga. Inte minst leder dessa strukturer till att små aktörer har svårt att verka med goda villkor. De innebär dels en odemokratisk centralisering av makt, dels en stark Stockholms- och storstadscentrering i vad som syns, hörs och diskuteras. Även om många demokratiserande förändringar skett, bärs strukturerna fortfarande upp av högkulturella ideal och maktordningar som bestämmer vad som anses vara kvalitativ och värdefull konst och kultur. Olika konstformer och uttryck ses som olika värda att främja och tillgängliggöra, och en kvalitativ mångfald försvåras.

Tillgängligheten till kultur är inte jämlikt fördelad över hela landet. Merparten av landets kulturarbetare bor och verkar i storstäderna där huvuddelen av statliga, kommunala och landstingsdrivna kulturinstitutioner finns. Även fria dans- och teatergrupper samt konstnärsdrivna gallerier och plattformar är betydligt fler i storstäderna än i övriga landet. En stor del av Sveriges företag inom kulturell sektor finns i Stockholmsområdet. De nationella scenerna och

museerna i storstäderna får en stor andel av de statliga kulturbidragen och den summa som landets kommuner väljer att satsa på kultur per invånare varierar kraftigt.

7. Fi ska verka för att kulturområdet ska ingå i den nationella jämställdhetspolitiken som syftar till allas lika rätt till makt och inflytande, och inte som idag ha separata jämställdhetspolitiska mål. De nationella målen ska förtydligas och kraven på återrapportering skärpas.
8. Fi ska verka för att alla beslutsfattande och rådgivande organ som tillsätts politiskt inom det offentligt finansierade kulturområdet, som styrelser, juryer och referensgrupper ska demokratiseras och spegla samhället i sin helhet.
9. Fi ska verka för att alla statliga kulturinstitutioner och kulturmyndigheter ska ges fortbildning i icke-diskriminerande rekrytering av personal och andra icke-politiskt tillsatta personer, och ha som målsättning att anställd personal inom dessa verksamheter ska spegla samhället i sin helhet.
10. Fi ska verka för att konstnärliga kvalitetskriterier ska vara definierade och transparenta i varje sammanhang där de ligger till grund för bedömningar av kulturanslag, samt att motiveringar till beslut alltid ska vara offentligt tillgängliga.
11. Fi ska verka för att särskilt riktade chefsutbildningar och mentorskapsprogram, som tidigare gett god effekt vad gäller jämställdhet, ska genomföras för fler underrepresenterade grupper. Ett intersektionellt perspektiv ska genomsyra framtida ledarskapsutbildningar.
12. Fi ska verka för att kraven på fungerande likabehandlings- och antidiskrimineringsarbete ska skärpas inom hela kulturområdet, och att utbildningssatsningar görs för aktörer med små resurser.
13. Fi ska verka för att Kulturdepartementet i dialog med underrepresenterade grupper utformar långsiktiga insatser för att komma tillrätta med ojämna maktförhållanden och strukturell diskriminering inom kulturområdet, med utgångspunkt i vetenskapen om att alla grupper innefattar olika och ibland motstridiga intressen.
14. Fi ska verka för att demokratiska och icke-diskriminerande gräsrotsinitiativ som organiseras av unga och marginaliserade grupper ska ha möjlighet till substantiell och långsiktig finansiering.
15. Fi ska verka för att stärka kultur för, av och med barn och unga, utifrån FN:s barnkonvention.
16. Fi ska verka för att konstnärliga och humanistiska utbildningar ska få stöd att ta fram strategier och arbeta uppsökande gentemot underrepresenterade grupper för att bredda underlaget till antagningarna. Studier behöver genomföras för att öka kunskapen kring vilka faktorer som avgör vilka som söker och vilka som inte söker till utbildningarna, och verksamheterna ska ha möjlighet att omformas för att tillgodose nya och olikartade intressen och behov. Undervisande

- personal på utbildningarna ska utbildas i icke-diskriminerande och inkluderande språkbruk.
17. Fi ska verka för att biljettpriser och inträdesavgifter sänks på offentligt finansierade verksamheter. Satsningar på billigare inträde ska kompletteras med breda informationssatsningar för att inte enbart stärka redan befintliga publikgrupper.
  18. Fi ska verka för att intensifiera insatserna för att kulturlokaler ska anpassas för personer med normbrytande funktionalitet, både i egenskap av besökare och utövare.
  19. Fi ska verka för att mer resurser ges till ökad tillgänglighet i form av textning av föreställningar på andra språk än svenska samt liknande översättningsinsatser.
  20. Fi ska verka för att Kulturrådet ska instifta en syntolkningspott att söka medel ur för att möjliggöra fler syntolkningar.
  21. Fi ska verka för att Myndigheten för kulturanalys ska ges övergripande ansvar för kontinuerlig insamling av jämlikhetsdata och uppföljning av statliga kulturinstitutioner och –myndigheters insatser enligt ovan.
  22. Fi ska verka för att initiera en sammanhållen maktutredning inom det kulturpolitiska området för att synliggöra och ge möjlighet till omförhandling och demokratisering av kulturlivets grundläggande maktstrukturer och hierarkier.
  23. Fi ska verka för att inkludera politiskt marginaliserade kulturformer, som graffiti och spel, i konst- och kulturbegreppen.
  24. Fi ska verka för att medel satsas på projekt som motarbetar sexism, och främjar kvinnors och hbtq+-personers skapande och utövande inom mansdominerade kulturformer, som till exempel graffiti och spel.
  25. Fi ska verka för att professionella och fria kulturarbetare ska ha möjlighet att verka i hela landet och utanför storstäderna.

HETEROGENA OCH DEMOKRATISKA KULTURARV

Traditionellt har kulturarvet definierats som ett enhetligt arv som ska spegla ett gemensamt nationellt förflutet. Ett sådant synsätt på kulturarv leder till en ofullständig bild av det förflutna, då det reproducerar en föreställning om att alla i Sverige lever med samma erfarenheter, liksom en syn på kultur som statisk och isolerad från omvärlden. Dessutom tenderar detta sätt att se på historien att både osynliggöra och normalisera sexism, rasism, funkofobi, transfobi, homofobi, militarism och kolonialism inom kulturarven. Därför har kulturarvsinstitutioner på senare år börjat arbeta på mer inkluderande sätt

Det förflutna används i samtiden för att skapa tillhörighet och makt, och därför utgör kulturarvet ofta en arena för politisk konflikt. Kulturarvsarbete innebär dynamiska urvalsprocesser som ständigt utvecklas, beroende på kontext. Värderingar och ideologier har historiskt satt agendan för vad som ansetts vara kulturarv. Idag skrivs och konstrueras kulturarv i förhandlingar mellan aktörer med makt och inflytande, dessa förhandlingar sker på global, såväl som lokal nivå. Experter inom internationella organ som Unesco och

ICOMOS sätter reglerna för hur samtalet kring kulturarven ska ske och hur definitionen av museerna ser ut. Allmänheten står i regel utanför, och har inte makt att påverka dessa förhandlingar. Samtidigt pågår ett aktivt arbete bland engagerade aktivister, kulturarbetare, journalister, hembygdsföreningar, arkivarier och forskare att belysa olika historiska fenomen, rörelser, levnadssätt och grupper som tidigare osynliggjorts.

26. Fi ska verka för att främja de spretiga, brokiga, heterogena, rörliga och gränslösa kulturarven – underifrån, i plural och i förändring – i ett aktivt samtal om det förflutna och dess historieskrivningar.
27. Fi ska verka för att främja det inkluderande och demokratiserande kulturarvsarbetet för att belysa olika historiska fenomen, levnadssätt och grupper som tidigare osynliggjorts. Här ingår även immateriella kulturarv som muntliga traditioner, danser och så vidare.
28. Fi ska verka för att stärka folkkulturella former så att dessa kan fortsätta utvecklas, breddas och inkludera fler kulturyttringar. De folkliga kulturerna är dynamiska processer som i relation till globala utbyten skapar en vidareutveckling av de lokala traditionerna. Hembygderna i sin stora mångfald är inte en symbolisk grogrund för nationalism eller främlingsfientlighet, utan kulturella arenor där alla ska kunna ta plats.
29. Fi ska verka för att statliga institutioner återlämnar otillbörligt införskaffade objekt.

KONSTNÄRLIG FRIHET

Politiken måste ovillkorligen följa principen om en armlängds avstånd, att den aldrig får styra det konstnärliga innehållet. Den har ett särskilt ansvar för en stark demokrati och yttrandefrihet, inte minst i tider då antidemokratiska krafter växer sig allt starkare i politiken. Idag finns flera exempel på kulturarbetare och kulturevenemang i Sverige som bromsats av politiker och myndighetsutövare enbart på grund av budskap som ansetts vara kontroversiella eller för politiska. Vi ser också hur hot, hat och trakasserier mot kulturarbetare och journalister ökar och leder till självcensur och kulturarbetare som inte vågar, orkar eller kan vara en del av den offentliga debatten.

En relaterad problematik är att antidemokratiska krafter strategiskt och framgångsrikt missbrukat begrepp som yttrandefrihet och konstnärlig frihet för att skapa utrymme i offentligheten för att sprida hat och hot mot särskilda grupper, och för att manipulera den breda opinionen i riktning mot en normalisering av rasism och sexism. Ifråga om konstnärlig frihet och juridiska påföljder är det viktigt att skilja på aktörer som talar fritt och kritiskt, och aktörer som strävar efter att undergräva grundläggande mänskliga värden genom att hetsa, skada och hota.

30. Fi ska verka för att bedömningsprocesser kring anslag till konstnärliga verksamheter ska göras av fristående bedömare. Dessa bedömare ska spegla samhället i sin helhet. Politiker och tjänstepersoner på

förvaltningar och liknande beslutar om storleken på anslag, men ska aldrig påverka konstnärligt innehåll.

31. Fi ska verka för att en handlingsplan mot hot, hat och trakasserier mot kulturarbetare och journalister tas fram av relevant råd eller myndighet.
32. Fi ska verka för att stimulera fler kommuner till att bli fristäder för kulturarbetare och journalister som hotas och förföljs i sina hemländer.

EN FEMINISTISK KULTURPOLITIK ÄR GRÄNSÖVERSKRIDANDE

Precis som att samtida och intersektionellt grundad feminism vill ge oss friheten att överskrida gränser av snäva identitetskategorier ska en feministisk kulturpolitik ge oss friheten att överskrida gränser vad gäller roller, estetik och arbetssätt. Precis som feminismen vill bekämpa konservativa ideal om identitet som enhetlig och stabil, ska en feministisk kulturpolitik verka för att låta kulturen vara mångtydig och föränderlig.

Ofta missar de oflexibla kulturpolitiska strukturerna att fånga upp experimentella uttryck som inte är så lätta att kategorisera. Dessutom är en stor del av de kulturpolitiska medlen uppbundna till på förhand bestämda ändamål, vilket också är hämmande för bredd, spets och omvandling. Feministiskt initiativ vill därför satsa på nya kulturpolitiska medel till tvärkonstnärliga och svårplacerade konstnärliga praktiker, samt på fria medel som flexibelt kan användas till projekt och verksamheter som har potential, men som i utvecklingsfasen inte är så lätta att kategorisera.

En annan aspekt av gränsöverskridande är kulturarbetarnas geografiska mobilitet. Att verka långsiktigt i en global kontext är avgörande för ett levande idéutbyte och relationsskapande, liksom för att nyansera bilden av olika platser, regioner och sammanhang.

33. Fi ska verka för att nya medel tillförs tvärkonstnärliga stöd och verksamheter, genom uppdrag och utökade medel till statliga myndigheter.
34. Fi ska verka för att nya fria medel tillförs för att öka flexibiliteten i att satsa på nya och mer svårplacerade konstnärliga projekt, praktiker och verksamheter.
35. Fi ska verka för att en mångfald och bredd av kulturverksamheter ges möjlighet till långsiktiga internationella utbytesprojekt, arbetsperioder och turnéer, samt att de globala relationerna vidgas till geografiska områden som idag står utanför de västerländska kulturnätverken.

KULTURARBETARES VILLKOR

De sociala trygghetssystemen är generellt uppbyggda utifrån tanken om en fast anställning. Då kulturområdet präglas av kombinationer av korta projektanställningar, egenföretagande och föreningsverksamhet, faller kulturarbetare ofta utanför systemen. Redan prekära förhållanden förstärks, inte minst inom det fria kulturlivet. För att främja kulturarbetares trygghet och sysselsättning behöver en nationell handlingsplan tas fram.

Trygghetssystemen måste omfatta alla verksamma inom kulturområdet, från administratörer till upphovspersoner. Osäkra ekonomiska förhållanden utgör också en betydande barriär för människor som saknar ekonomiska buffertar eller som inte kommer från privilegierade familjer.

Ofta konstrueras ett lapptäcke av nödlösningar för särskilda yrkesgrupper, vilket är positivt för det fåtal som omfattas, men negativt för en mer generell trygghet för alla. Eftersom många kulturarbetare arbetar rörligt med flera uttryck blir det också begränsande när olika trygghetsmodeller endast omfattar vissa konstformer. Regelverken – inte minst vid internationell verksamhet – blir alltmer komplicerade och omfattande, vilket leder till att mer resurser går till administration. Feministiskt initiativ vill ta ett helhetsgrepp på kulturarbetarnas villkor, dels genom en politik för fler och bättre anställningar, dels genom heltäckande och generella trygghetssystem.

36. Fi ska verka för att stöden till offentligt finansierade kulturverksamheter räknas upp i takt med lönerörelserna, och att arbetet för jämställd och jämlik fördelning av resurser förstärks.
37. Fi ska verka för att det fria kulturlivet prioriteras och medlen kraftigt räknas upp, liksom stöd för produktion och turné.
38. Fi ska verka för att säkerställa att offentligt finansierade kulturinstitutioner och verksamheter arvoderar enligt ingångna ramavtal med kulturarbetares fackförbund och intresseorganisationer, samt prioritera att avtal tas fram för alla konstområden där det idag saknas. Ojämställda och ojämlika strukturer i fördelningen av uppdrag och arvoden ska korrigeras.
39. Fi ska verka för att trygghetssystemen som pension, a-kassa, sjukpenninggrundande inkomst (SGI) och avdragsrätt reformeras och anpassas för att innefatta alla olika typer av konstnärlig verksamhet, enligt en nationell handlingsplan.
40. Fi ska verka för att främja kulturarbetarägda, allmännyttiga, kooperativa verksamhetsformer där kulturarbetare kan behålla sin roll som anställd.
41. Fi ska verka för att inrätta ett tvärpolitiskt samverkansråd för kulturarbetares arbetsvillkor, med uppgift att kartlägga strukturer som försvårar för konstnärlig verksamhet – regelverk för beskattning, företagande, trygghetssystem och så vidare – inte minst vid internationellt arbete. Rådet bör bestå av representanter från berörda myndigheter som Skatteverket, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Konstnärsnämnden, fackförbund och centrumbildningar samt jurister. Rådet ska kartlägga hur regelverken kan förbättras och förenklas, samt utgöra en samlad rådgivande instans för både kulturarbetare och uppdrags-/arbetsgivare.
42. Fi ska verka för att tariffer och fördelningsmodeller i licenser och avtal skrivs till fördel för dem som skapar innehållet, liksom att upphovspersoners ställning gentemot industri (digitala plattformar, teknikföretag, distributörer, mediebolag med flera) stärks i lagen, inte minst rätten till kollektiva förhandlingar.
43. Fi ska verka för att utreda huruvida upphovsrätten för avlidna personer

- kan gälla dödsboet en kortare tidsperiod än idag, för att sedan tillfalla en fond som fördelar stipendier till nu levande kulturarbetare.
44. Fi ska verka för att forskningsmedel riktas till att utveckla framtida system för försörjning för producenter av konstnärligt material som kan spridas digitalt utan att gå via exploaterande storföretag.
  45. Fi ska verka för att ett nationellt digitalt bibliotek ska utvecklas för utlåning av flera typer av konst och olika typer av digitalt material, med ersättningsmodeller inspirerade av biblioteksersättningen.
  46. Fi ska verka för att en viss procentsats av kommersiell vidareförsäljning av konst tillfaller en nyinrättad konstnärsfond enligt norsk modell.
  47. Fi ska verka för att arbetsstipendier ska göras SGI- och pensionsgrundande, och att projektstipendier inte ska kunna leda till dubbelbeskattning. Vid bedömning av stipendieansökningar bör uppgifter om den sökandes ekonomiska förutsättningar inhämtas, inte bara årsinkomst.
  48. Fi ska verka för att insatser görs för att minska administration och byråkrati inom hela kulturområdet, till exempel genom att utreda hur New Public Management-styrningen av myndigheter, förvaltningar och institutioner kan stå tillbaka till förmån för kompetens- och tillitsbaserade modeller. Kvantitativa mätmetoder bör stå tillbaka för kvalitativa sätt att utvärdera konstnärlig verksamhet.
  49. Fi ska verka för att de fria kulturaktörernas organisationer stärks.

KULTURSAMVERKANSMODELLEN

Kultursamverkansmodellen är en nyckelfråga för ett jämlikt kulturliv. Om modellen fortsatt ska utgöra fundamentet i den regionala fördelningen av kulturmedel måste den utvecklas på flera punkter för att främja likvärdighet och goda villkor över hela landet.

50. Fi ska verka för att en uppräkningslista av statens del av samverkansmodellen sker och att dialogen från statens sida förbättras.
51. Fi ska verka för att mindre landsting/regioner prioriteras i resursfördelningen av pengarna.
52. Fi ska verka för att nationella riktlinjer och strategier för mindre etablerade kulturområden skapas mellan landstingen/regionerna och staten.
53. Fi ska verka för att stärka inflytandet från det fria kulturlivet och civilsamhället i samverkansmodellen.
54. Fi ska verka för att arvoderade kulturarbetarsamråd ska finnas i varje landsting/region. Samråden ska bidra med kompetens i bedömningar kring hur medel ska fördelas, samt delta i utformningen av kulturplanerna. De ska ha jämställd och jämlik representation samt tillsättas med både öppen och uppsökande rekrytering.
55. Fi ska verka för att kulturplanerna ska tillämpa genusbudgetering och en intersektionell analys av hur medlen fördelas.
56. Fi ska verka för att kultursekreterare och kulturlotsar ska anställas i varje landsting/region.

N.2 KULTURENS ROLL INOM ANDRA POLITIKOMRÅDEN

Det är sedan länge känt att deltagande i kulturaktiviteter gynnar hälsan och ökar livskvaliteten, att det innebär lärande och mognad, att kultur är en bärande del inom mjuk diplomati och fredsbyggande arbete, och att kultur är integrerat i stadsbyggande och offentliga rum. Kulturen är ett fundamentalt verktyg för sammanhang, språkinläring och möten för nyanlända, och en grundläggande aspekt av att hela Sverige ska leva och utvecklas. Istället för att tala om kulturens instrumentalisering vill vi vända på ekvationen och hävda att andra politikområden ska avsätta större resurser för att använda sig av kulturens goda effekter inom sina respektive områden.

Feministiskt initiativ förlägger av dessa anledningar frågor som gäller kultur i skolan, kultur i vården, kulturens roll i en jämlik relation mellan storstäder och landsbygder, en bostadspolitik som möjliggör jämlikt kulturdeltagande och ett levande lokalt kultur- och föreningsliv, en näringspolitik som främjar hållbara verksamheter inom kulturen, och kulturens roll i urfolkspolitik och säkerhetspolitik, inom ramen för dessa respektive politikområden. Vad gäller den ekonomiska politiken står det klart att en ökad generell jämlikhet är nödvändig för ett mer jämlikt deltagande i kulturlivet.

N.3 DET CIVILA SAMHÄLLET

Det civila samhället har en viktig roll i ett demokratiskt samhälle. Det är en arena för politisk påverkan såväl som socialt stöd och gemenskap, vid sidan av det som brukar benämnas samhällets olika sfärer: staten, familjen och marknaden. För människor som av olika anledningar väljer att inte engagera sig partipolitiskt är civilsamhället en viktig arena för opinionsbildning och påverkansarbete gentemot allmänhet, politiker och beslutsfattare. Detta gäller särskilt för marginaliserade grupper som genom civilsamhället kan få en plats för gemenskap, empowerment och organisering för påverkan. Det är också en arena där idéburna organisationer och sociala rörelser kan erbjuda stöd och service i alternativa former och baserade på andra ideologier än vad som är tillgängligt inom den offentliga välfärden. De når ofta utsatta grupper som inte omfattas av eller faller mellan stolarna i det offentliga och utgör därför en viktig kraft som både opinionsbildare och stödsystem.

För att aktörerna i det civila samhället ska kunna verka oberoende av politisk styrning, utan ekonomiska incitament och på demokratisk grund krävs långsiktig offentlig finansiering. Föreningars ekonomi urholkas idag när statsbidragen inte skrivs upp i samma takt som övrig ekonomi utvecklas. För att möta de förändringar som sker i civilsamhället med nya organiseringsformer och arenor för politiskt inflytande krävs vidare att stödformerna utvecklas. Kraften som finns i civilsamhället måste tas tillvara, oavsett form och uttryck.

57. Fi ska verka för att föreningsbidragen indexregleras.

58. Fi ska verka för en utredning av hur föreningsbidragen kan utvecklas

för att möta civilsamhällets omvandling avseende organiseringsformer och uttryckssätt.

EN SOCIAL KULTUR

I vårt samhälle finns en utbredd upplevelse av ensamhet och isolering. Många människors vardag präglas av en strävan efter att få tillträde till gemenskap och livskraft. Enligt Röda Korset upplever nästan hälften av landets invånare en känsla av ensamhet. Gemenskap och mening är i hög grad kopplat till lönearbete, vilket kan leda till ensamhet och depression om arbetslivet av olika anledningar inte fungerar. Feministiskt initiativ vill vidga synen på vad som ger livet mening och kulturen spelar här en viktig roll.

Diskriminering och bristande inkludering är en annan anledning till isolering. Strukturella och sociala problem, könsnormer, rasism och funkofober skapar skillnader mellan människor och bidrar till exkludering. Forskning visar att till exempel män generellt sett har svårare att visa att de behöver samtal och närhet, och många med utländsk bakgrund och andra typer av bakgrunder vittnar om att det är svårt att ta sig in i majoritetssamhället.

Feministiskt initiativ vill inrätta ett nytt tvärpolitiskt område med utgångspunkt i kulturpolitiken: en social kultur. Det finns idag en mängd verksamheter och initiativ av stor betydelse som har svårt att överleva och växa för att de befinner sig mitt i gränslandet mellan kulturell och social verksamhet. Inte sällan drivs denna typ av verksamhet ideellt av och för kvinnor eller marginaliserade grupper. Många verksamheter som idag räknas som sociala saknar de estetiska och intellektuella dimensioner som är positiva för att ensamma, utsatta eller marginaliserade människor ska uppleva en känsla av värdighet, ömsesidighet och respekt: att som nyanländ under SFI-utbildning få möjlighet att delta i konstnärliga och intellektuella sammanhang; att som äldre invandrad person få diskutera historia, poesi, konst och filosofi på hemspråket och göra historiska jämförelser med europeisk och svensk konst och poesi; att som hemlös eller person med beroendeproblematik få generös tillgång till forum som inte bara fokuserar på de mest akuta praktiska behoven utan också omfattar själen/kroppen/människan. Feministiskt initiativ vill verka för nya sätt att se till hela människans komplexa behov och ta initiativ till en dialog mellan departement samt mellan stat, regioner och kommuner om utformningen av ett program för en social kultur.

59. Fi ska verka för att främja estetiska, filosofiska och kulturella sammanhang inom socialt arbete och inkluderingsarbete.
60. Fi ska verka för att i större utsträckning organisera offentliga mötesplatser utifrån diskriminerade gruppers behov och önskemål för att främja trygghet och jämlikhet i det offentliga rummet.
61. Fi ska verka för att satsa på socialt definierade och generationsöverskridande kulturella verksamheter som inte primärt skapar professionell konst och kultur, till exempel sociala center för

- hantverk, mat, konst, språk, filosofi eller politisk orientering, och för att främja offentliga kök och matsalar för gemensamma matstunder, matlag, workshops och utbyte.
62. Fi ska verka för att utveckla fler former för kollektivt boende och utvidga offentliga utomhusmiljöer för samvaro.
  63. Fi ska verka för att möjliggöra för småbarnsföräldrar att vara socialt, kulturellt och politiskt engagerade genom organiserad barnpassning i offentliga samlingslokaler och på kulturinstitutioner.
  64. Fi ska verka för att främja effektiva metoder för inkludering och sänkta trösklar till konstnärliga, kulturella och folkbildande mötesplatser.
  65. Fi ska verka för att främja samverkan mellan offentliga aktörer som bibliotek, kulturhus, museer, scener, socialtjänst, SFI, studieförbund, medborgarservice, arbetsförmedling, försäkringskassa, vård.
  66. Fi ska verka för att främja ett restaurang-, klubb-, natt- och nöjesliv för alla som är tillgängligt, heterogent, generationsöverskridande och tryggt. Det ska vara möjligt med ett nattliv som inte är primärt finansierat av alkoholförsäljning och därför vill vi utforma offentliga stöd till innovativa nattlivsinitiativ samt främja förlängda öppettider för verksamheter som endast är öppna på dagen: museer, bibliotek, simhallar, kulturhus och så vidare.
  67. Fi ska verka för att främja mötesplatser för samtida och traditionell spontan- och deltagarkultur som makerspaces, sömnad, slöjd och hantverk, cykelkök, matlag, hackerspaces, återbruksverkstäder, öppna scener och så vidare, samt verka för att dessa rörelser är jämställda och inkluderande.
  68. Fi ska verka för att främja sociala arrangemang runt konstnärliga evenemang – till exempel inkluderande diskussioner, föreläsningar och debatter – samt främja pedagogiska satsningar för att tillgängliggöra och levandegöra konst och kultur i sin oändliga mångfald.

KULTURHUS OCH ÖPPNA SAMLINGSLOKALER

Lokala mötesplatser för kultur och samhällsengagemang är en grundbult i det demokratiska samhället, och behöver finnas i såväl offentligt ägda som föreningsdrivna och självorganiserade former. En feministisk och antirasistisk kulturpolitik bör drivas av detta demokratiska behov av en mångfald olikartade och trygga mötesplatser, samt prioritera olika lokala, fria och småskaliga initiativ framför storskalig arenakultur och regionala varumärkesstrategier. Feministiskt initiativ ser god och jämlik tillgång till icke-kommersiella möteslokaler som en demokratisk rättighet som ska tillgodoses i hela landet.

Lokaler behövs för offentliga evenemang, självorganiserad bildnings- verksamhet och kultur, demokrati- och fredsrörelser mobilisering, inkludering av nyanlända liksom exkluderade äldre personer med utländsk bakgrund och hemlösa, möten över generationsgränser, samt möten mellan professionell och ideell kultur. De ska kunna ge möjlighet till trygga

separatistiska rum för diskriminerade grupper som organiserar sig för jämlikhet. Öppna samlingslokaler ska dock aldrig utgöra en mobiliserande plattform för rörelser som strävar efter att kränka de mänskliga rättigheterna.

Sverige behöver starka och etablerade folkrörelser med historisk kunskap om politisk mobilisering, samtidigt som de i många fall behöver förnya sina arbetssätt för att fortsätta utgöra relevanta verktyg för nya generationer liksom för grupper som diskrimineras inom arbetarrörelsen. Traditionella plattformar som stelnat till att bevara maktförhållanden behöver återvitaliseras för att bli nya typer av centra för en progressiv samhällsutveckling. Samtidigt ska nya, alternativa och jämlikhetssträvande gräsrotsrörelser ges möjlighet att växa sig starka och långsiktiga. Offentliga rum domineras ofta av män, och samlingsplatser måste därför arbeta aktivt för att bli trygga och välkomnande för alla.

69. Fi ska verka för att alla ska ha jämlik tillgång till trygga och icke-kommersiella offentliga mötesplatser.
70. Fi ska verka för att befintliga och nya mötesplatser ska ha goda resurser och krav på sig att inkludera och välkomna underrepresenterade grupper.

AMATÖRKULTUR

Amatörkulturen är en bred arena som rymmer alla kulturella uttrycksmedel och bedrivs av ideella krafter. Inom amatörkulturen skapas naturliga möten mellan generationer liksom mellan professionella kulturarbetare och amatörer. Det finns stor potential inom detta fält att även arbeta för att stärka amatörkulturen som en kreativ och social plats för social inkludering av såväl nyanlända som exkluderade äldre personer med utländsk bakgrund. Eftersom amatörkulturområdet spänner över så många fält – exempelvis folkbildning, ungdomsfrågor, kultur och fritid – faller viktiga initiativ och verksamheter ofta mellan stolarna för olika stödstrukturer. Feministiskt initiativ vill stärka en bred och spretig amatörkultur, med jämlik och jämställd tillgång för alla.

71. Fi ska verka för att amatörkulturens organisationer stärks som dialogpartner med staten och regionerna kring hur fältet bäst kan utvecklas strukturellt och främjas resursmässigt.
72. Fi ska verka för att amatörkulturen ska få samma skatteregler som idrottsområdet.

EN NY POLITIK FÖR BILDNING

Genom politiken för civilsamhälle och kultur – och vidare över utbildningspolitiken, socialpolitiken och arbetsmarknadspolitiken – löper möjligheten och behovet av ett uppdaterat bildningsbegrepp. Självorganiserad och bred bildningsverksamhet stärkte arbetarklassen och förändrade maktbalansen i samhället radikalt. Historiskt och fram till idag stärker kvinnor och marginaliserade grupper sina positioner på liknande sätt, men med mer flerdimensionella, kritiska och inkluderande förhållningssätt till begreppet

bildning. Dessa förhållningssätt innebär att skapa ökat självbestämmande genom självorganiserade kunskapssammanhang. Konstruktivt, kärleksfullt och kritiskt tänkande och görande uppmuntras som motstånd till ett alltmer polariserat tankeklimat, där samhällsengagemang odlas som motgift till hopplöshet och politisk depression. Erfarenhet kan utbytas mellan generationer och grupptillhörighet, där vi tillsammans tänker kring vad som kan göra det möjligt att överskrida de ojämlika och ohållbara villkor och strukturer som råder. Odemokratiska aktörer arbetar aktivt för att försvaga bildningsrörelser, eftersom kunskap och sammanhållning underminerar dem.

73. Fi ska verka för att initiera en bred bildningsutredning som inkluderar alla relevanta politikområden, med målet att skapa goda förutsättningar för en ny politik för fri, frivillig, jämlik, jämställd, antirasistisk och inkluderande bildning.

FOLKBIBLIOTEK

Folkbiblioteken riktar sig till hela befolkningen och finansieras med statliga och kommunala medel. Feministiskt initiativ anser att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Folkbiblioteken befinner sig i en brytningstid. Många bibliotek, framför allt på landsbygderna, har lagts ner och öppettiderna har förkortats. Ökat tryck på e-böcker och annat digitalt material ställer nya krav på ekonomiska resurser. Feministiskt initiativ stödjer den nuvarande bibliotekslagens prioritering av personer med normbrytande funktionalitet, barn och unga samt nya medborgare. Feministiskt initiativ ska arbeta för att folkbibliotekens organisation ska utvecklas till att tillgodose alla människors behov av information och kultur. Folkbiblioteken är ett av de sista offentliga rummen öppna för alla.

74. Fi ska verka för att öka folkbibliotekens resurser och stärka biblioteken som mötesplats och grund för det demokratiska samtalet bland annat genom att utöka utbudet på andra språk än svenska.
75. Fi ska verka för att stärka folkbiblioteken som ett verktyg för social inkludering, till exempel genom att anställa fler yrkesgrupper och kompetenser för att hantera ett ökande socialt tryck på biblioteken som socialt centrum, och samtidigt stärka bibliotekariens möjlighet att fokusera på litteraturen.
76. Fi ska verka för att stärka folkbiblioteken som instrument för att motverka digitala klyftor.
77. Fi ska verka för att lånekort för papperslösa och EU-migranter kan erhållas i hela landet.
78. Fi ska verka för att folkbiblioteken ska ha utökade öppettider och

tillgänglighet, med särskild prioritering i landsbygder, mindre städer och underfinansierade förorter.

STUDIEFÖRBUND

Folkbildningen är fri och frivillig. Deltagarna formar verksamheten och politiken ska inte styra hur den organiseras. Feministiskt initiativ vill att studieförbunden fortsatt ska vara en central del i folkbildningsarbetet. Studieförbundens uppdrag kring att arbeta med nyanlända i Sverige är avgörande för nyanländas inkludering i samhället.

79. Fi ska verka för att studieförbunden även fortsättningsvis ska stå för en aktiv del i folkbildningsarbetet.
80. Fi ska verka för att folkbildningsverksamheter ska ha låga deltagarkostnader.
81. Fi ska verka för att krav ska ställas på studieförbunden att nå och anpassa sig och sin verksamhet till underrepresenterade gruppers behov.

TROSSAMFUND

Tro, religion och andliga praktiker har genom alla tider varit en källa till kraft, hopp, mening och kunskap. Religiös tro och filosofi har spelat en stor roll i många diskriminerade gruppers frigörelsekamper, och är en central del även i det sekulära samhällets föreställningar om att en annan värld är möjlig. Religiösa aktivister kan vara de mest radikala vad gäller att hjälpa utsatta medmänniskor, och religiösa idéer ligger i hög grad till grund för de sekulära samhällenas institutioner och tankesätt. Samtidigt har religiösa institutioner i hela världen varit en källa till konflikt, hat, våld och förtryck. Konservativa religiösa normer går ofta hand i hand med heteronormativ och patriarkal nationalism och militarism.

Att förneka religionens starka och mångbottnade inflytande över nästan hela världens befolkning är omöjligt. Att med öppenhet och nyfikenhet hela tiden fördjupa kunskapen om de religiösa filosofiernas och praktikernas relationer och innebörd är nödvändigt. Att samtidigt bekämpa och motverka brott mot de mänskliga rättigheterna i religionens namn är en självklarhet (se även avsnitt I.3 Våld och förtryck i namn av heder). På samma sätt är det självklart att stärka de feministiska och progressiva krafter som verkar inom trossamfund och föreningsliv för att uppnå jämlikhet och frihet för alla.

82. Fi ska verka för att främja samverkan och dialog mellan olika trossamfund, religiösa och sekulära grupper, interreligiösa initiativ och mötesplatser.
83. Fi ska verka för att främja folkbildande insatser för fördjupad samhällelig kunskap kring de religiösa filosofiernas kopplingar, likheter, tolkningar, teologiska debatter, samt dess historiska feministiska och demokratiserande förändringsprocesser.
84. Fi ska verka för att inga offentliga stöd ska gå till trossamfund som

uppmuntrar, sanktionerar eller praktiserar könsdiskriminering, våld, homofobi, transfobi, rasism, eller som på andra sätt bryter mot de mänskliga rättigheterna i ord eller handling.

85. Fi ska verka för att främja feministiska, progressiva och demokratiserande förändringsprocesser inom trossamfunden.
86. Fi ska verka för att främja platser och verksamheter för existentiella samtal och ceremonier för icke-troende.

N.4 MEDIA

Media har stor makt och inflytande över hur vi uppfattar vår omvärld. Bilden av världen och av oss själva formas till stor del av de berättelser och bilder media presenterar, definierar som normalt och värt att sträva efter. Stereotypa bilder av män, kvinnor och transpersoner motverkar på många plan en progressiv utveckling för jämställdhet och jämlikhet. Rådande patriarkala maktförhållanden i samhället blir också tydliga i medievärlden, i allt från medieägande och styrelserepresentation till distribution, innehåll och tilltal.

Vid FN:s fjärde världskonferens för kvinnor 1995 fastslogs två mål avseende media: att öka deltagande och tillgänglighet för kvinnor både vad gäller uttryck och beslutsfattande genom media, samt att främja en balanserad och icke-stereotyp porträttering av kvinnor i media. Målen är fortfarande långt ifrån uppfyllda. För att medierna ska bidra till att uppfylla dessa mål behövs fungerande former för att med fast förankring i yttrande- och informationsfriheten analysera mediestruktur och medielogik samt föreslå och genomföra konkreta och verk samma åtgärder. Den kunskap som finns idag bygger ofta på tillfälliga projekt eller är beroende av ideella krafter. Eftersom medierna själva ogärna är öppna med sina brister på området finns stort utrymme för förbättrat underlag och statistik.

Beskrivningen av bristande jämställdhet är även giltig för andra typer av grupper. Vi upplever till exempel hur medier har bidragit till normaliseringen av rasism och blivit plattform för främlingsfientliga och rasistiska budskap. Vi ser hur militaristiska perspektiv och expertis lyfts fram på bekostnad av expertis inom nedrustning och omställning. Vi ser hur ett nationellt perspektiv dominerar på bekostnad av en nyanserad bild av Sverige ur övriga världens perspektiv. På liknande sätt dominerar ett storstadsperspektiv på bekostnad av hela landet, och ett innerstadsperspektiv på bekostnad av förorterna. För tillfället dominanta problemformuleringar och analysmodeller tränger ofta ut möjligheten till en mångfald av alternativa tankesätt och idéer kring lösningar på komplexa problem.

Medielandskapet i Sverige genomgår stora förändringar. Många lokaltidningsredaktioner i Sverige tvingas lägga ned. Antalet journalisttjänster har minskat markant nationellt och på flera håll i landet råder det idag så kallad medieskugga. Mer än varannan journalist bor i de tre storstäderna, och fyra av tio finns i huvudstaden. En femtedel av Sveriges kommuner saknar idag lokaltidning. Detta får stora konsekvenser, bland annat för hur det lokala politiska livet granskas och bevakas. Utarmningen

av lokaljournalistiken är ett allvarligt demokratiskt problem som Feministiskt initiativ menar behöver lösas med politiska medel.

Även distributionen av tidskrifter till återförsäljare är ett stort problem för små tidskrifter, eftersom ett fåtal aktörer sätter priserna och bestämmer förutsättningarna. Det blir helt enkelt dyrare och svårare att distribuera mindre tidskrifter till sina läsare, vilket begränsar den yttrande- och tryckfrihet som ett demokratiskt samhälle vilar på. Yttrande- och tryckfrihet i lag leder inte alltid till den demokratiska och jämlika kommunikation som eftersträvas, eftersom alla inte kan nå eller tillämpa rättigheterna i lika hög grad.

87. Fi ska verka för att Sverige ska uppfylla FN:s mål om ett jämställt deltagande och tillgänglighet vad gäller uttryck och beslutsfattande genom media, samt att främja en balanserad och icke-stereotyp porträttering i media. Målen ska även breddas till att gälla jämlikhet utifrån en intersektionell analys.
88. Fi ska verka för att utreda hur riktlinjer för jämställda medier som tagits fram av Unesco, Europarådet för de mänskliga rättigheterna samt den internationella journalistfederationen, "IFJ", kan anpassas till svenska förhållanden.
89. Fi ska verka för att utreda förutsättningar för att ge en befintlig aktör som Statens medieråd, Myndigheten för press, radio och tv och/eller Nordicom ett utökat uppdrag, som innefattar att kontinuerligt ta fram statistik och jämlikhetsdata – inom ägande, styrelsrepresentation, på chefs- och redaktionsnivå, samt representation vad gäller innehåll och porträttering i medier.
90. Fi ska verka för att utreda förutsättningar för ett granskningsråd fristående från staten, till exempel i form av en oberoende stiftelse, som genom forskning kan analysera, granska och tillgängliggöra kunskap om maktperspektiv inom media, med särskilt fokus på jämställdhet, jämlikhet, mänskliga rättigheter och fred. Informationen ska tillgängliggöras till skolor, utbildare, föreningar och allmänhet.
91. Fi ska verka för att stärka skolbiblioteken som resurs för utbildning i källkritik, stärka skolbibliotekariens roll som specialist på området, samt för att vika resurser till fler bemannade skolbibliotek.
92. Fi ska verka för att journalist- och medieutbildningar liksom mediekunskap och samhällsundervisning i grund- och gymnasieskolan innefattar kunskaper och olika kritiska perspektiv på jämställdhet, jämlikhet, mänskliga rättigheter och fred, samt stärkta kunskaper om källkritik, granskning och analys.
93. Fi ska verka för att Myndigheten för press, radio och tv stärker sin information till allmänheten om möjligheterna att anmäla medier som gör sig skyldiga till sexism, rasism och så vidare, liksom om program som fälls och frias.
94. Fi ska verka för att stärka kulturredaktionerna nationellt och säkerställa utrymmet för kulturdebatt och kulturkritik.

95. Fi ska verka för att källskyddet och allmänhetens rätt att anonymt kontakta journalister stärks och skyddas. Lagar som FRA, Ipred och datalagringslagen innebär stora hot mot detta och bör utredas.
96. Fi ska verka för att visselblåsare, det vill säga personer som avslöjar missförhållanden, skyddas genom stärkta efterforsknings- och repressalieförbud även inom privata bolag.
97. Fi ska verka för att presstödet utreds så att det säkerställer en levande lokaljournalistik, även utanför storstäderna, med hjälp av bland annat distributionsstöd. Även konkurrenssituationen i distributionsledet bör utredas.
98. Fi ska verka för ett teknikneutralt press- och distributionsstöd.

PUBLIC SERVICE

Public service har en särställning bland medierna och ska alltid ligga i framkant vad gäller högkvalitativ nyhetsförmedling, samhällsanalys, kritisk granskning av politiska, ekonomiska och kulturella makthavare, och kultur. Studier visar ett samband mellan stark public service, högt valdeltagande och pressfrihet. Den visar också att högerextremismen är lägre i länder med stark public service.

Ur granskningssynpunkt har public service-bolagen långt hårdare krav på sig än kommersiella aktörer, liksom vad gäller krav som att värna alla människors lika värde. Public service ska ha resurser att sända högkvalitativt innehåll till både breda och smala målgrupper, och inte bli en imitator av kommersiella kanaler. Offentligt ägda media ska stå fri från kommersiella och politiska intressen och ha resurser till såväl goda arbetsvillkor för sina anställda, fortbildning och arbetskrävande researcharbete.

99. Fi ska verka för att public service ges en stark och långsiktig statlig finansiering, med strikta krav på en armlängds avstånd från staten, liksom ett stabilt system för en garanterad ekonomi.
100. Fi ska verka för att public service har ordentliga resurser till att upprätthålla goda arbetsvillkor, kritiskt granskande journalistik – även vad gäller nyhetsrapportering där tempot är högt – och en mångfald av konstnärligt och kulturellt innehåll. Målen för goda arbetsvillkor ska även gälla de fristående produktionsbolag som levererar innehåll till public service.
101. Fi ska verka för att public service-bolagen ska ges fortbildning i icke-diskriminerande rekrytering av personal och andra icke-politiskt tillsatta personer, och ha som målsättning att anställd personal inom dessa verksamheter ska spegla samhället i sin helhet.
102. Fi ska verka för att demokratiparagrafen om alla människors lika värde, liksom förbudet mot uppenbart kränkande inslag, i uppdraget till public service-media ska skärpas och ha företräde framför paragrafen om opartiskhet – public service ska inte vara opartisk i värnandet av alla människors lika värde.

0. IDROTT

Idrotten är Sveriges bredaste folkrörelse och den största andelen utövare är barn och ungdomar. Därmed är idrotten en viktig faktor i många unga människors liv och identitetsskapande process. Gemenskap, sammanhang och interaktion är värden som idrotten kan skapa för människor, och som har potential att ge oss större förståelse och acceptans gentemot varandra även om vi kommer från helt olika bakgrunder och har helt olika förutsättningar. Livsglädje och god hälsa är också betydelsefulla värden som idrotten kan skapa. Därför är idrotten en stor och viktig samhällskraft. Ledare och tränare har, som auktoriteter och förebilder, inflytande och ansvar och därmed en viktig uppgift i att skapa sociala miljöer där alla barn och ungdomar kan känna sig välkomna och respekterade oavsett kön, könsidentitet, sexuell läggning, funktionalitet, ålder, etnicitet, religion eller trosuppfattning.

Huvudansvaret för detta kan dock inte läggas på individnivå utan måste ske genom påverkan från demokratiska institutioner. Den brist på jämställdhet och den orättvisa resursfördelning som idag råder mellan flick- och damidrott och pojk- och herridrott grundar sig i en opolitiskt syn på idrotten. De statliga och kommunala bidragen kan och bör villkoras så att idrottsföreningar spenderar och fördelar pengar (även från sponsring och tv-avtal) rättvist ur genusperspektiv. Likaså bör kontinuerlig arbete med normer vara ett obligatoriskt villkor. Feministiskt initiativ ska även verka för att flickors och kvinnors, samt trans- och ickebinära personers idrottande synliggörs och får ökat utrymme i samhällsdebatten och att tillgängligheten till träning och tävling ska fördelas rättvist oberoende av den ekonomiska statusen på lagen inom föreningen.

Riksdagen har beslutat att det statliga stödet till barn- och ungdomsidrotten tas procentuellt från Svenska Spels vinst. Det innebär att statsstödet till största delen kommer från spelpengar. Det är ett förhållande som inte är rimligt med tanke på idrottens sociala och folkhälsopolitiska betydelse.

Den vanligt förekommande binära könsuppdelningen inom idrott kan lättare bidra till att könsroller och destruktiva kulturer reproduceras. Det gör även idrottande svårt och otillgängligt för de personer som inte passar in i den binära könsuppdelningen, samt för dem som vill idrotta med personer av ett annat genus än det idrottslaget delar upp en i. Feministiskt initiativ vill därför etablera idrottsutövande så genusneutralt som möjligt.

Att kunna simma kan rädda liv. Feministiskt initiativ ska därför verka för att alla barn får möjlighet att lära sig simma i skolåldern och att vuxna personer som inte kan simma får möjlighet att lära sig det senare i livet.

1. Fi ska verka för att idrotten får en långsiktig och säker finansiering, genom fasta anslag i statsbudgeten.
2. Fi ska verka för att ledare och tränare utbildas i normkritiska perspektiv för att motverka att normativa uppfattningar sprids inom såväl som utanför idrottsarenorna.

3. Fi ska verka för att alla människor ska ha lika villkor inom idrotten.
4. Fi ska verka för att Sveriges kommuner ska erbjuda alla barn gratis simskola.
5. Fi ska verka för att skattemedel villkoras med att föreningen bedriver en jämn ekonomisk fördelning mellan könen
6. Fi ska verka för att den binära könsuppdelningen inom idrott och tävling avtar.
7. Fi ska verka för att tillgängligheten till träning och tävling är lika mellan flickor/damer, pojkar/herrar, transpersoner och ickebinära personer.
8. Fi ska verka för att dam- och herridrott ska ges möjligheter att teckna radio- och tv-avtal på samma villkor.
9. Fi ska verka för att flickors och kvinnors, transpersoners och ickebinära personers idrottande synliggörs och får ökat utrymme i samhällsdebatten.
10. Fi ska verka för att kunskaperna hos idrotts- och ungdomsledare i socialt utsatta områden tas tillvara genom ökade resurser för utbildning och nätverkande.

P. DJURPOLITIK

I Feministiskt initiativs vision om ett bra samhälle ska även djur omfattas av hänsyn, medkänsla och respekt. Djur är levande och kännande varelser med intressen och behov som måste tillgodoses. Människor har idag stor makt över djur, men makt ger inte per automatik rätt. Människor kan göra moraliska val och har därmed ett särskilt ansvar för sina medvarelser.

Djur ska kunna leva på ett sätt som ger dem utlopp för sina naturliga beteenden, i enlighet med sina specifika behov. För att möjliggöra detta behöver vi avveckla djurindustrin och säkerställa att den djurhållning som finns utgår från djurens behov. Därtill behöver plågsamma djurförsök ersättas av djurfria metoder.

Feministiskt initiativ vill se en grön omställning inom livsmedelsindustrin. Det är en omställning som behövs av flera anledningar då dagens samhälle utsätter djur för stort lidande. Många bönder anstränger sig för att skapa högkvalitativt lantbruk redan idag och den kraften bör tas tillvara. I takt med att den storskaliga uppfödningen av djur minskas vill vi se att odlingen av vegetabilier och framställningen av vegetabilisk mat i Sverige och övriga Europa expanderar. Detta gynnar såväl djuren som landsbygden, lantbruket och klimatet och har dessutom positiva effekter på människors hälsa.

Förändringen kan ske stegvis genom att fler människor och verksamheter minskar sitt beroende av produkter med animaliskt ursprung. Denna utveckling kan främjas genom vegetabilisk norm i kommunala, regionala och statliga verksamheter, införandet av animalieskatt tillsammans med ekonomiska incitament som stimulerar omställningen från produktion av animalier till produktion av vegetabilier, samt genom stegvis lagstiftning utifrån djurs rättigheter.

Det är angeläget med ett internationellt perspektiv på djurpolitik. Fi ska driva djurpolitiska frågor på EU-nivå med målet att skärpa minimikraven på djurskyddet och stärka djurs rättigheter i samtliga EU-länder. Enskilda EU-länder får inte understiga minimikraven. Däremot kan enskilda länder gå längre än vad minimikraven kräver och Fi vill att Sverige ska vara ett djurpolitiskt föregångsland. Fi vill förbättra villkoren för djur i Sverige och i EU, samt förhindra importen av djurprodukter från djurhållning som inte lever upp till Sveriges djurskyddslagstiftning.

I avsnittet P.1 Djurrätt beskriver vi punkter som handlar om de grundläggande systemskiften som behövs i enlighet med Feministiskt initiativs djurrättsliga vision. Att föra en djurrättslig politik som ifrågasätter utnyttjande av djur i stort är nödvändigt för en långsiktig förändring till ett samhälle som respekterar djurs rättigheter. Av hänsyn till de djur som idag lider under mänskligt utnyttjande ser vi dock djurskyddsreformer som en viktig del i det politiska arbetet. I avsnittet P.2 Djurskydd beskrivs de regleringar Feministiskt initiativ vill göra i nuvarande system. I och med dessa reformer

kan vi på kort sikt försöka minska och reglera det mest extrema lidandet som orsakas av människans exploatering av djur.

Förmågan att uppleva samt att känna smärta och lust är gemensam för både djur och människor, vilket är väl vetenskapligt belagt för alla ryggradsdjur. "Djur" i detta dokument syftar på ryggradsdjur.

P.1 DJURRÄTT

Feministiskt initiativ står för en syn på djur där djur finns för sin egen skull. Då är det viktigt att branscher, som underhållning, inte förmedlar en syn om att djur finns för människors skull. Språkbruket ger också en felaktig syn på djur då det förekommer benämningar på djur som "värphöns" och "slaktdjur". Då framställs hönor som att de är till för att värpa och grisar för att slaktas.

För att samhället ska utvecklas i riktning mot mer empati för djur menar Feministiskt initiativ att etiska frågor om djur ska diskuteras redan i skolan. Idag använder en del skolor undervisningsmaterial från djurindustrin som förmedlar en ensidig bild. Som en del i utvecklingen behövs en översyn av vilka budskap om människors förhållande till djur som förmedlas i skolornas verksamhet.

Vegetabilisk kost gynnar både människor, djur, miljön och klimatet. Feministiskt initiativ ser gärna att den offentliga sektorn ska sprida kunskap och vara en källa till inspiration genom att visa att en vegetabilisk kost är fullgod och i de flesta fall mer hälsosam än en animalisk kost. Med vegetabilisk kost menas en kost som enbart består av ingredienser från växtriket, samt svampar, ibland kallat "vegansk" kost.

Räv- och chinchillauppfödning inom pälsindustrin har upphört i Sverige men uppfödning av minkar för päls är fortfarande tillåtet och innebär ett stort lidande.

Enligt EU:s djurförsöksdirektiv är det yttersta målet att på sikt helt ersätta djurförsök vilket Feministiskt initiativ finner väldigt positivt. Det finns redan många djurfria alternativ inom forskningen, bland annat celler, vävnader och prover från patienter och från frivilliga försökspersoner, liksom datorsimulering och beräkningsmodeller. Däremot efterlevs i praktiken inte förbudet mot till exempel djurtestade kosmetika- och hygienprodukter. Jordbruksverket har sedan 2016 inrättat ett forskningscenter för fler alternativ till djurförsök men saknar adekvat finansiering till det.

1. Fi ska verka för djurs rätt att inte utsättas för lidande orsakat av människor.
2. Fi ska verka för att storskalig uppfödning av djur för mat ersätts av en ökad odling av vegetabilier och ökad framställning av vegetabilisk mat i Sverige och i EU.
3. Fi ska verka för ekonomiska incitament som stimulerar omställningen från produktion av animalier till produktion av vegetabilier.
4. Fi ska verka för att djurindustrin avvecklas.

5. Fi ska verka för att förbjuda all pälsdjursuppfödning och import av päls inom Sverige och i EU.
6. Fi ska verka för att förbjuda fiskodling.
7. Fi ska verka för att förbjuda djur på cirkusar.
8. Fi ska verka för införande av kommunalt veto mot djurcirkus på kommunal mark.
9. Fi ska verka för att innehav och spridning av dokumenterade sexuella övergrepp mot djur förbjuds.
10. Fi ska verka för att öka den finansiella satsningen på utveckling av alternativa metoder till djurförsök.
11. Fi ska verka för att djurrätts- och djurskyddsfrågor skrivs in i skolans och förskolans läroplaner samt i styrdokument för lärarutbildningen.
12. Fi ska verka för att skolväsendet ska vara en oberoende opartisk instans där reklam eller gratismaterial från djur- och livsmedelsbranschen i skolorna inte kan ges utan att ha flera perspektiv.
13. Fi ska verka för att vegetabilisk kost ska vara norm inom all kommunala, regionala och statliga verksamheter.
14. Fi ska verka för att vegetabilisk matlagning och näringslära blir norm i skolans hemkunskapsundervisning.

P.2 DJURSKYDD

Idag råder det en stor diskrepans mellan den djurskyddslagstiftning som finns och de förhållanden under vilka många djur lever i Sverige. Självklart är det viktigt att den lagstiftning vi har också efterlevs. För djuren en högre välfärd av ett starkt djurskydd för det med sig ytterligare en positiv aspekt: mindre användning av antibiotika som i sin tur minskar uppkomsten av nya resistenta bakterier.

ÅTERINRÄTTA DJURSKYDDSMYNDIGHET

Idag sköts djurskyddskontroller av länsstyrelserna. På grund av bristande resurser lyckas inte länsstyrelserna nå sin målsättning avseende hur många kontroller som ska genomföras. Feministiskt initiativ vill lyfta djurskyddsfrågorna från Jordbruksverket och återinrätta en djurskyddsmyndighet som har ansvar för bland annat djurskyddskontroller. Resurserna till myndigheten måste vara tillräckliga för att målsättning avseende antalet kontroller kan uppnås. Dessutom måste det säkerställas att djurskyddsinspektörer har en trygg arbetsmiljö fri från hot och våld. Idag dröjer det ofta månader innan beslut om omedelbart omhändertagande av djur kan genomföras på grund av svårigheterna med att få handräckning från polisen. Därför måste även polisens resurser avseende djurskyddsärenden öka.

Det behövs även en öppen information om hur djur har det, att samhället får ta del av saklig och objektiv information om den svenska djurindustrin. En kombination av lagar och ekonomiska incitament vad gäller matproduktion

behövs. De sätt att hålla djur som skapar enormt lidande ska förbjudas. De producenter som gör mer än vad lagen kräver kan premieras. Genom en djurskyddsmärkning av varor och tjänster kan det bidra till högre medvetenhet om ett djurperspektiv på konsumtionen bland privatpersoner, företag och offentliga verksamheter. Kraven för certifiering bör gradvis göras strängare och därmed i slutändan bana väg för ett samhälle utan beroende av animaliska produkter.

BÄTTRE LAGSTIFTNING MED DJURBALK

Det finns en dubbeltidighet i lagstiftningen där djur betraktas juridiskt som egendom samtidigt som det finns lagar mot djurplågeri. Om Sverige skulle samla Djurskyddslagen och andra lagar rörande djur till en djurbalk tror vi att detta på motsvarande sätt skulle bidra till ett säkrare rättsläge och ge förutsättningar för ett avsevärt förbättrat djurskydd.

Lidande är en individuell upplevelse för djuren och är lika viktigt att förhindra oavsett om det uppkommer inom djurindustrin, i trafiken eller i ett enskilt hushåll. I dagens djurskyddslag står det bland annat att djur ska ha möjlighet att utföra sina naturliga beteenden, att de inte ska utsättas för onödigt lidande och att avel som medför lidande för djuren är förbjudet. Om lagkraven efterlevs innebär det att djuren får leva ett liv som de är anpassade för, fritt från onödig stress och lidande. Djurskyddsföreskrifterna anger dock en tolkning som är väldigt tillåtande. Det är i praktiken vanligt att djur inte får möjlighet att bete sig naturligt eller skyddas från lidande. Djuren lever ofta tätt inpå varandra i små utrymmen med för många individer per grupp, utan möjlighet till sitt naturliga beteende och i en miljö som inte är stimulerande vilket leder till stress och försämrad hälsa. Stereotypa beteenden utvecklas, som svansbitning hos grisar. När grisar föds upp till slakt i konventionella besättningar och lever i trånga utrymmen på betonggolv utan möjlighet att böka, utvecklas lätt svansbitning som kan leda till djupa sår med allvarliga infektioner.

Att få vara utomhus är en självklarhet för alla vilda djur, men inte för djur som hålls av människor. Såväl i djurindustrier som i privata hem lever djur som aldrig får komma ut. Möjlighet till utevistelse bör öka för husdjur som är anpassade till vårt klimat. Vi ser många exempel på hur lagen inte efterlevs, både vad gäller djur i industrier och djur som familjemedlemmar. Inom bland annat hund- och kattaveln bedrivs avelsarbete för att få fram särskilda egenskaper hos olika raser, egenskaper som ibland kan betecknas som missbildningar och som får allvarliga konsekvenser och innebär mycket lidande för djuren. Exempel på sådana missbildningar som avlas fram är trubbnosighet, utstående ögon, hängande ögonlock och mycket hudveck.

För att komma tillrätta med dessa problem och för att göra verklighet av djurskyddslagens formuleringar om skydd från lidande och möjlighet att bete sig naturligt vill vi ha skarpare krav i djurskyddsförordningen och djurskyddsföreskrifter. Samhället behöver ställa krav på att människor som har djur i familjen tar ansvar för att tillgodose djurens intressen och behov.

Enligt djurskyddslagen ska ett skadat eller sjukt djur snarast ges nödvändig vård. Momsen på djursjukvård är idag 25 procent. En skattebefrielse på djursjukvård alternativt en lägre momssats kan medföra att djur får vård tidigare och inte behöver avlivas av ekonomiska skäl. Det måste också finnas ett system för att ta hand om och skydda de djur som har farit illa till följd av människans bristande omhändertagande.

ETT SAMHÄLLSBYGGGE MED BÄTTRE HÄNSYN TILL DJUR

Vårdpersonal och andra myndighetspersoner får ibland en unik insikt i privata hushåll och hur djuren i hushållet mår. Det ställer krav på ansvarstagande. Det behövs också ett hänsynstagande för djurs intressen i det mänskliga samhällsbyggandet. Djur påverkas av trafik, kemikalier, byggnader och annat. Ett exempel på insatser för djurens skull är att bygga viltpassager, det vill säga ställen där djur kan passera en väg eller järnväg utan att skadas. Djur som lever tillsammans med, eller i relation till, människor utsätts ofta för våld eller används som maktmedel i våldsamma nära relationer. Det behöver uppmärksammas av socialtjänst och rättsväsende för att skydda den utsatta människan, djuren och bredda kompetensen i arbetet med våld i nära relationer.

15. Fi ska verka för att en djurskyddsmyndighet återinrättas och tar över det centrala ansvaret för djurskyddet.
16. Fi ska verka för upprättandet av en djurbalk.
17. Fi ska verka för att fler djurskyddskontroller genomförs. I första hand måste anmälningsärenden prioriteras, men även oanmälda normalkontroller behöver öka i omfattning.
18. Fi ska verka för att det finns djurskyddsmärkning av varor och tjänster för att underlätta för konsumenter att undvika de djurskyddsmässigt sämsta varorna och tjänsterna.
19. Fi ska verka för att bedövning i samband med slakt sker på det sätt som är mest skonsamt för respektive djurslag.
20. Fi ska verka för att förhindra importen av djurprodukter från djurhållning som inte lever upp till Sveriges djurskyddslagstiftning.
21. Fi ska verka för ett förbud mot koldioxidbedövning vid slakt, samt som avlivningsmetod.
22. Fi ska verka för att samtliga djur som hålls inom livsmedelsindustrin ska ha garanterad tillgång till utevistelse.
23. Fi ska verka för införandet av en animalieskatt. (Läs mer under "Grön skatteväxling – moms, punktskatter och subventioner", avsnitt B. Ekonomi för en hållbar värld)
24. Fi ska verka för att lagstadga kortare djurtransporter.
25. Fi ska verka för att större hänsyn till djurs rättigheter och levnadsvillkor ska tas i frågor om samhällsbyggnad.
26. Fi ska verka för att momsens på djursjukvård avskaffas.
27. Fi ska verka för en ökning av resurser till rehabilitering och vård av

- vilda djur som skadats av människor.
28. Fi ska verka för att myndighetspersoner, inom till exempel polisen, sjukvård och socialtjänst, ska ha anmälningsplikt om de misstänker att djur i familjer far illa.
  29. Fi ska verka för att det ska finnas fler jourhem för våldsutsatta där husdjur är tillåtna.
  30. Fi ska, utifrån forskning om olika arters behov, verka för att djur som hålls inomhus ska ha laglig rätt till adekvat utrymme och gruppstorlek.
  31. Fi ska verka för att öka kompetensen hos socialtjänst och rättsväsende om hur djur som lever tillsammans med, eller i relation till människor drabbas av och utnyttjas som maktmedel i våld i nära relationer.
  32. Fi ska verka för förstärkt och långsiktig finansiering till organisationer som tar hand om misshandlade personers djur och placerar dem i jourhem.
  33. Fi ska verka för att fler skyddade boenden erbjuder möjlighet för skyddssökande att ta med djur.
  34. Fi ska verka för att Länsstyrelsen snabbare ingriper vid våld och vanvård av djur och att samarbetet mellan Socialtjänst och Länsstyrelse förbättras vid våld i nära relationer där djur berörs.
  35. Fi ska verka för att kameraövervakning på slakterier införs.

P.3 RÄTTSVÄSENDET

Djur kan inte föra sin egen talan då offentliga beslut som berör dem fattas. Därför bör de få representeras av organisationer med stor kunskap om djur, som inte har någon egen agenda utöver vad som är i djurens egna intressen. Vad som är i djurens intressen bör utgå från aktuell forskning om djurens beteende och behov. Då misstanke om brott mot djurskyddslagen eller djurplågeri leder till rättegång är det idag åklagaren som försvarar djurens intressen. Därför anser Feministiskt initiativ att det ska finnas särskilda djurskyddsåklagare med fördjupade kunskaper om djur. Idag finns djurskyddsåklagare i Stockholm men det behövs i hela landet.

I de djurförsöksetiska nämnderna har djurskydds- och djurrättsorganisationer representation, men bara två av fjorton platser. Det är mycket ovanligt att djurförsök stoppas i de djurförsöksetiska nämnderna. Djurskydds- och djurrättsorganisationer har heller inte rätt att överklaga beslut, det får enbart göras av forskare som också är de som ansöker om att genomföra djurförsök.

36. Djurskydds- och djurrättsorganisationer bör likaså få representera djuren och delta i arbetet med viltförvaltningsdelegationer.
37. Fi ska verka för att djurskyddsåklagare ska finnas över hela landet.
38. Fi ska verka för djurskydds- och djurrättsorganisationer ges möjlighet att överklaga beslut fattade av djurförsöksetisk nämnd.
39. Fi ska verka för att djurrätts- och djurskyddsorganisationer ges fler platser i de djurförsöksetiska nämnderna.

40. Fi ska verka för att djurskydds- och djurrättsorganisationer ges plats i viltförvaltningsdelegationerna.

P.4 JAKT

I jaktlagen finns en lydelse om att djuren ska skyddas från onödigt lidande. Undersökningar visar dock på att en förhållandevis stor andel skadeskjutningar sker i samband med jakt, djuren dör alltså inte direkt av jägarens skott utan skadas och lider. För att minska detta lidande vill Feministiskt initiativ ha strängare krav på jägare vad gäller utbildning och kompetens och förbättrad eftersöksverksamhet av skadeskjutna djur.

Vi ser en konflikt i att Svenska Jägareförbundet ensamt står för viltövervakning och kunskapsförmedlingen om rovdjur. Även organisationer som i första hand värnar om de vilda djuren bör vara delaktiga i detta.

I Sverige jagas djur för köttets och pälsens skull, som en del av viltvården, för nöjes skull och efter trafikolyckor när djuret har skadats allvarligt men inte dött. Det är vanligt att jakten i Sverige motiveras med att de vilda djuren annars skulle bli för många. Det finns många exempel på att människans samexistens med de vilda djuren kan skapa konflikter. Om de vilda djuren är många kan människor till exempel drabbas i form av fler trafikolyckor eller skador på skog som människor tagit i anspråk, samt träd och grödor som människor odlar. Lösningen behöver dock inte alltid vara att människan tar sig rätten över de andra djuren, ibland behöver vi människor anpassa oss efter de andra djuren. Det kan handla om att investera i fler viltstängsel eller minska väghastigheter för att minska risken för trafikolyckor med vilda djur.

41. Fi ska verka för strängare krav på jägares träffsäkerhet och utökad eftersöksverksamhet för att jakt ska få lov att bedrivas.
42. Fi ska verka för att fler ämneskunniga organisationer samt lokalsamhället involveras i ansvaret för viltövervakningen och kunskapsförmedlingen om rovdjur och annat vilt.
43. Fi ska verka för att endast de, för djuren, mest skonsamma jaktmetoderna får användas. Plågsamma metoder som grytjakt ska förbjudas, undantaget eftersöks- och skydds jakt på skadade eller sjuka djur.
44. Fi ska verka för att större hänsyn ska tas till om ett djur har ungar vid jakt.

Q. MILJÖ- OCH KLIMATPOLITIK

Med sitt ursprung i den feministiska och antirasistiska folkrörelsen delar Feministiskt initiativ grundvärderingar med de idéburna organisationer som kämpar världen över för miljö, demokrati och mänskliga rättigheter. En feministisk miljöpolitik utgår från alla människors lika värde och betonar vikten av solidaritet. De miljöproblem som idag hotar både mänskligheten och ekosystem har sitt ursprung i att delar av världens befolkning har tagit sig rätt att överutnyttja jordens resurser. Därför måste grunden i en rättvis miljöpolitik bygga på att den som förorenar får stå för de samhällsekonomiska kostnaderna. Detta innebär även att människors välbefinnande och naturvårdens långsiktiga bevarande alltid ska stå före kortsiktiga ekonomiska vinstintressen.

En feministisk miljöpolitik ifrågasätter, utöver många andra normer, den antropocentriska normen och synen på världen. Denna syn hänger ihop med den samhällsmodellen som baseras på hård exploatering av människor och natur, där vinstjakt går före människor och miljö och där ekosystemens livsformer ses som rättslösa objekt underordnade människan. Därför stödjer vi de rörelser som runt om i världen kämpar för att erkänna naturens rättigheter och därmed ekosystemen som juridiska subjekt, och verkar för att brott mot ekosystem ska kunna dömas.

Feministiskt initiativ ifrågasätter människors självpåtagna rätt att dominera, exploatera och manipulera natur, djur och människor. En feministisk värld är en hållbar värld där vi inte konsumerar mer resurser än det som vår planet kan producera. Feministiskt initiativ vill se en värld där all resursförbrukning bygger på globala, ekonomiska, sociala och miljömässiga rättvisedimensioner och där den feministiska och antirasistiska maktanalysen utgör självklara perspektiv.

Vår holistiska och solidariska politik innebär också att vi ser miljöansvaret som förknippat med efterfrågan på varor, oavsett var de tillverkas. Vi vill att miljöbelastning alltid betraktas utifrån konsumtionsperspektivet och inte bara utifrån platsen för produktionen. Vi i Sverige ska ta ansvar för vår verkliga globala miljöpåverkan och inte bara ta ansvar för det som händer inom Sveriges gränser.

Ett förändrat klimat och andra miljöproblem drabbar redan utsatta grupper hårdast. Därför måste resursuttaget hos höginkomstländer minska samtidigt som välfärden ökar i låg- och medelinkomstländer. Vår miljöpolitik innebär ett större medbestämmande för de människor som berörs. Vi vill skapa ett samhälle där fler människor är delaktiga i sin närmiljö.

Feministiskt initiativ vill aktivt arbeta för att förändra vårt produktions- och levnadssätt så att vi bevarar den livsmiljö som utgör förutsättningen för jordens och vår egen fortlevnad. Synen på välfärd behöver ifrågasättas så att våra gemensamma resurser läggs på att skapa en rättvis välfärd

för alla, istället för resursslukande materiell privatkonsumtion. Vi ser att en omställning krävs, där ansvaret för förändring inte kan läggas på privatpersoner och deras individuella val. En feministisk miljöpolitik strävar efter att tydliggöra att ansvaret främst ligger hos politiker och producenter, och att de ska möjliggöra för privatpersoner att fatta de beslut som är mest hållbara. En omställning mot ett hållbart samhälle kommer att ge ökad livskvalitet för fler, men kräver en ändring av synen på vad livskvalitet innebär.

Kunskapen och tekniken för att skapa ett annat samhälle finns, det som behövs nu är ett politiskt ledarskap som tar frågorna på allvar och agerar. Detta innebär att tala klarspråk om att vi befinner oss i ett nödläge för klimatet och jordens arter. Det är brådskande att ställa om och den stora omställningen behöver inkludera samtliga samhällsgrupper och genomföras av oss alla tillsammans. Därför vill Feministiskt initiativ införa ett nationellt medborgarråd. Genom att inrätta ett medborgarråd på nationell nivå kan frigörande kraft ges till att införa rättvis, transformativ och radikal omställningspolitik. Slumpvis väljs invånare till deltagare baserat på variabler som exempelvis ålder, kön, etnicitet, var i landet man bor och inkomst för att få ett representativt urval som speglar befolkningen i stort. Trots den allmänna benämningen medborgarråd, så krävs det inte att en är medborgare, utan alla Sveriges invånare inkluderas. Under professionell facilitering och administrering samlas deltagarna under en period ett bestämt antal tillfällen. Processen inkluderar att deltagarna får information och perspektiv av en bred expertis och relevanta intressegrupper, fördjupande samtal förs och i slutfasen tas beslut. Metoden säkrar legitimitet för en snabb och radikal omställning. Samtidigt säkrar det en representation av den faktiska befolkningen, något som partipolitiken idag misslyckas med. Enbart ett fåtal procent är idag aktiva i partier. Därmed innebär ett medborgarråd fördjupande av demokratin på ett vis som fördelar makt att påverka mer rättvist i samhället. Detta är helt centralt för att genomföra den stora omställningen.

1. Fi ska verka för att Sverige utlyser nödläge för klimatet och jordens arter.
2. Fi ska verka för att inrätta ett medborgarråd på nationell nivå för rättvis omställning av samhället inom planetära gränser
3. Fi ska verka för att skyddet för för rödlistade arter ska återinföras i Miljöbalken.
4. Fi ska verka för att mineral- och skogsvårdslagen inte ska särskiljas från Miljöbalken.
5. Fi ska verka för att försiktighetsprincipen i Miljöbalken stärks.

Q.1 NATURENS RÄTTIGHETER

Runt om i världen konstateras det att miljölagstiftningen inte räckt till för att skydda naturen, upprätthålla naturvärden och hindra att mänskliga rättigheter kränks i anslutning till att deras naturmiljöer förstörs. Vi

konstaterar även att nuvarande miljölagstiftning inte räcker till för att bromsa klimatuppvärmningen.

Därför anser Feministiskt initiativ att det är akut nödvändigt att ändra den rådande logiken i vilken människan ges en nästan oinskränkt rätt att missbruka naturen. Detta kan åstadkommas genom att erkänna naturen som rättighetssubjekt, något som innebär att erkänna ekosystemens och arternas egenvärde och rätt att existera, bevara sina livsuppehållande funktioner samt att återställa sig själva. Det vill säga erkänna att vattendrag, landskap, berg, djur och växter har rätt att finnas bortom den "nytta" de kan erbjuda människor och att inte betraktas som ägodelar.

Denna erkännande innebär ett grundligt kulturellt paradigmskifte, dvs. ett skifte i förståelsen över relationen mellan människa och natur, vilket ger insikten om att vi inte befinner oss "utanför" naturen utan att vi istället är en del av den, att den är i oss och att vi är starkt sammankopplade och beroende av den. Ett erkännande av naturens rättigheter innebär att ifrågasätta de människocentrerade perspektiv som sedan sekler tillbaka slagit rot i västvärldens sätt att tänka.

Idén om att naturen har rättigheter är sprungen ur urfolksrörelser runt om i världen som har sett kopplingen mellan natur och människa, ansett sig själva vara en del av ekosystemen och därför sett det som en självklarhet att vårda dem. Exempel från olika håll i världen visar att idén om att tillskriva naturen rättigheter inte längre är någon utopi, utan ett fullt möjligt alternativ. För att närma oss denna vision på global nivå krävs ett juridiskt paradigmskifte. Detta måste konkretiseras genom att land efter land i sin egen takt lagstadgar om frågan.

Då Sverige redan förpliktigt sig att arbeta för en långsiktigt ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling i en rad internationella åtaganden skulle ett rättsligt erkännande av naturens rättigheter vara ett viktigt steg för att uppfylla de åtagandena och det skulle även vara ett effektivt verktyg för att på ett ansvarsfullt sätt nå landets klimatmål och bemöta den utmaning som klimatförändringarna ställer oss inför

Redan idag är omfattande miljöförstörelse ett krigsbrott, vilket kan lagföras av Internationella brottmålsdomstolen ICC, men vi behöver också en internationell lag som förbjuder miljömord (ecocide) i fredstid. Miljömord definieras idag av folkrättsjurister som handlingar, oavsett avsikt, som orsakar "omfattande skada, förstörelse och förlust av ett områdes ekosystem så att dess invånare inte längre fullt ut kan dra nytta av det".

För att ICC ska kunna döma i sådana miljöbrott måste ett land som skrivit under Romstadgan, som lade grunden till ICC, driva att miljömord tas upp som en ny brottskategori. Här har Sverige ett ansvar för att utveckla internationell rätt: det ska aldrig vara möjligt för en företagsledare eller en politiker att känna sig säkra när deras verksamhet och beslut leder till miljömord.

6. Fi ska verka för att Sverige driver att Romstadgan kompletteras med brottet miljömord (ecocide).
7. Fi ska verka för att Naturens Rättigheter erkänns i regeringsformen samt att en ombudsperson för naturen inrättas som värnar om naturens rättigheter.
8. Fi ska verka för att föregångsexempel skapas genom att exempelvis Vättern får juridiska rättigheter.
9. Fi ska verka för att deklarationen om Moder Jords rättigheter antas av FN:s generalförsamling som komplement till Deklarationen om de mänskliga rättigheterna

Q.2 EN FEMINISTISK KLIMATPOLITIK

Den globala uppvärmningen, dess konsekvenser och dess lösningar hanteras ofta som ett politikområde för sig, skilt från ekonomisk politik och andra samhällsfrågor. Det är en av anledningarna till att det har visat sig så svårt för merparten av världens länder, inklusive Sverige, att minska utsläppen och anpassa sig till de klimatförändringar som pågår. Samhället står inför dramatiska förändringar – alternativen är att låta klimatförändringarna eller politiken vara drivkraft i de förändringarna. Samtidigt innebär denna samhällsomställning många dubbla vinster. Klimatproblemens lösningar minskar inte bara utsläppen, utan bidrar samtidigt till att skapa samhällen som är bättre att leva i.

Feministiskt initiativ ser att klimatproblem har gemensamma rötter med andra samhällsutmaningar. Med en feministisk samhällsanalys blir det tydligt att det är samma maktstrukturer som omöjliggör både ett miljömässigt hållbart och ett jämlikt samhälle, och lösningarna hänger i hög utsträckning samman. Det innebär både utmaningar och möjligheter. Ojämlikheter i makt, ekonomiska tillgångar och klimatpåverkan hänger samman, och för att minska utsläppen behöver också ojämlikheten åtgärdas. Ofta talas om hur utsläppen skiljer sig mellan länder, men sällan talas det om hur utsläppen skiljer sig mellan olika grupper inom ett land. Det är Feministiskt initiativs övertygelse att miljömässig hållbarhet och jämlikhet är ömsesidigt beroende mål. Lösningarna på klimatproblemen handlar inte i första hand om individuella konsumtionsval, utan är ett samhälleligt och strukturellt ansvar.

10. Fi ska verka för att alla politiska beslut, på alla politiska nivåer, ska vara i linje med klimatmålen och miljölagstiftningen.
11. Fi ska utreda möjligheterna till och effekterna av att införa ett system med individuella utsläppskvoter för växthusgaser.
12. Fi ska verka för att ge Naturvårdsverket i uppdrag att redovisa utsläppsstatistik ur ett konsumtionsperspektiv nedbruten på bland annat inkomst, kön och bostadsort.

MINSKA SVERIGES KLIMATPÅVERKAN

Genom Parisavtalet och klimatkonventionen har Sverige förbundit sig att gå före i klimatomställningen. Sverige hör till de länder som historiskt har haft och fortfarande har bland världens högsta utsläppsnivåer per person. Sverige har samtidigt unikt goda förutsättningar att snabbt ställa om. Feministiskt initiativ vill därför att Sverige ska anta ett ambitiöst mål att minska utsläppen, och införa de styrmedel som krävs för att nå det målet. När Feministiskt initiativ röstar på en budget ska den vara i linje med målen i Parisavtalet.

Mer än hälften av Sveriges klimatpåverkan sker utanför landets gränser och omfattas därför inte av den officiella statistiken. Bilden av Sverige som en global föregångare, med låga och minskande utsläpp, stämmer inte. Feministiskt initiativ menar att ett svenskt klimatmål måste sättas utifrån ett konsumtionsperspektiv och inkludera Sveriges hela klimatpåverkan, oavsett var utsläppen sker. Styrmedel som också påverkar konsumtionsutsläppen behöver implementeras.

Utsläpp och andra miljöskador ska givetvis inte subventioneras, utan tvärtom prissättas. Att som idag exempelvis subventionera dieselanvändning i jordbruket är bakvänt – om jordbruket behöver stöd, bör dess hållbara delar stödjas istället för dess ohållbara delar. Att subventionera miljöskador gör dubbel skada.

Feministiskt initiativ vill att Sveriges samlade utsläpp ska minskas. Att kompensera för utsläpp genom att köpa internationella utsläppskrediter innebär att undfly ansvar, och stöd till utsläppsminskningar i andra länder behöver ges utöver nationella åtgärder. Kolsänkor i skog och mark samt teknik för koldioxidinfångning har potential att minska atmosfärens halt av koldioxid, och får inte användas för att kompensera för utsläpp. Atmosfärens halt av koldioxid är redan idag farligt hög och behöver inte bara stabiliseras utan också minskas. Såväl handel med utsläppskrediter, kolsänkor och teknik för kolinångning och lagring innebär i många fall ett stort miljömässigt risktagande, inte sällan med en högst tveksam klimatnytta och andra negativa sociala eller miljömässiga konsekvenser. Feministiskt initiativ menar att strikta hållbarhetskrav måste tillämpas. Om åtgärder bedöms ha en positiv effekt, ska de användas i tillägg till nationella åtaganden, inte som "kompensation" för svenska utsläpp. Teknik för kolinångning och lagring får inte användas på anläggningar för fossila bränslen: de måste ovillkorligen fasas ut.

13. Fi ska verka för att Sverige minskar sina växthusgasutsläpp till nära noll år 2030.
14. Fi ska verka för att en årlig klimatbudget antas, som anger både nationella utsläpp och utsläpp ur ett konsumtionsperspektiv.
15. Fi ska verka för ett förbud mot såväl utvinning som användning av fossila bränslen i Sverige.
16. Fi ska verka för att svenska klimatmål ska nås utan att kompensera

- utsläpp med investeringar utomlands och köp av utsläppskrediter, kolsänkor eller olika former av kolinfångning och lagring. Dessa åtgärder behövs utöver nationella åtaganden.
17. Fi ska verka för att internalisera klimatskadekostnader i alla sektorer genom en kraftigt höjd koldioxidskatt, och att koldioxidskatter införs inom samtliga relevanta sektorer.
  18. Fi ska verka för att en konsumtionsskatt på växthusgaser från livsmedel införs. Denna skatt ska ta hänsyn till utsläpp av växthusgaser från varornas hela livscykel med syfte att minska konsumtion av kött och andra varor med stor miljöpåverkan.
  19. Fi ska verka för att offentlig upphandling används som ett verktyg för att minska konsumtionen av varor med tung miljöbelastning.
  20. Fi ska verka för att direktiven till AP-fonderna skrivs om så att investeringar sker med respekt för mänskliga rättigheter och miljö, samt bidrar till uppsatta klimatmål. Investeringar i fossila energibolag ska avyttras senast år 2020.
  21. Fi ska verka för att all offentlig verksamhet ska fasa ut sitt ägande i fossila energibolag senast år 2020.
  22. Fi ska verka för att fossila och miljöskadliga subventioner snabbt fasas ut.
  23. Fi ska verka för att överskottet av Sveriges utsläppsrätter annulleras under såväl EU:s som Kyotoprotokollets utsläppshandelssystem, liksom de utsläppshandelssystem som kan komma att upprättas under Parisavtalet.
  24. Fi ska verka för att dagens klimatmål kompletteras med ett konsumtionsmål för svenska utsläpp även utanför Sveriges gränser.

GLOBAL KLIMATRÄTTVISA

Feministiskt initiativ anser att alla människor på jorden ska ha rätt till samma utsläppsutrymme, och alla har samma rätt att slippa drabbas av klimatförändringarnas effekter. Feministiskt initiativ vill därför verka för en snabb minskning av Sveriges klimatpåverkan, och samtidigt ge stöd till klimatomställning och anpassning i andra länder samt agera kraftfullt för en ambitiös och rättvis klimatpolitik globalt.

I takt med att klimatet förändras tvingas allt fler människor fly sina hem, både som en direkt konsekvens av naturkatastrofer, torka och översvämningar eller stigande havsnivå, men också som en indirekt effekt av de konflikter som gro i spåren av brist på bland annat mat, vatten och mark. Feministiskt initiativ ser därför att vår klimatpolitik hänger nära samman med migrationspolitiken. Klimatflyktingar måste erkännas internationellt i FN:s flyktingkonvention. Samtidigt är det viktigt att synliggöra att merparten av klimatflyktingarna flyr inom de länder de bor i och därför inte kan uppnå internationell flyktingstatus.

25. Fi ska verka för att FN:s klimatsfond "Green Climate Fund" styrs i huvudsak av de berörda länderna. Sverige ska ge substantiella bidrag till fonden och dessa bidrag ska vara ovillkorade.
26. Fi ska verka för att Arktiska rådet ska ställa sig bakom Arktisdeklarationen med mål om att förbjuda oljeborrning och skydda de marina ekosystemen.
27. Fi ska verka för att klimatflyktingar erkänns i FN:s flyktingkonvention.

KOMMUNAL OCH REGIONAL KLIMATMÅLSTÄLLNING

Det finns globala klimatavtal och nationella klimatmål, men det är på den lokala nivån som mycket av det praktiska klimatarbetet bedrivs. Kommunernas och landstingens/regionernas roll är därför viktig, samtidigt som nationell politik måste underlätta för och driva på lokal klimatpolitik.

28. Fi ska verka för att nationella hinder för lokal klimatpolitik, som stopplagen för kommunala energikrav på byggnader, ska tas bort.
29. Fi ska verka för statliga investeringar i lokal infrastruktur för att främja gång, cykel och kollektivtrafik.
30. Fi ska verka för ambitiösa kommunala och regionala klimatmål i linje med Parisavtalet.
31. Fi ska verka för att kommuners och landstings klimatstrategier ska förankras lokalt genom att inrätta ett medborgarråd.
32. Fi ska verka för större miljöhänsyn vid offentlig upphandling, bland annat genom ökad andel vegetabilier i offentlig bispisning.

ANPASSNING TILL EN VARMARE VÄRLD

Effekterna av den globala uppvärmningen är redan påtagliga i stora delar av världen och går inte att helt stoppa. Feministiskt initiativ vill därför vidta anpassningsåtgärder för att minska de negativa effekter som ett förändrat klimat kommer att medföra. Eftersom de som drabbas hårdast av klimatförändringarna ofta är samma grupper som har det sämst ställt i samhället, handlar klimatanpassning för Feministiskt initiativ också om att jämna ut skillnaderna. Klimatanpassningen behöver genomsyras av ett tydligt jämställdhets-, jämlikhets- och rättviseperspektiv.

Detta måste ske genom internationellt samarbete, samtidigt som varje svensk kommun behöver genomföra en sårbarhetsanalys och ta fram en handlingsplan. Klimatanpassning rör inte bara katastrofhantering utan måste också hantera effekter bland annat på ekosystemen, folkhälsan och livsmedelsförsörjningen.

33. Fi ska verka för att marginaliserade gruppers situation vid naturkatastrofer uppmärksammas, och att de görs till aktörer i återbyggandet av samhället efter en naturkatastrof.
34. Fi ska verka för att Sverige tar fram en omfattande nationell klimatanpassningsstrategi som utgår från de grupper i samhället som riskerar att drabbas hårdast av klimatförändringarna.

- Klimatanpassningsstrategin ska ge ett gott stöd till kommuner och andra lokala och regionala aktörer att anpassa samhället.
35. Fi ska verka för att plan- och bygglagen ses över så att den driver på en klimatanpassad samhällsplanering.
  36. Fi ska verka för ett ökat stöd till forskning om klimatanpassning, samt en ökad kunskapspridning inom alla berörda samhällssektorer.

Q.3 ENERGI

Feministiskt initiativ verkar för ett hållbart energisystem byggt på förnybara resurser och ett minimalt utsläpp av växthusgaser. Det är ett system där vi hushållar med resurser och fördelar dem rättvist mellan människor och i solidaritet med framtida generationer. I Sverige har vi med våra stora förnybara naturresurser och vår glesa befolkning ovanligt goda förutsättningar att skapa ett hållbart energisystem och därmed också ett stort ansvar för att verkligen göra detta. En progressiv energipolitik är ett viktigt verktyg för att minska utsläppen och på så sätt minimera de effekter av den globala uppvärmningen som syns redan idag.

Framtidens energisystem är ett decentraliserat system där det är enkelt och billigt för privatpersoner, bostadsrättsföreningar, kooperativ och företag att vara småskaliga producenter av förnybar elektricitet och värme. Samtidigt bär offentliga aktörer det största ansvaret för omställning och effektivisering. Att investera i förnybara energikällor, driva statliga och kommunala bolag miljömässigt hållbart och avsluta subventionering av verksamheter med negativ klimatpåverkan är exempel på detta. En viktig del i ett hållbart energisystem är ett aktivt arbete med energieffektivisering och energiminskning då all producerad energi har någon typ av miljöpåverkan. Den mest miljö- och klimatvänliga energin är den som inte används.

37. Fi ska verka för att Sverige får ett energisystem som är 100 procent förnybart senast år 2030.
38. Fi ska verka för att Sverige antar ambitiösa mål för en minskning av energianvändningen.
39. Fi ska verka för en utbyggnad av vindkraft och solenergi samt för utveckling av framtida förnybara energikällor.
40. Fi ska verka för införande av styrmedel som gör det ekonomiskt rimligt och möjligt att installera småskalig förnybar elproducerande teknik, exempelvis nettodebitering.
41. Fi ska verka för att ingen ny storskalig vattenkraft byggs i Sverige och att det säkerställs att hänsyn tas till den biologiska mångfalden vid de vattenkraftverk som redan är byggda.
42. Fi ska verka för att alla direkta och indirekta subventioner till fossil energi avvecklas.
43. Fi ska verka för en avveckling av den svenska kärnkraften. Skadeståndsansvaret bör öka till minst 100 miljarder kronor vid en kärnkraftsolycka och avgiften till kärnavfallsfonden bör höjas. De företag som ansvarar för transporter av kärnkraftsbränsle och avfall ska

- likaledes ha samma skadeståndsansvar vid omfattande olyckor.
44. Fi ska verka för att Vattenfall ställer om till ett hållbart energibolag genom att bolaget får ett nytt mål om 100 procent förnybar energiproduktion till 2030 och all fossil energi fasas ut omedelbart.
  45. Fi ska verka för att de nationella byggnormerna skärps. Från dagens nivå krävs en halvering av den tillåtna tillförda energin per kvadratmeter i nya byggnader vilket sedan bör följas av successiva skärpningar så att den snarast ligger nära noll.
  46. Fi ska verka för att staten gör en storskalig satsning på energieffektiviseringar i den befintliga bebyggelsen med fokus på områden med åldrande byggnader och stora behov, som miljonprogramsområdena.
  47. Fi ska verka för en energieffektivisering inom industrin genom kombination av åtgärder som gynnar de företag som genomför energieffektiviseringsåtgärder och en ökad energiskatt.
  48. Fi ska verka för att ekonomiska överskott i elnäten ska återinvesteras och att fokus istället ska ligga på miljövänlig distribution och säker leverans.

Q.4 TRANSPORT

Möjligheten att resa och på vilket sätt vi reser är tätt sammanhängande med faktorer som kön, klass och funktionalitet. Mobilitet är en stark statusmarkör, och den ekonomiska möjligheten att äga en bil, flyga utomlands på semester, eller för den delen bo centralt med möjlighet att resa kollektivt, förstärker klasskillnader och skapar normer som är skadliga för klimat och miljö.

Feministiskt initiativ ser att det finns en trafikmaktordning där bilen har företräde före kollektivtrafik, cykel och fotgängare och där de olika trafikslagen tilldelas olika mycket resurser, utrymme och status. Bilvägarna som passerar genom våra städer och samhällen försämrar stadsbilden och isolerar människor från varandra. Det går på tvärs med ett inkluderande samhälle, som är byggt med människor i fokus och ska vara tillgängligt för alla, oavsett förutsättningar.

För att skapa det energieffektiva och hållbara transportsystem utan klimatpåverkan som Feministiskt initiativ vill se, måste resurser flyttas från flyg och bil till de andra trafikslagen. Lokalt krävs en kraftig utbyggnad av gång- och cykelvägar, samt kollektiv tråd- och spårtrafik som på sikt ska kunna ersätta privatbilismen i städerna. På landsbygden krävs en utbyggnad av de kollektiva lösningarna för att invånarna enkelt och miljövänligt ska kunna ta sig till samhällsfunktioner och service. Där bilen inte går att ersätta med kollektiva lösningar, eller där bilen är det enda tillgänglighetsanpassade färdmedlet, ska bränsle och biltillverkning ha minimal påverkan på klimat och miljö. På platser med god kollektivtrafik ska privatbilism motverkas.

Feministiskt initiativ vill även verka för att minimera behovet av resor i staden, byn och tätorten. Det ska ske genom den så kallade

15-minutersprincipen vilken bygger på en samhällsplanering som garanterar invånarna tillgång till vardaglig service i nära anslutning till arbete, skola och bostad. På landsbygden blir det rimligt genom samhällsplanering för möjligheten att transportera sig till dessa platser på ett miljövänligt sätt.

För att kommuner ska kunna begränsa biltrafikens skadliga miljöpåverkan, genom till exempel dubbdäcksavgifter, krävs att det möjliggörs i de lagar och förordningar som nu motverkar det.

På nationell och global nivå måste utsläppen från lastbil- och flygtransporter minimeras genom övergång till tågtransport med hjälp av satsningar på utbyggnad och underhåll av järnvägen. Feministiskt initiativ ifrågasätter rådande system där det är billigare för gods att vara på väg än att placeras i lager, och där det är ekonomiskt försvarbart att skicka varor över hela världen istället för att förlägga hela produktionskedjan till en och samma plats. Detta går även att problematisera ur ett kolonialt perspektiv (se även kapitel W. Internationellt samarbete). Vi vill se en generell minskning av såväl varutransporter som antalet resor genom effektivisering, samordning och satsningar på lokal produktion, parallellt med satsningar på förnybara drivmedel med låga utsläpp. Det avlastar transportnätet vilket ökar chansen att nå ambitiösa klimatmål.

Feministiskt initiativ vill ifrågasätta flygets roll som dominerande transportmedel för exempelvis dag- och veckopendling, samt semesterresor. Vi vill öka tågets konkurrenskraft gentemot flyget. I dagsläget är flyget i vissa fall en nödvändighet för transporter till och från orter i glesbygden. Målet är att kunna bo var som helst i Sverige och ändå kunna resa miljövänligt. Det måste ske genom gradvis skifte från flyg till hållbara lösningar som inte äventyrar välfärden för människor som bor på landsbygden.

49. Fi ska verka för en generell reduktion av antalet resor och transporter genom planering för tillgänglighet och minskat transportbehov.
50. Fi ska verka för att satsningar på miljövänliga och kollektiva transportslag i varje nationell budget kraftigt ska överstiga satsningar på ohållbara, individuella transportlösningar.
51. Fi ska verka för en samhällsplanering som prioriterar cyklister, fotgängare och kollektivtrafik, samt försvårar för bilresor in i stadskärnan.
52. Fi ska verka för införandet av öronmärkta pengar för investeringar i gång- och cykelinfrastruktur på nationell och regional nivå, samt för att kommuner ska kunna söka statsbidrag för gång och cykelinvesteringar. Gång- och cykelvägar ska i större utsträckning ta hänsyn till människors olika behov. Lokala och regionala gång- och cykelplaner ska vara obligatoriska.
53. Fi ska verka för att bilismen minskar och att privatbilismen främst i storstäder ersätts med cykel, gång och kollektiva färdmedel, genom högre kostnader som dyrare parkeringsplatser samt stopp av motorvägsbyggen.

54. Fi ska verka för att reseavdragen ses över och antingen slopas och ersätts av mer träffsäkra styrmedel som gynnar tillgänglighet och hållbara transporter, eller differentieras för att främst gynna boende i glesbygd.
55. Fi ska verka för att systemet med förmånsbilar antingen slopas eller ändras till att enbart omfatta marknadens allra mest energieffektiva bilar.
56. Fi ska verka för att kollektivtrafiken ska byggas ut och göras avgiftsfri och tillgänglig. I ett första steg vill vi införa en statlig nolltaxefond där kommuner, landsting och regioner kan söka pengar för att finansiera införandet av en avgiftsfri kollektivtrafik.
57. Fi ska verka för en prissättning där inrikesresor med tåg alltid är billigare än att ta bil eller flyg.
58. Fi ska verka för att järnvägen får högre prioritet inom transportsystemet. Tågens turtäthet och pålitlighet ska öka genom fler dubbelspår, samtidigt som priserna ska sänkas bland annat genom sänkta banavgifter. När ekonomi och teknologi tillåter kan vi på sikt se en eventuell utbyggnad av kollektiva höghastighetstransporter.
59. Fi ska verka för att Sverige successivt upphör med subventioner till flygplatser och flyg med hänsyn tagen till glesbygden, att det utreds om det är möjligt med en dynamisk flygskatt där skatten är progressiv och ökar i takt med att resesträckan minskar, samt verka för införandet av en global skatt på flygbränsle.
60. Fi ska verka för att momsens på både utrikes och inrikes flygresor höjs till 25 procent.
61. Fi ska verka för att alternativa drivmedel till fossila bränslen tas fram och utvecklas samt beskattas lägre. Prioritering ska ges till elektriska transportmedel, bränsleceller och framtida resurseffektiva energikällor. Bilar med låga utsläpp ska belastas med lägre avgifter på bekostnad av bilar med höga utsläpp.
62. Fi ska verka för att godstransport flyttas över från lastbilar till järnväg och sjöfart. Det ska göras möjligt genom en ökad kostnad för fossila bränslen samt en utbyggnad av järnvägsnätet.
63. Fi ska verka för en omställning av sjöfarten för godstransport till socialt och ekologiskt hållbara alternativ, där beskattningen av svavel- och kväveutsläpp måste stärkas och sektorn stimuleras för en omställning till minskade utsläpp. Arbete för en sjöfart som drivs på förnybara energislag bör skyndas på.
64. Fi ska verka för att utreda möjligheterna att återförstatliga järnvägen, där vinstkravet på SJ och de kommunala kollektivtrafikbolagen avskaffas och ersätts av ett tydligt samhällsuppdrag.

Q.5 MARK OCH VATTEN

Livet grundas på naturtillgångarna. Livet i skogen, marken och havet har avgörande betydelse för människors och djurs överlevnad. Uthuggning, torrläggning och exploatering av mark bidrar till förstörelse av ovärderliga

naturvärden. En avgörande förutsättning för ökad kolbindning och därmed minskad utarmning av arter är samspelet mellan mikroliv, svampar, växter, djur och omgivande miljöfaktorer. Feministiskt initiativs vision är en hållbar framtid där vi värnar om natur och miljö, där den biologiska mångfalden i skog, mark och hav stärks och där vi ser till kommande generationers möjligheter att leva och verka för hållbara näringar och urfolks fulla rättigheter.

Feministiskt initiativ står för en social, ekologiskt och ekonomiskt hållbar jordbrukspolitik som ska säkra matsuveränitet och biologisk mångfald, såväl nationellt som globalt. Vi vill se ett livskraftigt jordbruk, där ekologisk produktion är lönsamt och där vi som konsumenter inte behöver undra om att maten vi äter är producerad på ett gynnsamt sätt för hälsa, miljö, människor och djur. Användningen av bekämpningsmedel och konstgödsel behöver minska, den europeiska jordbrukspolitiken revideras och stödet för ekologisk och närproducerad mat måste öka så att denna har förtur vid upphandlingar inom offentlig sektor. Sveriges matproduktion kan bli mer hållbar och inom hela livsmedelskedjan från produktion till matbord behövs åtgärder för en ökad hushållning med resurser.

Feministiskt initiativ står för en långsiktigt hållbar skogspolitik där alla verksamheter som bedrivs i skogen ska ske inom ekosystemets ramar och med hänsyn till de samlade behov som allt levande ställer på fungerande ekosystem. Feministiskt initiativ anser att vi behöver omforma skogspolitiken så att Sverige når de miljömål som satts upp om levande skogar, ett rikt växt- och djurliv, myllrande våtmarker och levande sjöar och vattendrag.

Situationen i våra omgivande hav är alarmerande. Industriellt överfiske, klimatförändringar, övergödning och kemikalieutsläpp hotar livet i världens hav. Småskaligt och hållbart fiske kämpar för sin fortlevnad samtidigt som industriellt fiske subventioneras, använder destruktiva fiskemetoder och drivs av kortsiktiga vinstintressen. Feministiskt initiativ stödjer samarbete mellan länderna kring Östersjön och Västerhavet, på EU-nivå och globalt för ett hållbart fiske och en levande havsmiljö.

Alla arter ska skyddas mot utrotning, nationellt och globalt. En reglerad jakt ska ske med långsiktig hänsyn till olika näringar och arters livskraftighet. En ökad dialog och demokratisering gällande jaktkvoter bör ske, där olika intressenter tas lika hänsyn. Feministiskt initiativ vill se ett Sverige med livskraftiga stammar av rovdjur.

65. Fi ska verka för att staten bildar nationella resurscenter för hållbart naturbruk som ger ett ökat stöd till forskningen och bidrar till ökad kunskapsspridning inom alla berörda samhällssektorer.
66. Fi ska verka för att offentlig upphandling används som ett verktyg för att prioritera inköp av ekologiska, närproducerade, djuretiska och rättvisemärkta livsmedel.
67. Fi ska verka för en omställning till en helt ekologisk matproduktion inom Sverige.

68. Fi ska verka för att en strategi tas fram i samråd med civilsamhället för att gynna lokala matproduktionssystem och stötta ekologiska livsmedelsproducenter.
69. Fi ska verka för att säkerställa att svenska investeringar inte bidrar till så kallad landgrabbing i låg- och medelinkomstländer samt att Sverige ratificerar tilläggsprotokollet till ESK-konventionen som är ett effektivt verktyg för att bekämpa hunger och fattigdom.
70. Fi ska verka för att reducera det svinn som uppkommer inom hela livsmedelskedjan, genom riktade åtgärder för att stödja jordbruket att minska sitt produktionssvinn och livsmedelsindustrins minskning av matsvinn.
71. Fi ska verka för en kraftig minskning av animalieproduktion.
72. Fi ska verka för att odlingssystem som är resursuppbyggande, där jorden blir bättre år för år och där den biologiska mångfalden ökar, ska få särskilt stöd från staten.
73. Fi ska verka för att försiktighetsprincipen ska gälla vid användandet av genmodifierade organismer och att de förbjuds inom livsmedelsproduktion i Sverige.
74. Fi ska verka för ett återinförande av skatt på konstgödsel.
75. Fi ska verka för att farliga ämnen och utsläpp från jordbruk ska minska för att komma åt övergödningen av hav och vattendrag.
76. Fi ska verka för ett totalförbud mot att använda avloppsslam på åkrar.
77. Fi ska verka för att omedelbart stoppa avverkning av skyddsvärd skog.
78. Fi ska underlätta kalhyggesfria avverkningar och stödja initiativ för att bevara och ställa om skogsbruk med ändamålet att bevara biologisk mångfald, öka skogens kolbindande funktion och bidra till ökade rekreativsmöjligheter.
79. Fi ska verka för en omformning av skogspolitiken där ett tydligt regelverk inkluderas i miljöbalken så att resursbrukande sker på ett långsiktigt hållbart sätt, där flera samhällsmål vägs in. Den rådande skogspolitiken bygger på "frihet under ansvar" med tydligt ekonomiskt fokus. Hänsyn behöver tas till socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbara dimensioner inom skogsbruket.
80. Fi ska verka för att införa omedelbart stopp för intensiva metoder som dikning, gödsling och stubbrytning, i avvaktan på en ny skogspolitik där ekosystemets gränser är utgångspunkten.
81. Fi ska verka för att Århuskonventionen efterföljs så att allmänheten har rätt till information från offentliga myndigheter, rätten att delta i beslutsprocesser och har rätt till rättslig prövning, eftersom demokratisering och transparens inom skogsbruket behöver öka.
82. Fi ska verka för att staten genom sitt skogsinnehav ska ta det största ansvaret för skyddandet av biologisk mångfald.
83. Fi ska verka för att öka skogens tillgänglighet, att turism bygger på ekologiskt hänsynstagande och att jakt inte verkar inskränkande på tillgängligheten.
84. Fi ska verka för att det satsas på skogs- och naturvård inklusive

- våtmarker och liknande områden.
85. Fi ska verka för att göra vattenförekomster till ett riksintresse.
  86. Fi ska verka för obligatoriskt inrättande av skydd av vattentäkter för dricksvattenframställning.
  87. Fi ska verka för ett stopp av överfisket och verka för hållbara och livskraftiga fiskbestånd, där minskade fiskekvoter som ger möjlighet till återhämtning för redan utarmade bestånd är en central del.
  88. Fi ska verka för att fiskekvoter fördelas rättvist och gynnar fiskare som använder de för miljön och fisken mest skonsamma fiskemetoderna.
  89. Fi ska verka långsiktigt för ökat skydd av havs- och kustområden, en bättre förvaltning av redan inrättade marina skyddade områden inklusive en ökad reglering av fisket, samt för ett generellt förbud mot bottentrålning.
  90. Fi ska verka för ett totalförbud mot fiske och försäljning av den utrotningshotade ålen.
  91. Fi ska verka för att förbudet av dumpning av fisk efterföljs.
  92. Fi ska verka för att strandskyddet skärps.
  93. Fi ska verka för att Nagoya-åtagandet uppfylls där Sverige åtagit sig att skydda minst 17 procent av alla land- och sötvattensområden och minst 10 procent av kust- och havsområden.
  94. Fi ska verka för att stoppa utrotningen av hotade arter samt förbättra situationen för arter som idag minskar snabbt.
  95. Fi ska verka för en reglerad jakt, där en ökad dialog och demokratisering gällande jaktkvoter ska ske, samt att hänsyn tas till alla intressenter.
  96. Fi ska verka för långsiktigt livskraftiga stammar av varg, björn, järv och lodjur i Sverige.
  97. Fi ska verka för att licensjakt på varg, björn, järv och lodjur inte ska tillåtas om det inte är vetenskapligt belagt att det finns hållbara bestånd; försiktighetsprincipen ska gälla.
  98. Fi ska verka för att öka kunskapen om hur kolbindning i jord- och skogsbruk fungerar,
  99. Fi ska verka för att djurhållning med naturbete förstås i relation till biologisk mångfald och kolbindning,
  100. Fi ska verka för att budgetera för ökad forskning kring plöjningsfritt jordbruk.

Q.6 GRUVOR, MINERALER OCH KEMIKALIER

Feministiskt initiativ menar att lokaldemokratiska processer i samband med gruvetableringar behöver stärkas och respekteras. Områden som har ett särskilt värde utifrån vattenresurser, rennärning, turism och urfolks fortlevnad bör alltid skyddas från gruvindustrins vinstintresse. Dessa platser, liksom naturskyddade områden, måste därför vara fredade från exploatering.

Feministiskt initiativ vill minska skadliga kemikaliers påverkan på miljö och hälsa genom att verka för att farliga kemikalier förbjuds och för en ökad

beskattning. Miljömålet för en giftfri vardag ska vara en central del för att underlätta för Sverige att ta tydligare nationellt ansvar genom förbud och begränsning av farliga kemikalier. Feministiskt initiativ menar att skärpta kontroller är ett viktigt steg i arbetet mot att stoppa spridningen av miljögifter inom såväl varor som industrier, förorenade områden och inom gruvsektorn. Feministiskt initiativ ser det som prioriterat att kemikalieförordningen ses över så att förbud mot användningen av kemikalier görs utifrån hänsyn till miljö och människors hälsa, med ett starkt globalt rättvise- och genusperspektiv, och inte utifrån kemikalieindustrins vinstintressen. Feministiskt initiativ vill även förstärka EU:s kemikalielagstiftning med ett tydligare fokus på en giftfri vardag för barn.

Vidare ska Feministiskt initiativ verka för att stärka befintliga regler om kemikalier i EU-lagstiftningen och för en bättre samordning mellan befintliga regelsystem. Ytterligare områden i behov av förändring är hanteringen av miljöaspekter på läkemedel, regler om kemikalier för textilier och varor med betydelse för barns exponering. Feministiskt initiativ anser att farliga kemikalier ska förbjudas i produktionen inom EU och att nya kemikaliers negativa påverkan ska testas grundligt innan eventuell användning får godkännas.

101. Fi ska verka för att all provning av gruvor och täkter sker enligt miljöbalken, och att myndigheterna får större resurser och kompetens att göra de provningarna.
102. Fi ska verka för att återvinning, återanvändning och utnyttjande av befintliga metaller, mineraler och slagghögar prioriteras framför utvinning, och möjligheten för ekonomiska styrmedel till den omställningen utreds.
103. Fi ska verka för ett förbud mot exploatering av fossila bränslen, torv och uran i Sverige.
104. Fi ska verka för att öka den statliga mineralavgiften till 10 procent samt utreda möjligheten för att etablera en gruvfond där intäkter från mineralavgiften kan nyttjas för samhällsbyggande projekt i området där utvinningsanläggning är etablerad.
105. Fi ska verka för en översyn av beskattning av naturtillgångar och resurser, och för genomförande av modell där återföring av vinster tillbaka till området där naturtillgången utvinns säkras.
106. Fi ska verka för ett ökat lokalt inflytande vid nyetablering och nyttjande av naturtillgångar. Lokala intressen och kunskap i allmänhet samt nationella minoriteters intressen och kunskap i synnerhet ska tas tillvara. På det viset kan landsbygdens betydelse stärkas och ses som en tillgång.
107. Fi ska verka för att det införs vetorätt för lokala parlamentariska församlingar (kommuner och landsting) och urfolk till undersökning och utvinning av de mineraler som omfattas av minerallagen och de täkter som regleras i miljöbalken.

108. Fi ska verka för ökade resurser till miljömålet giftfri vardag.
109. Fi ska verka för en tuffare kemikalielagstiftning inom Sverige och EU.
110. Fi ska verka för att kemikalier endast får användas om de testats och godkänts enligt stränga miljö- och hälsokrav.
111. Fi ska verka för ett förbud mot bisfenol A, azofärgämnen, farliga bromerade flamskyddsmedel och hormonstörande ämnen i produkter som riktas till barn.
112. Fi ska verka för att företag tar större ansvar gällande kemikalieanvändning och uppmuntras att byta ut farliga ämnen mot mindre skadliga.
113. Fi ska verka för en översyn av reglerna om rätt till miljöinformation för kemikalier.
114. Fi ska verka för att gruvbolag måste visa på sin förmåga att driva utvinningsverksamhet i form av kompetens och ekonomisk stabilitet som förutsättning för utvinningstillstånd.

R. INTERNETRÄTT

En stor del av vårt liv sker på internet. Genom internet kommunicerar vi, uttrycker vi oss och får information. Detta är grundläggande fri- och rättigheter som måste värnas i ett allt mer internetbaserat samhälle, precis som FN:s råd för mänskliga rättigheter slog fast 2016 då internet blev en mänsklig rättighet.

Historien visar att staters försök att begränsa och kontrollera informationsfriheten i synnerhet riktas mot och drabbar marginaliserade grupper. Det är vanligt förekommande att till exempel kvinnor, etniska minoriteter och hbtq+-personer förföljs, bevakas, begränsas och stämplas som motståndare. Det är viktigt att se att kontrollsamhället har en maktdimension, och att övervakning, normering och en patriarkal maktordning alltid går hand i hand.

Europakonventionen för mänskliga rättigheter, som varit svensk lag sedan 1995, fastslår att alla har rätt till skyddad korrespondens. Inskränkningar av denna rättighet är enbart tillåtna om det är nödvändigt med hänsyn bland annat till nationell säkerhet. Integritet på nätet ska ha ett starkt skydd. Såväl masslagring av personinformation som signalspaning på telefon- och internettrafik i brottspreventivt syfte måste upphöra. Att övervaka, lagra och handla med vår data kränker vår personliga integritet och är allvarliga hot mot en demokratisk utveckling. Alla människor ska våga uttrycka sig på internet utan att behöva oro sig för vad som kommer hända med den informationen i framtiden.

Feministiskt initiativ vill att misstänkta brott utförda via internet ska anmälas och hanteras som övriga brott då all hantering utanför det existerande rättssystemet blir rättsosäkert. Lagar och direktiv som möjliggör hantering av brottsmisstanke utanför ramarna för rättssystemet behöver rivas upp.

Ett vanligt förekommande sätt att kontrollera och censurera material som sprids på nätet är att använda filter. Feministiskt initiativ vill säkerställa att upphovsrättsinnehavare får sina rättigheter tillgodosedda, men ett filter som begränsar spridningen av material på nätet är inte lösningen. Ett filter kan inte se skillnad på olika typer av material. Det kan inte se nyanser och styr enformigt efter ett förprogrammerat protokoll, vilket ökar riskerna för censur. F! tror inte heller att filtrering är en effektiv väg för att lära individer hur en orienterar och förhåller sig till visst innehåll. Internet måste vara en fri arena där kunskap hjälper oss att navigera.

Det är hög tid att vi tar mänskliga fri- och rättigheter på allvar. Integritet handlar inte bara om rätt till kommunikation, utan också om rätten att slippa utsättas för till exempel hot och hat, diskriminering och brott som förföljelse, pedofili och barnpornografi. Först då har vi ett liv både fritt från våld och hot och även friheten att kunna uttrycka oss och kommunicera utan obefogade repressalier. Samma lagar och regler som i samhället i övrigt, ska även gälla på internet.

Fokus hamnar lätt på de problematiska delarna av internet men det är politiskt minst lika viktigt att stödja de delar av internet och internetkultur som främjar utveckling, kreativitet och demokratiska samtal. Öppen källkod är ett exempel på hur internetanvändare tillsammans kan utveckla och förädla produkter utifrån de behov som finns i samhället snarare än vinstintresse. Marknaden ges också incitament att fortsätta utvecklas för att kunna hänga med. Feministiskt initiativ ser gärna att det offentliga använder mer öppen källkod i sin IT-utveckling som ett sätt att både stödja utvecklingen och skapa system som kommer samhället till nytta.

Det är viktigt att stärka internets roll som plattform för demokratiska samtal. Här finns det möjlighet att genomföra fler demokratifrämjande åtgärder. För att kunna genomföra bra diskussioner och fatta bra beslut behöver vi ha tillgång till samma information. I detta ingår också att se till att de personer som idag befinner sig i ett digitalt utanförskap, och inte har tillgång till eller använder internet, får stöd och förutsättningar för att använda dessa verktyg. Alla har rätt att bli inkluderade i det digitala samhället.

1. Fi ska verka för att politik för och reglering av internet ständigt ska analyseras utifrån vår samtid. Samhällets syn på internet behöver omprövas utifrån utvecklingen som sker både på och utanför nätet.
2. Fi ska verka för en stark nätneutralitet så att all datatrafik behandlas likvärdigt och viss trafik inte prioriteras på annans bekostnad. Ett öppet internet får inte begränsas via avtal eller kommersiella erbjudanden.
3. Fi ska verka för att det inte ska vara möjligt att stänga av människor från internet.
4. Fi ska verka för att integritet på nätet har ett starkt skydd. Lagar kring integritet på internet ska behandla såväl individers rätt till skyddad korrespondens som rätt till skydd från övergrepp på internet.
5. Fi ska verka för att masslagring av personinformation och signalspaning på telefon- och internettrafik i brottspreventivt syfte upphör samt att existerande lagar som möjliggör detta rivs upp.
6. Fi ska verka för att svenska staten slutar sälja och handla med insamlad information om individer. Information ska endast delas då det finns en konkret brottsmisstanke och mellan polisiära myndigheter i demokratiska stater.
7. Fi ska verka för att rätten att ta del av privatinformation och vidta polisiära åtgärder ska vara förbehållet polisen för att säkerställa rättssäkerheten i samhället.
8. Fi ska verka för att filter på nätet motverkas. Filtrering av information kan leda till polarisering och begränsning av det demokratiska samtalet.
9. Fi ska verka för att hot och hat på nätet stävjas. Verksamheter som arbetar mot detta ska ges mer ekonomiskt stöd.
10. Fi ska verka för att internetstiftelsens arbete med forskning och spridning av internetkunskap stärks och utvecklas.
11. Fi ska verka för att samhällsaktörer, inte minst statliga myndigheter,

uppmannas att använda öppen källkod och dela öppen data för ökad transparens och mer effektivt nyttjande av resurser men med bibehållet skydd för personuppgifter.

12. Fi ska verka för att individer får inflytande över hur deras personuppgifter sprids av privata aktörer på internet.
13. Fi ska verka för att stärka verksamheters arbete med källkritik och medie- och informationskunnighet, inte minst inom skolan, samt att bibliotekens kunskaper inom området ökar.
14. Fi ska verka för att det digitala utanförskapet motverkas. Vi behöver arbeta för att höja kunskapen, ge verktyg och inkludera de grupper som på olika sätt står utanför det digitala samhället.

S. POLITIKENS ORGANISERING

Ett feministiskt förändringsarbete kräver nya strategier med tydligt intersektionellt perspektiv. Feministiskt initiativ vill sätta maktfrågor i fokus. För Feministiskt initiativ är det en självklarhet att den feministiska analysen även omfattar politikens former och organisering.

Att det offentliga finansierar privata företag vars förluster måste bäras av skattebetalarna medan vinsterna går till ägarna är inte hållbart.

Jämställdhetsområdet kräver både en ansvarig minister, som inte ansvarar för flera andra ämnesområden, och ett eget departement. Vidare behövs en särskild myndighet som, utifrån ett könsmaktsperspektiv, arbetar mot könsdiskriminering inom samhällets samtliga områden, svarar för kunskapsutveckling och kunskapsspridning, är mötesplats mellan forskning och praktik, ansvarar för granskning av andra myndigheter, samt ansvarar för metodutveckling rörande arbete mot könsdiskriminering i ett brett perspektiv. Tidigare erfarenheter och kunskaper från JämO ska tas till vara.

Diskriminering på grund av kön och sexualitet pågår överallt i samhället. Denna diskriminering tar sig olika uttryck eftersom den samverkar med andra maktordningar, som rasistiska och socioekonomiska strukturer. För att hantera frågorna i den politiska diskussionen krävs ett forum och Feministiskt initiativ anser att ett jämställdhetsutskott ska inrättas i riksdagen. Utskottet ska tydliggöra hur könsmaktsordningen påverkar olika politikområden, samt vara ett vägledande och uppföljande organ för övriga utskott.

Till riksdagens uppgifter hör även att granska och kontrollera regeringen och den offentliga förvaltningen. En av Feministiskt initiativs viktiga uppgifter i riksdagen är att säkerställa att jämställdhetsdirektiv till myndigheter följs upp på ett aktivt sätt och att regeringens eget arbete präglas av utlovade förändringar. Staten måste även aktivt främja det opinionsbildande arbetet i samhället.

1. Fi ska verka för ett jämställdhetsutskott i riksdagen, ett tydligt departementsansvar i regeringen och en särskild jämställdhetsmyndighet.
2. Fi ska verka för att inrätta en oberoende institution för mänskliga rättigheter som ska främja, skydda och bevaka arbetet med mänskliga rättigheter i Sverige.
3. Fi ska verka för att Riksrevisionens granskning av statliga insatser ska inkludera jämställdhetsmål i tolkningen av allmänna samhällsintressen. En utveckling av Diskrimineringslagen är också nödvändig.
4. Fi ska verka för att minska avståndet mellan politiker och väljare genom att införa en återkommande arbetspraktik för politiker. I denna praktik ska såväl traditionellt kvinno- och mansdominerade yrken, liksom betalt och obetalt arbete ingå.

S.1 DEMOKRATI

Feministiskt initiativ är ett parti med alla människors lika värde och demokratin som signum. Då är monarkin en omöjlighet. På demokratisk väg vill Feministiskt initiativ sträva mot att Sverige blir en parlamentarisk republik. Idag får inte alla som lever och verkar i Sverige vara med och välja folkets representanter. Ofta är det de människor som är mest utsatta i samhället som också saknar rösträtt. Feministiskt initiativ vill ändra på reglerna för medborgarskap och göra folkbokföringsort till avgörande för vem som är medborgare i politisk mening och vem som inte är det. Innan en sådan medborgarskapsdefinition är genomförd är opinionsbildning och aktivism de enda medel som står till buds för personer, som inte har rösträtt men som bor och verkar i Sverige, att påverka politiken.

Om dagens marginaliserade grupper ska ha möjlighet att själva öka sin makt utifrån sina förutsättningar behöver samhället förändras och dess prioriteringar riktas om. Feministiskt initiativ tror starkt på att samhället blir bättre om så många som möjligt får chansen att delta och göra sina röster hörda, men idag är avståndet mellan politiker och medborgare enormt och människorna förutsätts inte själva vara engagerade i sina verkligheter. Samtidigt kämpar det föreningsliv som finns, som är fullt av goda kunskaper och fantastiskt drivna människor, i motvind i en stelbent byråkrati. Olika föreningars men även andra organisationers idéer och förslag bör ett samhälle som värnar om demokrati kunna ta tillvara på. Ett sätt att göra det på är inrättandet av ett nationellt förslagsinstitut.

För Feministiskt initiativ är demokrati mer än bara val av representation i parlamenten. Det handlar om medborgarinflytande och delaktighet på alla nivåer. För att detta ska vara möjligt krävs till exempel ett starkt föreningsliv, en bred folkbildningsrörelse och stärkt konsumentskydd. För att säkra det demokratiska och medborgerliga inflytandet för människor med normbrytande funktionalitet på samhällets alla nivåer ska alla kommuner, landsting och regioner inrätta funktionsrättsråd och funktionsrättsombud.

5. Fi ska verka för att utländska medborgare ska ha rätt till svenskt medborgarskap efter tre års folkbokföring i Sverige.
6. Fi ska verka för att barn som är födda i Sverige, av föräldrar bosatta i Sverige, ska ha rätt till svenskt medborgarskap, oavsett föräldrarnas medborgarskap.
7. Fi ska verka för att Sverige i EU arbetar för att unionsmedborgarskap även ska tilldelas tredje lands medborgare som är bofasta i EU.
8. Fi ska verka för att folkbokföringsort ska utgöra grund för rösträtten; samma regler ska gälla för EU-medborgare och medborgare från tredje land, det vill säga alla utländska medborgare ska kunna rösta i lokala val efter en månads folkbokföring i Sverige. Efter tre års folkbokföring ska full rösträtt ges.
9. Fi ska verka för att parlamentariska val ska vara tillgängliga och att alla ska ha samma möjlighet att delta.

10. Fi ska verka för ett brett feministiskt folkbildningsprojekt genom ett utökat anslag till folkbildningen.
11. Fi ska verka för en översyn av statliga bidrag till föreningsliv, ungdomars mötesplatser och idrott. En tydlig folkrörelsepolitik ska inkludera medborgares alla gemensamhetsskapande samhälleliga aktiviteter.
12. Fi ska verka för att alla statliga bidrag som ges till föreningsliv och organisationer ska omfattas av en klausul mot diskriminering och kränkande behandling på grund av kön, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, funktionalitet, trosuppfattning, etnicitet, klass eller medborgarskap.
13. Fi ska verka för att kommunen eller annan lämplig samhällsinstitans tillhandahåller lättillgänglig information om hur ideella organisationer bildas och vilka möjligheter till stöd som finns samt att alla oavsett förutsättningar får ökad tillgång till lokaler för föreningsverksamhet.
14. Fi ska verka för inrättandet av ett Riksdagens förslagsinstitut.
15. Fi ska verka för att konsumentskyddet stärks.
16. Fi ska i led med sin strävan att utöka demokratin verka för att sänka rösträttsåldern till 16 år.
17. Fi ska verka för en sänkt valbarhetsålder till kommunfullmäktige samt region- och landstingsfullmäktige till 16 år.
18. Fi ska verka för ett ökat och långsiktigt stöd till ungdomsorganisationer från Myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor, bland annat genom att statsbidraget ökas.
19. Fi ska verka för att statliga tjänstepersoner i marknadspåverkande position inte ska kunna ha något ekonomiskt intresse i den bransch de är utsedda att övervaka, reglera eller ge tillstånd till. Karantänperiod på 5 år ska gälla från och med det att tjänstepersonen lämnat sin post.

T. FUNKTIONSRÄTTSPOLITIK

Feministiskt initiativ har en vision om ett samhälle för alla. Människor ska kunna leva likvärdiga liv, få lika möjligheter och kunna delta i samhällslivets alla områden oberoende av funktionalitet. Byggnader, städer, offentlig miljö och kollektivtrafik ska vara tillgängliga så att alla kan delta på lika villkor. Information ska finnas tillgänglig för olika behov, exempelvis lättläst, punktskrift och hörselslinga. Feministiskt initiativs funktionsrättspolitik är grundad på en syn på funktionalitet som något som blir ett problem först i mötet mellan en person med en funktionalitet som bryter mot normen och en otillgänglig omgivning, som till stor del präglas av fördomar och snäva funktionsnormer. Det betyder att det är samhället som i sin utformning skapar funktionshinder för personer och därmed också bär ansvaret – funktionshinder är inget individuellt problem.

Däremot är det viktigt att inte gruppen personer med normbrytande funktionalitet homogeniseras då den består av stor mångfald. Men mångfalden består inte endast av den mångfald av funktionsvariationer som finns, utan precis som övriga befolkningen spelar kategorier som kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort eller medborgarskap roll. För personer med normbrytande funktionalitet som är i behov av särskilda insatser från samhället kan även personal utgöra en maktfaktor som påverkar individens möjligheter till självbestämmande och inflytande.

Personer med normbrytande funktionalitet som grupp har idag sämre levnadsförhållanden än befolkningen i stort. Gruppen kännetecknas av sämre hälsa, låg utbildningsnivå, låg sysselsättningsnivå, svag personlig ekonomi, en mindre aktiv fritid och färre som är gifta eller har barn. Det enda område som är lika bra som befolkningen i stort är boendestandard, vilket påvisar den goda effekten av insatser som bostadsanpassning. Många av dessa områden hänger ihop med varandra och kan relateras till otillgänglighet. En mindre aktiv fritid kan bero på dålig ekonomi och bristande tillgänglighet vid de aktiviteter som en person önskar delta vid. Begränsade möjligheter till utbildning blockerar vägen till lönearbete och leder till dålig privatekonomi. En helhetssyn inom funktionsrättspolitikerna innebär att Feministiskt initiativ ser alla delar av livet som beroende av och stående i relation till varandra på olika sätt.

Till dess att vi har uppnått vår vision om ett samhälle för alla är det en lång väg att gå och i arbetet mot detta mål är vår prioritet att arbeta med långsiktiga åtgärder. Dessa må uppfattas som resurskrävande, men forskning visar att det lönar sig i det långa loppet. Den otillgänglighet som råder idag leder till att människor inte möjliggörs att utvecklas, leva ut sin fulla potential och bidra i samhällsutvecklingen. Med andra ord pågår ett enormt resursslöseri. Vi ser här en stor potential, inte bara för enskilda människors

skull, utan även för samhället som helhet. På grund av omfattande fördomar och otillgänglighet går vi idag miste om den mångfald av kunskap och förmågor som finns.

Det finns ett antal viktiga steg på vägen till att motverka diskriminering, till att säkerställa att mänskliga rättigheter är vägledande i funktionsrättspolitikens implementering och till att möjliggöra full delaktighet i samhällslivet för personer med normbrytande funktionalitet.

FN:s konvention om rättigheter för personer med normbrytande funktionalitet, som Sverige antog 2009, ska inkorporeras i svensk lagstiftning. Det underlättar mer aktiva åtgärder i funktionsrättspolitikerna och bidrar till ökade möjligheter att nå de mål som konventionen innehåller och som Sverige genom sitt undertecknande ställt sig bakom. Det ger också sanktionsmöjligheter till aktörer som bryter mot konventionen.

Undantagen i diskrimineringslagen rörande bristande tillgänglighet ska tas bort. Det är orimligt att privata ekonomiska intressen ska gå före krav på tillgänglighet, som är en mänsklig rättighet och en viktig förutsättning för möjligheten till full delaktighet i samhällslivet.

Stat, landsting, kommuner och myndigheter ska ta ett större ansvar i arbetet för tillgänglighet när det gäller upphandling av varor och tjänster. Krav på tillgänglighet ska ställas, med målsättningen att uppnå universellt utformade byggnader, stadsmiljöer, varor, kommunikationsmedel/-material, kollektivtrafik och så vidare. För att säkra det demokratiska och medborgerliga inflytandet för människor med normbrytande funktionalitet på samhällets alla nivåer ska alla kommuner, landsting och regioner inrätta funktionsrättsråd och funktionsrättsombud.

En utvidgad hatbrottslagstiftning krävs, som även omfattar personer med normbrytande funktionalitet, i likhet med hur de flesta andra diskrimineringsgrunder omfattas. Här ser vi idag stora brister då rättsväsendet i många fall inte tar dessa brott på allvar samt att många som utsätts ser övergreppen som en normal del av sin vardag. Visionen om och arbetet för ett tillgängligt samhälle, fritt från fördomar kring funktionsnormer, måste utgå från att alla kan bidra till samhällsutvecklingen.

1. Fi ska verka för att FN:s konvention om rättigheter för personer med normbrytande funktionalitet inkorporeras i svensk lagstiftning och att den nya lagen förses med sanktioner för att säkerställa att den åtföljs.
2. Fi ska verka för att ta bort undantagen i diskrimineringslagen avseende bristande tillgänglighet.
3. Fi ska verka för att personer med normbrytande funktionalitet inkluderas i hatbrottslagstiftningen.
4. Fi ska verka för att det vid offentlig upphandling ställs krav på tillgänglighet med universell design som målsättning.
5. Fi ska verka för att staten initierar och upprättar en vitbok för gruppen människor med normbrytande funktionalitet.

T.1 BOENDE

Feministiskt initiativ anser att alla människor ska kunna röra sig i samhället på lika villkor. Det ska inte bara vara möjligt att bo i ett tillgängligt hem utan det ska även vara möjligt att besöka familj, vänner, studiekamrater och så vidare. Tillgänglighet handlar därför inte bara om den enskilde utan om dennes nätverk och framtida möjligheter att besöka andra utan hinder. Personer med normbrytande funktionalitet ska inte tvingas till isolering i sina hem. Det ska vidare finnas ett långsiktigt perspektiv på bygge av (tillgängliga) bostäder, vilket innebär att en person som förvärvar en skada eller sjukdom eller på grund av ålderdom får nedsatt rörlighet ska kunna bo kvar i sitt hem. Den nuvarande plan- och bygglagen, med krav om tillgängliga bostäder, måste skyddas och ska inte ställas mot andra gruppers behov, exempelvis studenter som sägs kunna bo i mycket små lägenheter. Även personer med normbrytande funktionalitet studerar. En misslyckad bostadspolitik som helhet får inte slå mot enskilda grupper, som dessutom redan är exkluderade på grund av otillgänglighet.

6. Fi ska verka för att det inte ska vara möjligt att kringgå plan- och bygglagen för att kunna bygga otillgängliga bostäder.

T.2 KOMMUNIKATIONER

Kollektivtrafiken är idag i stor omfattning otillgänglig för personer med normbrytande funktionalitet, vare sig det gäller bussar, spårvagnar eller tåg. Alternativet, färdtjänsten, fungerar bristfälligt och ger exempelvis inte möjlighet till spontanresor på samma sätt som för personer med normföljande funktionalitet. Feministiskt initiativ anser att det är en rättighet för människor att kunna delta fritt i samhällslivet. Till dess att vi har en kollektivtrafik där alla människor kan delta på lika villkor måste det erbjudas ett alternativ som är likvärdig den ordinarie trafiken, den får inte vara dyrare eller sämre i fråga om omfattning eller utformning. Även trafikmiljön med vänthallar, hållplatser, gångvägar och båt- och flygterminaler ska vara tillgängliga och användbara. Så kallad rullstolstaxi ska finnas i det ordinarie taxiutbudet.

De flesta brott mot personer med normbrytande funktionalitet begås i boendemiljön, i skolan, på arbetsplatsen eller i taxi/färdtjänst på väg till och från dessa miljöer. För att förebygga och stoppa övergrepp av färdtjänstkunder ska det vara obligatoriskt med kontroll i belastningsregistret av färdtjänstförare innan anställning.

7. Fi ska verka för en utredning av färdtjänsten med syfte att förbättra servicen och öka genuskompetensen hos behovsbedömare och chaufförer.
8. Fi ska verka för att utdrag ur belastningsregistret, som är obligatoriskt inom förskola, grundskola och barnomsorg idag, även ska krävas av färdtjänstförare.

9. Fi ska verka för att så kallad rullstolstaxi ska erbjudas inom det ordinarie taxiutbudet i alla landsting.
10. Fi ska verka för att parkeringstillstånd för rörelsehindrade efter omprovning inte ska kunna bli sämre vid oförändrat behov.

T.3 UTBILDNING

Feministiskt initiativ anser att likvärdig utbildning är en rättighetsfråga (se mer i kapitel D. Utbildning om förslag på återförstatligande av skolan). Det ska därför inte vara möjligt att neka elever med normbrytande funktionalitet utbildningsplatser på någon utbildningsnivå. Elever ska inte heller kunna nekas deltagande vid särskilda moment inom utbildningen utan likvärdig ersättning.

Döva, hörselskadade och andra barn/elever som på grund av normbrytande funktionalitet har behov av teckenspråk, ska ha rätt till modersmålsundervisning. Även hörande barn/elever som har någon teckenspråkig familjemedlem ska ha denna rättighet. Kravet att det ska finnas ett bestämt antal elever för att ha rätt till modersmålsundervisning ska inte gälla teckenspråkiga. Kraven för att beviljas detta måste anpassas efter teckenspråkigas livsomständigheter.

Alla elever ska erbjudas adekvat stöd inom den ordinarie skolformen i enlighet med skollagen och vidareutbildning får inte försvåras genom alternativ betygssättning för dessa elever. Högre utbildning måste ta sitt ansvar för breddad rekrytering av personer med normbrytande funktionalitet.

I dagsläget finns ingen utbildning till teckenspråklärare i Sverige, vilket får till följd att det råder brist på teckenspråklärare och att många av de lärare som undervisar teckenspråkiga elever har bristfälliga kunskaper i teckenspråk. Det är något som ger negativa följder för teckenspråkiga barn och elever på livets alla områden. Det försvårar även för hörande anhöriga att lära sig teckenspråk, vilket leder till svårigheter att kommunicera inom familjer. Fler och kompetenta teckenspråklärare skulle också kunna bidra till att lösa bristen på teckenspråkstolkare.

11. Fi ska verka för att elever och studenter med normbrytande funktionalitet ska garanteras utbildningsplatser och praktikplatser.
12. Fi ska verka för att barn som har behov av teckenspråk ges rätt till modersmålsundervisning.
13. Fi ska verka för att rätten till undervisning på och i punktskrift för elever, barn och vuxna, som är i behov av punktskrift samt nyanlända, som är berättigade till SFI och i behov av punktskrift, lagstadgas och att denna rätt förs in under skollagen.
14. Fi ska verka för att studie- och yrkesvägledare utbildas om livsvillkor för personer med normbrytande funktionalitet, så att de bättre och utan fördomar kan stödja eleven i framtida yrkesval.
15. Fi ska verka för ett införande av mångfaldsplaner, där en av faktorerna är funktionalitet, varigenom utbildningsanordnare

- inom högre utbildning har en skyldighet att arbeta aktivt med tillgänglighetsgörande av studieplatsen och möjlighet till breddad rekrytering av studenter med normbrytande funktionalitet.
16. Fi ska verka för inrättande av en utbildning till teckenspråklärare vid högskola och universitet.
  17. Fi ska verka för att rätten till tecken för invandrare (TFI), för nyanlända som är berättigade till SFI och i behov av teckenspråk, lagstadgas och förs in under skollagen.
  18. Fi ska verka för att personer som har normbrytande funktionalitet och behov av lägre studietakt alltid ska ha rätt att studera i anpassat tempo och samtidigt ha rätt till studiemedel motsvarande heltidsstudier
  19. Fi ska verka för att Funktionsrättskonventionen implementeras på alla högskolor/universitet/yrkeshögskolor som säkerställer allas rätt till särskilt stöd i form av studiematerial, hjälpmedel och mentorskap i studieteknik
  20. Fi ska verka för att examensutbildningar på högskola/universitet/yrkeshögskola ska finnas tillgängliga i lägre studietakt för att möjliggöra att fler kan utbilda sig.
  21. Fi ska verka för att den totala studieskulden för personer med normbrytande funktionalitet, som har fått studiemedel motsvarande heltid för studier i anpassat tempo, aldrig ska överskrida den totala skulden för en likvärdig utbildning som har genomförts på helfart av heltidsstuderande utan behov av anpassning. Den delen av studieskulden som överskrider skulden för en likvärdig utbildning på helfart för heltidsstuderande utan behov av anpassning ska alltid avskrivas.

T.4 ARBETE OCH SYSSELSÄTTNING

På dagens arbetsmarknad diskrimineras många människor, bland dem personer med normbrytande funktionalitet (se mer i avsnitt C.6 Antidiskriminering). Det kan handla om fysiskt otillgängliga arbetsplatser, avsaknad av hjälpmedel, brist på kunskap hos arbetsgivare och medarbetare. Det största problemet är dock svårigheterna kring inträdet på arbetsmarknaden på lika villkor som andra. Personer med normbrytande funktionalitet diskrimineras vid rekryteringsförfarandet, eller får sämre villkor som annan personal vid anställning. Ett annat problem är utformningen av dagens arbetsmarknad med mycket stress och stort fokus på högpresterande (se mer i kapitel C. En ny syn på arbete om förslag på allmän arbetstidsförkortning), som kan missgynna personer sjukdomar eller normbrytande funktionalitet. Feministiskt initiativ vill se en större mångfald i arbetsmöjligheter utan att det för den sakens skull innebär sämre lönevillkor. Idag finns exempel på utnyttjande av exempelvis personer med kognitivt normbrytande funktionalitet inom omsorgsarbeten, där de utför "vanliga" arbetsuppgifter men endast får dagersättning istället för lön.

Då det inte finns någon lagstadgad rätt till ersättning för daglig verksamhet är det upp till varje kommun att ge ersättning eller inte. Oavsett om personer är anställda eller arbetar i daglig verksamhet ska rätten till skälig ersättning vara självklar.

22. Fi ska verka för en förstärkt sanktionsmöjlighet för Arbetsmiljöverket vid granskning av arbetsmiljö ur ett funktionalitetsperspektiv.
23. Fi ska verka för att myndighetsutövande personal inom funktionshinderområdet utbildas i genusfrågor och får i uppdrag att aktivt arbeta med lika fördelning av insatser mellan kvinnor och män.
24. Fi ska verka för att rätten till ersättning för daglig verksamhet lagstadgas.
25. Fi ska verka för att ersättning för daglig verksamhet ska regleras, så att ersättningen får tillräcklig höjd för att motsvara de kostnader den utförande parten har och den arbetsinsats som utförs.
26. Fi ska verka för ett obligatoriskt införande av mångfaldsplaner på alla arbetsplatser, varigenom arbetsgivare har en skyldighet att arbeta aktivt med tillgänglighetsgörande av arbetsplatsen och möjlighet till positiv särbehandling av personer med normbrytande funktionalitet vid rekrytering och anställning.
27. Fi ska verka för att personer med normbrytande funktionalitet som utför samma, eller mycket likartade, arbetsuppgifter, som andra medarbetare med normföljande funktionalitet, får samma lön, möjlighet till facklig anställning, semester och andra förmåner.
28. Fi ska verka för att det inom alla arbetsförmedlingar finns utbildad personal som har kunskap om livsvillkor för personer med normbrytande funktionalitet, så att de bättre kan matcha arbeten.

T.5 SEXUELL OCH REPRODUKTIV HÄLSA OCH RÄTTIGHETER

Personer med normbrytande funktionalitet har genom historien blivit utsatta för en omfattande kontroll på det sexuella området, även i Sverige. Detta skedde till exempel genom tvångssteriliseringar, som framförallt drabbade kvinnor, och slentrianmässig abort av foster med kromosomfel. Sterilisering är idag avskaffat men det finns fortfarande kontrollmekanismer, som att personal eller anhöriga ger en tjej eller kvinna med normbrytande funktionalitet p-piller utan dennes förståelse och vetskap eller att foster/barn till föräldrar med normbrytande funktionalitet aborteras eller adopteras bort utan föräldrarnas samtycke. Det finns även exempel på särskilda boenden där personalen hindrar de boende från att fritt leva ut sin sexualitet och skapa relationer. Naturligtvis kan det finnas många svårigheter med sexualliv och föräldraskap i kombination med normbrytande funktionalitet och barnets bästa måste alltid sättas främst, men det finns forskning som visar att med adekvat utbildning, kompetens hos personal och stöd kan sexualliv såväl som föräldraskapet fungera.

Ofta är det fördomar och okunskap som bidrar till denna typ av kontroll och övergrepp. Det får därför inte ske slentrianmässiga ingripanden utan

samtycke och utan att den berörda är införstådd med konsekvenserna. Bristande resurser får inte vara skäl för den enskildes önskan och möjligheter till att leva ett liv på lika villkor som andra, om än med stöd. Skolans sexualundervisning och ungdomsmottagningarnas uppdrag måste omfatta och aktivt inkludera alla ungdomar, även de med normbrytande funktionalitet.

Idag har livslängden ökat markant för många personer som lever med sjukdomar och diagnoser som tidigare innebar en förkortad livslängd och det är möjligt att leva ett fullgott liv med adekvat stöd. Det är därför viktigt att personal inom havandevården har god kunskap om detta och kan samordna kontakt med eventuella myndigheter som kan komma att kopplas in för särskilda insatser när det föds barn med normbrytande funktionalitet. Kvinnan ska kunna avstå från abort och veta att barnet och familjen får allt det stöd som behövs.

29. Fi ska verka för att skolans sex- och samlevnadsundervisning inkluderar alla elever.
30. Fi ska verka för att personal på särskilda boenden utbildas i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.
31. Fi ska verka för att ungdomsmottagningar får i uppdrag att arbeta aktivt (uppsökande och preventivt) för att förbättra tillgängligheten, både socialt och fysiskt, för ungdomar med normbrytande funktionalitet.
32. Fi ska verka för att det på varje ungdomsmottagning, förlossningsavdelning och mödravårdscentral finns personal som utbildats kring funktionalitet och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.
33. Fi ska verka för att stoppa införandet av en samvetsklausul för vårdpersonal.

T.6 SÄRSKILT STÖD, SERVICE OCH HJÄLPMEDEL

Rätten till stöd och service enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ges idag efter behovsprövning till "vissa personer med normbrytande funktionalitet" under 65 år. Den diagnostiska kategoriseringen av olika normbrytande funktionalitet leder till att människor med "fel" diagnos lättare faller mellan stolarna och blir utan stöd. Feministiskt initiativ anser att alla personer med varaktig normbrytande funktionalitet i behov av stöd och service i sin vardag efter behovsprövning bör få detta. Det stöd som samhället ger personer med behov av stöd och service enligt LSS ska inte ses som flexibelt, där rätten till stöd och livskvalitet tolkas olika beroende på de statliga eller kommunala finansernas status. Rådande lagstiftning ska alltid följas och tillämpas lojalt i enlighet med målen i förarbetena till lagen. Det ska därmed inte vara möjligt att vid omprövning minska omfattningen av insatserna, om livssituationen är oförändrad. Det bör även vara möjligt att få insatser efter 65-årsdagen, då det är stor skillnad på den hjälp som ges via äldreomsorgen respektive

handikappomsorgen, exempelvis kan vissa behov kräva mer specialiserat stöd än det som kan behövas till följd av det naturliga åldrandet.

Det stöd som finns inom LSS måste vara utformat utifrån en grund i antidiskriminering och jämlikhetssträvan så att insatserna ska kunna leda till ökad självständighet, delaktighet, inflytande och bättre levnadsvillkor. Det måste även råda ett helhetsperspektiv på den sökandes livssituation. Idag är det fler män än kvinnor som beviljas insatser trots att andelen kvinnor är högre än andelen män i gruppen som ansöker om stöd. Det går även att se en skillnad om enskilda insatser jämförs, exempelvis får fler män än kvinnor insatserna bilstöd och särskilt boende. Regionala variationer i tillgänglighet, kvalitet och omfattning är också stora idag, vilket föranleder riksnormer. Habiliteringsersättning är idag upp till enskilda kommuner att besluta om, vilket leder till orimliga regionala skillnader.

Hjälpmedel är ett viktigt behov som idag inte ingår i någon rättighetslag. Hjälpmedelsansvaret är splittrat på olika huvudmän, vilket försvårar helhetssyn och leder till bristfällig information och regionala skillnader på både tillgång och pris.

34. Fi ska verka för att LSS-insatser knyts till riksnormer.
35. Fi ska verka för att det inte ska vara möjligt att dra ner på omfattningen av tidigare beviljade insatser om behovet är oförändrat.
36. Fi ska verka för en ändring av LSS så att det blir möjligt att få personlig assistans även efter 65-årsdagen.
37. Fi ska verka för en ändring av LSS så att det blir möjligt att få stöd och service oavsett (varaktig) normbrytande funktionalitet.
38. Fi ska verka för en kompetenshöjning inom rättsväsendet om LSS:s intentioner och livsvillkoren för personer med normbrytande funktionalitet.
39. Fi ska verka för ett införande av en samordningsansvarig och ett samverkanskrav mellan de myndigheter som en person får insatser från.
40. Fi ska verka för införandet av en riksnorm i habiliteringsersättningen
41. Fi ska verka för en rättighetslag som ger rätt till behovsprövade, kostnadsfria hjälpmedel oavsett funktionalitet och ålder.
42. Fi ska verka för att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram en list över vilka hjälpmedel som ska klassificeras som hjälpmedel.
43. Fi ska verka för ökad utveckling och nyttiggörande av teknologi och hjälpmedel för att undanröja funktionshinder miljöer. Utvecklingen ska vara baserad på kvinnors och mäns olika behov.

T.7 PERSONLIG ASSISTANS

Personlig assistans är en insats inom LSS som ska bidra till ökade möjligheter till delaktighet i samhällslivet utifrån rätten till integritet, självbestämmande och autonomi. Personliga assistenter väljs av varje enskild brukare och detta kan vara både anhöriga och utomstående personer. Insatsen ska utformas

utifrån tanken om kontinuitet och en helhetssyn på assistansanvändarens liv. Behovsbedömningen ska ske respektfullt och det ska inte vara tillåtet att ställa integritetskränkande frågor i stil med hur lång tid ett toalettbesök tar.

Idag är det inte möjligt att behålla sin assistans vid sjukhusvistelser, trots att sjukvård och personlig assistans är olika typer av stöd och den enskilde därför kan ha fortsatt behov av personlig assistans vid en vårdssituation. Det ska även vara möjligt att använda sin assistans i verksamheter som begränsas av sekretess, då exempelvis utförande av en arbetsuppgift ibland endast är möjlig genom assistans.

44. Fi ska verka för en lagändring i LSS-lagen som innebär att det ska vara möjligt att behålla sin assistans vid sjukhusvistelser i upp till sex månader.
45. Fi ska verka för rätten att använda sin personliga assistans i verksamheter som omfattas av intern sekretess.
46. Fi ska motverka lagförslag som tillåter myndigheter att göra oanmälda inspektioner i hemmet hos assistansberättigade om anhöriga arbetar som personliga assistenter.
47. Fi ska motverka integritetskränkande bedömningsgrunder för personlig assistans.

U. FEMINISTISK ANTIRASISM

Feministiskt initiativs politik ifrågasätter den norm om "svenskhet" som baseras på ett vitt, västerländskt, kristet arv. Den antirasistiska politik som Feministiskt initiativ bedriver utmanar den etablerade och diskriminerande struktur som upprätthåller etniskt baserade privilegier i samhället. Feministiskt initiativ anser att en person tilldelas olika positioner i samhället beroende på faktorer som kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet, funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort eller medborgarskap. Med insikten om att olika maktordningar kan samverka och påverka människors positioner driver Feministiskt initiativ en feministisk antirasistisk politik som utgår från människors olika erfarenheter av underordning i ett patriarkalt samhälle.

I dagens samhälle utsätts människor, som inte passar in i en vit, västerländsk norm, för rasism och marginalisering. Konsekvensen blir att icke-vita kvinnor också upplever könsförtryck genom rasistiska konstruktioner av kön. Könsstrukturer och rasistiska strukturer förstärker och upprätthåller på så sätt varandra. Feministiskt initiativ vill att Sverige ska uppfylla de åtaganden som gjorts i internationella avtal kring mänskliga rättigheter. För det antirasistiska politiska arbetet vill vi särskilt lyfta fram CERD: Konventionen om avskaffande av alla sorters rasdiskriminering från 1965. Sverige har skrivit under och ratificerat konventionen (1971), vilket innebär att staten ska arbeta för och genomföra det som står i konventionen. Så är det inte idag. Vi vill att det politiska arbetet lägger ett särskilt fokus läggs vid den första och fjärde artikeln i CERD, som tar upp vad som är att betrakta som rasism och kravet på en stat att avskaffa organisationer som främjar och uppmanar till rasdiskriminering. Vi menar att det blivit alltmer uppenbart att lagen om hets mot folkgrupp är otillräcklig. Många har lyft problemet med att lagen inte tillämpas, att hatbrott blivit nedprioriterat inom polisen och att det skett en förskjutning där rasistiska yttringar som tidigare ansågs oacceptabla numera anses rumsrena. Allt detta stämmer. Men det finns också ett annat problem som handlar om att lagen är för snäv, eftersom den endast begränsar hets genom tal och skrift. Den hindrar inte rasistiska partier från att få demonstrationstillstånd eller ta sig in i parlamentariska församlingar. Nazism och fascism har kommit till makten genom demokratiska val tidigare, i Tyskland ledde det till Förintelsen. Vi får inte låta historien upprepa sig.

Feministiskt initiativ anser det nödvändigt att problematisera Sveriges integrationspolitik utifrån ett feministiskt antirasistiskt perspektiv. Den nuvarande integrationspolitikens mål är att alla ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter, oavsett etnisk tillhörighet. Trots det vilar den på rasistiska antaganden om människors inneboende olikheter. Feministiskt initiativ vill flytta fokus. Istället för att diskutera hur invandrare ska inkluderas vill vi belysa och bearbeta den strukturella diskriminering som hindrar människor från att delta i samhället på lika villkor.

Den strukturella diskrimineringen utgör basen för att tilldela etniskt baserade privilegier åt vissa samhällsgrupper och marginalisera andra, och återfinns inom alla samhällssektorer. Allt oftare baseras den nutida rasismen på påstådda kulturella skillnader istället för, som tidigare, på föreställda biologiska skillnader mellan olika folkgrupper. Den kulturrasism som blir följden bygger på föreställningar om att "kultur" kan användas för att förklara skillnader i egenskaper, förmågor och färdigheter bland människor. Parallellt med kulturrasismen förekommer även en utbredd vardagsrasism. Feministiskt initiativ anser det viktigt att utveckla en medvetenhet om sambanden mellan globala maktförhållanden och den rasism som i allra högsta grad förekommer i Sverige.

1. Fi ska verka för att föra in feministiska, antirasistiska perspektiv i den politiska debatten så att dessa perspektiv genomsyrar varje del av politiken.
2. Fi ska verka för att Sveriges regering och riksdag uppfyller sina åtaganden enligt FN:s Internationella konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD).
3. Fi ska verka för att det politiska arbetet lägger ett särskilt fokus läggs vid den första och fjärde artikeln i FN:s Internationella konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD).
4. Fi ska verka för att Sveriges riksdag i enlighet med FN:s rekommendationer omprövar beslutet om förbud av nazistisk organisering.
5. Fi ska verka för att arbetet mot hatbrott prioriteras och får mer resurser
6. Fi ska verka att rättsväsendet får obligatorisk utbildning i antirasism, genus och normkritik.

U.1 MIGRATIONSPOLITIK

Feministiskt initiativ har en vision om en fri värld som inte begränsas av skarpa gränser och höga uteslutande murar. Gränser skapar ett "vi och dom", bidrar till att skapa rädsla för andra människor och utgör rasismens fundament, och dessutom begränsar de människors rätt att fly undan krig och förföljelse. Istället vill vi bygga en värld efter principen att jorden tillhör oss alla och ska med omsorg och respekt delas rättvist mellan hela jordens befolkning. Så länge världen är uppdelad och präglad av orättvisor – krig, tortyr, miljökatastrofer, statligt förtryck, förföljelse, fattigdom, våld, hot, sexuella övergrepp och rättslöshet – kommer det att finnas människor som väljer att resa över gränser eller flyr för att söka skydd och ett värdigare liv i ett annat land, något Feministiskt initiativ anser ska vara varje människas rättighet. Alla människor i Sverige ska ha samma rättigheter för att leva, bo och arbeta i Sverige.

7. Fi ska verka för en fri värld där människor kan röra sig fritt och bosätta sig var de vill på jorden.
8. Fi ska verka för att stärka barns rättigheter i migrationsprocessen genom att göra FN:s barnkonvention inklusive tilläggsprotokoll till

- svensk lag. Barnkonventionen i sin helhet ska ha företräde framför nationell lagstiftning.
9. Fi ska verka för att resurser och insatser till etablering för nyanlända stärks och fördelas rättvist mellan kvinnor och män.
  10. Fi ska verka för att ökade resurser ges för en kartläggning av asylsökandes och nyanländas kompetenser, utformad utifrån en intersektionell analys. Kartläggning och validering ska förutom formella utbildningar och arbetserfarenheter även innefatta obetalt arbete, färdigheter och intressen, för att ge bästa möjliga råd och stöd utifrån individens förutsättningar och behov.
  11. Fi ska verka för att papperslösa ska ha möjlighet att ansöka om stöd enligt socialtjänstlagen och prövas på lika villkor som övriga kommuninvånare.
  12. Fi ska verka för att kommuner blir fristäder för papperslösa så att lokala myndigheter inte anger papperslösa personer till Migrationsverket eller Polismyndigheten. Fi ska verka för papperslösas trygghet i kontakt med välfärdsinstitutioner. Personal ska inte kunna tvingas uppge information om gömda personers förhållanden till Polismyndigheten eller Migrationsverket.
  13. Fi ska verka för att barn oavsett legal status ska ha rätt till förskola, grundskola, gymnasium, särskola och sjukvård på samma villkor som barn bosatta i Sverige. Skolplikten ska vidgas för att omfatta alla barn som uppehåller sig i Sverige. Att eftersöka eller uppge var barn till papperslösa söker vård eller går i förskola, grundskola, gymnasium eller särskola ska inte användas som ett medel i polisens arbete med verkställighet.
  14. Fi ska verka för att det ska vara möjligt för papperslösa att anmäla brott utan att riskera deportation
  15. Fi ska verka för att deportationer under tvång inte sker. Frihetsberövandet av personer som fått avslag på sin asylansökan ska stoppas och alla förvar stängas.
  16. Fi ska verka för att papperslösa personer i Sverige får uppehållstillstånd genom en allmän amnesti. Det är sedan viktigt att regler anpassas så att skyddsbehov och ömmande omständigheter alltid erkänns och att hinder för att legalisera papperslösas vistelse tas bort, så att de ordinarie regler som finns inte ger upphov till stora grupper av papperslösa i Sverige.
  17. Fi ska verka för att ingen ska kunna dömas till utvisning.
  18. Fi ska verka för att varje kommun ska ha en mottagningsenhet där elever i årskurserna 4–9 kartläggs vad det gäller skolkunskaper och tidigare skolbakgrund samt att det upprättas en individuell plan för eleven. Simkunnighet bör även dokumenteras
  19. Fi ska verka för att elever ska få plats i skola/mottagningsenhet inom två veckor från att de anlät.
  20. Fi ska verka för att kommunerna ska ansvara för uppsökande verksamhet för papperslösa och asylsökande så att de får möjlighet att gå i förskola eller skola.

21. Fi ska verka för att nyanlända skolbarn ska ges rätt till sommarskola vid behov.
22. Fi ska verka för att kommunerna aktivt erbjuder nyanlända elever årskurs F-6 gratis plats på fritidshem samtidigt som de börjar skolan.

ASYL

Sverige har förbundit sig att följa FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och Flyktingkonventionen. Ändå bryter Sverige gång på gång mot de mänskliga rättigheterna genom att deportera människor till länder där deras mänskliga rättigheter kränks. Den svenska asylprocessen lider av stora generella brister, som också förvärras av bristen på genusperspektiv. Liv sätts på spel för att Migrationsverket saknar insikt och förståelse för kvinnors, barns och hbtq+-personers asylskäl. Feministiskt initiativ anser att människors säkerhet aldrig får sättas på spel. Staten och kommunerna har ett särskilt ansvar för ensamkommande barns rättigheter och möjligheter till skydd. Så länge Sverige saknar en rättssäker asylprocess kommer vi kräva en allmän flyktingamnesti, det vill säga stopp för alla utvisningar och uppehållstillstånd till alla papperslösa. Rätten till skydd mot förföljelse och grova kränkningar kan inte förhandlas bort med nationalistiska ekonomiska argument.

Begreppet särskilt ömmande omständigheter bör breddas, och inbegripa övergrepp mot kvinnor eller hbtq+-personer som begåtts i samband med flykten eller under tiden som asylsökande eller papperslösa i Sverige. Hänsyn ska även tas till vistelsetid i Sverige, hälsotillstånd och personers praktiska möjligheter att få tillgång till vård i hemlandet, traumatiska upplevelser, barns anknytning, svår psykisk eller fysisk ohälsa, oförmåga att ta hand om sig själv, möjligheter att försörja sig vid ett återvändande, eller att personen saknar familj eller socialt nätverk i ett område där detta är nödvändigt. Allt detta ska bedömas som tillräckliga skäl för att anse att det råder ömmande omständigheter.

I brist på lagliga flyktvägar till Europa, tvingas flyktingar anlita människosmugglare för att fly krig i sitt hemland. Människosmuggling förknippas vanligtvis med kriminella organisationer som genererar stora ekonomiska vinster genom att ägna sig åt olaglig transport av människor över nationella gränser. I de fall då privatpersoner bistått med humanitär hjälp genom att skjutsa människor, utan vinstintresse, över nationella gränser, har svensk domstol dömt dessa privatpersoner för olaglig människosmuggling. Humanitär hjälp åt flyktingar är ett handlande som bör värnas istället för att fördömas och bestraffas med böter eller fängelsestraff.

23. Fi ska verka för att permanenta uppehållstillstånd blir regel.
24. Fi ska verka för att Sverige efterlever de konventioner som ser till flyktingars och asylsökandes rättigheter samt att rättssäkerheten stärks för flyktingar och asylsökande. Det kräver större möjligheter att rätta till beslut som blivit fel, även efter att utvisningsbeslut vunnit laga kraft.

25. Fi ska verka för att Sverige och Europa skapar möjligheter för människor att söka asyl på laglig väg och ta sig hit på säkra sätt. Fi ska motverka regler och omständigheter som får effekten att de hindrar människor från att söka asyl i Sverige och EU som transportörsansvar och visumregler.
26. Fi ska verka för att Sverige slutar utvisa flyktingar enligt Dublinförordningen och att Dublinförordningen avskaffas och ersätts av en överenskommelse mellan medlemsländerna som säkrar asylrätten och låter de asylsökande bestämma var de vill bo och leva tillsammans med sin familj. Detta genom att låta asylsökande själva bestämma var en asylansökan ska prövas, kombinerat med en i unionen gemensam finansiering av mottagningen och asylprovningen. Tidigare asylsökande som har fått en EU-rättslig status ska ha samma rörlighet som medborgare inom unionen.
27. Fi ska verka för att avkriminalisera humanitär människosmuggling
28. Fi ska verka för att Sverige tar emot fler kvotflyktingar.
29. Fi ska verka för att asylsökande inte ska utvisas med hänvisning till internflykt inom landet.
30. Fi ska verka för att en bredare tolkning av ömmande omständigheter ska ge uppehållstillstånd för såväl barn som vuxna.
31. Fi ska verka för att huvudregeln är att uppehållstillstånd alltid beviljas efter att utvisningsbeslut preskriberats.
32. Fi ska verka för att förföljelse på grund av kön, könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning som asylgrundande skäl ska få större genomslag i asylprocessen. Utredning och bedömning av den enskildes asylskäl måste professionaliseras så att inte fördomar ska kunna leda till icke adekvata bedömningar.
33. Fi ska verka för obligatoriska kurser i genusperspektiv, hbtq+-frågor och antirasism för alla yrkeskategorier som arbetar med flyktingar från personal på flyktingförläggningar till polis och jurister inom rättsväsendet, samt verka för att medvetenheten om deras rättigheter ökar hos såväl personal som flyktingarna själva.
34. Fi ska verka för att nyanlända flyktingar och asylsökande ska få relevant samhällsinformation oavsett boendeform.
35. Fi ska verka för att asylsökande kvinnor ska synliggöras och få adekvat hjälp och stöd för att bearbeta eventuella erfarenheter av våld och övergrepp. Detta kräver att den inblandade personalen har god kunskap om att bemöta kvinnor med svåra trauman.
36. Fi ska verka för att ingen ska behöva vistas längre än sex månader på en mottagningsenhet. Varje mottagningsenhet ska ha en plan för att stärka de boendes psykosociala och fysiska hälsa.
37. Fi ska verka för att påskynda asylprocessen och att ingen med beviljat uppehållstillstånd ska behöva bo kvar på asylboende på grund av platsbrist i kommunerna.
38. Fi ska verka för att hänsyn tas till var de asylsökande vill bo under asylprocessen samt efter beviljat uppehållstillstånd så att människor

- som förankrat sig i ett samhälle ska slippa flytta. Särskilt viktigt är att hänsyn tas till barns behov.
39. Fi ska verka för en nationell handlingsplan som säkerställer en värdig bostadssituation för asylsökande och nyanlända.
  40. Fi ska verka för att staten anslår medel för att öka standarden på dagens anläggningsboenden och att nya anläggningsboenden etableras i regioner med en stark arbetsmarknad.
  41. Fi ska verka för att erbjudande av vidarebosättning, rätten att flytta från kommunen med bibehållen etableringsersättning ska gälla under hela etableringstiden.
  42. Fi ska verka för att staten höjer ersättningen till kommuner för mottagande och att resurserna som fördelas till olika aktörer i mottagandet används för målgruppen.
  43. Fi ska verka för att det inom ramen för skolsystemet utvecklas möjligheter för nyanlända äldre barn och unga vuxna att få en sammanhängande utbildning. Möjligheter till studiehandledning på hemspråk behöver förbättras.
  44. Fi ska verka för att skolhälsovården, barn- och ungdomspsykiatri och ungdomsmottagningar ges ökade resurser för att ge stöd till barn och unga vuxna som är nya i Sverige.
  45. Fi ska verka för att svenskundervisning ska vara en rättighet så snart en asylansökan är gjord, att undervisningen blir mer flexibel och anpassas efter individen. I synnerhet bör det underlättas att kombinera studier i svenska med arbete.
  46. Fi ska verka för att det skapas fler kontaktytor mellan nyanlända och etablerade på kommunnivå. Lokalsamhällets engagemang ska tillvaratas.

ANHÖRIG- OCH ARBETSKRAFTSINVANDRING

Friheten att bestämma över sitt eget liv och sin egen kropp är en mänsklig rättighet. När människor migrerar för att arbeta eller förenas med sina nära får deras frihet och oberoende aldrig inskränkas. Ingen människa ska vara beroende av sin arbetsgivare eller partner för att ha möjlighet att leva i Sverige. Det är av stor vikt att det inte finns onödiga hinder för personer att legalisera sin vistelse i Sverige. (Se även kapitel J. Ett samhälle fritt från våld.)

47. Fi ska verka för att föräldralösa barn ska ha rätt att återförenas med närstående i Sverige. Även minderåriga måste få rätten att ansöka om anknytning.
48. Fi ska verka för att tvåårsregeln i utlänningslagen tas bort då den är konserverande och strider mot kvinnors mänskliga rättigheter.
49. Fi ska verka för att information om mänskliga rättigheter och svensk kvinnofridslagstiftning/fridslagstiftning förmedlas till delaktiga parter i så kallad kärleksinvandring.
50. Fi ska verka för att familjeåterförening ska underlättas, utan krav på försörjning eller storlek på bostad.

51. Fi ska verka för att ansökan om uppehållstillstånd ska kunna göras från Sverige. En sådan ska kunna bifallas när det finns skäl för ett sådant tillstånd oavsett var ansökan är gjord eller var personen befinner sig.
52. Fi ska verka för att krav på visad identitet i ärenden om uppehållstillstånd anpassas efter vad som är rimligt utifrån den sökandes bakgrund. Detsamma ska gälla kravet på innehav av pass.
53. Fi ska verka för att underlätta asylsökandes inträde i arbetslivet.
54. Fi ska verka för en lättnad av språkrav så att asylsökande och nyanlända ska kunna komma in i yrken de har en utbildning för och där språket inte är av avgörande betydelse.
55. Fi ska verka för att ekonomiskt stöd till asylsökande ska utgå från normen för försörjningsstöd och att asylsökande ska kunna uppbära ekonomiskt stöd och boende efter avslag
56. Fi ska verka för att handläggningstiden sänks vid ansökningar om uppehållstillstånd och underlätta för familjeåterförening genom att ansökningar ska kunna tas emot på alla utlandsmyndigheter. Vidare ska kvaliteten på utredningsåtgärder vid Migrationsverket och utlandsmyndigheterna höjas genom kontinuerlig fortbildning av personal inom genusperspektiv, hbtq+-frågor och antirasism.
57. Fi ska verka för att ekonomiskt stöd till asylsökande ska utgå från normen för försörjningsstöd och att ekonomiskt stöd och boende ska erbjudas även efter avslag.
58. Fi ska verka för att definitionen för vem som räknas som familj vidgas. Familjen bör i högre utsträckning kunna bestämma vilka som tillhör de närmast anhöriga. Det ska vara möjligt för exempelvis myndiga barn, icke-biologiska barn, partners, syskon, föräldrar samt andra särskilt viktiga relationer att få uppehållstillstånd på grund av anknytning.
59. Fi ska verka för att avskaffa medicinska åldersbedömningar.
60. Fi ska verka för att anhöriga som står i särskilt beroendeförhållande till person i Sverige ska ges uppehållstillstånd oavsett släktskap och oavsett om beroendeförhållandet uppstått innan eller efter att den som nu är boende eller har uppehållstillstånd i Sverige anlänt till Sverige. Kraven på beroendeförhållanden ska sänkas.
61. Fi ska verka för att arbetstillstånd avskaffas så att det inte behövs ett särskilt tillstånd för att få inneha ett arbete i Sverige. Oavsett medborgarskap bör det också finnas en rätt att registrera en uppehållsrätt i Sverige på motsvarande villkor som EES-medborgare. Tills dessa tillstånd har avskaffats ska Fi verka för att anställningserbjudanden vid arbetskraftsinvandring ska vara juridiskt bindande, med rimliga möjligheter för båda parter att säga upp avtalet. Avtalen ska följas, kontrolleras och sanktioner ska riktas mot företag som bryter mot ingångna avtal. Att företag inte uppfyllt sina åtaganden ska inte vara ett skäl att avslå en förlängning av tillståndet. Arbetstagare som inte uppfyller villkoren utan egen förskyllan ska ha en rimlig chans att rätta till detta. Tillståndet ska inte vara knuten till en specifik anställning.

62. Fi ska verka för rätten till familjeåterförening vid tillfälliga uppehållstillstånd.
63. Fi ska verka för att återreseförbud (SIS-spärrar) som utfärdats på grund av efterlevnad av tidigare utvisningsbeslut inte ska hindra uppehållstillstånd i Sverige.

U.2 NATIONELLA MINORITETER

Nationalistiska strävanden att bygga homogena stater har ofta inneburit tvångsassimilering och förtryck av nationella minoriteter. Sverige har inte varit något undantag. Feministiskt initiativ uppfattar därför minoritetspolitik som en del av det antirasistiska arbete som Feministiskt initiativ vill bedriva.

64. Fi ska verka för att den rasism, fientlighet och diskriminering som riktas mot de nationella minoriteterna aktivt motarbetas och i synnerhet den diskriminering som drabbar romer på bostads- och arbetsmarknaden.
65. Fi ska verka för en ändring av grundlagen så att de nationella minoriteterna lyfts fram. Det finns idag ingen särskild bestämmelse som synliggör minoriteterna eller minoritetsspråken i svensk lagstiftning. Ett grundlagsskydd för de fem nationella minoriteterna skulle vara en markering av minoriteternas och minoritetsspråkens betydelse för det svenska samhället.
66. Fi ska verka för att de brister vad gäller möjligheter till utbildning i de nationella minoritetsspråken i Sverige avhjälps, framför allt tillgång till lärare och läromedel.
67. Fi ska verka för att kunskap om kvinnors och mäns situation inom samtliga nationella minoritetsgrupper ska öka så att de inte undantas från det jämställdhetsarbete som pågår utanför minoritetsgruppen.
68. Fi ska verka för att Sverige ska ratificera ILO:s konvention 169 om ursprungsfolks rättigheter.
69. Fi ska verka för att säkra romska barns rätt och möjligheter till utbildning och aktivt stödja utbildning av fler allmänlärare med kunskaper i romani.
70. Fi ska verka för att kompetens i Sveriges minoritetsspråk och kunskaper om minoriteters villkor finns vid alla myndigheter.
71. Fi ska verka för att teckenspråk klassas som och ges status som svenskt territoriellt obundet minoritetsspråk.
72. Fi ställer sig bakom dövsamhällets kamp om att bli erkänt som kulturell och språklig minoritet och att deras språk, svenskt teckenspråk, får status som minoritetsspråk.

U.3 URFOLK

Ett urfolk härstammar från folkgrupper som bodde i ett land eller i ett geografiskt område, som landet tillhör, vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser och vilka har behållit en del eller alla sina egna sociala, ekonomiska, kulturella och politiska

institutioner. Urfolks rättigheter har ett förstärkt skydd jämfört med övriga minoritetsrättigheter. Folkrättsligt går regelverket för urfolk längre än för övriga minoritetsgrupper i ett land. I Sverige är samer ett urfolk.

FN:s generalförsamling antog år 2007 en deklaration om urfolkens rättigheter. Grundläggande i deklarationen är rätten till självbestämmande. Att skydda rätten för urfolk att själva få bestämma över politisk status och att fritt få driva sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling är viktigt mot bakgrund av att just dessa möjligheter historiskt sett fråntagits urfolk världen över.

Det behövs ett stärkt stöd till undervisning som bevarar det samiska språket samt till stöd för samisk media. Bland annat bör detta ske genom public service. Det är viktigt att samer känner sig respekterade i det svenska samhället och att det finns god kunskap om det samiska samhället och kulturen. Här spelar media en stor roll.

Sametinget inrättades som en statlig myndighet under regeringen, som samtidigt – genom att också vara ett folkvalt parlament – skulle representera det samiska folket i Sverige. Vid sidan av denna folkvalda församling (plenium) organiserades tingen med en styrelse och ett kansli. Sametinget har på så sätt dubbla roller: en myndighetsroll och en politisk representativ roll. Ända sedan tingen invides har Sametingets begränsade mandat, institutionella ordning och organisation varit kraftigt kritiserad av Sametinget själv, samiska organisationer, NGO:er och FN för att inte tillgodose det samiska folkets rätt till självbestämmande i egenskap av urfolk. I denna kritik har konstruktionen med Sametingets dubbla roller varit särskilt ifrågasatt.

Samernas rätt till land och vatten är en omdiskuterad fråga. Att den frågan inte fått en tillfredsställande lösning orsakar med jämna mellanrum internationell kritik från bland annat FN, OECD och Europarådet. Den är också anledningen till att Sverige ännu inte ratificerat ILO-konvention 169 om urfolks rättigheter. Frågetecknen gäller bland annat vilken mark som åsyftas, vilka rättigheter som medföljer och vem rättigheterna ska omfatta. ILO-konventionen ILO 169 skapar inga nya markrättigheter, men ställer krav på att de markrättigheter som finns ska erkännas och respekteras, samt att samernas renskötselrätt respekteras på motsvarande sätt som andra markrättigheter i Sverige. De brister som finns idag gäller den geografiska omfattningen av vinterbete, omfattningen av jakt- och fiskerätt, rätten att upplåta jakt- och fiskerätt och skyddet för renskötselrätten gentemot annan markanvändning. Konventionen ger inte samebyarna vetorätt, däremot rätt till samråd. Att Sverige fortfarande inte ratificerat ILO 169 visar på oviljan att ta sitt ansvar för de intrång på samers rätt till land och vatten som försiggått under lång tid.

Svenska AP-fonderna investerar i ett stort antal företag som kränker mänskliga rättigheter och bidrar till klimatförändringar och miljöförstörelse. Eftersom urfolk lever i områden som är rika på naturresurser är de särskilt utsatta. Företags etableringar på urfolks territorier är en ny form av kolonialism. Feministiskt initiativ anser att AP-fonderna behöver striktare

direktiv för att förhindra att statliga fonder bidrar till att kränka mänskliga rättigheter samt bidra till miljöförstörelse.

73. Fi ska verka för att Sverige ska ratificera ILO:s konvention 169 om urfolks rättigheter
74. Fi ska verka för att samernas rättigheter som har stöd i internationella konventioner och deklARATIONER respekteras.
75. Fi ska verka för att öka samernas rätt till självbestämmande, och för att FN:s urfolksdeklaration ska implementeras som svensk lag.
76. Fi ska verka för att samernas rätt till land och vatten ska säkerställas i svensk lag.
77. Fi ska verka för att lokaldemokratien stärks så att befolkningars perspektiv kring gruvetableringar respekteras.
78. Fi ska verka för att Rennäringslagen ses över så att den blir könsneutral.
79. Fi ska verka för en samisk språklag och att resurser tillförs för att Sametinget och andra aktörer aktivt ska kunna arbeta för att öka användningen av samiska.
80. Fi ska verka för att Sametinget ska få det formella granskningsansvaret över samiska ortnamn och därmed motverka rasistiska stereotyper.
81. Fi ska verka för en egen sameparagraf i sändningstillstånden och att sändningstillståndens krav på spegling och regional balans i nyhetsrapporteringen också ska gälla för samiska förhållanden.
82. Fi ska verka för att Sametingets position som plattform för samisk självständighet i frågor rörande samisk kultur, tradition, historia, språk, rättigheter till marker och vatten fastställs och stärks.
83. Fi ska verka för att säkerställa Sametingets verksamheter (i dagsläget både som myndighet och som folkvalt organ) genom en kraftig förstärkning av de ekonomiska ramarna.
84. Fi ska verka för att Sametingets dubbla roll som dels myndighet, underställd Sveriges regering, dels som folkvald representativ organisation, utreds i enlighet med framförd kritik från samiska organisationer.
85. Fi ska verka för en departementstillhörighet för sameskolorna och att Sametinget övertar ansvaret för den samiska utbildningen och för att stärka det demokratiska och samiska inflytandet.
86. Fi ska verka för att ett beslut tas om vilket statsråd som bör ansvara för de samiska så dessa inte byter departement med varje ny regering.
87. Fi ska verka för en formell samisk representation i Riksdagen.
88. Fi ska verka för ett samiskt kulturcentrum i Sveriges huvudstad.
89. Fi ska verka för queersamisk representation och synliggöra queersamiska konstnärliga och kulturella uttryck.
90. Fi ska verka för inrättandet av en sanningskommission om relationen mellan svenska staten och det samiska folket.
91. Fi ska verka för att AP-fonderna ska investera i verksamheter som

respekterar mänskliga rättigheter och som bidrar till hållbar sociala och ekologisk utveckling.

92. Fi ska verka för att det ska råda ett moratorium för all exploatering i Sápmi så länge ILO 169 inte ratificerat av svenska staten och vunnit laga kraft.

U.4 MOTVERKA SEGREGATION

Feministiskt initiativ har en vision om ett samhälle där makt och resurser fördelas mer jämställt och jämlikt. Antirasistisk feministisk politik minskar segregationen och förbättrar levnadsvillkoren i socioekonomiskt utsatta områden. Vi föreslår en rad åtgärder inom exempelvis utbildning och arbetsmarknad, migrationspolitik, socialpolitik, rättspolitik, kvinnofridspolitik, omfördelningsskattspolitik och i vårt förslag om samlad social försäkring. I takt med att fattigdomen och segregationen växer ökar behovet av nya åtgärder för att möta aktuella och framtida utmaningar.

Grupper och personer som rasifieras som avvikande från vithetsnormen, drabbas av strukturell diskriminering och rasism, oavsett om de är nyanlända eller födda och uppväxta i Sverige. Det visar sig inte minst på bostadsmarknaden där fattigdomen är som störst i miljonprogramsområdena med hög andel utrikesfödda. Makt och inflytande är istället koncentrerat till resursstarka områden med hög andel vit majoritetsbefolkning.

Det segregerade samhället med växande skillnader i inkomster, ekonomisk trygghet, psykosocial hälsa och förväntad medellivslängd är ett faktum som delar våra städer och kommuner, stora som små. En fungerande välfärdspolitik ska motverka strukturell diskriminering och verka för att alla ska ha samma rättigheter och möjligheter oavsett bostadsort. Det är välfärdssamhället som har ansvar för att människor inte fastnar i utsatthet.

Vi vill särskilt uppmärksamma situationen för de kvinnor som utöver att ha en ekonomiskt utsatt situation och svag anknytning till arbetsmarknaden dessutom har sitt handlingsutrymme begränsat på flera andra sätt. Det kan handla om att ha ensamt omsorgsansvar för barn, att tillhöra en utsatt religiös minoritet, att utsättas för kontroll och våld av närstående, att inte kunna röra sig fritt utan att trakasseras av andra, att utsättas för hatbrott, att kanske inte ha kunskap om sina rättigheter eller att inte veta vart en kan vända sig för att få stöd och hjälp. Vi vill skapa bättre möjlighet att ta tillvara kraften i människors egna engagemang och organisering i utsatta områden, inte minst bland unga och kvinnor. Det är välfärdssamhället som har ansvar för att människor inte hamnar i en socioekonomiskt utsatt situation.

För att minska segregation är följande utvecklingsområden prioriterade: bostadssegregation, ekonomisk jämställdhet och jämlikhet, likvärdig skola, jämställd och jämlik hälsa, våldsprevention och demokratiskt inflytande.

En del av förslagen nedan återfinns i övriga kapitel. Eftersom det är av högsta prioritet att föra en kraftfull politik för att bryta segregationen är det

värdefullt att samla de mest centrala förslagen för att motverka segregationen på ett ställe.

BOSTADSSEGREGATION

Boendesegregationen ökar och har allt mer kommit att bli en fråga om rassegregering. Vit majoritetsbefolkning samlas i resursstarka områden medan fattigdomen är koncentrerad till miljonprogramsområden, som domineras av rasifierade. Standarden är låg med undermåliga fastigheter och hög andel trångbodda. En antirasistisk feministisk bostadspolitik bidrar till att bryta boendesegregationen och skapa värdiga boenden för alla invånare. Vi vill se en ökad tillämpning av VEBO, Värddigt Eget Boende, som innebär att asylsökandes rätt att välja sin bostadsform kvarstår, men att socialtjänsten gör en kontroll för att säkerställa att förhållandena i det angivna boendet är värdigt. Om det egna boendet inte kan anses vara värdigt ska Migrationsverket erbjuda den asylsökande ett annat boende.

93. Fi ska verka för upprustning av miljonprogrammen.
94. Fi ska verka för att öka samhällsservicen i miljonprogramsområden.
95. Fi ska verka för att hyresgäster får större inflytande vid renoveringar för att undvika renoveringar.
96. Fi ska verka för att öka invånarinflytandet vid förändringar i närmiljön.
97. Fi ska verka för sänkta inkomstkrav på hyresmarknaden.
98. Fi ska verka för VEBO, Värddigt Eget Boende, i socioekonomiskt utsatta områden.

EKONOMISK JÄMSTÄLLDHET OCH JÄMLIKHET

Samtidigt som svensk ekonomi växer ökar klyftorna mellan olika grupper i samhället. Fattigdom är starkt koncentrerad till vissa områden, ofta miljonprogramsområdena, som har hög andel utrikesfödda. För att bryta utvecklingen behövs en fungerande välfärdspolitik och omfattande omfördelning av våra gemensamma resurser. Det kräver bland annat riktade arbetsmarknadsinsatser och en aktiv politik mot diskrimineringen på arbetsmarknaden. En antirasistisk feministisk välfärdspolitik verkar ekonomisk jämställdhet och jämlikhet.

99. Fi ska verka för riktade arbetsmarknadsåtgärder för kvinnor med utländsk bakgrund som står längst från arbetsmarknaden.
100. Fi ska verka för att arbetsförmedlingen arbetar uppsökande för att nå unga vuxna utan sysselsättning.
101. Fi ska verka för att lokala resekostnader ingår i riksnormen för försörjningsstöd.
102. Fi ska verka för att ekonomiskt utsatta barnfamiljer får särskilt stöd under sommarmånaderna.
103. Fi ska verka för ökat stöd till ensamstående föräldrar.
104. Fi ska verka för att alla ungdomar i socioekonomiskt utsatta områden blir erbjudna sommarjobb.

105. Fi ska verka för fler praktikplatser för unga vuxna i åldrarna 19–29 i socioekonomiskt utsatta områden.

LIKVÄRDIG SKOLA

Andelen som lämnar grundskolan utan gymnasiebehörighet är dubbelt så stor i socioekonomiskt utsatta områdena jämfört med riket totalt. En antirasistisk feministisk skolpolitik måste ta skolans kompensatoriska uppdrag på allvar och skapa jämställda och jämlika uppväxtvillkor för alla. Vårt förslag om en avgiftsfri förskola gör skillnad för familjer i utsatta områden.

106. Fi ska verka för att alla skolor ska ta emot nyanlända elever.
 107. Fi ska verka för en läxfri skola i första hand, och en skola med läxläsning på schemat i andra hand.
 108. Fi ska verka för att stärka skolors antidiskrimineringsarbete och höja elevers kunskap om sina rättigheter.
 109. Fi ska verka för att fler barn i socioekonomiskt utsatta områden går i förskolan.
 110. Fi ska verka för att stärka den öppna förskoleverksamheten.
 111. Fi ska verka för att ett kvalitativt uppföljningsarbete av myndigheters antidiskrimineringsarbete ska vara en obligatorisk del i statliga, regionala och kommunala myndigheters kvalitetsledningssystem.
 112. Fi ska verka för att det kommunala aktivitetsansvaret omfattar personer upp till och med 23 år.

JÄMSTÄLLD OCH JÄMLIK HÄLSA

Det är stora skillnader i hälsa mellan mer och mindre resursstarka områden. Dödliga sjukdomar, olyckor, suicid och alkoholrelaterade dödsfall är vanligare bland invånare i utsatta områden. En antirasistisk feministisk hälso- och sjukvårdspolitik värnar om alla människors rätt till en god hälsa.

113. Fi ska verka för fri tandvård.
 114. Fi ska verka för gratis simskola.
 115. Fi ska verka för att BVC ska arbeta uppsökande i socioekonomiskt utsatta områden.
 116. Fi ska verka för att stärka föräldrastödsprogram och familjecentraler.
 117. Fi ska verka för att stärka tillgången till tolk inom hälso- och sjukvården.

VÅLDSPREVENTION

Den offentliga debatten om våld i miljonprogrammen kännetecknas av krav på polisiära åtgärder. Lag och ordning ska givetvis upprätthållas, men polisen kan inte som ensam aktör bryta segregationen. En antirasistisk feministisk politik för mänsklig säkerhet verkar för social rättvisa och för att människor ska ha samma möjligheter att leva ett liv utan kriminalitet, våld, fattigdom och arbetslöshet. Det konkreta arbete med våldsprevention som visat sig mest effektivt är det som utgår från en feministisk grundsyn och som motverkar könsstereotypa normer.

118. Fi ska verka för samverkan mellan närpolis, myndigheter och det lokala föreningslivet i socioekonomiskt utsatta områden.
119. Fi ska verka för att feministisk våldsprevention införs i grundskolans undervisning.
120. Fi ska verka för att vapentillförseln till landet upphör.
121. Fi ska verka för att stoppa spridningen av illegala vapen.
122. Fi ska verka för att barn och unga vuxna som bevittnat våld i gatumiljö får psykosocialt stöd.
123. Fi ska verka för att stärka avhopparverksamhet från organiserad brottslighet.

DEMOKRATISKT INFLYTANDE

Tilliten till traditionella politiska och demokratiska institutioner i utsatta områden är lågt. Valdeltagandet är långt lägre än i riket totalt. Det civila samhällets organisationer har stor betydelse för social inkludering, gräsrotsorganisering och demokratiutvecklingen. En antirasistisk feministisk politik verkar för att fler tillvaratar sina demokratiska rättigheter och får möjlighet att påverka politiken.

124. Fi ska verka för att öka valdeltagandet i socioekonomiskt utsatta områden genom införande av lokala demokratimål
125. Fi ska verka för ökad insyn och delaktighet i lokala parlament
126. Fi ska verka för att främja ungas och kvinnors föreningsliv i socioekonomiskt utsatta områden
127. Fi ska verka för att öka det statliga stödet till kvinnors organisering
128. Fi ska verka för att öka kunskaper i överklagandeprocesser bland invånare
129. Fi ska verka för att all samhällsinformationen når alla invånare.

V. EN FEMINISTISK SYN PÅ SÄKERHET

En feministisk vision om det globala samhället bygger på respekt för alla individers mänskliga rättigheter, säkerhet, möjlighet till aktivt demokratiskt deltagande samt frånvaro av strukturellt förtryck och våld. Feministiskt initiativ ser därför ett ökat behov att bredda säkerhetsbegreppet och säkerhetspolitiken för att bryta dagens ensidigt militära fokus med förberedelse för krig. Fokus bör istället ligga på mänsklig säkerhet. Med andra ord krävs en övergång från traditionell försvarspolitik till en säkerhetspolitik som innefattar andra samhällsliga insatser med fokus på förtroendeskapande civila åtgärder. Feministiskt initiativs säkerhetspolitik strävar efter att alla människor ska kunna utöva ett aktivt medborgarskap i samhällen med transparenta politiska processer och en representativ politisk församling på alla nivåer.

Traditionellt sett har säkerhetsbegreppet och säkerhetspolitiken styrts av snäva stats- och militära och nationalistiska perspektiv. Säkerhetspolitiken har fokuserat på försvarsmakten och att skydda staten från externa potentiella hot, främst med militära medel. Den traditionella säkerhetspolitiken är patriarkal och bygger på att det är män som med militära medel ska försvara nationen, dess kvinnor och barn. Idag har både synen på säkerhet samt hoten förändrats. De konflikter som förs idag är ofta interna och regionala konflikter till skillnad från de mellanstatliga krig som militära makter är konstruerade att utkämpa. De underliggande anledningarna till konflikterna överensstämmer sällan med de traditionella hot som de militära organisationerna är utbildade att hantera, vilket gör det omöjligt för dem att effektivt förhindra, förebygga och stoppa konflikter för att skapa fred. Komplexa situationer kräver komplexa svar och Feministiskt initiativ menar därför att militära institutioner som planerar för krigshandlingar varken bör eller kan planera för fred och fredsbyggande insatser. Säkerhet och konfliktförebyggande aktiviteter måste tolkas ur ett bredare perspektiv, vilket i förlängningen innebär att säkerhetsfrågor kommer att beröra ett större antal myndigheter och samhällsliga funktioner.

Lika centralt som hotet från väpnade konflikter är hoten från klimatförändringar, brist på mat, vatten och social service. Dessa problem är dessutom starkt bidragande faktorer till att såväl människor tvingas på flykt som till att väpnade konflikter uppstår. Vidare är mäns våld mot kvinnor, såväl i samhällen som befinner sig i fred som i konflikt, ett enormt säkerhetsproblem. Det gäller även i Sverige. Inom Sveriges gränser har ingen dött i en traditionell väpnad konflikt på århundraden. Däremot har tusentals kvinnor dött på grund av mäns våld mot kvinnor. Även mäns våld mot andra män är ett reellt säkerhetsproblem. Mäns våldsutövning i relationer (partnervåld), i det offentliga (kriminalitet) och för politiska syften (terrorism och väpnade konflikter) drivs av anspråk på makt och kontroll. Trots den uppenbara statistiken handlar den etablerade säkerhetspolitiken i Sverige

idag fortsatt till stor del om nationella yttre hot snarare än de nationsinterna hot, som mäns våld mot kvinnor, barn och andra män utgör. (Se även kapitel J. Ett samhälle fritt från våld.)

Dagens förståelse av vad det innebär att vara man och innebörden av maskulinitet måste starkt ifrågasättas. Vi vet att det finns starka samband mellan dessa normer och våldsutövning. Att våld är ett säkerhetsproblem råder det inga tvivel om. Feministiskt initiativ ska verka för att utbildning i sambanden mellan maskulinitet och våld samt dess direkta inverkan på säkerhet ska genomsyra alla de instanser som berörs och att en betydande del av dagens försvarsbudget riktas om till våldsförebyggande insatser. Vidare är våldtäkt som vapen idag erkänt som ett krigsbrott som används som en krigsstrategi. Trots det leder endast ett fåtal krigsvåldtäkter till åtal. Feministiskt initiativ kräver att kvinnors och barns utsatta situation erkänns och att genusanalyser ligger till grund för samtliga internationella insatser. All utsänd personal från Sverige ska ha kunskap i genusanalys och insikt i hur kvinnor och barn kan skyddas på bästa möjliga sätt.

Även om vi globalt sakta går mot ett breddat säkerhetsbegrepp med ett ökat fokus på mänsklig säkerhet saknas ofta ett genusperspektiv och kvinnors rättigheter åsidosätts. Många människor lever under förhållanden präglade av våld, osäkerhet, fattigdom, sjukdom, miljöförstöring och naturkatastrofer. I dessa situationer drabbas kvinnor och män på olika sätt. Kvinnor deltar i lägre grad i väpnade konflikter, men är i oproportionerligt hög grad utsatta av det våld som följer. Studier visar att våldet i hemmet ökar såväl innan som under och efter en väpnad konflikt. Kriminalitet och förtryck av utsatta grupper är en vanlig effekt av väpnade konflikter. Vapenvila och fredsavtal betyder inte att hoten försvinner. Fred är med andra ord inte detsamma som avsaknad av våld.

Av världens fattiga är 70 procent kvinnor, vilket gör att de är särskilt utsatta för hot mot sin säkerhet. Det minskar kraftigt deras möjlighet att lämna farliga områden vid konflikter eller katastrofer. Förutom att majoriteten av kvinnor saknar ekonomisk trygghet och tillgång till utbildning, är de också fångar under patriarkala normer där det är mannen som beger sig ut på farliga och långa flyktvägar för att på sikt, efter att han fått tillgång till uppehållstillstånd, kunna skicka efter sin familj. Vår nuvarande tillfälliga asyltag innebär dock att chansen till familjeåterförening är ytterst begränsad. Dessutom har EU infört ännu fler "buffertzoner" i avtal med länder som Turkiet. Konsekvensen har blivit att hela familjer nu ger sig ut på allt farligare flyktvägar och att Medelhavet fortsätter att skörda liv. Feministiskt initiativ kräver säkra flyktvägar in i Europa, humanitära visum och avskaffandet av transportöransvaret. (Se även avsnitt S.1 Migrationspolitik.)

För att motverka de strukturella problemen måste kvinnors delaktighet och aktörskap synliggöras samt ökas internationellt. Vi måste även synliggöra rasismen i till exempel förtrycket av urfolk och etniska minoriteter, som liksom homo- och transfobi samt politisk och religiös förföljelse utgör reella

säkerhetshot, då det utöver förtryck också innebär våldsutövning.

En feministisk analys av säkerhet utgår från mänsklig säkerhet där hot mot individer och inte stater är centralt. Det handlar om frihet från våld, men även om möjligheten att tillfredsställa människors grundläggande behov genom till exempel mat och sjukvård. Feministiskt initiativ strävar efter att successivt demontera hela den traditionella säkerhetspolitiken som utgår från en nationalstatscentrerad världsbild och istället fokusera på begrepp som exempelvis hållbar fred, kroppslig integritet, människors frihet till aktörskap samt kvinnors, mäns och transpersoners rätt och frihet att vara autonoma individer i livets alla faser och rum.

V.1 KONFLIKTHANTERING, FREDSBYGGANDE OCH SÄKERHETSARBETE

Den traditionella säkerhetspolitiken bygger på ett militärt patriarkalt perspektiv där dominans, våld och militära maktmedel är centralt. Feministiskt initiativ vill bryta den militära normen. Militarism och våld skapar inte en långsiktig, hållbar och verklig fred utan bidrar snarare till en våldskultur som är nära kopplad till synen på maskulinitet. Centralt i en feministisk säkerhetspolitik är att motverka orsaker till väpnade konflikter som fattigdom, ojämn resursfördelning, förtryck, marginalisering, maktlöshet och ojämlikhet. Väpnade konflikter uppstår inte ur ett vakuum, utan är ett resultat av att stater, grupper, organisationer eller individer känner sig ofördelaktigt behandlade och att de saknar reellt inflytande i den globala politiken. De terroristgrupper som globalt upptar stora delar av den samlade säkerhetspolitikens resurser, uppstod i de sår som revs upp i samhällen där internationell militär intervention inte följdes av realistiska fredsinsatser. Resultaten är idag tydliga och vi ser terroristklassade grupper som drivs av våld för att försvara och erövra nya territorier. En väpnad konflikt är en eskalerad politisk konflikt där dialog och diplomatiska åtgärder negligerats eller satts in för sent. Det finns en mängd faciliterande och drivande orsaker till konflikter, utanför själva konflikten, som är viktiga att synliggöra. En av dem är utbredd och ensidig militarism. Det synliggörandet bör vara en av utgångspunkterna för att förstå och motverka konflikter. Alla konflikter föds ur våld, maskulinitet och ojämlikhet, och uppkomsten av exempelvis terrorism kan inte särskiljas som en unik form av konflikt.

Militär upprustning stjäl pengar från social upprustning, eftersom ökade militärbudgetar ger minskade välfärdssatsningar. Stridsflygplan och upprustning på Gotland står mot sjukvård och fungerande infrastruktur i glesbygd. Militär kapprustning står mot globala satsningar på miljömål och hållbar utveckling. Vapensäljarna finns ofta i den globala Nord, bland annat Sverige, och köparna ofta i den globala Syd, konfliktområden och diktaturer. Det innebär att ekonomiska resurser från den globala Syd går till den globala Nord istället för till den egna befolkningens behov. Vapen möjliggör väpnade konflikter, väpnat våld mot kvinnor och inte minst systematiska våldtäkter.

Feministiskt initiativ strävar därför efter total nedrustning, av alltifrån små och lätta vapen, som pistoler och gevär, till kärnvapen. Nedrustning är också nödvändigt utifrån perspektivet att väpnade konflikter innebär en enorm belastning på miljön.

Nedrustning är också nödvändigt utifrån perspektivet att väpnade konflikter innebär en enorm belastning på miljön. Klimathotet är i sig ett globalt och lokalt säkerhetshot. FN:s klimatpanel (IPCC) pekar på att den globala uppvärmningen riskerar att innebära omfattande naturkatastrofer med hundratals miljoner nya klimatflyktingar, främst kvinnor, som konsekvens. Därför är det ett viktigt förebyggande säkerhetsarbete att arbeta med miljö- och klimatfrågor. Att investera i fred handlar också om vikten av att bygga en global ekonomi med fokus på samarbete snarare än konkurrens, på mänskliga rättigheter snarare än utnyttjande av mänskliga resurser samt på ansvarsfullt användande av ekologiska resurser.

Vidare måste Sverige agera i enlighet med den beslutade Politik för global utveckling (PGU) som innebär att ett politikområde inte ska motverka ett annat, den totala politiken ska alltså vara samstämmig. Det är inte fallet idag. Sveriges regering har en uttalad biståndssatsning med utgångspunkt i mänskliga rättigheter, jämlikhet och hållbar utveckling samtidigt som vi säljer vapen till diktaturer och till länder med utbredd ojämlikhet. Det motverkar direkt de satta målen och undergräver Sveriges trovärdighet som en internationell fredsaktör. Vapenexporten måste upphöra och vapenindustrin ställas om till tillverkning av ickemilitära produkter, exempelvis miljöteknik, som kan bidra till en fredlig och hållbar utveckling. Sverige måste återigen bli en stark röst för fred och nedrustning och gå före genom att vi själva nedrustar.

Feministiskt initiativ står för att Sverige bör agera som en diplomatisk och spänningsminskande kraft i världen. Feministiskt initiativs antimilitaristiska hållning och fokus på förebyggande säkerhetspolitik innebär att vi vill fortsätta vara alliansfria. Nato är en säkerhetsgemenskap som bygger på militära medel inklusive kärnvapen. Att närma oss Nato minskar inte hotbilden mot Sverige – tvärtom kommer den att öka – liksom risken att vi dras in i krig. Längre har Sveriges kanske största säkerhetsgarant varit att vi i de internationella relationerna uppfattas som ett välmenande land, och inte som ett hot. Vi motsätter oss även all form av närmande till Nato, som världlandsavtal, bidragande i övningar och andra samarbeten som är menade att öka militarismen globalt, och som leder till att spänningar ökar mellan länder.

Sverige har en viktig roll i världen, ett ansvar att agera internationellt och stå upp för mänskliga rättigheter och säkerhet för alla. Det är ett steg på vägen i att uppfylla de internationella konventioner, resolutioner som vi har för ansvar att implementera. Som ett ekonomiskt välbeställt välfärdssamhälle har Sverige en skyldighet att gå före i kampen för fred, global rättvisa och hållbar utveckling. Därför vill Feministiskt initiativ verka för att Sverige ska

gå mot en successiv militär nedrustning, och ett stärkt förebyggande arbete och hantering av de reella säkerhetshot som vi ser idag. Sverige ska därför verka för att i samtliga internationella sammanhang där vi är representerade, som i EU, FN, OSSE, WHO, att bredda säkerhets- och fredsbegreppen för att innefatta fler områden, bredare representation och tydligt ställningstagande mot ensidigt militära lösningar.

V.2 EN DEMOKRATISK FÖRSVARSPOLITIK

I det breddade säkerhetsbegreppet kommer försvarspolitiken att beröra allt fler samhällsliga instanser. Feministiskt initiativ menar att samhällets resurser ska vara behovsprövade och inte tilldelade på grund av tradition. De resurser som idag läggs på Försvarmakten bör omfördelas utefter en säkerhetsanalys som ser till reella hot och risker. Vi ser initialt ett behov av nedrustning snarare än nedläggning av Försvarmakten. Sveriges roll i världens konflikter ska inte vara i form av militärt bidrag. Istället bör delar av Försvarmakten ställas om till krishantering och humanitära insatser. Feministiskt initiativ är emot värnplikt och vill istället se en frivillig könsneutral utbildning i krishantering med fokus på civila- och samhällsliga insatser. Mer resurser ska läggas på myndigheter och organisationer med förmåga att arbeta utifrån en bredare säkerhetsanalys med förebyggande våldspreventivt arbete och utifrån metoder som ökar den demokratiska dialogen och deltagandet.

Vi står inför en värld med allt mer komplexa hotbilder och myndigheternas olika ansvarsområden måste utredas och offentliggöras. De myndigheter som utövar det statliga våldsmonopolet måste noggrannare utvärderas och krav bör ställas utifrån demokratiska grundprinciper som personlig integritet och frihet. Det gäller även cybersäkerhet där det inte får råda några oklarheter över myndigheters befogenheter, som Försvarets Radioanstalt (FRA), och där lagstiftningen inte får innehålla gråzoner. Även om det i dagsläget bara är kommunikation med utlandet som får övervakas och lagras innebär det med dagens globala nätverksstruktur i realiteten att den mesta informationen studsas mellan servrar i utlandet och därmed utgör övervakad information. Vi ser mycket kritiskt på dessa långtgående befogenheter med massövervakning som konsekvens, särskilt i kombination med de misstankar som lyfts om att Sverige skulle utbyta information med andra underrättelsetjänster. Makten ska utgå från folket och komplexa teknologiska möjligheter ska inte stå mellan staten som maktutövare och medborgarens personliga integritet.

Ett stärkt förebyggande säkerhetsarbete innebär en väl fungerande internationell, regional och lokal krisberedskap vid exempelvis naturkatastrofer, men också stabil informationssäkerhet. Attacker mot våra informationssystem ökar allt mer. Det riskerar att allvarligt skada den elektroniska infrastruktur som vår välfärd idag till stora delar vilar på. Det kan också få omfattande konsekvenser för individens säkerhet och förtroendet för civila myndigheter om personuppgifter sprids. Gedigna utredningar ska

föreligga all form av statliga samarbeten med privata aktörer som hanterar information om medborgare.

Centralt för att stärka säkerhet och hållbar fred är demokrati, möjlighet till deltagande och att tillfredsställa människors grundläggande behov. Feministiskt initiativ ser ett fritt flöde av information samt en ärlig och realistisk kris- och hotbildskommunikation från staten till medborgare som en viktig grundpelare i en demokratisk stat. Statens uppgift är att skydda sin befolkning och verka för ett tryggt samhälle. Information från myndigheter som berör säkerhet ska vara saklig och underbyggas av fakta. Förstärkt nationalism eller tal om unika svenska värderingar ska inte användas i kommunikationen. Samhälleliga insatser utförda av dessa myndigheter ska vidare vara baserade i reella säkerhetsanalyser istället för populism. Samhällsresurser ska omallokeras så att de grupper som befinner sig under hot ska beredas tryggare liv.

1. Fi ska verka för en utveckling av global mänsklig säkerhet, bort från föreställningar om militär säkerhet. Det förutsätter stopp för militär upprustning, ett aktivt nedrustningsarbete, stopp för vapenexport och omställning av krigsmaterielproduktion till civil produktion.
2. Fi ska verka för att Sverige regelbundet tar fram handlingsplaner för och implementerar FN:s säkerhetsråds resolution 1325 om Kvinnor, Fred och Säkerhet samt efterföljande resolutioner 1820, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242, 2250. I denna process ska det svenska civila samhället konsulteras och specifika uppgifter ska ges till berörda myndigheter med mätbara kriterier på dess implementering.
3. Fi ska verka för att inga militära avtal sluts med länder som bryter mot folkrätten eller de mänskliga rättigheterna, samt att sådana pågående avtal bryts.
4. Fi ska verka för att Sverige inte bedriver kommersiell militär verksamhet eller hyr ut svensk mark eller luftrum för vapenprov och militära övningar till försvarsföretag eller andra länders försvarsmakter.
5. Fi ska verka för att vidga det globala säkerhetspolitiska begreppet så att det innefattar allt våld i vardagen, som i synnerhet utförs av män och är rotat i ett strukturellt uppbyggt maskulinitetsideal.
6. Fi ska verka för att det konfliktförebyggande arbetet och civil krishantering prioriteras, att det får tillräckliga resurser, att mekanismer för tidiga varningssignaler stärks och att civilbefolkningens deltagande och säkerhet sätts i första rummet.
7. Fi ska verka för att allmän värnplikt inte återinförs. Istället bör en frivillig ettårig utbildning inom samhällsskydd och civil krisberedskap utredas. Den bör organiseras under MSB istället för Försvarsmakten vilket kräver en omallokering av resurser mellan de två myndigheterna.
8. Fi ska verka för att lokala, regionala och internationella kvinnorätts-, hbtq+- och urfolksorganisationer och antirasistiska organisationer alltid bereds möjlighet att delta i förebyggandet och lösandet av konflikter samt deltar i fredsbyggande. De ska konsulteras av internationella aktörer.

9. Fi ska verka för att i enlighet med FN:s säkerhetsråds resolution 1820 synliggöra sexuellt våld mot kvinnor i konflikter som en institutionaliserad form av en krigsstrategi.
10. Fi ska verka för kvinnors deltagande i diplomatiska processer om vapenvila och fredsförhandlingar. Upphörandet av sexuellt och genusbaserat våld och våldtäkt som vapen ska ingå som en del av avtalen.
11. Fi ska verka för att totala avväpningsprocesser sker efter väpnade konflikter, där lokala kvinnorrätts- och urfolksorganisationer ska vara en del av processen.
12. Fi ska verka för att Sverige alltid arbetar för kvinnors deltagande före, under och efter en konflikt på alla nivåer i enlighet med resolution 1325.
13. Fi ska verka för att all utsänd insatspersonal från Sverige ska ha utbildning i genusanalys och vara införstådda och förberedda på kvinnors och barns särskilt utsatta position i kris och konfliktområden.
14. Fi ska verka för att vikten av nedrustning och kvinnors säkerhet tydligt kopplas samman på nationell och internationell nivå.
15. Fi ska verka för att synliggöra de genusbaserade och sexuella hot som politiskt aktiva kvinnor särskilt drabbas av, och verka för ökat skydd mot dem. Kvinnor som politiska aktörer är särskilt utsatta och lever under ständigt hot utöver de normaliserade hot som kvinnor i allmänhet utsätts för.
16. Fi ska verka för att kvinnor som utsatts för konfliktrelaterat sexuellt och genusbaserat våld ses som offer för konflikt och krig och därmed får samma status och insatser som andra typer av krigsoffer.
17. Fi ska verka för att kvinnor som utsatts för konfliktrelaterad våldtäkt ska kunna få status som flyktingar på samma sätt som människor som förföljs för sin tro, politiska åsikt eller sexuella läggning.
18. Fi ska verka för att kvinnor ska finnas med i på alla nivåer i svensk internationell konflikthantering och förebyggande av konflikter.
19. Fi ska verka för att Sverige ska minska utsänd militär personal och öka utsänd civil personal, exempelvis i roller som observatörer eller genusrådgivare. Det krävs därför en omallokering av resurser från Försvarsmakten till civila grupperingar.
20. Fi ska verka för att Sverige ska stärka sin roll i internationella samarbeten som bygger på andra grunder än militarism, som FN och OSSE. Fi ska även verka för att Sverige i samtliga internationella sammanhang ska verka för en breddad syn på säkerhet med mänsklig säkerhet och mänskliga rättigheter som fokus.
21. Fi ska verka för att Sverige tar en aktiv roll i arbetet för ett förbud mot kärnvapen, andra massförstörelsevapen och för att Sverige ska vara en aktiv röst för global nedrustning.
22. Fi ska verka för att lag stiftas som tydligt förbjuder införsel av kärnvapen på svensk mark.

23. Fi ska verka för ett globalt totalförbud mot utvecklingen av dödliga autonoma vapensystem.
24. Fi ska verka för total global nedrustning.
25. Fi ska verka för alliansfrihet och att Sverige inte blir medlem i Nato, inte agerar som värdland åt eller har andra nära samarbeten med Nato.
26. Fi ska verka för att MSB ges resursmässiga förutsättningar att kunna göra en övergripande lägesbild om informationssäkerheten hos civila statsförvaltningar och kunna bistå med nödvändigt stöd.
27. Fi ska verka för demokratiska utredningar av myndigheters och privata aktörers befogenheter rörande övervakning och lagring av information kopplat till cybersäkerhet.
28. Fi ska verka för att mer insatser läggs på krishanterande insatser än krigshanterande och att fokus för insatserna alltid blir skydd av individen istället för nationsgränsen.
29. Fi ska verka för att samtliga samhällsinsatser för säkerhet ska grunda sig i säkerhetsanalyser baserade i reella hot mot reella grupper i samhället. De ska genomföras med intersektionellt perspektiv och resurserna som tilldelas myndigheter med säkerhetsansvar ska sedan omallokeras baserat på analysernas resultat.

V.3 FN:S ROLL I VÄRLDSPOLITIKEN, INTERNATIONELLT ALLIANSBYGGANDE OCH AKTÖRSKAP

En feministisk utrikespolitik är en politisk grundinställning, inte en komplementär åsikt.

Feministisk utrikespolitik har som sin utgångspunkt en djupgående förståelse av de patriarkala maktstrukturerna som genomsyrar samhället och har det ultimata målet att dekonstruera sagda strukturer. Den är även lösningsfokuserad och målorienterad.

Feministisk utrikespolitik är inte utopisk. Den är praktisk, genomförbar och realistisk, är byggd på en intersektionell maktanalys där olika politikområden överlappar. En feministisk utrikespolitik ska utgå från ett holistiskt och övergripande tillvägagångssätt.

En feministisk utrikespolitik utgår från en feministisk vision om världsomspännande rättvisa. Den visionen ska bygga på dialog och transnationellt alliansbyggande mellan organisationer och samhällssektorer. Feministiskt initiativ vill aktivt kämpa för och med dem som påverkas negativt av rådande maktordningar i världen.

I en breddad syn på dialog och demokratiskt inflytande ser Feministiskt initiativ även vikten av att utreda former för hur fritt konst- och kulturutbyte kan bli en aktiv del i det globala arbetet för fred och avspänning. Konst och kultur spelar en viktig roll i säkerhetspolitiken och ska därför vara en närvarande aspekt vid planering av Sveriges roll som internationell aktör.

Stärkta och jämlika relationer mellan människor på gräsrotsnivå och över gränser bygger samband, kunskap och solidaritet som är nödvändiga i en global värld. Samarbeten inom konst, kultur, idrott, utbildning, och andra områden utgör den komplexa väv av interaktioner som ligger till grund för länders diplomatiska relationer. Kulturutbyte länder emellan öppnar upp och vidgar människors världsbild och bildar kanaler som kan fungera när andra diplomatiska eller formella kanaler ligger nere. Det kan göra det möjligt med dialog även när relationerna är frostiga.

En feministisk utrikespolitik bygger på insikten om att kvinnors, urfolks och hbtq+-personers intressen och behov varken är givna eller enhetliga, utan alltid beroende av specifika sammanhang. Feministiskt initiativ ska verka för att lokala organisationer ska vara med och formulera problemställningar och påverka dagordningen i internationella forum.

En feministisk utrikespolitik utgår från visionen om att det globala samhället bygger på respekt för mänskliga rättigheter och frånvaro av strukturellt förtryck.. Därför bör vårt internationella engagemang leda till att varje individ i samhället kan utöva sina rättigheter till fullo. En feministisk utrikespolitik är kritisk mot olika maktstrukturer och maktförhållanden och präglas av global solidaritet.

En feministisk utrikespolitik inser att våld är ett världsomfattande strukturellt problem. Våld är ett av de mest skadliga maktuttrycken som görs möjligt av den rådande könsmaktordningen där maskulina normer värderas högre än feminina. Därför anser Feministiskt initiativ att en feministisk utrikespolitik ska förebygga väpnade konflikter och att neutralitetspolitiken ska värnas.

En feministisk utrikespolitik förebygger väpnade konflikter mellan och inom länder. Därför bör den vara präglad av djup övertygelse av att nedrustning är nödvändig och att vapenexport måste upphöra för att hållbar fred ska ha en chans.

En feministisk utrikespolitik utgår från en feministisk analys av mänsklig säkerhet där hot mot individer och inte stater är det centrala och där en hållbart klimat- och miljöperspektiv spelar en central roll. (Se kapitel Q. Miljöpolitik.)

En feministisk utrikespolitik genomsyrar utvecklingssamarbetet i kampen mot fattigdom och den orättvisa fördelningen av makt och resurser. Den utmanar normer och värderingar i de rådande ekonomiska, sociala och politiska maktordningarna, inte minst inom internationella och ekonomiska institutioner. Den marknadsstyrda globala ekonomins dominans ska motarbetas med en politik för hållbar utveckling.

Slutligen bör en feministisk utrikespolitik konsekvent omvandla internationella policydokument till praktiska handlingar. Det möjliggör att de som påverkas negativt av den rådande patriarkala och ojämlika globala maktordningen rör sig framåt mot en jämlik, jämställd, demokratisk och hållbar värld.

Feministiskt initiativs vision är en värld utan våld, som med fredliga medel kan förebygga och lösa konflikter. I förverkligandet av denna vision har det internationella samfundet en avgörande roll. Feministiskt initiativ anser att FN är en central aktör för att leda fredsprocesser och uppnå visionen om en värld utan våld, men det kräver att organisationen tar nya krafttag och omorganiserar sitt arbetssätt. Denna omorganisering skulle exempelvis kräva att arbetsformerna demokratiseras, bland annat genom att ta bort vetorätten för de fem permanenta medlemsstaterna i Säkerhetsrådet. Vi anser att vetorätten bidrar till att försvåra FN:s arbete, gör FN odemokratisk och ger dessa länder tolkningsföreträde för perspektiv på världens säkerhet. Vidare måste ordförandeposter och deltagande i FN-organ kravställas. Nationer som bryter mot de mänskliga rättigheterna i sina lagar, som genom att tillåta dödsstraff eller tortyr, bör inte inneha positioner i till exempel Rådet för mänskliga rättigheter.

Feministiskt initiativ vill särskilt kravställa att Sverige i sin roll som medlem i FN:s säkerhetsråd lyfter frågor om mänskliga rättigheter och säkerhet, och tydliggör den ständiga kopplingen mellan jämställdhet, jämlikhet, säkerhet och demokrati.

Feministiskt initiativ anser att det internationella samfundet ska arbeta för att säkerställa mänsklig säkerhet, snarare än den territoriella säkerhet som idag är prioriterad. FN:s säkerhetsråd ska vara institutionen som leder säkerställandet av den mänskliga säkerheten, men då krävs att allt arbete utgår från en intersektionell maktanalys för att kunna motverka den patriarkala och ojämlika destruktiva världsordningen. Världssamfundets säkerhet kan bara uppnås genom att tillgodose människors basbehov och respektera de mänskliga rättigheterna.

Att ha en jämlik representation av könen på alla nivåer inom beslutsfattandet är en förutsättning för ett demokratiskt arbete för mänskliga rättigheter. Det behövs internationell konsensus som präglas av förståelse för att stabilitet och säkerhet är beroende av att rådande strukturer och maktfördelning ifrågasätts och reformeras.

Feministiskt initiativ strävar efter alla människors frigörelse och rättigheten att utforma sina egna liv, utan begränsningar i form av ekonomiska eller sociala normer kopplade till kön, sexualitet, etnicitet, klass, funktionalitet, tro eller ålder; med andra ord en värld byggd med ekonomisk och social rättvisa som fundament snarare än ett komplement till komplexa politiska frågor. Feministiskt initiativ ser därför internationell solidaritet och en antimilitaristisk hållning som grundstenar i vårt arbete. Utrikes- och säkerhetspolitiken ska inte enbart bevaka nationella intressen, utan måste utgå från en feministisk vision om världsomspännande rättvisa. Att ha en jämlik representation på alla nivåer inom beslutsfattandet är en förutsättning för ett demokratiskt arbete för mänskliga rättigheter.

Utifrån vår antimilitaristiska hållning strävar vi efter att sätta stopp för det militära våldet och det lidande det medför. Vi anser att det krävs mer politisk

vilja hos det internationella samfundet för att förebygga konflikter. Dessutom krävs det mer resurser för konfliktförebyggande arbete för att upptäcka tidiga varningssignaler som syns långt innan en väpnad konflikt bryter ut. FN måste satsa mer på att förebygga det systematiska sexualiserade våld som förekommer vid konflikter av olika slag, till exempel våldtäkter som krigsstrategi. Feministiskt initiativ anser att det under korta perioder kan vara nödvändigt med militär FN-intervention, exempelvis för att återställa den civila säkerheten i situationer där statsmakt kollapsat, eller där omfattande övergrepp pågår i syfte att minska civilt lidande. Vi ställer oss därför för FN-interventioner med militära komponenter för att förhindra eller minska upptrappande av en konflikt. De militära styrkorna ska dock enbart ses som ett av många medel att bruka under pågående konflikt och konflikter får aldrig tolkas eller planeras ur ett militärt förhållningssätt. De militära uppgifterna ska vara tydligt formulerade och noga utvärderade. Individer som är utbildade för krig kan inte planera för fred och därför ska samtliga FN-interventioner utgå från den civila komponenten, och dagens hierarki som försvårar det civil-militära samarbetet ska motverkas på alla nivåer.

Fred handlar om frånvaro av våld och förtryck av alla slag, respekt för demokratiska principerna utifrån ett aktivt medborgarskap och tillfredsställelse av de grundläggande mänskliga behoven. Därför krävs en bredare förståelse för hur FN och i förlängningen Sverige kan bidra med att öka säkerheten i oroliga områden. Sverige ska i första hand bistå med civil insatspersonal från exempelvis Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE). Insatserna ska redovisas offentligt och utvärderas utifrån kriterier som tydligt inkluderar mänskliga rättigheter och mänsklig säkerhet ur ett intersektionellt perspektiv. Svensk personal som begår brott under insatsen ska ställas inför rätta i Sverige och samtliga övergrepp ska offentliggöras. Insatsplaneringen ska noga definiera hur arbetet kring resolutionerna inom Kvinnor, fred och säkerhet ska säkerställas, och inbegripa en plan för hur det civila samhället ska inkluderas i processen.

30. Fi ska verka för att stabilitet och säkerhet i världen ökar genom att ge en röst åt människor som inte kommer till tals i den representativa demokratin.
31. Fi ska verka för att konst- och kulturutbyten, som är fria från politisk styrning och ekonomisk-politiska agendor, ska ses som verktyg för att främja mänsklig säkerhet och att stöd till dessa forum ska prioriteras inom försvars- och säkerhetsplaneringen. Fi ska också verka för att program för fristäder införs, för kulturarbetare som hotas och förföljs i sina hemländer.
32. Fi ska verka för en reformering av FN:s organisation, utskott och maktfördelningen i Säkerhetsrådet, då det är absolut nödvändigt för organisationens fortsatta legitimitet och för en rimlig representation av världens befolkning. För att drastiskt minska de situationer då FN säkerhetsråd politiskt blockeras vill Fi avskaffa vetorätten och verkar för mer direktdemokrati inom FN.

33. Fi ska verka för att FN:s säkerhetsråd går mot en feministisk syn på säkerhet där mänsklig säkerhet ersätter realismens statscentrerade teori med fokus på territoriell säkerhet, genom att allt fler frågor som berör jämlikhet och människors säkerhet behandlas som säkerhetsfrågor i FN:s säkerhetsråd.
34. Fi ska verka för att ändra könsfördelningen i direktvalda och indirekt valda internationella församlingar samt på diplomatiska poster i europeiska och internationella organ.
35. Fi ska verka för att alla av Sverige tillsatta förtroendeposter i internationella organisationer är kvoterade ur ett norm- och maktkritiskt perspektiv.
36. Fi ska verka för att alla som ska representerar Sverige i internationella sammanhang ska genomgå utbildning i genusperspektiv, hbtq+-frågor, antirasism och funktionalitet samt ha kunskap och insikt om patriarkala maktstrukturer.
37. Fi ska verka för att det aktivt arbetas med att knyta kontakter och utveckla samarbeten med kvinno-, urfolks- och hbtq+-organisationer och nätverk på olika nivåer i samhällen i de områden där svensk personal verkar.
38. Fi ska verka för att alla världens kvinnor och transpersoner ska åtnjuta grundläggande mänskliga, politiska och sociala rättigheter. Vi vill därför att Sverige ska arbeta för att internationella överenskommelser, deklarationer och konventioner som stärker kvinnors rättigheter och säkerhet efterlevs (som CEDAW, Säkerhetsrådets resolution 1325 och efterföljande resolutioner, Beijing-handlingsplanen och Kairoprotokollet). Dessa internationella överenskommelser har stor betydelse i frågor som exempelvis rör eliminerande av våld mot kvinnor, säkert barnafödande, rätten till sin sexualitet och att själv välja sexuell partner, samt hiv-preventivt arbete.
39. Fi ska verka för att rättvis resursfördelning och ekonomisk jämlikhet alltid eftersträvas mellan världens länder, samt bland alla individer och grupper inom världens länder.
40. Fi ska verka för nationellt och internationellt konfliktlösning på icke-militär grund.
41. Fi ska verka för att Sverige i FN arbetar för att mer resurser satsas på ökad kunskap om varningssignaler för väpnade konflikter, för att kunna förbättra det preventiva arbetet.
42. Fi ska verka för att civila och humanitära komponenter ökar i FN-interventioner, och särskilt i takt med nedrustningen av militära styrkor.
43. Fi ska verka för att alla FN-styrkor måste ha samma minimiutbildning och kompetenskrav, och att den måste innefatta ett tydligt genus-, funktionalitets-, hbtq+-perspektiv och antirasistiskt perspektiv. Nolltolerans för alla former av sexuellt utnyttjande och våld på insatser måste tillämpas.

44. Fi ska verka för att en whistleblower-funktion säkerställs inom FN, som gör det möjligt att anonymt anmäla brott som begås av FN-personal mot såväl FN-personal som lokalbefolkning.
45. Fi ska verka för större lyhörddhet för internationella NGO:er (non-governmental organizations) i FN. Det civila samhällets röster och kunskaper måste tillvaratas när frågor som berör dem diskuteras. Att hbtq+-organisationer idag nekas konsultativ status i FN utan att prövas på samma villkor som alla andra NGO:er är diskriminerande och inte acceptabelt.
46. Fi ska verka för att Sverige, i förhandlingar med FN och dess underorganisationer, i ökad takt driver på reformer i länder där mänskliga rättigheter inte respekteras. Det arbetet ska utgå från ett intersektionellt perspektiv.
47. Fi ska aktivt arbeta för upprättandet av en internationell FN-konvention mot diskriminering på grund av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. Säkerhetsfrågor rörande de områdena ska diskuteras i säkerhetsrådet och säkerhetsrådsresolutioner bör tas fram för hur hbtq+-personer drabbas av konflikt, samhällligt våld och så vidare.
48. Fi ska verka för att såväl jämställdhetsintegrering, jämställdhetsbudgetering, jämställdhetsrevision och intersektionell analys införs och genomförs som ledande och integrerade principer i allt internationellt arbete.
49. Fi ska verka för att mer civil insatspersonal sänds ut snarare än militär personal, samt för att Sverige enbart ska delta i insatser med långsiktig planering för hur stabilitet, demokrati och fred ska uppnås.

W. INTERNATIONELLT SAMARBETE

Feministiskt internationellt samarbete utgår från en maktanalys av historiska och aktuella faktorer som bidragit till dagens ojämlika internationella relationer. Grundläggande för analysen är kunskap om det koloniala projektens påverkan på relationer mellan Europa och andra regioner i världen, projekt som byggde på ekonomisk och territoriell expansion och som ödelade kulturer och omfattade systematiska brott mot de mänskliga rättigheterna, inklusive slaveri, folkmord och utrotning av folk.

Den globala patriarkala maktordningen, i samspel med den ekonomiska världsordningen med dess rasistiska och koloniala strukturer, leder till en orättvis fördelning av resurser. Det tar sig uttryck i koncentrationen av ekonomisk och politisk makt på internationell, nationell och lokal nivå. Denna maktordning återskapar även en ojämlik representation i beslutsfattande på alla samhällsnivåer.

Feministiskt internationellt samarbete handlar därför om historisk upprättelse, ekonomisk rättvis omfördelning och aktiva anspråk på att avkolonisera världen politiskt, kulturellt och mentalt.

Utöver att peka ut den koloniala processen som upphovet till de asymmetriska relationerna i världen, bygger feministiskt internationellt samarbete på solidariska grundvalar och ömsesidighetstanken. Det grundar sig i den fasta övertygelsen att feministisk solidaritet över nationsgränserna är nödvändigt även för att förverkliga de feministiska visionerna i Sverige. Konkret kan det innebära att tillsammans med folkrörelser och feministiska partier, genom ömsesidigt internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte, skapa alternativ till den rådande globala ordningen och därmed bli en motkraft till ojämlika, orättvisa och ojämställda internationella strukturer och relationer.

W.1 FEMINISTISK SOLIDARITET

Feministiskt initiativ vill vara en motkraft till ojämlika och ojämställda strukturer. Vi vill visa på alternativ till den nuvarande globala ordningen. Därför utgår vår utrikespolitik från en antikolonial analys och strävan efter att rubba den ekonomiska, politiska och symboliska maktkoncentrationen där patriarkat, kapitalism och rasism stärker gamla och nya former av kolonialt förtryck. Vi ser också den nuvarande ordningen som ett säkerhetshot, eftersom fattigdom och ojämna makt- och resursfördelning leder till krig och konflikter och accelererar de redan snabba klimatförändringarna.

En förutsättning för att förverkliga visionen om ett jämlikt, jämställt och rättvist samhälle är att förändringarna grundas på globala samarbeten kring välfärdsinitiativ och sociala skyddsnät, och att de inte sker på andras bekostnad. Vår välfärd och välbefinnande i Sverige ska inte byggas på utnyttjande av människor och natur i andra världsdelar.

Ett feministiskt solidaritetssamarbete går utöver de praktiska specifika mål som formulerats av världssamfundet och svenska staten, och måste syfta till att utmana maktordningar. Liksom patriarkala och rasistiska föreställningar vilar de maktordningarna vilar på dualistiska uppfattningar om nord-syd, vi-dom, utvecklade-icke-utvecklade. De skapar reella och mentala hinder för rättvisa och jämlika relationer mellan människor och mellan länder.

Samarbetet måste ske utifrån ett ömsesidigt och respektfullt erfarenhetsutbyte och solidaritet. Nätverkande kan i sin tur bidra till att motverka koloniala, eurocentriska och rasistiska arv och föreställningar som lever vidare i det svenska samhället, inklusive inom feminismen och inom solidaritetssamarbetet.

De ovan nämnda historiska faktorerna och de obalanserade relationerna mellan den globala Nord och globala Syd har påverkat relationerna inom utvecklingssamarbetet. Ett uttryck för detta är att förhållandet mellan globala Nord och globala Syd i hög grad präglats av rollerna som "givare" och "mottagare" där inte bara ekonomiska och politiska strukturer har överförts, utan även normer och värderingar. Vidare har globala Nord tagit sig tolkningsföreträde kring vad "utveckling" är, vilken typ av utveckling det syftas på, hur vägen dit ska se ut och vem som ska "utvecklas". Denna maktasymmetri utnyttjas också i berättelsen om västvärldens fullkomlighet, som i sin tur förstärker och livnär nationalistiska tendenser genom att dra nytta av fördomar och osanningar kring globala Syd. Utvecklingssamarbeten har ofta förenats med villkor som gynnat givaren antingen ekonomiskt genom att de kopplats till specifika exportföretag eller politiskt genom att knyta vissa länder till sig som satellitstater, vilket stärkt givarlandets position inom världsordningen eller säkerhetspolitiskt. Det har också haft till följd att länder i globala Syd satts i en skuldfälla, vilket förstärker en redan ojämlik relation.

Institutioner som FN, Internationella Valutafonden (IMF) och Världsbanken har i stor utsträckning satt dagordningen för utvecklingssamarbeten. Feministiskt initiativ ställer sig kritiskt till hur framför allt IMF och Världsbanken genom olika strukturanpassningsprogram under lång tid har förstärkt och cementerat ojämlika maktordningar. Först på senare år har det antytts en vilja till dialog, deltagande processer och genusperspektiv från dessa institutioner.

Multi- och bilaterala organisationers utvecklingsarbete består oftast av stora program med flera aktörer som genomförs ovanifrån och sällan är i djupare dialog med de människor som är involverade. Feministiskt initiativ anser i princip att det är staten och folkrörelser som bör vara aktörer inom solidaritetssamarbete. Krav på respekt för mänskliga rättigheter måste ställas på såväl privata företag som på aktörer från det civila samhället och den offentliga sektorn. Allt solidaritetssamarbete bör präglas av transparens och ansvarsutkrävande av offentliga och privata aktörer.

Under en längre tid har utvecklingssamarbete präglats av att kortsiktigt använda detaljstyrda ramverk för att genomdriva resultat som ska rapporteras kvantitativt. Erfarenhet och forskning visar att social förändring för ett

rättvisare samhälle och förändring av ojämlika maktrelationer är långsiktiga processer och oftast svåra att mäta.

Internationellt solidaritetssamarbete kan inte utrota globala orättvisor, men rätt utformat och tydligt grundat i solidaritet kan solidaritetssamarbete bidra till att stärka marginaliserade människors handlingsutrymme utifrån ett intersektionellt perspektiv. Marginalisering sätter fokus på orättvis fördelning av makt och resurser, och därmed behovet av feministisk omfördelningspolitik, erkännande och jämlik representation. Solidaritetssamarbete måste grundas i en intersektionell förståelse av lokala förhållanden och motsättningar, och stöd till normkritiskt arbete hos folkrörelser och civilsamhälleorganisationer ska prioriteras.

RÄTTVISA OCH RÄTTIGHETER

Ett feministiskt internationellt solidaritetssamarbete fokuserar på social rättvisa utifrån principer om mänskliga rättigheter, och utgår från ett rättighetsperspektiv till skillnad från ett så kallat behovsperspektiv. Det innebär att frågor som hållbara försörjningsmöjligheter, arbetsrättsliga frågor, i synnerhet för kvinnor och migrantarbetare inom den informella sektorn, rätt till sexuell och reproduktiv hälsa samt bekämpning av genusbaserat våld och våld mot hbtq+-personer är i fokus.

Fattigdom har sin grund i historiska faktorer, som kolonialism och roller inom den globala maktordningen samt faktorer baserade på klass, kön, ålder, ras, sexuell identitet och läggning samt funktionalitet. Fattigdom har inget med individuella förutsättningar att göra eller länders och regioners stadier i utveckling. Fattigdom är en struktur och inte ett stadium i en utvecklingskedja baserat på individer. Fattigdom uppfattas och erfars olika hos kvinnor, unga, hbtq+-personer och män, och därför måste också arbetet med att minska fattigdom ses och utformas i deltagande processer i sitt specifika sammanhang och kritiskt omvandla maktstrukturer.

Vilken möjlighet intersektionellt marginaliserade människors har till hållbar försörjning står i direkt relation till vilken tillgång de har till samhällsinstitutioner och ekonomiskt och socialt deltagande i samhället. Diskriminering genom lagstiftning, sociala strukturer och normer som rör försörjning och ekonomi påverkar möjligheten till egenmakt och självständighet, och är ett hinder för att rättighetskonventionerna ska tillfredsställas.

En faktor som leder till marginalisering framförallt på landsbygden är den begränsade möjligheten att kontrollera och äga mark och naturresurser, och drabbar ofta urfolk, daliter, afroätlingar och kvinnor. Dessa resurser kan ytterligare begränsas genom bristfällig tillgång till vatten, privatisering av utsäde, obefintligt jordbruksstöd, vacklande marknadspriser på jordbruksprodukter och klimatförändringar. På så vis äventyras överlevnaden för de som producerar livsmedel. Rätten till mark och naturresurser är en

feministisk fråga utifrån insikten att huvuddelen av världens småjordbrukare är kvinnor, vilket fortfarande behöver synliggöras. Det är inom småjordbruk och den informella sektorn som flest personer arbetar utan reglerade arbetsvillkor, vilket gör att kvinnor, barn och migrantarbetare hör till de som är mest utsatta och oftast saknar formell anställning.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) är en grundbult till egenmakt och i arbetet för lika rättigheter. Arbetet för SRHR utgår från allas rätt till sin egen kropp, vilket inkluderar information och utbildning genom livet för att kunna göra egna val, samt tillgång till vård och behandling vid behov. Exempel på SRHR är sexualupplysning och sexualrådgivning, familjeplanering och förlossningsvård, rättigheter och välfärdsinsatser som begränsas eller fråntas människor utifrån normer, traditioner och strukturell makt. Tillgången till dessa rättigheter kan vara avgörande för människors överlevnad och deltagande i samhället. Arbetet för SRHR är ett arbete som väcker starkt politiskt motstånd och vi ser idag aktiva konservativa krafter exempelvis mot rätten till abort. Därför behövs det en fortsatt stark rörelse för att stötta frågor om SRHR både politiskt och finansiellt. Sverige behöver vara en tydlig röst för SRHR inom internationella institutioner och solidaritetssamarbete och verka för en implementering av de åtaganden som redan gjorts internationellt.

Arbetet mot våld behöver stärkas inom solidaritetssamarbetet. Våld är ett världsomfattande strukturellt problem baserat på missbruk av makt. Genusbaserat våld och våld mot hbtq+- personer är rättighetsbrott och förstärker ojämlikheten och ojämställdheten i samhället. Alla människor har rätt till sin säkerhet, sin identitet och värdighet. Myndigheter, stater och internationella institutioner har ett ansvar att säkerställa dessa rättigheter. Våld förekommer på alla nivåer i samhället och frihet från våld är grundläggande för att åtnjuta andra rättigheter och möjligheter. Frihet från våld är därmed en nyckelfaktor för självbestämmande och bör prioriteras inom ett feministiskt solidaritetssamarbete.

DET DEMOKRATISKA RUMMET

Tyvärr agerar inte alla regeringar för att säkerställa de mänskliga rättigheterna och skydda det demokratiska utrymme. Det drabbar framförallt det civila samhället, folkrörelser och röster som värnar demokratin, däribland journalister och människorättsaktivister som hotas och löper risk för livet. Samtidigt ser vi att religiösa fundamentalister har stärkt sina positioner, med stor inverkan på framförallt kvinnors och minoritetsgruppers mänskliga rättigheter. Vi ser en stark tillbakagång och direkta hot mot feministiska, antirasistiska och hbtq+-rörelser och röster. Den växande intoleransen i kombination med ökad fundamentalism stegrar våldet i samhället. När ojämlikheten samtidigt ökar drabbas särskilt redan intersektionellt marginaliserade människor i alla aspekter av livet, som utbildning, arbetsliv och sjukvård. I kombination med ett minskat demokratiskt utrymme hörs allt

färre kritiska röster som motsätter sig ökad ojämlikhet.

Idag är det därför än viktigare att ge stöd och visa solidaritet över gränser till folkrörelser, civilsamhället och människorättsaktivister runt om i världen. Det är också viktigt att synliggöra och driva intersektionella maktanalyser för att visa varför dessa processer pågår och vilka alternativen är. Vi välkomnar att regeringen ökar sitt stöd inom solidaritetssamarbete till arbete med mänskliga rättigheter och demokrati och till civilsamhällesorganisationer som arbetar med att globalt stärka demokratin.

POLITIK FÖR GLOBAL UTVECKLING

Svenskt solidaritetssamarbete kännetecknas internationellt av ett starkt rättighetsperspektiv, där Sverige ofta har drivit jämställdhet som ett grundläggande perspektiv och fråga. När Politik för global utveckling (PGU) antogs 2003 var Sverige först i världen med att skriva policyer om hållbar utveckling. I enlighet med PGU ska Sveriges policyer för solidaritetssamarbete utgå från dem som berörs, det vill säga värderingar, mål och förmågor hos människor som lever i fattigdom. Dessutom ska solidaritetssamarbete utgå från ett rättighetsperspektiv. De två perspektiven ska genomsyra alla politikområden och alla politikområden ska ha en samstämmighet: bidra till målet av en hållbar global utveckling. Här finns stora brister och målkonflikter, bland annat när det gäller handelspolitik, vapenexport, Sveriges agerande i EU och Världshandelsorganisationen. De två senaste åren har regeringen återigen lagt fokus på PGU vilket är positivt, dock finns det mycket arbete med att förtydliga och agera på målkonflikterna samt stärka jämställdhetsanalyserna i synnerhet i skenet av en feministisk utrikespolitik.

AGENDA 2030

Agenda 2030 har 17 hållbarhetsmål vilket i jämförelse med de 8 millenniemålen fångar fler dimensioner av de globala utmaningarna och stärker en holistisk syn på utveckling. Positivt är också att den innefattar alla världens länder. Sverige bör här ta en framträdande roll för att återigen stärka sin legitimitet som ett land som driver internationella rättvisefrågor. Processen att arbeta fram målen har varit mer inkluderande där en dialog med det civila samhället har ägt rum i större utsträckning. Det är viktigt att den dialogen även fortsätter under implementeringen och i uppföljningen av de 169 indikatorerna varav 62 är direkt kopplade till jämställdhet.

Det är positivt att Agenda 2030 på nytt bekräftar de internationella deklARATIONER och konventioner som stater ska följa exempelvis CEDAW¹ och Kairoprotokollet.² Positivt är även att Platform for Action från Beijing-konferensen lyfts fram igen – det är ett av de starkaste jämställdhetsdokument som antagits globalt, vilket skedde i samband med FN:s kvinnokonferens i Beijing 1995.

Det är ett framsteg att jämställdhet genomsyrar flera mål och samtidigt är ett eget mål, och att ytterligare mål att minska ojämlikhet från ett intersektionellt perspektiv lyfter maktrelationer i samhället. Avgörande för förändring är att hållbarhetsmålen implementeras fullt ut och att de faktiska prioriteringarna också har jämställdhet och maktrelation i fokus. Genomförandet måste vara en process som inkluderar civila samhället och feministiska rörelser, och de 169 indikatorerna måste också genomsyras av jämställdhetsaspekter. Grundläggande för genomförandet av målen är finansieringen som tyvärr fortfarande är oklar, varför det är viktigt att många olika aktörer samverkar inom såväl stat, marknad som civilsamhället.

FEMINISTISK FORSKNING OCH KUNSKAPSUTVECKLING

Efter FN-konferenserna under 1990-talet blev så kallad mainstreaming ett tydligt verktyg för att driva och genomföra antidiskriminerande och feministiskt solidaritetssamarbete globalt. Det visade på en insikt om att maktfrågor måste analyseras och förändras på alla nivåer och inom alla sektorer i samhället. Mainstreaming har dock en baksida, då mycket kunskap har reducerats till checklistor, förenklade förklaringar och stumma verktyg. Det har också inneburit att "alla ska kunna allt" och den djupa kunskapen som utvecklats under decennier av feministisk forskning ges mindre utrymme. Det är därför viktigt att forskning och solidaritetssamarbete med en intersektionell analys och praktik samt maskulinitet inom solidaritetssamarbete stärks.

1. Fi ska verka för att inleda en nationell avkoloniseringsprocess, vilket innebär att Sverige systematiskt ska studera kolonialismens följder för dagens samhälle, både beträffande den interna kolonialisering av Sápmi samt Sveriges del i de globala koloniala processerna, inte minst den transatlantiska slavhandeln.
2. Fi ska verka för att detaljstyrande policyvillkor som sätts av IMF eller andra finansiella institutioner inte ska utgöra villkor för internationellt solidaritetssamarbete och för skuldsanering och skuldlättnad.
3. Fi ska verka för att enprocentsmålet av BNI till solidaritetssamarbete uppfylls.

¹ Konventionen om avskaffande av diskriminering av kvinnor (CEDAW) är ett internationellt fördrag antaget 1979 av FN:s Generalförsamling.

² Kairodeklarationen om de mänskliga rättigheterna i islam (CDHRI) är en deklARATION som medlemsstater inom den Islamiska konferensorganisationen (OIC) antog i Kairo, Egypten, 1990, och som förmedlar en muslimsk syn på mänskliga rättigheter och slår fast sharia som dess enda grund.

4. Fi ska verka för att prioritera hållbara försörjnings- och arbetsrättsliga frågor för intersektionellt marginaliserade människor. I synnerhet kvinnors och urfolks möjlighet till försörjning och att äga och kontrollera mark och naturresurser är centralt för tillgången till institutioner och socialt och ekonomiskt deltagande.
5. Fi ska verka för att kvinnors rättigheter till sexuell och reproduktiv hälsa blir en prioriterad fråga i svenskt engagemang i internationella organisationer och solidaritetssamarbete. Fri abort, preventivmedel och säkra födslar är centrala rättigheter för livmoderbärares hälsa och överlevnad.
6. Fi ska verka för att fler länder väljer att inte tillämpa en samvetsklausul för vårdpersonal.
7. Fi ska verka för att genusbaserat våld och våld mot hbtq+-personer ses och ageras på som rättighetsbrott. Alla människor har rätt till sin säkerhet, sin identitet och värdighet. Myndigheter, stater och internationella institutioner har ett ansvar i att säkerställa dessa rättigheter.
8. Fi ska verka för att solidaritetssamarbetet grundas i en intersektionell förståelse av lokala förhållanden och motsättningar, och prioritera stöd till normkritiskt arbete hos folkrörelser och civilsamhällesorganisationer.
9. Fi ska verka för att folkrörelsernas och frivilligorganisationers kunskap och erfarenheter tas tillvara vid utformandet av solidaritetssamarbete, i Sverige såväl som i EU som globalt.
10. Fi ska verka för att i EU öka stödet till och underlätta det civila samhällets roll inom global utveckling, inklusive genom ökat deltagande i beslutsprocesser.
11. Fi ska verka för att regeringen ska öka sitt stöd inom solidaritetssamarbete till arbete med mänskliga rättigheter och demokrati och till civilsamhällesorganisationer som arbetar med att globalt stärka demokratin.
12. Fi ska verka för att all utvecklingspolitik ska utgå från PGU och att målkonflikter som vapenexport, handelspolitik och mänskliga rättigheter ska lyftas fram och hanteras transparent.
13. Fi ska verka för att PGU:s krav på samstämmighet genomsyrar arbetet hos alla aktörer som har del i svenskt solidaritetssamarbete.
14. Fi ska verka för att internationellt solidaritetssamarbete byggs på deltagandeprocesser och långsiktighet och inte utifrån den så kallade resultatagendan.
15. Fi ska verka för att humanitära insatser och katastrofbistånd måste genomsyras av ett intersektionellt perspektiv.
16. Fi ska verka för att alla ambassader och kontor för solidaritetssamarbete har kompetens inom genus- och hbtq+-frågor och antirasism, och en handläggare som ansvarar för att jämställdhetsarbetet.
17. Fi ska verka för en tydligare utvärdering av hur det genusperspektiv som ska genomsyra Sidas arbete efterlevs.
18. Fi ska verka för att kostnader för flyktingmottagande inte ska tas från biståndsbudgeten, utan från andra budgetposter.

19. Fi ska verka för att mer resurser går till feministisk forskning och kunskapsutveckling som ska användas inom solidaritetssamarbete för att förbättra maktanalys och praktik. Resurser ska också ökas till policy-plattformar och stärka länkar mellan forskningen och olika sektorer och grupper.

W.2 INTERNATIONELL HANDEL

Den internationella handelns utveckling under senare år innebär att allt större mängder varor och tjänster omsätts. Följden blir ofta ökad ekonomisk tillväxt, men i handelns spår ökar också miljöförstöring och den illegala handeln med vapen, människor och droger. Handel med människor drabbar främst kvinnor och barn, vilka i de allra flesta fall exploateras för sexuella ändamål.

Frihandel sker idag inte på lika villkor och bidrar därför till bland annat miljöförstörelse och lönedumpning. De multinationella företagens makt ökar, och de största företagen har större budget än flertalet stater. Feministiskt initiativ anser att det orimligt att företag ska kunna bedriva sin verksamhet helt oreglerat. Företag ska inte tillåtas arbeta utan hänsyn till miljö, hållbar utveckling och mänskliga rättigheter. För att fattigdom ska kunna bekämpas och de mänskliga rättigheterna värnas bör en global skatt på valutahandel införas. Skatteinkomsterna ska administreras av FN och användas till förmån för de människor som idag tvingas leva i fattigdom. En skatt på bara 0,1 procent på världens valutatransaktioner skulle generera 100 miljarder dollar per år. För att en global skatt ska bli effektiv krävs att skatteparadiserna förbjuds.

20. Fi ska verka för att den internationella handeln utvecklas till en rättvis handel, vilket inte den nyliberala så kallat fria handeln nu står för. Multinationella företags ambitioner av marknadsdominans måste motverkas.
21. Fi ska verka för att Världshandelsorganisationen inte ska ha prioritet över de internationella miljöavtal som förhandlats fram inom ramen för FN-systemet, lokalt, regionalt och globalt.
22. Fi ska verka för att Systembolaget i alla sina upphandlingar tar hänsyn till producenters arbetsvillkor och att dessa kostnader tas med i beräkningarna för ett skäligt pris.
23. Fi ska verka för att reformera lagar om immaterialrätt och patent både nationellt och internationellt, med syfte att främja billig och/eller oberoende produktion och handel med livsnödvändiga läkemedel, utsäde, växter samt biologiska preparat och processer för jordbruk och besläktade branscher.
24. Fi ska verka för att frihandelsavtal där Sverige eller EU är en part, ska skrivas på ett sådant sätt att miljö, mänskliga rättigheter och arbetsrättslagstiftningar inte kan påverkas negativt av exempelvis investeringsskydd och regulativa samarbeten
25. Fi ska verka för att en Tobinskatt införs på internationella

valutatransaktioner.

26. Fi ska verka för att förbjuda skatteparadis.

W.3 SAMARBETE INOM NORDEN

Ett gemensamt samarbete inom den nordiska regionen är av stor betydelse för att med framgång kunna föra upp feministiska analyser på den politiska dagordningen. Feministiskt initiativ anser att detta samarbete är ett viktigt forum för dialog och politikutveckling och att gemenskapen i Norden därför bör stärkas. Feministiskt initiativ vill också verka för att de baltiska länderna får ett ökat inflytande och deltagande i det nordiska samarbetet. Problem som rör sig över gränserna kräver gränsöverskridande politisk handling och gemensamt ansvar. Även nationella politiska beslut kan påverka utvecklingen inom regionen. Som ett exempel har sexturismen till de baltiska huvudstäderna ökat sedan Sveriges sexköpslag genomfördes.

27. Fi ska verka för ökat nordiskt-baltiskt samarbete och att jämställdheten fortsatt ska vara en central komponent i alla dessa länders politiska arbete.
28. Fi ska verka för att få våra nordiska grannländer att driva MR-frågor (mänskliga rättigheter) när det gäller rätten till asyl, att vidga asylrättens kriterier till att ta hänsyn till och skydda kvinnors, hbtq+-personers samt etniska minoriteters rättigheter.
29. Fi ska verka för att den nordiska äktenskapskonventionen, som innehåller gemensamma bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap, även avser lika rättigheter för hbtq+-personers familjevillkor.

X. EN FEMINISTISK POLITIK FÖR EUROPEISKA UNIONEN

Europa behöver feminism! Feministiskt initiativ ska använda de möjligheter till samarbete och påverkan som medlemskapet i EU medför genom att påverka till ett intersektionellt feministiskt perspektiv inom alla politikområden. För Feministiskt initiativ är en antirasistisk feminism grundläggande i det politiska arbetet för jämställdhet och jämlikhet i Europa och världen. En antirasistisk feminism säkrar en hållbar välfärd, miljö och samhällsutveckling med respekt för naturen och mänskliga rättigheter globalt och motverkar samtidigt patriarkala strukturer, rasism och militarisering.

EU består i nuläget av 28 medlemsländer. Det är medlemsländerna som kommer överens om EU:s grundlagar, fördragen, som styr hur EU fungerar och vad EU kan bestämma om. Medlemsländernas regeringar är representerade i Europeiska unionens råd (rådet). I EU-rådet ingår EU ländernas stats- och regeringschefer och EU-kommissionens ordförande och EU:s utrikesrepresentant. Deras uppgift är att fastställa den politiska agendan och prioriteringar. Europaparlamentet (parlamentet) är EU:s folkvalda församling vars 751 ledamöter har valts av EU:s medborgare i direkta val, och där fick Feministiskt initiativ sin första plats i valet 2014. Europeiska kommissionen (kommissionen) är den institution som lämnar förslag till de beslut som fattas av EU. Det är EU:s medlemsländer och parlamentet som bestämmer vilka personer som ska leda kommissionen.

De beslut som fattas av EU fattas i de flesta fall av rådet och parlamentet gemensamt. Besluten bygger därmed på de olika viljor som varje medlemslands regering och varje enskild ledamot i Europaparlamentet står för, och besluten är i stor utsträckning kompromisser. I grunden avspeglar besluten den politiska verklighet som finns i medlemsländerna och som bestäms av de personer som har rätt att delta i allmänna val. Feministiskt initiativ ska därför bedriva sin Europapolitik med utgångspunkten att EU ständigt går att förändra, och delta aktivt i EU:s beslutsfattande för att påverka EU mot den politiska inriktning som vi representerar.

EU:s grundlagar, fördragen, ger EU rätt att fatta en mängd beslut som har direkt påverkan på de människor som lever i Europa. Som en feministisk organisation vänder sig Feministiskt initiativ mot centralisering av makt och försämringar av demokratiska processer. Vi anser därför att subsidiaritetsprincipen ska vara ledande i EU-arbetet, det vill säga att beslut ska fattas så nära EU:s invånare som möjligt. EU ska enbart besluta i frågor som är av gemensamt intresse och där det finns ett tydligt mervärde i att beslutet fattas på EU-nivå. Det kan handla om att påverka enskilda medlemsländer att höja standarden där krafterna på den nationella nivån inte räcker till som i frågor om diskriminering och i vissa miljöfrågor. Feministiskt initiativ anser att EU:s roll ska vara att sätta miniminivåer i frågor som till

exempel rör diskriminering och mänskliga rättigheter, men inte begränsa enskilda medlemsländer som vill genomföra ett starkare skydd inom de områdena. I frågor av gemensamt intresse där EU inte ska fatta beslut kan EU ändå verka som en positiv kraft för förändring.

Feministiskt initiativ bevakar att EU i all sin verksamhet håller sig till sina gemensamma värden, som enligt EU-fördraget består av respekten för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstatsprincipen och respekten för mänskliga rättigheter, vilket uttryckligen även gäller personer som tillhör minoriteter. Vi anser att EU och dess medlemsländer ska utgå från de värdena i frågor som påverkar alla människor som bor och lever i EU, oavsett om de är medborgare i ett EU-land, har rätt att vistas i ett EU-land eller om de idag lever i EU som papperslösa.

Feministiskt initiativ anser att EU kan verka som en positiv kraft i sin omvärld och förmedla de grundläggande värden och grundläggande rättigheter som EU bygger på. EU ska stödja demokratiutveckling och mänskliga rättigheter i sin omvärld och upphöra med samarbeten kring militarisering och upprustning. EU ska inte bygga sitt välstånd på bekostnad av fattigare länder. Vi är i grunden positiva till att EU sluter samarbetsavtal med länder utanför EU och anser att EU ska fortsätta att utvidgas genom att ansluta nya medlemsländer.

1. Fi ska verka för ett ökat skydd mot alla former av diskriminering i EU, i synnerhet för utsatta grupper som romer, papperslösa, personer med normbrytande funktionalitet och hbtq+-personer, samt synliga och religiösa minoriteter.
2. Fi ska verka för ett utökat icke-diskrimineringsdirektiv, så att det blir intersektionellt och omfattar flera samhällsområden.
3. Fi ska verka för ett EU-förbud mot rasistiska och nazistiska organisationer.
4. Fi ska värna om den fria rörligheten inom EU.
5. Fi ska verka för en migrations- och asylpolitik som skapar öppna och säkra vägar till EU och som respekterar asylrätten, FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna och Flyktingkonventionen. Fi ska verka för en värld utan gränser.
6. Fi ska motverka människohandel och våld mot kvinnor.
7. Fi ska verka för att jämställdhet och lika rättigheter integreras i EU:s beslutsprocesser och att EU:s institutioner föregår med gott exempel på dessa områden.
8. Fi ska verka för att demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och rättssäkerhet är grundläggande element som värderas minst lika högt som ekonomiska förutsättningar hos kandidatländer när EU utvidgas.
9. Fi ska verka för att EU inrättar en effektiv och verksam mekanism för att hantera situationer då medlemsländer bryter mot EU:s grundläggande värden om bland annat demokrati, rättsstaten och respekten för de grundläggande rättigheterna.

X.1 EU SOM INSTITUTION

INSYN, INFLYTANDE OCH DEMOKRATI

Genom Lissabonfördraget som trädde i kraft år 2009 har Europaparlamentet fått mer inflytande över EU:s lagstiftning, vilket är positivt ur demokratisynpunkt. Numera antas det mesta av EU:s lagstiftning av parlamentet och rådet gemensamt. Med Lissabonfördraget har också ett medborgarinitiativ införts som gör det möjligt för en miljon medborgare att uppmana kommissionen att lägga fram lagförslag.

Samtidigt har EU i och med Lissabonfördraget tagit ytterligare steg mot överstatlighet och centralisering. Europeiska rådet, den organisation inom EU som består av medlemsländernas stats- och regeringschefer och som bestämmer över EU:s allmänna politiska inriktningar och prioriteringar, lider fortfarande av en i praktiken total brist på insyn. Den institutionalisering av Europeiska rådet med en vald ordförande som infördes med det nya fördraget har ytterligare fjärrat Europeiska rådet från den ordinarie lagstiftande verksamheten. Den nya höga representanten med ansvar för utrikesfrågor och säkerhetspolitik som är kommissionär och representant för EU i utrikespolitiska frågor gör det enklare för EU att tala med en röst i utrikespolitiska frågor. Med denna nya funktion ökar samtidigt avståndet till den nationella nivån och bidrar till att EU-samarbetet får en statsliknande struktur, utan den demokratiska insyn som krävs för att det ska anses legitimt.

Det demokratiunderskott som EU lider av beror även på en allmän brist på transparens i EU:s institutioner. Det handlar om en brist på öppenhet men även en brist på relevant information för EU:s invånare att ta del av rörande hur EU fungerar, hur de beslut som fattas i EU påverkar deras liv och hur de kan ha inflytande över dessa beslut. Ansvaret för det ligger på EU:s institutioner och på medlemsstaterna, men även på de politiska partier i Europa som på olika sätt deltar i EU-samarbetet.

Det nya tillvägagångssätt att utse kommissionens ordförande, som prövades år 2014 då de politiska grupperna i parlamentet utsåg varsin kandidat till posten och lät europavalet avgöra vilken av kandidaterna som skulle bli parlamentets kandidat, ger i princip EU:s medborgare ökade möjligheter att ha inflytande över EU:s institutioner. Det är ett mera transparent tillvägagångssätt än det som hittills gällt då medlemsstaterna har tagit fram sin kandidat som de presenterat för parlamentets godkännande. Det nya tillvägagångssättet ställer dock höga krav på EU:s institutioner, medlemsländernas regeringar och de politiska partierna, både på Europeanivå och nationell nivå, om att informera invånarna i EU om europavalets innebörd.

10. Fi ska verka för en ökad transparens, minskad överstatlighet och minskad centralisering i Europeiska unionens verksamhet.

11. Fi ska verka för att öka underrepresenterade gruppers tillgång till kunskap om och insyn i hur EU fungerar samt om hur EU:s invånare kan utöva inflytande över de beslut som fattas av EU.

EU:S INSTITUTIONER OCH DERAS VERKSAMHET

Kvinnor och minoritetsgrupper, som unga, personer med normbrytande funktionalitet, hbtq+- personer och rasifierade personer, är fortfarande underrepresenterade i samtliga av EU:s organ och politiska beslutsprocesser. EU:s åtgärder på detta område har varit otillräckliga och huvudsakligen varit begränsade till icke-bindande texter och åtaganden.

I sin verksamhet ska EU:s institutioner agera förebilder för medlemsstaterna, i synnerhet när det gäller icke-diskriminering och lika rättigheter. En jämn könsfördelning och intersektionell representation ska eftersträvas i alla delar av organisationen. I de fall medlemsländerna föreslår kandidater till särskilda poster i EU:s institutioner, som när det gäller Europeiska kommissionens medlemmar, ska Feministiskt initiativ verka för att länderna föreslår kandidater av olika kön. Vid nomineringarna ska medlemsländerna också ta hänsyn till en jämlik representation utifrån ett intersektionellt perspektiv. Tjänstepersoner på alla nivåer i EU:s institutioner och ledamöter i parlamentet, EU:s regionkommitté och europeiska ekonomiska och sociala kommittén bör få obligatoriska utbildningar i intersektionellt perspektiv.

Därtill behöver EU en fungerande mekanism för intersektionell integrering av jämställdhet och likabehandling inom alla politikområden. Varje EU-institution bör ta fram en strategi för detta som anpassas till respektive roll i beslutsprocessen. När det gäller kommissionen bör den konsekvensanalys som görs av kommissionens alla förslag innehålla en särskild redogörelse för förslagets konsekvenser för jämställdhet och likabehandling, och i förslagen bör det framgå tydligt hur dessa aspekter beaktas. En enkel målsättning om att jämställdhet och likabehandling ska beaktas när förslaget genomförs kan aldrig vara tillräckligt för att tillgodose det kravet. En särskild jämställdhetsanalys bör alltid genomföras inför förslaget till EU:s budget. Ett aktivt övergripande ansvar för integrering av jämställdhet och likabehandling bör finnas på hög politisk nivå inom kommissionen. I parlamentet måste en ledamot i varje utskott ha ett särskilt ansvar med tillhörande handlingsplan för integrering av jämställdhet och likabehandling i det löpande arbetet. Därtill bör alla högre tjänstepersoner i EU:s institutioner och ledamöter i parlamentet, EU:s regionkommitté och europeiska ekonomiska och sociala kommittén få utbildning i metoder för integrering av jämställdhet och likabehandling i politik och i beslutsprocesser.

EU-institutionerna, rådet och parlamentet bedriver sina verksamheter i olika länder. Rådet och parlamentet har kompletta möteslokaler i både Bryssel (Belgien) och Luxemburg respektive Strasbourg (Frankrike). Rådet håller sina möten i Luxemburg under månaderna april, juni och oktober och under några dagar varje månad flyttar parlamentet sin verksamhet till Strasbourg

där det har sitt formella säte. Det är ett slöseri med resurser som medför stora kostnader både i pengar och i miljökonsekvenser. Bara parlamentets mötesverksamhet i två olika länder har beräknats föranleda en årlig merkostnad på 180 miljoner euro och 19 000 ton i ökade koldioxidutsläpp. Det är rådet, bestående av stats- och regeringscheferna i EU:s medlemsländer, som beslutar var EU:s institutioner ska ha sina säten och var de ska bedriva sin verksamhet. Beslutet finns i ett protokoll till EU:s fördrag.

12. Fi ska verka för att Europaparlamentet liksom rådet och kommissionen ska ha ett säte, exempelvis i Bryssel. Parlamentet, rådet liksom kommissionen ska bedriva all sin verksamhet där.
13. Fi ska verka för att det antas bindande texter för att främja jämställd representation i EU:s institutioner.
14. Fi ska verka för att medlemsländerna nominerar kandidater av olika kön för poster i EU:s institutioner. Dessutom ska hänsyn tas till ett intersektionellt perspektiv med avseende på representation.
15. Fi ska verka för att tjänstepersoner på alla nivåer i EU:s institutioner samt medlemmar i Europaparlamentet, Regionkommittén och Ekonomiska och sociala kommittén får obligatoriska utbildningar i intersektionellt perspektiv och mänskliga rättigheter.
16. Fi ska verka för att det inrättas fungerande mekanismer för integrering av jämställdhet och likabehandling inom alla EU:s politikområden som följer genom hela beslutsprocessen.
17. Fi ska verka för att förslag till EU:s budget alltid genomgår en genomgripande analys utifrån jämställdhet och antidiskriminering.
18. Fi ska verka för att kommissionen på högsta politiska nivå tar ett aktivt ansvar för integrering av jämställdhet och likabehandling i sin verksamhet.
19. Fi ska verka för att högre tjänstepersoner vid EU:s institutioner och ledamöter i parlamentet utbildas i metoder för integrering av jämställdhet och likabehandling i politik- och beslutsprocesser.

JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING OCH JÄMSTÄLLDHETSBUDETTERING INOM ORGANISATIONEN

I Nicefördraget slås principerna för jämställdhetsintegrering fast i den meningen att ojämställdhet ska utplånas i allt arbete inom organisationen. Kommissionen har antagit denna strategi som sitt verktyg för att införa och fullfölja lagstiftning och politiska åtaganden. Jämställdhetsintegrering är en horisontell strategi som kräver ett kraftfullt och gemensamt agerande av en mängd olika aktörer inom offentliga institutioner. En del nya jämställdhetsrelaterade mekanismer har visserligen etablerats inom Europeiska kommissionen sedan år 2000, men deras genomslagskraft minskar år för år på grund av bristande resurser, otillräcklig utbildning, ett oklart mandat och frånvaron av effektiv politisk ledning på högsta nivå.

Det finns 22 utskott i parlamentet. Alla rör sig inom områden där ett

genusperspektiv är nödvändigt för att åstadkomma jämställdhet. De flesta utskott har uttryckt att de är positiva till jämställdhetsintegrering, men hittills har få utskott nedtecknat strategier som ger dem något att förhålla sig till och följa i arbetet, och det finns inte heller något sådant med i planeringen för framtida arbete. Detta är inte bara av vikt för arbetet i utskottet och för medvetenhet om genusfrågor i det politiska och juridiska arbetet, utan även för att ge alla medlemsländer goda exempel på vad som bör präglade det politiska arbetet om vi ska uppnå en värld utan diskriminering.

20. Fi ska verka för att det inrättas en särskild enhet för övervakning och utveckling av jämställdhetsintegrering inom samtliga Europeiska kommissionens generaldirektorat (GD). Enheten ska ha till uppgift att vartannat år lägga upp en jämställdhetsintegreringsstrategi för alla politikområden som ligger under generaldirektoraten.
21. Fi ska verka för obligatorisk utbildning om jämställdhet och antidiskriminering för kommissionsledamöterna, för de högsta tjänstemännen samt inom all managementutbildning för EU-tjänstemän.
22. Fi ska verka för en effektiv jämställdhetsintegrering i europeiska antidiskrimineringsprogram och dito åtgärder.
23. Fi ska verka för att det tillsätts en budgetarbetsgrupp för jämställdhetsfrågor inom kommissionens Generaldirektoratet för budget, och att denna genomför en särskild konsekvensanalys ur jämställdhetsperspektiv av EU:s budget varje år. Denna analys av budgeten ska tjäna som en del av utvärderingen av jämställdhetsintegreringen, som parlamentets utskott för kvinnors rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män (FEMM) kan avge ett yttrande om.
24. Fi ska verka för att det för var och en av kommissionens enheter införs en budgetpost för jämställdhetsaktiviteter.
25. Fi ska verka för att ytterligare medel anslås till arbetet med jämställdhet och antidiskriminering inom unionen, både till NGO:er och till unionens institutioner.
26. Fi ska verka för att jämställdhet och antidiskriminering prioriteras på alla plan i EU-organisationen.
27. Fi ska verka för att strategier för jämställdhetsintegrering fastställs för alla utskott i enlighet med deras politikområde och arbetsätt.

X.2 FEMINISTISK POLITIK I EU

EN STARK FEMINISTISK RÖRELSE I EUROPA OCH VÄRLDEN

En central del i arbetet med att motverka diskriminering och främja mänskliga rättigheter är att mobilisera, stödja och samarbeta med feministiska partier och initiativ i Europa och världen. En stark antirasistisk feministisk rörelse i Europa är också den starkaste motkraften till rasistiska, nazistiska och fascistiska partier som mobiliserar runt om i Europa. Flera av dem finns redan

i Europaparlamentet och risken är stor att gruppen växer. Om inte tillräckligt görs för att motverka strukturell diskriminering får rasistiska och konservativa krafter luft under vingarna. Det behövs tydlighet i prioriteringar för arbetet för mänskliga rättigheter från EU:s institutioner och ett stort tryck från civila samhället. En central del i Feministiskt initiativs arbete med att motverka diskriminering och främja mänskliga rättigheter är att mobilisera, stödja och samarbeta med feministiska partier och initiativ i Europa och världen. Fler feministiska partier tar nu form i Europa och vårt långsiktiga mål är att tillsammans bilda en feministisk partigrupp i Europaparlamentet.

28. Fi ska verka för att skapa forum för kunskap och erfarenhetsutbyte mellan olika feministiska partier i EU och EU:s kandidatländer.
29. Fi ska verka för att det vid Europaparlamentsvalet 2019 ska finnas listor för feministiska initiativ i minst sju EU-länder.
30. Fi ska verka för att stärka och uppmärksamma feministiska rörelser och initiativ utanför EU.

ETT EUROPA FRITT FRÅN RASISM OCH DISKRIMINERING

Dagens Europa präglas i hög grad av en ökad nationalism, främlingsfientlighet och rasism. Rasistiska partier vinner segrar både i nationella val och i valet till Europaparlamentet, kommer in i politiska församlingar och blir del av det politiska etablissemanget. Urfolk som samer och minoritetsgrupper som romer, judar, muslimer och hbtq+-personer möts av rasism och diskriminering som riskerar att normaliseras. Denna utveckling leder också till ett bakslag för kvinnors rättigheter och jämställdhet.

Det är viktigare än någonsin att genomföra det skydd mot diskriminering som finns i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och som uttryckligen framgår av EU:s fördrag. I dagsläget finns EU-lagstiftning mot diskriminering på grund av kön, ras och etnicitet både i och utanför arbetslivet. Det saknas dock ett heltäckande skydd mot diskriminering på grund av ålder, religion och trosuppfattning, funktionalitet, sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.

Det finns tydliga tecken på att hbtq+-personers situation har blivit mera utsatt i Europa. En studie från den Europeiska Byrån för Grundläggande rättigheter från 2013 visar att 32 procent av de tillfrågade hade upplevt diskriminering i sitt dagliga liv och 26 procent hade blivit utsatta för våld eller hot om våld på grund av att de uppfattades som hbtq+-personer. Studien visar att transpersoner är särskilt utsatta. I denna grupp hade 38 procent upplevt diskriminering i sitt dagliga liv och 35 procent hade blivit utsatta för våld eller hot om våld.

De 80 miljoner människor i EU som lever med en normbrytande funktionalitet upplever stora hinder i sin vardag gällande tillgången till varor och tjänster, till boende och samhällsservice och till det offentliga rummet. Människor med normbrytande funktionalitet upplever också betydande hinder när det gäller deltagandet i det politiska livet som väljare eller som representant för ett politiskt parti.

År 2008 lade kommissionen fram ett förslag till EU-lagstiftning mot diskriminering utanför arbetslivet på grund av ålder, normbrytande funktionalitet, sexuell läggning, religion eller annan trosuppfattning. Förslaget har godkänts av parlamentet men rådet har ännu inte kunnat komma överens om förslaget. Feministiskt initiativ anser att det är oförsvarligt att EU:s lagstiftare inte har lyckats komma överens om att implementera det skydd mot diskriminering som klart och tydligt följer av EU:s fördrag som ett av EU:s grundläggande värden. Vi anser därtill att EU ska lämna ett heltäckande skydd mot diskriminering av transpersoner som inte enbart har sin grund i könskorrigering, vilket följer av nuvarande praxis.

Europeiska kommissionen ansvarar för att bevaka att medlemsstaterna följer EU:s lagstiftning och ska vidta åtgärder mot länder som inte rättar sig efter den. Kommissionen måste ta denna uppgift på största allvar och agera konsekvent och utan politiska överväganden mot medlemsstater som tillåter att dess invånare utsätts för diskriminering och kränkande behandling.

Europas romer är en särskilt utsatt grupp som i flera EU-länder lever i en obeskrivlig fattigdom och marginalisering till följd av institutionaliserad rasism och diskriminering. För att förändra romernas situation i Europa räcker det inte med de insatser för att främja social delaktighet som är utgångspunkten för det befintliga EU-ramverket för romers inkludering. Arbetet för att förändra romernas situation måste ha ett tydligt rättighetsperspektiv och EU:s institutioner och medlemsstaterna måste ta gemensamt ansvar för att motverka den utbredda rasismen mot romer, antiziganismen, som är grundorsaken till att romer har varit marginaliserade och diskriminerade sedan de anlände till Europa på 1300-talet. Organisationer som arbetar för romers rättigheter där romerna själva är representerade måste få ett ökat inflytande över EU-politiken på detta område.

I EU lever omkring 600 000 människor som saknar medborgarskap och därför betraktas som statslösa. Vissa har nyligen kommit till EU medan andra har bott i EU under flera generationer och har föräldrar som saknar medborgarskap. Många av dessa människor är romer som ursprungligen kommer från länder på Balkan, och deras avsaknad av medborgarskap är ofta ett resultat av diskriminering. Människor som lever som statslösa i EU har i många fall inte samma rättigheter som EU-medborgare när det gäller tillgång till social trygghet och hälso- och sjukvård, och rätten att studera och arbeta. Det är en situation som inte är acceptabel i en välfärdsstat. Alla människor som bor och lever i EU ska kunna leva ett värdigt liv med lika möjligheter och det gäller även människor som saknar medborgarskap. Statslösa personers situation handlar om respekten för mänskliga rättigheter i medlemsländerna.

EU måste också ägna särskild uppmärksamhet åt hbtq+-personers situation. En gemensam lagstiftning mot diskriminering som även berör hbtq+-personer är en formell förutsättning för att hbtq+-personer ska kunna leva i EU på lika villkor. Samtidigt måste kommissionen arbeta strategiskt tillsammans

med medlemsstaterna för att på andra sätt motverka diskriminering och våld mot hbtq+-personer, i första hand genom att lägga fast en gemensam handlingsplan för hbtq+-personers rättigheter.

När ett medlemsland inte lyckas skydda sina invånares mänskliga rättigheter bryter landet mot de grundläggande förutsättningarna för EU-samarbetet. Enligt EU:s grundläggande värden som de beskrivs i EU-fördraget ska EU-samarbetet bygga på bland annat demokrati, rättsstaten och respekten för de mänskliga rättigheterna. För att beviljas inträde i EU krävs att ansökarlandet lever upp till dessa krav. Landet kan inte bli medlem om det inte uppfyller de så kallade. Köpenhamnskriterierna som bland annat går ut på att landet ska ha stabila institutioner som garanterar demokrati, rättssäkerhet, mänskliga rättigheter och minoritetsskydd. Om landet upphör att uppfylla dessa kriterier efter att det har blivit medlem i EU finns begränsade möjligheter tvinga landet till detta, särskilt i fall som inte gäller tillämpningen av EU-rätten.

EU måste ställa höga krav på de länder som beviljas inträde i EU när det gäller demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och rättssäkerhet. I bedömningen av de länder som kandiderar för att bli medlem i EU ska läget för de mänskliga rättigheterna prioriteras minst lika högt som ekonomiska förutsättningar.

EU måste kunna agera när länder som har beviljats medlemskap i EU bryter mot EU:s grundläggande värden, till exempel genom att systematiskt diskriminera på grund av kön, sexuell läggning, funktionalitet, etnisk och kulturell tillhörighet och när rättssäkerheten annars hotas. För att kunna agera effektivt och verksamt i sådana situationer behöver EU en granskningsmekanism som regelbundet värderar situationen i medlemsländerna på objektiva grunder och som gör det möjligt att agera redan då det finns en risk för att landet ska bryta mot EU:s grundläggande värden. Det är rimligt att en sådan granskningsmekanism är kopplad till någon form av sanktioner mot medlemsländer som inte rättar till en situation där de bryter mot EU:s grundläggande värden.

Enligt Lissabonfördraget ska EU ansluta sig till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna. Det kommer att innebära att Europakonventionen får en starkare ställning i EU i och med att det blir tydligare att EU:s institutioner ska tillämpa konventionen och att Europarådets domstol kommer att kunna döma i frågor som gäller EU-rättens förhållande till konventionen. Förhandlingarna om EU:s anslutning till konventionen inleddes år 2010 och pågår fortfarande. Det är viktigt att denna process hanteras skyndsamt.

31. Fi ska verka för att kommissionen aktivt bevakar att medlemsstaterna följer EU:s lagstiftning mot diskriminering och vidtar åtgärder mot länder som bryter mot denna lagstiftning.
32. Fi ska verka för att kommissionens förslag om ett direktiv mot diskriminering utanför arbetslivet på grund av ålder, religion och trosuppfattning, funktionalitet och sexuell läggning antas skyndsamt.
33. Fi ska verka för att EU-arbetet för att förändra romernas situation ska ha ett tydligt rättighetsperspektiv, att EU:s institutioner och

- medlemsstaterna tar ett gemensamt ansvar för att motverka antiziganismen och att organisationer som arbetar för romers rättigheter där romerna själva är representerade får ett ökat inflytande över EU-politiken på detta område.
34. Fi ska verka för att lyfta frågan om statslösa personers rättigheter inom EU.
  35. Fi ska verka för att kommissionen och medlemsstaterna gemensamt arbetar strategiskt och långsiktigt för att motverka diskriminering och våld mot hbtq+ personer och att EU ska lämna ett heltäckande skydd mot diskriminering och våld mot transpersoner.
  36. Fi ska verka för en ökad kunskap inom EU:s medlemsländer om den strukturella diskrimineringens effekter på nationell och internationell nivå.
  37. Fi ska verka för att demokrati, respekt för mänskliga rättigheter och rättssäkerhet är grundläggande element som värderas minst lika högt som ekonomiska förutsättningar hos kandidatländer när EU utvidgas.
  38. Fi ska verka för att EU inrättar en effektiv och verksam mekanism för att hantera situationer då medlemsländer bryter mot EU:s grundläggande värden om bland annat demokrati, rättsstaten och respekten för de grundläggande rättigheterna.
  39. Fi ska verka för att processen för EU:s anslutning till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna fortsätter som planerat.

EN AKTIV JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK

På jämställdhetsområdet har EU kompetens att lagstifta inom de arbetsmarknadspolitiska frågorna samt inom vissa delar av socialpolitiken. Sedan år 1976 har det funnits EU-lagstiftning mot diskriminering på grund av kön i arbetslivet. Därefter har det tillkommit lagstiftning om jämställdhet när det gäller social trygghet och pensioner, tillgång till service och tjänster, lagstiftning om föräldraledighet samt om skydd för gravida arbetstagare.

Ändå är jämställdhetsfrågorna eftersatta i EU-politiken och i synnerhet på just de områden där EU har makt att påverka. Kvinnors sysselsättning, löner och pensioner ligger långt under mäns. Kvinnor är inte rättvist representerade bland makthavare och beslutsfattare, vare sig när det handlar om börsnoterade företagsstyrelser eller politiska församlingar. Därtill är våld mot kvinnor ett omfattande problem i EU-länderna. De förhållandena innebär att gruppen kvinnor inom EU inte får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda, och inte heller möjliggörs jämlikt demokratiskt inflytande i samhället. Kommissionens jämställdhetsstrategi för perioden 2010–2015 löpte ut utan att kommissionen antog en ny strategi för jämställdhetspolitiken, trots omfattande påtryckningar från både Europaparlamentet, medlemsländerna och civilsamhället. Från och med år 2016 styrs EU:s jämställdhetsarbete därför utifrån ett arbetsdokument som inte är antaget av kommissionen och som inte är förankrat hos medlemsländerna och parlamentet. Den nedprioriteringen av jämställdhetsfrågorna lever inte upp till den

ställning de har enligt EU:s fördrag. I praktiken innebär det att mänskliga rättigheter nedprioriteras på EU:s agenda. Feministiskt initiativ menar att jämställdhetsarbetet på EU-nivå ska prioriteras, och att kommissionen tar jämställdhetsfrågorna på allvar genom att lägga fram en strategi som är fokuserad och som sätter politisk press på medlemsländerna att komma till rätta med diskrimineringen på grund av kön i EU.

Under hösten 2012 lade kommissionen fram ett förslag om ett direktiv om könsbalans i bolagsstyrelser som fastställde ett mål om 40 procent kvinnor i styrelserna för större börsnoterade företag. Feministiskt initiativ anser att direktivförslaget, som huvudsakligen beskriver hur tillsättningen av styrelseledamöter ska gå till och innehåller en regel om positiv särbehandling, är ett viktigt initiativ för att främja jämställdhet bland makthavare.

40. Fi ska verka för att EU ska ha höga ambitioner med tydliga målsättningar när det gäller jämställdhet, med utgångspunkten att ökad sysselsättning bland kvinnor och att ekonomisk jämlikhet i första hand är fråga om mänskliga rättigheter och inte en potential till ökad tillväxt.
41. Fi ska verka för att jämställdhetsarbetet på EU-nivå tar hänsyn till multipla former av diskriminering och att åtgärderna för jämställdhet tar intersektionell hänsyn till livsvillkor för olika grupper av kvinnor.
42. Fi ska verka för EU-lagstiftning för att öka andelen kvinnor i bolagsstyrelser och politiska församlingar.
43. Fi ska verka för att de så kallade Barcelonamålen om tillgången till barnomsorg uppfylls.

EN FEMINISTISK MILJÖ- OCH KLIMATPOLITIK

Europeiska unionen ska vara en union som är ekologisk hållbar. Global uppvärmning, klimatförändringar och utrotningen av arter är ödesfrågor för det fortsatta livet på planeten. Feministiskt initiativ vill att EU ska främja hållbar utveckling, för såväl människor som för naturen självt, och att den extrema exploatering som nu sker av natur och djur ska upphöra.

Stora utsläppskällor inom EU är jordbruket, transportsektorn, industrin och energisystemen. Här behövs det brådskande åtgärder för att komma ner på hållbara nivåer. Feministiskt initiativ vill att EU är en aktiv part i medlemsländernas och världens omställning till ett hållbart energisystem byggt på förnybara resurser och ett minimalt utsläpp av växthusgaser. Det är ett system där resurser fördelas rättvist mellan människor, djur och natur och i solidaritet med framtida generationer. Vi behöver ställa om och ifrågasätta idén om ständig tillväxt och ökad konsumtion. EU måste rikta resurser till satsningar på minskad konsumtion och förnybar energi, ett samordnat och harmoniserat tågnät, som kan ersätta flyg, samt att avskaffa kärnkraften, stödja energieffektivisering och användningen av fossila bränslen. En sådan omställning kommer också resultera i ökad sysselsättning inom EU och minska risken att låsas fast i utdaterad fossil- och nukleärenergi.

Feministiskt initiativ vill verka för ett hållbart jordbruk i vilket djurskydds- och djurrättsfrågor värnas och utvecklas. Det finns ett klart samband mellan bättre djurhållning och bättre klimat. För att klara utsläppsminskningarna i de nivåer som krävs behöver vi manar på en mer radikal miljöagenda, än vad ser på europeisk nivå nu. De åtgärder som vi diskuterar i Sverige måste föras upp även på den europeiska agendan, såsom exempelvis att minska köttkonsumtionen och produktion av kött. Ett hållbart ekologiskt jord- och lantbruk är med fördel småskaligt. Det gynnar såväl miljön, djuren och minskar utsläppen.

Importerat kött, där transporten och skövlingen av skogar spelar stor roll i dess ekologiska fotavtryck, är miljömässigt dyrare än närproducerat och ekologiskt kött från djur uppväxta inom EU, och det måste synas på prislappen. EU kan påverka WTO (World Trade Organisation) i detta avseende. Samtidigt som EU:s, liksom världens, befolkning behöver äta mindre kött. Det är för samtiden och den verklighet vi står inför rimligt att EU stödjer en kostomställning till mer vegetabilisk kost och mindre kött. Det handlar både om klimat och hälsoskäl, men också för att främja djurrätten. Det behövs informationskampanjer om att jordbruksstödet till vegetabilier ämnade för människor är fördelaktigt, i jämförelse till de vegetabilier som går till djurindustrin. Medlemsländerna bör därför uppmanas att vidta nationella åtgärder för att minska köttkonsumtionen i EU. En feministisk miljöpolitik strävar efter att tydliggöra att ansvaret främst ligger hos politiker och producenter att fatta de beslut som är mest hållbara, och möjliggöra för privatpersoner att göra detsamma.

En stor del av Sveriges lagar stiftas i EU och det gäller i särskilt hög grad inom miljö- och klimatområdet. En ambitiös miljöpolitik i Bryssel krävs för att åstadkomma en ambitiös miljöpolitik i Sverige. EU är en viktig aktör i att förverkliga och driva på att Parisavtalet uppfylls. EU har även historiskt varit avgörande för att få de globala klimatavtalen på plats. EU är ett viktigt forum för att hantera de miljöfrågor som inte känner några gränser, med den globala uppvärmningen som det mest tydliga exemplet. Klimatpolitiken ska bygga på såväl en global solidaritet som på en jämställd och rättvis fördelningspolitik mellan EU-länderna. Feministiskt initiativ anser därför att det är ytterst viktigt att Sverige tar sitt ansvar att driva en tydlig och ambitiös miljöpolitik i EU.

EU-parlamentet och EU:s institutioner måste också ta sitt ansvar, annars skadas trovärdigheten i försöken att påverka såväl medlemsländerna som andra länder i internationella sammanhang. Feministiskt initiativ motsätter sig bland annat att tusentals medarbetare ska förflytta sig från Bryssel till Strasbourg en vecka per månad för omröstning, när det finns tillgängliga och bra lokaler för detsamma i Bryssel. Onödiga resor och pengar spenderas på detta som skulle kunna gå till annat viktigt samt utsläpp som skulle kunna besparas. Vi tycker också det är rimligt att EU klimatkompenserar för EU-parlamentarikernas resor i tjänsten. Det ska inte vara upp till den enskilda ledamoten eller personal att klimatkompensera sina resor som en gör i sin tjänst. Dessa åtgärder ska inte ersätta andra klimatåtgärder, men däremot komplettera.

Ett enskilt land ska aldrig hindras från att gå längre i sina miljöambitioner än vad EU kan enas om. EU:s miljöpolitik bör ses som en lägstanivå som länder måste uppfylla. EU måste rikta resurser till satsningar på förnybar energi, avskaffande av kärnkraften såväl som användningen av fossila bränslen. EU ska underlätta för sina medlemsländer att samarbeta i frågor som bidrar till hållbar utveckling, exempelvis genom att skapa ett harmoniserat tågnät, där det ska gå att köra ett tåg från ett land till ett annat, där det idag kan vara olika signalsystem och lösningar som omöjliggör detta. Det är alltså inte bara hur vi beställer våra tågresor, utan även möjligheten att köra och de olika banverkens tillstånd att köra som måste harmoniseras. Vidare kan EU underlätta för utbyggnad av elnät mellan länder, och underlätta för förnyelsebara energikällor.

EU måste styras om för att främja ett etiskt och hållbart jordbruk, skogsbruk och fiskenäring. I solidaritetens namn måste vi vårda våra gemensamma naturresurser och möjliggöra för en hållbar utveckling så att livet på planetens kan fortsätta för lång tid framöver. Detta är en omöjlighet utan en ekologisk hållbar politik i EU.

44. Fi ska verka för införandet av miljöbudgetering inom Europeiska Unionens institutioner och budget. I alla beslut och verksamheter inom EU ska det finnas en analys över vad som skadar respektive gynnar miljön.
45. Fi ska verka för att EU skärper sina klimatmål till år 2030 till minst 55 procents minskning av utsläpp av växthusgaser jämfört med år 1990, 45 procent förnybar energiproduktion och 40 procent energieffektivisering
46. Fi ska verka för att EU driver på i de internationella klimatförhandlingarna för att de globala växthusgasutsläppen ska vara noll senast år 2050.
47. Fi ska i EU verka för reformer i handeln med utsläppsrätter, ETS, så att priset på utsläppsrätter höjs. En viktig reform är att alla utsläppsrätter ska auktioneras ut och att överskottet tas bort.
48. Fi ska verka för att konsumtionsmål införs inom EU, för att begränsa Europas klimatpåverkan genom att sätta upp mål för minskad konsumtion, främja återbruk, återvinning och cirkulär ekonomi
49. Fi ska verka inom EU för att Green Climate Fund styrs i huvudsak av de berörda länderna.
50. Fi ska verka inom EU för att marginaliserade gruppers situation vid naturkatastrofer uppmärksammas och att dessa görs till aktörer i återuppbyggandet av samhället efter en naturkatastrof.
51. Fi ska verka inom EU för ett ökat stöd till forskning om klimatanpassning och att underlätta för länder och regioner att samarbeta för en anpassning till ett förändrat klimat.
52. Fi ska verka för att EU:s energisystem är 100 procent förnybart senast år 2050.
53. Fi ska verka för att EU motverkar allt statsstöd till kärnkraft och fossila energikällor.

54. Fi ska verka för en harmonisering av koldioxidskatterna bland EU:s medlemsländer för att säkerställa att klimatskadliga varor och industrier bär sina klimatkostnader och skapa incitament för minskade koldioxidutsläpp.”
55. Fi ska verka för att utbyggnaden av elnät mellan länder ökar, med fokus på smarta elnät.
56. Fi ska verka för att EU satsar på att rusta upp befintlig järnväg och effektivisera den.
57. Fi ska verka för att tågnätet inom EU samordnas så att det blir lättare och billigare att åka tåg inom Europa, genom att slopa språkraven för lokförare i varje land, effektivisera det gemensamma bokningssystemet för tåg som finns och verka för mer samordning mellan tågföretagen i EU:s medlemsstater.
58. Fi ska verka för att det skapas ett standardiserat signalsystem på Europas järnvägar.
59. Fi ska verka för att EU ska vara en förebild för att utveckla fler verktyg för en omställning till ekologisk jordbruksproduktion.
60. Fi ska verka för att EU radikalt begränsar användningen av plast.
61. Fi ska verka för att säkra matsuveränitet och biologisk mångfald, såväl nationellt som globalt.
62. Fi ska verka för en hållbar fiskepolitik med restriktivare fiskekvoter och fler skyddade områden.
63. Fi ska inom EU verka för att reducera det svinn som uppkommer inom hela livsmedelskedjan, genom riktade åtgärder för att stödja jordbruket att minska sitt produktionssvinn.
64. Fi ska verka för en tydlig minskning av animalieproduktion inom EU.
65. Fi ska verka för ett förbud av användandet av genmodifierade organismer (GMO) inom livsmedelsproduktion i EU.
66. Fi ska verka för att inga fler GMO-grödor godkänns inom EU.
67. Fi ska inom EU verka för en skarpare kemikalielagstiftning.
68. Fi ska verka för att EU ser över bidragen som ges till jord- och lantbruk så att ekologiskt jordbruk som odlar vegetabilier som är ämnade som människoföda är mer fördelaktigt i jämförelse med vegetabilier som ämnas att gå till djurindustrin.
69. Fi ska verka för att EU rekommenderar och uppmanar medlemsländerna att vidta åtgärder för att minska köttkonsumtionen inom EU, exempelvis som start med reduktion av kött i serveringen inom offentlig sektor.
70. Fi ska verka för att EU:s institutioner ska klimatkompensera för de tjänsteresor som görs av EU-parlamentariker och tjänstepersoner samt ersätta alla flygresor med tågresor där det är möjligt.
71. Fi ska verka för att tillsätta en ny vice-ordförande för kommissionen som ska arbeta övergripande så att de andra kommissionärernas ansvarsområden håller klimatmål och inte bidrar till miljöförstöring.

JORDBRUKS- OCH FISKEPOLITIK

Mer än en miljard människor är undernärda idag. Mat finns, men priser är för höga, särskilt på stapelfödor som ris, vete och majs. Global BNP-ökning har skapat en överflöd och miljöfarlig levnadsstandard i västvärlden och hos medelklassen i resten av världen. Samtidigt är de som lever i fattigdom allt fler och de äter allt sämre. Det främsta problemet är att många människor i världen saknar mark att odla eller inkomst för att köpa tillräckligt med mat.

Miljöbränslemålen i EU och USA leder till stigande priser på majs och socker eftersom de används till produktion av etanol. Den kraftigt ökande efterfrågan har fått många av världens jordbrukare att styra om från mattillverkning till biobränsletillverkning. Det har lett dels till urholkning av en biologisk mångfald, dels till matbrist och prisökningar. Priset på stapelfödor skenar. Många länder förmår inte producera tillräckligt med mat för sin egen befolkning och tvingas importera. Det är möjligt att öka matproduktionen, säkra matsuveränitet, sänka matpriser, minska fattigdom och undernäring globalt om vi skapar en omställning av biobränsletillverkning. Resurser måste flyttas från tillverkning av så kallad grön bensin, det vill säga flytande drivmedel som framställs av spannmål och används i Europas och USA:s miljöbilar, till en framställning av återvinningsbart biobränsle som produceras och används lokalt, till exempel genom användning av avfall, som annars skulle ha bränts eller lämnats att ruttna, alternativt genom användning av mark som annars är obrukbar.

I Europa har vi sedan andra världskriget använt produktionskvoter, importtullar, importkvoter och exportsubventioner för att skydda den inhemska marknaden. Dessa handelshinder har gjort det svårt, ofta omöjligt, för utomeuropeiska länder att sälja sina jordbruksprodukter på den europeiska marknaden. Detta har i sin tur skapat ekonomisk instabilitet och omväxlande överproduktion av mat och matbrist i stora delar av världen.

Politiken i Sverige och Europa har alltid haft en strukturomvandling som mål, där små enheter slås ihop till större och effektivare. Jordbrukspolitiken har således utgått från storskaliga kapitalistiska jordbruksnormer som missgynnar ekologiska jordbruk och småbönder såväl i Europa som i resten av världen. För mångfald och av sociala skäl bör det även i framtiden vara möjligt att bedriva småskaligt jordbruk. För att få slut på fattigdomen måste jordbrukarna få stöd för att diversifiera sin produktion. Det ger redskap för att kunna stå emot katastrofer som torka och översvämningar och utveckla miljövänliga metoder.

Världens och Europas hav håller på att tömmas på liv och fyllas med plast. En alltför generös fiskepolitik har tillåtit de gemensamma resurserna i haven att överutnyttjas. Feministiskt initiativ vill se en fiskepolitik där hänsyn tas till hotade bestånd och fler marina områden skyddas. EU:s fiskekvoter måste skärpas och plast måste bort ur konsumtionskedjan.

72. Fi ska verka för färre importskydd och exportsubventioner och avskaffande av produktionskvoter.

73. Fi ska verka för att säkra matsuveränitet och biologisk mångfald, såväl nationellt som globalt.
74. Fi ska verka för en global omställning av biobränsletillverkning, från flytande drivmedel framställt av spannmål till återvinningsbart biobränsle som produceras och används lokalt.
75. Fi ska verka för en jordbruksproduktion där folkhälsan och bra arbetsvillkor sätts i fokus, såväl nationellt som globalt.
76. Fi ska verka för en djurhållning där djuren kan leva så likt som möjligt det liv som är naturligt för arten.
77. Fi ska verka för en jordbrukspolitik som beaktar jordbrukets betydelse för ett öppet och varierat landskap med en mångfald av naturliga växt- och djurarter.
78. Fi ska verka för en hållbar fiskepolitik med restriktivare fiskekvoter och fler skyddade områden.
79. Fi ska verka för att EU ska driva på för att och åta sig att genomföra ett nytt internationellt avtal för biologisk mångfald under CBD-toppmötet i Beijing 2020.
80. Fi ska verka för att haven förvaltas mer hållbart och att implementera CFP fullt ut samt för att upprätta ett nytt globalt avtal för haven bortom nationell jurisdiktion.

DJURPOLITIK INOM EU

I en global värld behövs en tydlig politik för djurvänligt jordbruk, där djurskyddet har en stor del. De kravpunkter i avsnitten ovan som inte uttryckligen är på en nationell nivå är relevanta även för vår EU-politik. Genom medlemskap i EU vill Feministiskt initiativ föra en aktiv politik för minskad storskalig animalieproduktion och för en djurhållning som möjliggör att djur kan leva utifrån sina intressen och behov. EU:s direktiv för upphandling formar upphandlingsförfarandet i alla medlemsländer. Det är därför viktigt att påverka så att dessa regler inkluderar hänsyn till djurhållning som en viktig aspekt.

EU:s direktiv 2010/63 handlar om skydd av djur som används för vetenskapliga ändamål inom EU. Direktivet är inarbetat i den svenska djurskyddslagen, djurskyddsförordningen och i djurförsöksföreskrifter. Direktivet syftar till att ersätta alla djurförsök med alternativa metoder så snart det är vetenskapligt möjligt. Feministiskt initiativ är positiva till direktivet men det behöver justeras. Det är en alltför lång och omständlig process för ett EU-land som vill stärka den nuvarande djurskyddslagstiftningen för de djur som används för vetenskapliga ändamål, eftersom det krävs ett godkännande av EU-parlamentet. Här borde länderna vara friare.

81. Fi ska verka för ett djurvänligt jordbruk inom EU i vilket djurs rättigheter och skyddet av djur värnas och utvecklas.
82. Fi ska verka för en minskad produktion och konsumtion av animalier till förmån för en ökning av vegetabilier inom EU.

83. Fi ska verka för att EU-direktiv för upphandling ska inkludera hänsyn till djurhållning.
84. Fi ska verka för en förändring av den del av EU-direktiv 2010/63 som gör det svårt för enskilda EU-länder att ha en skarpare djurskyddslagstiftning gällande djur som utsätts för djurförsök än vad direktivet fastslår.
85. Fi ska verka för en minskad rutinmässig användning av antibiotika i förebyggande syfte hos friska djur inom EU

FRED, MÄNSKLIG SÄKERHET OCH MILITARISM

I EU:s nuvarande säkerhetsagenda formuleras säkerhet utifrån ett tänk och perspektiv om att det främst är stater och staters integritet som ska skyddas från hot utifrån, och det trots att undersökningar visar på att det våld som sker mellan människor inom EU drabbar en stor mängd människor, framförallt kvinnor. Se till exempel FRA:s, EU:s byrå för grundläggande rättigheter, undersökning om våld mot kvinnor från 2014, som visar att var tredje kvinna i EU har utsatts för fysiskt och/eller sexuellt våld efter 15 års ålder och att över hälften (55 procent) av alla kvinnor i EU har utsatts för sexuella trakasserier. Feministiskt initiativ ska verka för att EU:s säkerhetsagenda ska ändras till att utgå ifrån att det är individen som ska skyddas och att vi uppnår detta genom att säkerhetsagendan och säkerhetsarbetet fokuserar på mänsklig säkerhet. Målet ska vara att säkerställa att varje individ ska leva varje del av sitt liv i social, ekonomisk och individuell trygghet, även kallad mänsklig säkerhet.

I och med Lissabonföredraget stärktes EU:s gemensamma utrikespolitik, som innefattar en militär del, bland annat genom inrättandet av befattningen EU höga representant för utrikesfrågor och säkerhetspolitik, som närmast kan beskrivas som en gemensam utrikesminister som ska föra EU:s talan i världen. I fördraget slås det fast att ett gemensamt försvar ska beslutas av rådet med enhällighet. Det finns inget krav på att EU:s militära insatser ska ske efter beslut i FN:s säkerhetsråd. Formuleringar om att agera i enlighet med principerna i FN-stadgan finns, men det finns också öppningar för handlingsfrihet. I praktiken kan EU på egen hand att avgöra vad som ska omfattas av FN:s principer.

Med skrivningar som "Om en medlemsstat skulle utsättas för ett väpnat angrepp på sitt territorium, är de övriga medlemmarna skyldiga att ge den stöd och bistånd med alla till buds stående medel ..." (Artikel 27) görs EU till en militär allians. Feministiskt initiativ menar att det inte går att förena ömsesidiga försvarsgarantier med den svenska militära alliansfriheten. Andra citat visar föresatser om att bygga ut EU:s militära styrka: "I syfte att genomföra den gemensamma säkerhets- och försvarspolitikerna ska medlemsländerna ställa civila och militära resurser till unionens förfogande" och "medlemsstaterna förbinder sig att gradvis förbättra sin militära kapacitet" (Artikel 27). Det betyder i praktiken att ett krav på en förpliktigande militär upprustning i varje medlemsland skrivits in i det som framöver kommer att betraktas som en författning. För Feministiskt initiativ,

som har en klart uttalad antimilitaristisk hållning, är detta helt oacceptabelt.

Den pågående militariseringen av EU motarbetar upprättandet av konfliktförebyggande och konfliktlösande institutioner inom EU. Den täta integrationen med militäralliansen Nato undergräver EU:s roll som självständig aktör. Feministiskt initiativ kräver därför att EU:s styrkor endast kan användas till fredsbevarande operationer och de ska ha ett FN-mandat.

Att stödja demokratiutveckling är en väsentlig del i EU:s roll som fredsprojekt. Detta ställer följaktligen stora krav på upprätthållandet av demokrati inom unionen. Samtliga medlemsländer måste vara beredda att agera kraftfullt om kränkningar av mänskliga rättigheter eller demokratiska principer försiggår i EU.

86. Fi ska verka för att EU:s säkerhetsagenda ska ändras till att utgå ifrån att det är individen som ska skyddas genom att säkerhetsagendan och säkerhetsarbetet ska uppnå mänsklig säkerhet både inom EU och i tredje land.
87. Fi ska verka för att EU ska stödja demokratiutveckling och kräva respekt för mänskliga rättigheter bland medlemsländerna och i världen.
88. Fi ska verka för att konfliktförebyggande institutioner upprättas inom ramen för både den europeiska och den globala säkerhetspolitiken.
89. Fi ska motverka militariseringen inom EU och arbeta för att planerna på en gemensam armé, en försvarsallians och en obligatorisk militär upprustning (som Lissabonfördraget kräver) läggs ned.
90. Fi ska verka för att militära interventioner i konflikter endast ska ske på mandat av FN.

EU:S UTRIKESPOLITIK OCH KRISHANTERING

I en allt mer instabil och våldsam värld är kvinnors lika tillgång till och fulla deltagande i EU:s utrikespolitiska maktstrukturer nödvändigt för att stödja och bevara ett fredligt samhälle. Även om kvinnor har börjat spela en betydande roll i konfliktlösning är de fortfarande underrepresenterade i beslutsprocesser. Kvinnor inom det utrikespolitiska området måste få mer politisk och ekonomisk makt inom så att de kan spela en jämbördig roll i arbetet för att trygga och bevara freden.

91. Fi ska verka för att det integreras ett jämställdhetsperspektiv i den europeiska säkerhets- och försvarspolitiken (ESDP) i linje med FN:s resolution 1325 och den europeiska resolutionen om kvinnors deltagande i fredlig konfliktlösning från november 2000.
92. Fi ska verka för att säkerställa att minst 40 procent av alla befattningar inom förlikning, fredsbevarande, fredsframtvängande, fredsuppbyggande och konflikthantering innehålls av kvinnor, inbegripet faktainsamlare och observatörsuppdrag för EU:s och dess medlemsländers räkning.
93. Fi ska verka för att det inom policyn för EU:s kontor för humanitärt bistånd (ECHO), initieras och utvecklas partnerskap med kvinnors

NGO:er i mottagarländerna, och att hjälpåtgärder till och investeringar för kvinnor prioriteras, som specialiserad hjälpverksamhet för våldtäktsoffer och offer för trauman till följd av könsrelaterat våld som begåtts under konfliktperioder. När en väpnad konflikt upphört måste kvinnor som utsatts för trauman kunna söka gottgörelser med stöd av internationell lag.

94. Fi ska verka för att det på EU-nivå formuleras en uppförandekodex, inspirerad av den handlingsplan som FN:s permanenta samordningskommitté framlagt om skydd mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp i humanitära kriser. Detta för att säkerställa att militär personal och hjälparbetare som handlar på EU:s vägnar är fullt medvetna om sitt ansvar och sina förpliktelser, och som fastställer att sexuellt utnyttjande utgör allvarligt tjänstefel som kan leda till avsked och även straffpåföljder.

RATIFICERING AV INTERNATIONELLA ÖVERENSKOMMELSER

I procedurerna för beslutsfattande inom EU finns regler som fastställer hur förfarandet ska vara mellan EU-nivån och den nationella nivån. EU förhandlar och godkänner eller förkastar ett avtal i Ministerrådet. Därefter har medlemsstaterna två år på sig att ratificera dessa avtal. Detta gäller dock bara internt inom EU, eftersom den enskilda staten internationellt sett ses som den ratificerande parten av ett internationellt avtal.

Inom EU har det setts som centralt att alla EU:s medlemsstater undertecknar ett avtal som EU har fastställt så att det har samma betydelse i alla medlemsstaterna. Därmed uppstår inga konkurrens fördelar för någon stat inom Unionen, i att till exempel inte underteckna ett miljöavtal.

95. Fi ska verka för att EU och dess medlemsstater signerar och ratificerar internationella jämställdhetsdokument som CEDAW, Beijing-handlingsplanen och Kairoprotokollet.
96. Fi ska verka för att underskrivna miljöavtal ratificeras inom Unionen och nationellt. Speciellt viktigt är det när det gäller Bali-överenskommelsen och dess efterföljare.
97. Fi ska verka för att internationella avtal, framförhandlade inom FN-systemet, rörande förbättringar för arbetskraft, kvinnors rättigheter, mänskliga rättigheter och miljö ratificeras inom Unionen och nationellt.
98. Fi ska verka för att de så kallade Yogyakarta-principerna, som säkrar hbtq+-personers rättigheter i MR-politiken, tillämpas i EU och i internationella konventioner.
99. Fi ska verka för att ett avtal om bekämpning av den internationella slavhandeln, handeln med droger och den illegala handeln med vapen förhandlas fram internationellt inom ramen för FN-systemet. Avtalet ska implementeras av internationella polisiära och juridiska myndigheter. Den institutionaliserar förtryck och slaveri för framförallt kvinnor och barn.

ÖPPNA GRÄNSER

Så länge världen är präglad av orättvisor som krig, statligt förtryck, förföljelse, fattigdom, våld, sexuella övergrepp och rättslöshet kommer det att finnas människor som väljer att resa över gränser eller fly för att söka skydd och ett värdigare liv i ett annat land. Det gäller inom såväl som utanför EU. Varje människa har rätt att leva ett värdigt liv i trygghet. Alla medlemsländer har en skyldighet att erbjuda skydd och förutsättningar för ett värdigt liv till de människor som vill eller behöver det. Feministiskt initiativ har som ett långsiktigt mål att öppna gränserna till Europa. Idag riskerar många människor livet när de försöker ta sig till EU och tusentals människor har dött i försöken att ta sig hit. Feministiskt initiativ anser att detta är en direkt följd av medlemsländernas restriktiva migrationspolitik, som i första hand handlar om att bevaka EU:s yttre gränser och inte om att rädda liv och erbjuda skydd.

Under 2015 sökte över 1,32 miljoner människor asyl någonstans i EU. Asylprocessen i EU-länderna skiljer sig åt och i flera medlemsländer tillämpas inte humanitärt skäl till skydd. Det resulterade i att 48 procent av asylsökningarna avslogs och en ojämn fördelning av mottagande bland medlemsländerna. Till följd av detta antog parlamentet en resolution för inrättandet av ett nytt centralt fördelningssystem för att samla in och fördela asylsökningar samt att reformera det gemensamma europeiska asylsystem (CEAS). 2016 la EU-kommissionen fram två reformpaket med sju lagförslag i syfte att reformera EU:s asylsystem. Fem av de blivande reformerna blev under 2018 klara för förhandlingar mellan EU:s lagstiftare EU-parlamentet och ministerrådet, dessa är skyddsgrundsdirektivet, mottagandedirektiv, EU-regler för vidarebosättning, ändring av Eurodac och inrättande av en EU-asylbyrå. De två resterande lagförslagen rör revideringen av Dublinförordningen samt omvandlingen av asylprocedurdirektivet.

Feministiskt initiativ ser med oro på samtliga förslag eftersom de urholkar asylrätten, FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och Flyktingkonventionen. Förslagen innebär bland annat att endast tillfälliga uppehållstillstånd ska utfärdas, redan beviljade uppehållstillstånd kan dras in om skyddsbehoven omvärderas, den asylsökande ska inte kunna söka sig vidare från ett medlemsland till ett annat, åldern för registrering av fingeravtryck ska sänkas till barn på sex år samt EU:s gränskontroll expanderas till länder utanför Europa. Kortfattat innebär samtliga förslag att EU:s redan restriktiva migrationspolitik skärps ytterligare. Fler människor riskerar att hamna i misär och/eller mista sitt liv på flykt från krig och konflikter.

Feministiskt initiativ ser hellre ett gemensamt asylsystem som skyddar människor snarare än Europas gränser. Det är orimligt att resurser läggs på att bevaka de yttre gränserna istället för att skapa flera och säkra vägar in i EU, rädda liv och erbjuda skydd och trygghet till de människor som söker sig hit. Alla människor ska kunna söka asyl i EU:s medlemsländer på ett tryggt och säkert sätt inom ramen för en rättssäker asylprocess samtidigt

som de människor som vistas i EU som flyktingar och asylsökande ska kunna leva under värdiga förhållanden och utan att deras mänskliga rättigheter blir kränkta. Därmed ska Feministiskt initiativ motverka att EU sluter avtal med länder utanför EU med syftet att hindra flyktingar från att nå EU:s yttre gränser. Dessa avtal med länder som ofta inte uppfyller grundläggande krav på mänskliga rättigheter och inte heller respekterar asylrätten, är ett icke-legitimt sätt för EU att undandra sig skyldigheten att erbjuda skydd till människor som söker sig till EU.

Feministiskt initiativ anser att EU:s medlemsstater ska upphöra med den inre gränskontrollen där papperslösa människor eftersöks, ofta på basis av etnisk profilering, med syftet att utvisas från EU. Medlemsländerna bör istället erbjuda papperslösa människor rätt att vistas i EU med tillgång till social trygghet, hälso- och sjukvård och möjlighet att bedriva studier och arbete.

100. Fi ska verka för det långsiktiga målet att öppna EU:s gränser.
101. Fi ska verka för att EU:s migrationspolitik på kort sikt inriktas på att rädda liv vid EU:s yttre gränser och att skapa säkra vägar till EU.
102. Fi ska verka mot lagförslag som urholkar asylrätten, Flyktingkonventionen och FN:s konvention deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna.
103. Fi ska verka för att permanenta uppehållstillstånd är en norm.
104. Fi ska verka för att asylrätten inom EU utvidgas så att könsrelaterad förföljelse och förföljelse på grund av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck och liknande ska utgöra grund för asyl i EU:s medlemsländer.
105. Fi ska verka för att de människor som söker sig till EU för att söka asyl får en värdig och rättssäker asylprocess där deras rättigheter sätts i första rummet och att de kan ansöka om asyl tillsammans med sina anhöriga.
106. Fi ska verka för att de flyktingar och asylsökande som vistas i EU kan leva under värdiga förhållanden med tillgång till hälso- och sjukvård och utbildning samt att deras mänskliga rättigheter inte blir kränkta. Ett barn ska aldrig behöva skiljas från sina föräldrar under asylprocessen.
107. Fi ska verka för att EU inte ska sluta avtal med tredje land med syftet att stoppa flyktingar från att ta sig till EU:s yttre gränser. Fi ska motverka regler och omständigheter som resulterar i att människor hindras från att söka asyl i EU:s medlemsländer.
108. Fi ska verka för att EU:s medlemsstater upphör med den inre gränskontrollen och istället erbjuder papperslösa människor rätt att vistas i EU.
109. Fi ska verka för att inkludera människor på flykt och asylsökande inom Schengens fria rörlighet och villkoren för den.
110. Fi ska verka för att skapa riktlinjer och regelverk som behandlar situationen för människor som lever som papperslösa i EU, inklusive de som arbetar inom vård- och omsorgssektorn, för att garantera dem rättslig status.

111. Fi ska verka för att medlemsländerna erbjuder papperslösa människor rätt att vistas i EU med tillgång till social trygghet, hälso- och sjukvård samt möjlighet att bedriva studier och arbete.
112. Fi ska verka för att EU:s asylpolitiska harmoniseringsprocess anammar FN:s riktlinjer för "internationellt skydd – könsrelaterad förföljelse inom ramen för artikel 1A (2)" för att ge tjänstemän i alla EU:s medlemsländer bättre insikt om könsrelaterat våld och bättre möjlighet att avgöra det berättigade i kvinnors asylansökningar som grundar sig i könsrelaterat våld.
113. Fi ska verka för att revidera och förstärka rådets direktiv 2003/86/EC om rätt till familjeåterförening genom att inkludera bestämmelser som ger familjemedlemmar rätt till oberoende bostad och arbetstillstånd under en minimiperiod av 5 år. Denna rätt ska vara förnybar.
114. Fi ska verka för att stärka rätten till uppehållstillstånd för anhöriga till tredjelandsmedborgare. Vid en eventuell separation ska partner till EU-medborgare beviljas rätt att stanna.
115. Fi ska verka för att ett genusperspektiv integreras i EU:s politik och i åtgärder på området för asyl och migration.

FEMINISTISKT SOLIDARITETSARBETE

EU:s utrikespolitik, och solidaritetspolitik i synnerhet, måste bygga på insikten att kvinnor spelar en avgörande roll när det gäller att komma ur fattigdom. Kvinnors ekonomiska, utbildningsmässiga, politiska och sexuella egenmakt påverkar inte bara dem själva, utan även familjer och gemenskaper.

116. Fi ska verka för att det utarbetas gemensamma jämställdhetskriterier att använda i nationella handlingsplaner som rör solidaritetsarbete/bistånd inom ramen för EU:s solidaritetspolitik.

SÄKERHETSUNION OCH TERRORBEKÄMPNING

Efter en våg av terrorattentat som har drabbat europeiska länder alltifrån Madridattackererna 2004 och den gradvisa intensifieringen som kulminerade i terrordåden i Paris 2015, har EU utvecklat en antiterrorstrategi. Den har nu mynnat ut i ett paket med åtgärder mot terrorism. I det ingår ett direktiv om att bekämpa terrorism, ett förslag om kontroll av tillgång och innehav av vapen, ett EU-direktiv för systematisk insamling av passageraruppgifter, en dataskyddsreform, stärkandet av Europols antiterrorcenter samt förslag för att stärka kontrollerna mot relevanta databaser vid yttre gränser. Syftet är att EU ska bli en säkerhetsunion med mål att inrätta en framtid europeisk underrättelseenhet.

Feministiskt initiativ anser att det är nödvändigt att vidta åtgärder för att bekämpa våld och terrorism, men är skeptiska till hur direktivet om att bekämpa terrorism är formulerat. Direktivet ger upphov till diskriminering av personer som tillhör en viss etnicitet och religion. Samtliga personer som flyr från konflikter och krig till Europa misstänkliggörs och kan enligt

direktivet tolkas som potentiella terrorister. Vidare kan den vida definitionen av "terrorism" i direktivet utnyttjas av medlemsstater i syfte att förtrycka olikttänkande genom att klassificera regimkritiker som terrorister.

Likt internationella organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter, som Amnesty International och Human Rights Watch, anser Feministiskt initiativ att de förslag och direktiv som har behandlas av parlamentet är påskyndade och saknar en konsekvensanalys. Framställningen av direktivet om att bekämpa terrorism följde inte den vanliga arbetsordningen utan saknade transparens och möjlighet till debatt.

117. Fi ska verka mot en europeisk underrättelseenhet.
118. Fi ska verka för att antiterroristlagstiftningar inte diskriminerar människor baserat på etnicitet, ras och religion.
119. Fi ska verka mot att antiterroristlagstiftningar hindrar människor på flykt från krig och konflikter in till Europa.
120. Fi ska verka för att EU:s principer om mänskliga rättigheter respekteras genom att nya lagar inte blir överordnade.
121. Fi ska verka mot avtal som är integritetskränkande för invånare i Europa.
122. Fi ska verka för att alla ämnen som behandlas av parlamentet följer ett transparent och demokratiskt tillvägagångssätt.

TERRORISM OCH EUROPEISKA AVTAL

Det klimat som växt fram internationellt efter attacken den 11 september 2001 har inneburit en allt hårdare fokusering på en förståelse av världen som ensidigt utropar vissa etniska grupper i internationella konflikter som terrorister. Det sker på daglig basis och går igen i avtal som EU sluter med USA. Sedan juli 2007 finns PNR-avtal (Passenger Name Record) mellan USA och EU. Avtalet förnyades 2016 är ännu mer omfattande än tidigare avtal. Det har till syfte att bekämpa terrorism genom att förlänga tiden som USA har rätt att spara passageraruppgifter som namn, födelsedatum och kreditkortsnummer, dessa kan lagras i 15 år. Efter att denna överenskommelse gjorts sekretessbelades alla dokument rörande överenskommelsen. Sekretessen gäller i 10 år, längre än själva avtalet, vilket gör insyn omöjlig. Ett liknande avtal finns även mellan EU och Australien men där personliga data lagras upp till fem år.

Utöver detta finns amerikansk lagtext i The Foreign Intelligence Act, FISA, som möjliggör avlyssning av telefon- och e-postkommunikation som går från eller genom USA. Den territoriella aspekten av det är intressant, och oroväckande. Implikationerna för boende i EU kan i praktiken bli kännbara, då mycket e-posttrafik går genom USA, och även viss telefontrafik. Rättssäkerheten i EU är hotad genom att europeiska domstolens domslut inte följs upp och implementeras av EU:s ministerråd.

Fi ska verka för absolut rättssäkerhet och stopp för all godtycklighet inom all rättstillämpning inom EU. EU ska inte tillåta godtycklig behandling och

utlämning av misstänkta till tredje land. Att lämna ut någon till tortyr och rättsvidrig behandling är inte förenligt med EU:s principer om mänskliga rättigheter.

123. Fi ska verka för ökad öppenhet och samverkan mellan parlamentet och kommissionen.
124. Fi ska verka för en utveckling av en offentlighetsprincip inom EU-organisationen.
125. Fi ska verka mot avtal som är integritetskränkande för medborgare i Europa.
126. Fi ska verka för att det först och främst är våra folkvalda i parlamentet som fattar beslut i frågor som berör säkerhet och integritet, där ansvar kan utkrävas och granskning utföras.
127. Fi ska verka för att EU tydligt skyddar varje invånares rätt till personlig integritet.

DEN EKONOMISKA-MONETÄRA UNIONEN EMU

Reglerna för EU:s ekonomiska politik finns formulerade i EMU och i den så kallade stabilitetspakten (en överenskommelse som ska förhindra medlemsländer från att expandera offentliga utgifter i en storleksordning som inte står i proportion till inkomster, allt i förhållande till genomsnittet inom EU). År 2003 folkomröstade Sverige om medlemskap i det tredje och sista steget i EMU, om kronan skulle bytas mot euron, som konsekvens av att beslutanderätt över valuta- och penningpolitiken skulle lyftas från Sverige Riksbank till den Europeiska Centralbanken. Enligt nu gällande fördrag ska/får ett medlemsland delta i tredje steget när de ekonomiska kraven, de så kallade konvergenskraven, är uppfyllda.

Sverige uppfyller kraven men har deklarerat, ensidigt, icke juridiskt men väl politiskt bindande, att vi också fortsättningsvis vill stå utanför. Inför folkomröstningen 2003 tillsattes flera utredningar som skulle visa på konsekvenserna av ett EMU-medlemskap. EMU-utredningen visade att det är länder med stor offentlig sektor som kan få svårigheter. Det ansågs att EMU:s målsättningar krävde att beskattning och offentliga utgifter måste göras mindre konjunkturberoende och att det därför fanns "en risk att välfärdsstaten måste minska i omfattning". Samma resultat kom en annan utredning, Stabilitetsutredningen, fram till. Den konstaterade att EMU-reglerna inte är politiskt neutrala och skrev: "De är inte lika tuffa för länder med låga skatter där man också säljer ut offentliga tillgångar."

I EU:s riktlinjer för den ekonomiska politiken understryks behovet av skattesänkningar och minskningar av de offentliga utgifterna. Till exempel har Sverige fått påpekanen om behovet av att öka effektiviteten och förbättra förutsättningarna för konkurrens inom den offentliga sektorn. Vid ett EMU-inträde ger Sverige upp möjligheten att genom förändringar i räntenivån motverka störningar i ekonomin på makronivå, vilket har inträffat internationellt. Med gemensam ränta måste istället störningar mötas med

anpassning av löner och priser, vilket ställer ökade krav på arbetsmarknadens anpassningsförmåga. Konjunkturinstitutet formulerade det som att det kan bli nödvändigt att löneökningarna "anpassas nedåt vid efterfrågebortfall".

Löneflexibilitet och flexibel arbetsmarknad är centrala begrepp inom EMU. Kraven på rörlighet inom arbetskraften ska öka, både inom länderna och mellan länderna.

Grunden för ekonomisk självständighet är ett arbete med en lön att leva på. I EMU är inte full sysselsättning det överordnade målet för den ekonomiska politiken. EMU sätter stark press på neddragningar och privatiseringar i offentlig sektor, vilket betyder sämre social välfärd och trygghet för kvinnor och i många fall en begränsning av kvinnors arbetsmarknad. Den underordning som kvinnor lever i gör kvinnor som grupp mer beroende av en politik som ser vård och omsorg som ett självklart ansvar för samhället och som vill främja varje enskild kvinnas rätt till ekonomiskt oberoende.

Neddragningar i välfärdssystemen påverkar kvinnor mer än män. Försämrade anställningstrygghet och krav på geografisk flexibilitet påverkar kvinnor mer än män. Ett eventuellt medlemskap i EMU skulle alltså få olika effekter för mäns respektive kvinnors villkor. Idag ser vi också, inom EU, att den ekonomiska politiken tvingar många kvinnor att välja mellan arbete och barn. Resultatet är i många länder ett lågt barnafödande.

Om frågan om en anslutning av Sverige till EMU:s tredje steg skulle aktualiseras, måste den underställas en folkomröstning innan beslut fattas i riksdagen.

- 128. Fi ska verka för att frågan om Sverige ska ansluta sig till EMU ska avgöras genom en folkomröstning.
- 129. Fi ska verka för att nuvarande EMU-regler reformeras så att social välfärd och full sysselsättning blir övergripande mål.

EU:S INRE MARKNAD

EU:s inre marknad har som mål fri rörlighet för varor, tjänster, arbetskraft och kapital. Den fria rörligheten är överordnad andra regler. Det innebär bland annat att ett enskilt land inte kan ha strängare regler eller tuffare lagstiftning på ett område om det uppfattas som konkurrenshämmande och som stridande mot den fria rörligheten. Nationella lagar som har som mål att förbättra miljön, stärka konsumentskyddet eller begränsa alkoholförseln blir underordnade.

Tjänstesektorns fria rörlighet regleras i ett tjänstedirektiv. Verksamheter som tillhör samhällets mänskliga infrastruktur (förskola, skola, utbildning, sjukvård, med mera) menar Feministiskt initiativ ska undantas från tjänstedirektivet. Direktivet innefattar också fri etableringsrätt vilket skulle kunna innebära att privata koncerner skulle kunna överta verksamheter som idag styrs av kommunala/ regionala demokratiska beslut. Fackförbund har även påtalat risken för lönedumpning.

EU2020-strategin (se avsnitt Europa 2020) innebär att EU ska bli världens mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade ekonomi, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning. Det målet ska uppnås samtidigt som den demografiska kartan i Europa förändras i rask takt. Framtiden innebär betydligt färre i arbetsför ålder som både ska upprätthålla produktion av varor och tjänster och försörja en större grupp pensionärer. För att uppnå EU2020:s mål är det enligt EU-kommissionen viktigt med en väl fungerande och samordnad arbetsmarknad – den inre marknaden måste fungera. Feministiskt initiativ anser att det är en nödvändighet att välfärdssystem utvecklas med ett feministiskt perspektiv. Det är det perspektivet som starkt bidrar till förändring av arbetsmarknad, demografi, demokrati och därmed hela samhällets totala ekonomi, inte bara näringslivets ekonomi.

Målet med tillväxt och tolkning av balans mellan skyldigheter och rättigheter, får inte innebära att det skapas nationella lagar och avtal som missbrukar kvinnors ojämställdhet och minoriteters situation på arbetsmarknaden. Inte heller får det instiftas lagar inom socialförsäkringsområdet som skapar ojämställdhet eller förhindrar jämställdhet på arbetsmarknaden och det jämställda föräldraskapet. Marknadslösningar ska i varje enskilt fall analyseras där konsekvenser utifrån klass, etnicitet och kön synliggörs även i andra nationer och tas med i bedömningen av förslag om marknadsanpassning i sin helhet.

130. Fi ska värna om den fria rörligheten inom EU.
131. Fi ska verka för att regler som gäller konsumentskydd, miljö och alkoholpolitik ska vara minimiregler, med möjlighet för enskilda länder att ha strängare krav.
132. Fi ska verka för att tjänstedirektivet begränsas.
133. Fi ska verka för att de fria Flödena av arbetskraft inte leder till att den svenska modellen med fri förhandlingsrätt för arbetsmarknadens parter avskaffas.

EUROPA 2020

Till följd av den finansiella och ekonomiska krisen som startade 2008, lanserades en ny tillväxt- och sysselsättningsstrategi, EUROPA 2020 (EU2020). Strategins syfte är att stärka ekonomin, skapa ökad tillväxt och fler jobb, och till år 2020 ta EU ur den ekonomiska krisen. EU2020 ersatte 2011 den tidigare Lissabonstrategin. De prioriterade områdena i strategin är utbildning, sysselsättning, forskning, grön tillväxt och fattigdomsbekämpning. De sociala utmaningar som medlemsländerna och EU står inför gällande den bristande jämställdheten, ökad rasism och främlingsfientlighet, samt exkluderingen av personer med normbrytande funktionalitet, nämns endast blygsamt i strategin. Det saknas politiska strategier för att tackla problemen. Eftersom en del av de mål som identifierats av EU2020-strategin faller utanför gemenskapslagstiftningen, får varje medlemsstat själv välja hur den nationella politiken ska utformas för att målen ska uppfyllas. Det har inneburit

att särskilt de miljömässiga och sociala aspekterna av strategin har försvunnit ur fokus i många länder.

EU2020-strategin fokuserar till stor del på arbetsmarknadsreformer och eftersträvar en arbetsmarknad som kännetecknas av Flexicurity. Begreppet Flexicurity bygger på en sammankoppling mellan flexibilitet och trygghet (security) där arbetsgivare genom arbetsmarknadsflexibilitet lättare ska kunna anställa och säga upp, medan de arbetssökande/arbetslösa ska ges trygghet genom arbetslösersättning och där de snabbt ska kunna återgå i arbete. Forskning visar dock att Flexicurity urholkar arbetsrätten, då modellen försämrar arbetsmiljön, ger upphov till allt fler otrygga anställningar samt försvagar fackets position på arbetsmarknaden. Även de svenska nationella målen sätter arbetsmarknaden i fokus och strävar efter att bland annat minska det sociala exkluderandet genom arbetsmarknadsåtgärder och ökad sysselsättningsgrad. Problemet med den utgångspunkten är att mänskliga rättigheter och människors trygghet i samhället blir i högsta grad beroende av människors situation på arbetsmarknaden och deras förmåga att producera.

134. Fi ska verka för att strategier gällande hållbar utveckling inte bara fokuserar på ekonomisk utveckling utan även verkar för en ekologisk samt social utveckling.
135. Fi ska verka för att ett jämställt tillgänglighets- och ickediskrimineringsperspektiv genomsyrar strategierna, för att öka delaktighet och inkludering i samhället oavsett individers bakgrund och förmåga.
136. Fi ska verka för att bibehålla och stärka arbetarrätten, säkerställa att trygga anställningar (tillsvidareanställningar) baserade på heltid ska vara regel inom hela arbetsmarknaden.
137. Fi ska verka för att individers mänskliga rättigheter tillgodoses och garantera individers trygghet oavhängigt individens situation på arbetsmarknaden.

EKONOMISK OCH SOCIAL RÄTTVISA

En nödvändig förutsättning för att nå jämställdhet är att kvinnor och män deltar lika mycket i alla aspekter av ekonomisk och social utveckling. För att kunna uppfylla sitt jämställdhetsåtagande måste EU utveckla en konsekvent politisk linje som omfattar makroekonomisk politik, sysselsättningspolitik, socialt skydd och omsorgsfrågor. Samtliga dessa områden måste dessutom behandlas som likvärdiga.

Makroekonomisk politik skapar grundläggande normer för ekonomisk utveckling och för fördelningen av de tillgångar som producerats genom denna utveckling. Det påverkar i sin tur kvinnors och mäns tillgång till resurser som individer, inom familjen och i fråga om samhällsservice. EU:s makroekonomiska ram spelar därför en avgörande roll när det gäller att skapa bättre förutsättningar för jämställdhet och att stödja utvecklingen av

den europeiska sociala modellen, inklusive offentliga socialförsäkringsvillkor, lika tillgång till utbildning, allmän hälso och sjukvård samt vård- och omsorgstjänster för barn och andra personer som inte kan klara sig själva. Dessutom bör EU inom sin makroekonomiska politik ta hänsyn till situationen i medlemsländer där indragna eller minskade statliga investeringar i samhällsservicen har fått tydligt negativa konsekvenser för jämställdheten. Mot denna bakgrund krävs att EU anpassar sin politik så att den mer effektivt skyddar och stödjer utvecklingen av samhällsservicen.

KVINNORS SYSSELSÄTTNING OCH EKONOMISKA SJÄLVSTÄNDIGHET

För att påverka kvinnors situation på arbetsmarknaden i Europa krävs det metoder som kan motverka den könssegregerade arbetsmarknaden, och bekämpa diskriminering av kvinnor, inklusive kvinnor med minoritetsbakgrund och kvinnor med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och inom socialförsäkringssystemen. Att kvinnor har möjlighet till självförsörjning är av avgörande betydelse för möjlighet till ekonomisk självständighet, och för ökad jämställdhet i samhället i stort. Trots att kvinnor generellt inom EU har allt bättre kvalifikationer och uppnår bättre utbildningsresultat än män; är kvinnors deltagande på arbetsmarknaden betydligt lägre än mäns. Detta resulterar i att kvinnor i större grad hamnar i en ekonomisk beroendeställning.

I EU2020 anges som ett av målen en höjning av sysselsättningsgraden till 75 procent för kvinnor och män i åldrarna 20–64 år. Sysselsättningsgraden bland kvinnor är dock lägre än bland män i alla åldersspann. Om endast heltidssysselsättning beaktas ökar skillnaden ytterligare då eftersom kvinnor i högre utsträckning arbetar deltid. Det resulterar i att kvinnors pensioner i EU i genomsnitt är avsevärt lägre än männens. Det är därför nödvändigt att EU2020-strategin för tillväxt och sysselsättning får en tydligare jämställdhetsdimension som tar hänsyn till de normer och strukturer som begränsar kvinnors möjlighet till ekonomisk självständighet.

En av de viktigaste faktorerna bakom skillnaden i sysselsättning mellan könen, som även Europakommissionen lyfter fram, är den ojämna fördelningen av omsorgsansvar mellan kvinnor och män. Det är framförallt som kvinnor med barn som har en lägre sysselsättningsgrad. Det visar på svårigheten för kvinnor att förena barnuppfostran och omsorgsansvar med lönearbete.

I Barcelonamålen från 2002, vars syfte är att undanröja hinder för kvinnor att börja förvärvsarbete och utöka tillgången till barnomsorg, var målsättningen att så gott som alla barn från tre år upp till den obligatoriska skolåldern, skulle få barnomsorg senast 2010. Men det är bara åtta länder som har uppnått målet, samtidigt som en allt vanligare trend inom EU visar på att barnomsorgsplatserna för äldre barn minskar. Det finns med andra ord ett lågt intresse från EU:s medlemsländer att möjliggöra för kvinnor att kombinera yrkesliv och familj, och på så vis säkerställa kvinnors ekonomiska

självständighet. Uppföljning av gemensamt antagna mål är därför en viktig del i arbetet. Därför ser Feministiskt initiativ positivt på att barnomsorgen är en av de 20 principerna för den sociala pelaren (se kapitel "Den sociala pelaren, pensioner och kampen mot fattigdom"), som även lyfter vikten av en mer jämlik fördelning av omsorgsansvaret för att förbättra kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och karriärsutveckling.

Ytterligare åtgärder som kan bidra till att öka sysselsättningen bland kvinnor är att lagstiftningen om likabehandling följs och att rättigheter inom skatte- och bidragssystemen individualiseras. Kvinnors yrkesarbetande kan dessutom inte behandlas skilt från frågor om vård och omsorg samt individualiseringen av skatte- och socialförsäkringssystemen. Möjlighet för alla vuxna till individuell ekonomisk självständighet är en förutsättning för jämställdhet mellan könen.

138. Fi ska verka för att nödvändiga politiska åtgärder vidtas på alla områden som påverkar kvinnors förvärvsarbetsmöjligheter, för att säkerställa att sysselsättningsmålen för kvinnor i EU2020 uppnås.
139. Fi ska verka för att EU aktivt arbetar med att utveckla metoder för att eliminera diskrimineringen av kvinnor, inklusive kvinnor med minoritetsbakgrund och kvinnor med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och inom socialförsäkringssystemen.
140. Fi ska verka för att ett intersektionellt perspektiv tillämpas i medlemmarnas och unionens kommande sysselsättningsstrategier.

LÖNEDISKRIMINERING

Trots att det finns EU-lagstiftning om lika lön för likvärdigt arbete tjänar kvinnor i genomsnitt 15 procent mindre än män i EU (skillnaden är upp till 33 procent i vissa länder). Denna skillnad har i stort sett inte ändrats trots EU:s direktiv om likabehandling i arbetslivet. För att komma till rätta med diskrimineringen av kvinnor, både inom och mellan branscher och yrkesgrupper, krävs kraftfulla åtgärder på alla nivåer inom unionen. En EU-strategi för sysselsättning måste innehålla särskilda och riktade jämställdhetsmål.

141. Fi ska verka för åtgärder för att upphäva lönediskriminering på grund av kön och underlätta kvinnors, personer med normbrytande funktionalitet och minoriteters deltagande på arbetsmarknaden, särskilt i avseende på utbildning, återintegration och pensioner.
142. Fi ska verka för åtgärder för att förbättra tillhandahållandet av vård- och omsorgstjänster överallt i EU.
143. Fi ska verka för att sysselsättningsåtgärder till stöd för kvinnor tar hänsyn till kvinnors skilda förutsättningar och livsvillkor och är anpassade för att stödja kvinnor som utsätts för flera former av diskriminering, kvinnor med normbrytande funktionalitet, kvinnor med utländsk bakgrund, kvinnor från etniska minoriteter, hbtq+-personer, samt äldre eller yngre kvinnor, samt för diskriminerade män inom samma grupper.

144. Fi ska verka för att säkerställa könsmässig balans i system för livslångt lärande, yrkesutbildning och i annan utbildning.
145. Fi ska verka för att säkerställa könsmässig balans i tillgången till banklån och banktjänster för att kunna konkurrera på den internationella marknaden.
146. Fi ska verka för en europeisk lönekartläggning och konkreta handfasta handlingsplaner för att komma tillrätta med lönediskrimineringen.
147. Fi ska verka för vidta åtgärder för att komma tillrätta med diskrimineringen av människor med utomeuropeisk bakgrund på arbetsmarknaden.
148. Fi ska verka för en sysselsättningsstrategi med konkreta jämställdhetsmål inom alla områden.
149. Fi ska verka för att lagar och direktivet om lika lön för lika arbete ska efterlevas och sanktioner införas.

DEN SOCIALA PELAREN, PENSIONER OCH KAMPEN MOT FATTIGDOM

Det är i mångt och mycket en mänsklig rättighet och en förutsättning för jämställdhet att få tillgång till de sociala trygghetssystemen. I EU:s medlemsländer ser de systemen väldigt olika ut, och är i mycket olika grad utformade för att säkra lika möjligheter för kvinnor och män. Till följd av det lanserade Europakommissionen pelaren för sociala rättigheter för att ge människor nya och ändamålsenliga rättigheter. Pelaren är uppdelad i tre kategorier som behandlar lika rätt och tillgång till arbetsmarknaden, rättvisa arbetsvillkor samt social trygghet och social integration. Pelaren innehåller 20 principer och rättigheter som behövs för att arbetsmarknader och välfärdssystem ska vara rättvisa och välfungerande. Pelaren är i första hand utformad för euroområdet, men är öppen för alla medlemsländer som vill vara med.

Feministiskt initiativ välkomnar i stort de förslag som läggs fram, som förbättrad tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg, tillämpning av minimilön för att förhindra fattigdom bland förvärvsarbetande, alla människors lika möjligheter gällande anställning, socialt skydd, utbildning och tillgång till vård och omsorg av god kvalitet genom livet. Vi ser positivt på att pelaren lyfter vikten av ett delat ansvar i föräldraskap och hushållsarbete som en förutsättning för jämställdhet. Till följd av det föreslår pelaren att minimiperioden för föräldraledighet höjs till minst fyra månader, som inte kan överlåtas till den andra föräldern. Förslaget är en väsentlig jämställdhetsåtgärning men Feministiskt initiativ verkar för en längre minimiperiod och att föräldraledigheten ska vara individualiserad, det vill säga att barnen ska ha jämlik tillgång till sina föräldrar även under de första åren.

Alla hinder för kvinnor att ta sig in och stanna kvar på arbetsmarknaden ska undanröjas för att åstadkomma en tillgänglig arbetsmarknad. Arbetsmarknaden ska bli lika för alla och alla ska ha samma rättigheter och förutsättningar till pension. Som det ser ut idag leder den könsbaserade

fördelningen av sysslor i hemmet att kvinnor har huvudansvaret för omsorgsarbete. Det resulterar i att löneskillnaderna mellan könen uppgår till 28 procent i vissa medlemsstater. På hela yrkeslivet leder det till att pensionsklyftan mellan könen i genomsnitt ligger på 40 procent i EU. Kvinnor löper större risk för fattigdom och social exkludering. Många pensionssystem i EU:s medlemsländer ger dessutom fortfarande många kvinnor enbart "sekundära rättigheter" baserade på deras makars förvärvsarbete. Det får till följd att majoriteten av äldre personer som lever i fattigdom är kvinnor.

I EU diskriminerar medlemsländernas pensionssystem även migrerade och asylsökande kvinnor, eftersom de ofta grundar sig på hur länge en person vistats i ett visst land. I synnerhet kvinnor som migrerat och asylsökande är oftare anställda på villkor som ger begränsade möjligheter att samla ihop till pensioner vilket gör att de som gamla kan komma att leva i stor fattigdom. Papperslösa kvinnor står ofta helt utanför system som möjliggör arbete som ger rätt till pension. Kvinnor som på grund av normbrytande funktionalitet är oförmögna att arbeta hamnar i en liknande situation, eftersom de enbart får statlig pension. Även ensamstående föräldrar, äldre kvinnor eller kvinnor som arbetar i familjeföretag, till exempel inom jordbruk och fiske, drabbas av de pensionsordningarna. Det är därför av stor vikt att kvinnorna genom de sociala skyddssystemen får tillräckliga förmåner, särskilt när de går i pension.

Fattigdomens feminisering är en bestående trend i dagens europeiska samhällen. Det visar tydligt att den nuvarande ramen av sociala skyddssystem och EU:s hela politik på det sociala, ekonomiska och sysselsättningsmässiga området inte har utformats för att tillgodose kvinnors behov.

För att trygga ett bättre liv för äldre kvinnor måste vi avlägsna de strukturella faktorer som bidrar till ojämlikheter inom pensionssystemen, däribland organiseringen av vård och omsorg samt balans mellan lönearbete och det obetalda omsorgsarbete, ojämlikheter på arbetsmarknaden, löneskillnader mellan könen och direkt diskriminering i pensionssystemen.

150. Fi ska verka för en individualiserad föräldraledighet med höjd minimiperiod.
151. Fi ska verka för att det görs ett tillägg till arbetstidsdirektivet (2003/88/EC) för att organiseringen av arbetet ska anpassas efter både kvinnors och mäns behov att kunna förena privatliv och yrkesliv, inklusive en allmän arbetstidsförkortning och skapandet av arbetsscheman, som är möjliga att förena med familjeansvar.
152. Fi ska verka för åtgärder för att förbättra tillhandahållandet av vård- och omsorgstjänster inom EU. Medlemsstater ska kunna formulera rekommendationer för hur behovet av subventionerade omsorgstjänster i Europa kan tillgodoses (genom att organisera och finansiera barnomsorg och vård av andra personer som inte kan klara sig själva). Målet ska vara att kunna tillhandahålla barnomsorg för alla barn i EU från födseln fram till den obligatoriska skolåldern, samt att ha nått en

- tillräcklig nivå av vårdinsatser för andra personer som är oförmögna att klara sig själva.
153. Fi ska verka för att säkerställa särskilda rättigheter och garantier i förhållande till möjligheten att förena privatliv och yrkesliv när det finns familjemedlemmar som är beroende (som barn eller sambo med normbrytande funktionalitet).
  154. Fi ska verka för att äldreomsorg ska vara en självklar princip för en stabil och väl fungerande arbetsmarknad för alla.
  155. Fi ska verka för att det genomförs en bred undersökning av hur pensionsreformer påverkar kvinnors liv i EU, med en individualisering av pensionsförmåner (och sociala trygghets- och skattesystem överhuvudtaget) i åtanke.
  156. Fi ska verka för att det utvecklas strategier för att säkerställa full statlig pension till alla, oavsett i hur stor omfattning en arbetat i landet.
  157. Fi ska verka för att det utvecklas strategier för att säkerställa ett pensionssystem för personer med normbrytande funktionalitet utan (eller med deltidsbaserad) pension, som säkerställer deras ekonomiska självständighet under ålderdomen.
  158. Fi ska verka för att det utvecklas tydligare syften och särskilda jämställdhetsmål inom EU:s strategi för att bekämpa fattigdom och social utslagning, inklusive politiska åtgärder till stöd för alla typer av familjer, inklusive enföräldersfamiljer. Särskilda politiska åtgärder ska vidtas till stöd för kvinnor från grupper som löper större risk för fattigdom och social utslagning, som asylsökande kvinnor, kvinnor med utomeuropeisk bakgrund, kvinnor från etniska minoriteter, äldre kvinnor, kvinnor med normbrytande funktionalitet, papperslösa kvinnor och hbtq+-personer.
  159. Fi ska verka för sociala trygghetssystem som tillgodoser individens mänskliga rättigheter och garanterar individens trygghet oavsett individens situation på arbetsmarknaden.
  160. Fi ska verka för att Europeiska Fiskerifonden (EFF) och Stöd till landsbygdsutveckling via europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) integreras och att EU:s sociala trygghetssystem utformas så att kvinnor och män får samma förmåner och skyldigheter.
  161. Fi ska verka för att EU:s definitioner av små-, medelstora- och mikroföretag förändras så att fler kan omfattas av strukturfonderna samt se till att kollektivavtal görs normerande för att kunna ta del av dessa resurser i Sverige.

FÖRENING AV PRIVATLIV OCH YRKESLIV, VÅRD- OCH OMSORGSTJÄNSTER

EU har vid ett flertal tillfällen framhållit vikten av att uppnå balans mellan privatliv och yrkesliv för kvinnor och män. Det återstår emellertid mycket att göra för att förändra den könsbaserade fördelningen av sysslor i hemmet och nå en punkt där hushålls- och omsorgsarbete delas lika. Obetalt

hushållsarbete utförs fortfarande huvudsakligen av kvinnor. Detta beror bland annat på att det på många håll i Europa saknas ekonomiskt överkomliga omsorgstjänster av god kvalité för att ta hand om personer som inte kan klara sig själva. Det är givet att det finns ett positivt samband mellan offentliga utgifter i form av sociala bidrag (kopplade till omsorg av barn och andra personer som inte kan klara sig själva) och kvinnors deltagande i lönearbete.

162. Fi ska verka för att det utvecklas en gemensam samarbetsmetod inom området omsorgstjänster. Medlemsstater ska kunna formulera rekommendationer för hur behovet av subventionerade omsorgstjänster i Europa kan tillgodoses (genom att organisera och finansiera barnomsorg och vård av andra personer som inte kan klara sig själva). Målet ska vara att kunna tillhandahålla barnomsorg för 90 procent av alla barn i EU från födseln fram till den obligatoriska skolåldern, samt att ha nått en tillräcklig nivå av vårdinsatser för andra personer som är oförmögna att klara sig själva.
163. Fi ska verka för att säkerställa särskilda rättigheter och garantier i förhållande till möjligheten att förena privatliv och yrkesliv när det finns familjemedlemmar som är beroende (som barn eller sambo med behov av stöd).
164. Fi ska verka för en revidering av direktiv 96/34 om föräldraledighet, så att det i alla medlemsstater skapas en längre, betald föräldraledighet att delas lika mellan föräldrarna. Det reviderade direktivet bör också utsträckas till att omfatta andra former av familjeledighet, och säkerställa att sociala trygghetsförmåner kan erhållas under dessa perioder.
165. Fi ska verka för att det i alla medlemsstater utvecklas sociala trygghetssystem som gynnar en jämlik fördelning av privatlivets och yrkeslivets olika förpliktelser mellan kvinnor och män.
166. Fi ska verka för att det görs ett tillägg till arbetstidsdirektivet (2003/88/EC) för att organiseringen av arbetet ska anpassas efter både kvinnors och mäns behov att kunna förena privatliv och yrkesliv, inklusive en allmän arbetstidsförkortning och skapandet av arbetsscheman, som är möjliga att förena med familjeansvar.

HÄLSA OCH JÄMSTÄLLDHETSASPEKTER

Även om befolkningens hälsa inom EU förbättrats betydligt under det senaste årtiondet, finns det fortfarande många faktorer som hindrar jämlikhet inom hälsoområdet. Kvinnor och män i olika sociala grupper utsätts för olika hälsorisker, sjukdomar och problem, och har olika vanor som påverkar deras hälsa. Könroller samverkar med andra sociala och ekonomiska variabler, vilket leder till skilda och ofta orättvisa mönster när det gäller hälsorisker och tillgång till och utnyttjande av hälsouppllysning, vård och tjänster.

All sjukvård ska bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Mannen som norm ska ersättas med metoder som bygger på kunskap om att individer är olika och hur kön, sexuell läggning, föreställningar om ras/etnicitet,

funktionalitet, klass, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder, bostadsort och medborgarskap kan påverka hälsa, symptom och behandling. Diskriminering vad gäller fördelning av forskningsanslag ska motverkas. Kunskapen om ojämlikheter på vårdområdet måste bli bättre, genom att statistik och indikatorer vidareutvecklas.

Rätten till fri och säker abort är en nödvändig rättighet för att säkra gravidas hälsa. Kvinnor ska kunna agera som autonoma individer med oinskränkt rätt över sina egna kroppar. Trots att kvinnors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter kommer allt högre upp på EU:s agenda, visar Europarådets senaste rapport att utvecklingen inom EU har avtagit. Allt fler medlemsländer försöker genom lagändringar, policyer och reformer inskränka aborträtten och begränsa kvinnors hälsa, autonomi och integritet. I en del länder tillämpas en så kallad samvetsklausul, vilken ger vårdpersonal rätt att vägra utföra aborter på grund av religiös tro eller liknande. Konsekvensen av detta kan bli att en abortsökandes hälsa och rättigheter inte tillgodoses. Inskränkning i aborträtten slår hårt mot mänskliga rättigheter och jämställdheten i Europa. Feministiskt initiativ är starkt kritiska till en samvetsklausul och ska arbeta för att det förbjuds.

167. Fi ska verka för särskilda jämställdhets- och jämlikhetsmål för EU inom hälso- och sjukvårdsområdet, däribland att förstärka förebyggande program som främjar jämlik hälsa, finansiera lika tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster, och förbättra vårdpersonalens förmåga att tillgodose individens vårdbehov.
168. Fi ska verka för att intensifiera arbetet mot sexuellt överförbara sjukdomar, som hiv/aids, och för sexuell och reproduktiv hälsa. Alla dessa initiativ måste tydligt framhålla varje kvinnas absoluta rätt att själv bestämma om och när hon vill ha barn, och i så fall hur många.
169. Fi ska verka för fri och laglig abort i hela EU. Tills det är uppnått måste kvinnor i länder där abort inte är lagligt välkomnas till Sverige för att göra abort på samma villkor som kvinnor bosatta i Sverige.
170. Fi ska verka för att stoppa införandet av en samvetsklausul för vårdpersonal.
171. Fi ska verka för kvinnors rätt att välja abortmetod. För att säkra denna rätt bör barnmorskor ges möjlighet att handlägga medicinska aborter.

FRIHET FRÅN VÅLD OCH SEXUELL EXPLOATERING

Mäns våld mot kvinnor är Europas största säkerhetsproblem. Var tredje kvinna i EU har utsatts för fysiskt och/eller sexuellt våld efter 15 års ålder och över hälften (55 procent) av alla kvinnor i EU har utsatts för sexuella trakasserier. 2011 presenterade rådet en konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, också känd som Istanbulkonventionen. Istanbulkonventionen är det första juridiskt bindande regionala instrumentet om våld mot kvinnor i Europa och slår fast att våld mot kvinnor är könsrelaterat på strukturell nivå. Sverige undertecknade konventionen samma dag och 2014 trädde den i kraft i Sverige. Nyligen antog

både rådet och parlamentet Istanbulkonventionen, vilket är ett viktigt steg i rätt riktning i arbetet mot mäns våld. Feministiskt initiativ vill nu se en genomgripande EU-lagstiftning som utgår ifrån ett intersektionellt perspektiv genom att belysa kopplingen mellan olika former av förtryck och hur det förstärker utsattheten för individer i olika grupper. Feministiskt initiativ vill också att EU:s säkerhetsagenda ska ändras från ett fokus som bygger på tanken om att skydda stater, och vill att detta ändras till att utgå ifrån att det är individen som ska skyddas. Säkerhetsagendan och säkerhetsarbetet ska uppnå mänsklig säkerhet (se avsnittet Fred, mänsklig säkerhet och militarism ovan).

Den 23 maj 2018 antog Sveriges riksdag en samtyckeslag. Grundprincipen i lagen är att sex ska vara frivilligt och om det inte är frivilligt så är det olagligt. Enligt lagen är det förbjudet att ha sex med en person som inte uttryckligen sagt ja eller aktivt visar att den vill delta. Det krävs inte längre att gärningsmannen har använt sig av våld eller hot, eller utnyttjat offrets särskilt utsatta situation. Det ser Feministiskt initiativ som ett viktigt steg till att säkerställa respekten för den kroppsliga integriteten och principen över rätten till sin egen kropp. Den lagstiftningen vill vi se i alla EU:s länder, och vi vill att EU arbetar aktivt för att medlemsstaterna snarast inför en samtyckeslag enligt svensk modell.

Feministiskt initiativ vill se ett Europa fritt från trafficking och att ingen ska utnyttjas i prostitution. Därför måste arbetet mot alla former av våld intensifieras. Handeln med kvinnor och barn för sexuella ändamål är vår tids slavhandel. De grundläggande orsakerna till människohandel och prostitution är framför allt mäns utnyttjande av människor i utsatthet, global orättvisa, konflikter och fattigdom. Det är något som intensifieras av en restriktiv migrationspolitik som tvingar människor till papperslöshet, utsatthet och brist på möjligheter till försörjning. Därför måste en feministisk kamp mot människohandel gå hand i hand med kampen mot fattigdom och global ojämlikhet, och för fred.

Enligt UNODC är över 70 procent av de som utsätts för människohandel kvinnor och flickor. Papperslösa kvinnor i EU är extra utsatta, inte bara på grund av att de är på flykt från förföljelse, hot, övergrepp, fattigdom, tortyr eller krig i länderna de flytt ifrån, utan även den även otrygga situation som medföljer papperslösas status i Europa. Den som är papperslös lever utan möjlighet till skydd eller rättssäkerhet om den skulle bli utsatt för brott. Att anmäla ett övergrepp är omöjligt eftersom polisen utgör ett hot om avvisning. Arbetsgivare, bostadsuthyrare, anförvanter eller andra som känner till situationen och som misshandlar, hotar, utnyttjar ekonomiskt eller sexuellt med vetskapen om att det inte kan polisanmälas. Rätten till skydd mot till sexuella övergrepp och misshandel kan även anses utgöra tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning och ska således tillkomma alla utan diskriminering, enligt artikel 3 i Europakonventionen och artikel 7 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Feministiskt initiativ anser att EU:s restriktiva migrationspolitik möjliggör

människosmuggling och ökar människohandel och människor som utnyttjas i prostitution; arbetet mot människohandel måste därmed utgå ifrån en helhetsanalys som ser sambandet mellan människohandel och restriktiv migrationspolitik.

Sedan 2011 finns ett EU-direktiv mot trafficking som sätter en gemensam standard för åtal mot och lagföring av brottslingar och skydd för brottsoffer, men utvärdering av direktivet visar på att fåtal länder har infört EU-regelverket mot människohandel. Trots att parlamentet den 5 juli 2016 antog en resolution om kampen mot människohandel (2015/2340(INI)), lyser ambitionen att arbeta mot människohandel med sin frånvaro bland medlemsländerna. Feministiskt initiativ vill se större att EU tar krafttag mot människohandel och köp av sexuella tjänster genom att kriminalisera köp av tjänster från personer som utsatts för människohandel.

Arbetet för att minska människohandel och människor som utnyttjas i prostitution måste fokusera på att förändra en restriktiv migrationspolitik, samt diskriminerande och otrygga arbetsvillkor som gör att kvinnor och främst papperslösa inte har några eller väldigt få möjligheter att arbeta och försörja sig. Arbetet måste också inriktas på att minska efterfrågan och att kraftfullt avvisa idén om mäns rätt att konsumera och exploatera kvinnors, transpersoners, barns och andra mäns kroppar.

172. Fi ska verka för EU följer åtagandena i Istanbulkonventionen och att tillräckligt med resurser avsätts för att bekämpa våldet.
173. Fi ska verka för att EU arbetar aktivt för att medlemsstaterna snarast inför en samtyckeslag enligt svensk modell.
174. Fi ska verka för ett förbud mot köp av sexuella tjänster samt kriminalisering av köparen enligt den modell som bland annat Sverige, Norge och Island har infört.
175. Fi ska verka för att varje medlemsland har en nationell lagstiftning mot köp av sexuella tjänster som även gäller sexköp i andra länder utan krav på dubbel straffbarhet.
176. Fi ska verka för att avkriminalisera människor som utnyttjas i prostitution i hela EU.
177. Fi ska verka för att EU främjar tillgången till skydd och stöd för våldsutsatta i medlemsländerna, att förövare lagförs och att rättssäkerheten stärks genom kunskapshöjning och förebyggande arbete.
178. Fi ska verka för att kommissionen ska uppmuntra medlemsländerna att upprätta handlingsplaner med möjlighet till ekonomiskt och socialt stöd som gör det möjligt för människor som utnyttjas i prostitution, att lämna detta.
179. Fi ska verka för att konsulat på medlemsländernas ambassader i ursprungsländer tillhandahåller information på landets språk om vilka myndigheter och organisationer som erbjuder hjälp till den som blir utnyttjad i Sverige.
180. Fi ska verka för att de offer för människohandel som vill ska ha rätt att

- stanna i medlemslandet.
181. Fi ska verka för att allt arbete mot människohandel sker i samklang med arbete mot prostitution och att sambandet klargörs i alla sammanhang med stor tydlighet.
  182. Fi ska verka för att kommissionen utför den sedan länge utlovade studien av nationella prostitutionslagstiftningars påverkan på den europeiska transnationella sexhandeln, samt att sambandet mellan prostitution och en restriktiv migrationspolitik klargörs.

TTIP – TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP

TTIP är ett avtal som förhandlas mellan EU och USA sedan 2013. Avtalet omfattar handel med varor och tjänster, investeringar och offentlig upphandling av allt från kommunal till statlig verksamhet. Avtalet beskrivs som ett frihandelsavtal, det vill säga att handelstullar mellan länderna sänks eller tas bort. Det nya avtalet handlar inte så mycket om att sänka avgifterna för handel mellan USA och EU, utan snarare om att ta bort eller minska skillnader i standarder eller regleringar av de produkter och tjänster som avtalet omfattar (så kallade icke-tariffära handelshinder). Då USA och EU har olika standarder och regleringar på flera områden kan gemensamma regler innebära att EU-länderna blir tvungna att acceptera en lägre standard när det gäller bland annat miljö- och konsumentskydd. Om EU och USA i kommer överens om ett avtal skapar det världens största område för frihandel där företags rättigheter går före staters rättigheter.

Feministiskt initiativ anser istället att ett handelsavtal måste ha sin utgångspunkt i respekten för de mänskliga rättigheterna, miljön och grundläggande demokratiska principer om självbestämmande. Feministiskt initiativ således emot handelsavtal mellan EU och USA och mellan EU och andra länder, såsom CETA, inom ramen för WTO när de innebär att det blir svårare för stater att skydda sektorer från privatisering, samt sänkt miljö-, djur- och konsumentskydd. Mot bakgrund av vad som framkommit ur TTIP förhandlingarna hittills, är Feministiskt initiativ kritiska mot TTIP därför att det innebär ökad import av fossila bränslen från USA som har en negativ inverkan på EU:s utsläppsmål, lägre standarder för kemikalier som används vid tillverkning av produkter på grund av markanta skillnader mellan USA:s och EU:s kemikalielagstiftningen och att utövandet av patenträttigheter stoppas då de riskerar att hindra teknologisk, vetenskaplig och kulturell utveckling.

183. Fi ska verka för att stoppa avtal som försvårar EU:s medlemsstater att använda offentlig upphandling som redskap för social utveckling, ekologisk hållbarhet och skydd för fackliga och mänskliga rättigheter.
184. Fi ska verka mot handelsavtal som leder till sämre villkor för arbetstagare och miljön.
185. Fi ska verka för att TTIP inte förverkligas. Företag inte ska kunna stämma stater för demokratiska beslut som påverkar företagets investeringar negativt (dvs. tvistlösningsmekanismen ISDS).
186. Fi ska verka för att ternationella handelsavtal mellan stater ska ha full

parlamentarisk insyn, särskilt när de ska leda till juridiskt bindande åtgärder och lagändringar. Företag ska inte kunna utkräva böter utan rättsprocesser och inblandning från myndigheter.

187. Fi ska motverka introducerandet av GMO-produkter och andra nu förbjudna produkter på den europeiska marknaden.

EU:S UTRIKESPOLITIK OCH KRISHANTERING

I en allt mer instabil och våldsamt värld är kvinnors lika tillgång till och fulla deltagande i EU:s utrikespolitiska maktstrukturer nödvändigt för att stödja och bevara ett fredligt samhälle. Även om kvinnor har börjat spela en betydande roll i konfliktlösning är de fortfarande underrepresenterade i beslutsprocesser. Kvinnor inom det utrikespolitiska området måste få mer politisk och ekonomisk makt inom så att de kan spela en jämbördig roll i arbetet för att trygga och bevara freden.

Efter att antalet personer som flydde till Europa ökade under 2015 inrättades Frontex som EU:s kust- och gränsbevakningspolis. Feministiskt initiativ anser att resurser ska omfördelas från kust- och gränsbevakning till att införa en heltäckande asylpolitik, med ett värdigt mottagande och rättssäker asylprocess. EU behöver inte en gemensam myndighet för gränsbevakning, utan en politik som underlättar migration mellan EU och omvärlden.

188. Fi ska verka för att det integreras ett jämställdhetsperspektiv i den europeiska säkerhets- och försvarspolitiken (ESDP) i linje med FN:s resolution 1325 och den europeiska resolutionen om kvinnors deltagande i fredlig konfliktlösning från november 2000.
189. Fi ska verka för att säkerställa att minst 40 procent av alla befattningar inom förlikning, fredsbevarande, fredsframtvängande, fredsuppbyggande och konflikthantering innehas av kvinnor, inbegripet faktainsamlare och observatörsuppdrag för EU:s och dess medlemsländers räkning.
190. Fi ska verka för att det inom policyn för EU:s kontor för humanitärt bistånd (ECHO), initieras och utvecklas partnerskap med kvinnors NGO:er i mottagarländerna, och att hjälpåtgärder till och investeringar för kvinnor prioriteras, som specialiserad hjälpverksamhet för våldtäktsoffer och offer för trauman till följd av könsrelaterat våld som begåtts under konfliktperioder. När en väpnad konflikt upphört måste kvinnor som utsatts för trauman kunna söka gottgörelser med stöd av internationell lag.
191. Fi ska verka för att det på EU-nivå formuleras en uppförandekodex, inspirerad av den handlingsplan som FN:s permanenta samordningskommitté framlagt om skydd mot sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp i humanitära kriser, för att säkerställa att militär personal och hjälparbetare som handlar på EU:s vägnar är fullt medvetna om sitt ansvar och sina förpliktelser, och som fastställer att sexuellt utnyttjande utgör allvarligt tjänstefel som kan leda till avsked och även straffpåföljder.

192. Fi ska verka för att Frontex avskaffas och att EU lägger resurserna på mottagning och rättssäker asylprocess.
193. Fi ska verka för att gränsbevakande myndigheter och mandat sätter livräddande uppgifter i första hand.